

QUADERNS

— PDU metropolità

01

Cap a la redacció
del Pla Director
Urbanístic
metropolità

Hacia la redacción
del Plan Director
Urbanístico metropolitano

Toward the drafting
of the Urbanistic
Metropolitan Plan

Workshop 1

2 / 12 / 2013

L'AMB articula el debat tècnic necessari al voltant del procés de redacció del Pla Director Urbanístic (PDU) metropolità, mitjançant dos àmbits de reflexió teòrica d'ordre diferent. D'una banda, organitza un seguit de jornades tècniques de debat —*workshops*— que ofereixen reflexions i tracten les problemàtiques de la ciutat metropolitana, i d'una altra, la Institució disposa de nombrosos estudis urbanístics i territorials. Ambdós elements seran d'utilitat per extreure noves idees i per a l'articulació dels continguts del PDU metropolità, però, en qualsevol cas, es fa necessària la difusió de tot aquest coneixement que es va acumulant amb les jornades i els estudis. La col·lecció "*Quaderns PDU metropolità*" és la plataforma de difusió d'aquestes idees, intercanvis experts i estudis, que aporten dades i noves perspectives al coneixement de la ciutat metropolitana de Barcelona. Es tracta d'unes publicacions en format paper que igualment tenen la seva versió completa a la xarxa, mitjançant el web de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, www.amb.cat.

QUADERNS

— PDU metropolità

Cap a la redacció
del Pla Director
Urbanístic
metropolità

Workshop 1

2 de desembre de 2013

Hacia la redacción
del Plan Director
Urbanístico metropolitano

Toward the drafting
of the Urbanistic
Metropolitan Plan

CRÈDITS / CRÉDITOS / CREDITS

Col·lecció Quaderns PDU Metropolità

Consell de Redacció

Consejo de Redacción / Editorial board

Ramon Torra

Joan Busquets

Héctor Santcovsky

Josep Ma Carreras

Juan Carlos Montiel

Carles Crosas

Eduard Saurina

Xavier Roig

Quaderns 1

CAP A LA REDACCIÓ

DEL PLA DIRECTOR URBANÍSTIC

METROPOLITÀ. Workshop-1

HACIA LA REDACCIÓN DEL

PLAN DIRECTOR URBANÍSTICO

METROPOLITANO. Workshop-1

TOWARD THE DRAFTING OF

THE METROPOLITAN URBANISTIC

PLAN. Workshop-1

Autors

Autores / Authors

Joan Subirats

Sebastià Grau

Ramon Folch

Josep Parcerisa

Joan Busquets

Relats grups de treball

Relatos grupos de trabajo

/ Working group reports

Amador Ferrer

Xavier Mayor

Héctor Santcovsky (ed.)

Miquel Sodupe

Frederic Ximeno

Coordinació

Coordinación / Coordination

Carles Crosas

Servei Comunicació AMB

Disseny gràfic

Diseño gráfico / Graphic design

Servei Comunicació AMB

Traduccions

Traducciones / Translations

Tau Traduccions

Fotògraf workshop

Fotógrafo workshop / Workshop photographer

DGLOBAL Jordi Company

Impressió

Impresión / Printed by

VanguardGràfic

Dipòsit legal

B 7626-2014

ISSN 2339-8914 (paper)

ISSN 2339-8922 (digital)

www.amb.cat

© Àrea Metropolitana de Barcelona

© dels textos, els autors mateixos

ÍNDEX / ÍNDICE / CONTENTS

**CAP A LA REDACCIÓ
DEL PLA DIRECTOR
URBANÍSTIC
METROPOLITÀ.
WORKSHOP-1**

**HACIA LA REDACCIÓN
DEL PLAN DIRECTOR
URBANÍSTICO
METROPOLITANO.
WORKSHOP-1**

**TOWARD THE DRAFTING
OF THE URBANISTIC
METROPOLITAN PLAN
WORKSHOP-1**

- 7 **Presentació** Presentación / Introduction
Antonio Balmón Arévalo
Ramon Torra i Xicoy
- Aproximacions** Aproximación / Approaches
- 15 LES POLÍTIQUES URBANES EN EL CANVI D'ÈPOCA. EVOLUCIÓ DEL MARC POLÍTIC I SOCIAL A LES ÚLTIMES DÈCADES
Joan Subirats i Humet
Las políticas urbanas en el cambio de época. Evolución del marco político y social en las últimas décadas
Urban policies at the change of era. Evolution of the political and social framework in recent decades
- 31 REFLEXIONS JURÍDIQUES PER AL NOU PLANEJAMENT METROPOLITÀ
Sebastià Grau i Àvila
Reflexiones jurídicas para el nuevo planeamiento metropolitano
Juridical reflections for the new metropolitan planning
- 43 MATRIUS, ESCALES I TERRITORI
Ramon Folch i Guillèn
Matrices, escalas y territorio
Matrices, scales and territory
- 61 EL PGM EN PERSPECTIVA
Josep Parcerisa i Bundó
El PGM en perspectiva
The PGM in perspective
- 95 ALGUNS APUNTS SOBRE LA CULTURA URBANÍSTICA ACTUAL
Joan Busquets i Grau
Algunos apuntes sobre la cultura urbanística actual
A few notes on today's urban planning culture
- Workshop-1**
- 125 SÍNTESI DELS GRUPS DE TREBALL
Síntesis de los grupos de trabajo
Summary of work groups

PRESENTACIÓN

A lo largo del siglo pasado, el planeamiento urbanístico se consolida como un elemento de función pública en la medida en que se aplica eficazmente como un instrumento social innovador para mejorar la habitabilidad de las ciudades del mundo occidental.

En este camino, la ciudad y el área metropolitana de Barcelona construyen una importante tradición urbanística, que hoy en día ha adquirido reputación internacional, y lo hacen a partir de la formulación de una reflexión sustentada en la propia historia, en la voluntad de imaginar un futuro mejor y en una cultura urbana específica que resulta de la participación propositiva de opiniones diferentes.

Nosotros creemos que la confluencia de estos tres elementos – historia, futuro y participación – es, aún, la piedra angular del planeamiento urbanístico de hoy, y que este alcanza plenitud de sentido cuando nos ayuda a entender y es capaz de explicarnos los porqués del territorio, cuando nos propone dónde y cómo mejorarlo, y cuando la explicación y la proposición son fruto de la diversidad de las maneras de pensar y de una articulación razonada entre la teoría y la práctica.

Con estos antecedentes, está claro que la actual área metropolitana de Barcelona no se explica ni se entiende sin el Plan General Metropolitano de 1976.

El PGM ha sido una herramienta que, aplicada con inteligencia, visión y consenso, nos ha servido a todos, los poderes públicos, los agentes económicos y la sociedad civil, para modernizar la metrópoli barcelonesa y su complejo sistema territorial, y para impulsar la mejora de su transformación urbana y social.

Un ejemplo de la utilidad del PGM es el edificio en el que celebramos esta primera sesión de trabajo sobre el futuro Plan Director Urbanístico metropolitano (PDU), el Citilab de Cornellà. Este edificio ha sido, durante la aplicación del PGM, una antigua fábrica textil, el almacén administrativo de una entidad financiera y, actualmente, un laboratorio de ideas en torno a la sociedad de la información y la comunicación.

Por otro lado, tenemos que señalar que la actual área metropolitana de Barcelona no se explica ni se entiende sin la actuación en clave metropolitana de los gobiernos municipales, organizados de un modo u otro en torno a una o diversas entidades de ámbito metropolitano.

En los años setenta fue la Corporación Metropolitana; en los ochenta, noventa y la primera década de los 2000 fueron la Mancomunidad de Municipios y las entidades metropolitanas del Transporte y de los Servicios Hidráulicos y Tratamiento de Residuos, y a partir de julio de 2011, la nueva Área Metropolitana de Barcelona, que hoy se posiciona como la tercera administración de Cataluña en términos de presupuesto anual, con unas cuentas saneadas en lo que a una deuda mínima y la no existencia de déficit se refiere, y en condiciones de eje-

INTRODUCTION

During the last century, town planning became established as an element of civil service, insofar as it is effectively applied as an innovative social instrument to improve living conditions in the cities of the western world.

In this sense, the city and the Barcelona Metropolitan Area are building an important tradition of town planning which today has made a name for itself internationally. They are doing this by formulating a reflection based on their own history, with the wish to envisage a better future and in a specific urban culture that comes about through participation with proposals based on different opinions.

We believe that the convergence of these three elements – history, future and participation – is still the keystone to today's town planning, which is at its most meaningful when it helps us to understand and can explain to us the whys and wherefores of the land, when it proposes where and how to improve it and when the explanation and the proposition are the result of the diversity of ways of thinking and of a reasoned connection between theory and practice.

With this background, it is obvious that the present Barcelona Metropolitan Area cannot be explained or understood without the 1976 General Metropolitan Plan (*Pla General Metropolità*, PGM).

The PGM has been a tool which, when applied sensibly, clearly and with consensus, has served us all – the authorities, economic stakeholders and civil society – to modernise the metropolis of Barcelona and its complex regional system and to drive improvements in its urban and social transformation.

One example of the usefulness of the PGM is the building where we are holding this first working session on the future Urbanistic Metropolitan Plan (*Pla Director Urbanístic*, PDU), the Citilab in Cornellà. This building has, under the PGM, gone from being an old textile factory to the administrative storehouse of a bank and, today, a laboratory of ideas centring on the information and communication society.

Another point to make is that Barcelona's present metropolitan area cannot be explained or understood without the metropolitan viewpoint taken by the municipal governments, organised in one way or another around one or more bodies on a metropolitan level.

In the 1970s it was the *Corporació Metropolitana* (Metropolitan Corporation); in the 1980s, 1990s and 2000s it was the *Mancomunitat de Municipis* (Community of Municipalities) and the metropolitan bodies responsible for transport, water services and waste treatment, and since July 2011 it has been the new *Àrea Metropolitana de Barcelona* (Barcelona Metropolitan Area, BMA), which today is the third largest administration in Catalonia in terms of annual budget, with balanced accounts as regards minimal debt and absence of deficit, and in a position to execute a series of regional plans and

PRESENTACIÓ

Al llarg del segle passat, el planejament urbanístic es consolida com un element de *funció pública*, en la mesura que s'aplica eficaçment com un instrument social innovador per millorar l'habitabilitat de les ciutats del món occidental.

En aquest camí, la ciutat i l'àrea metropolitana de Barcelona construeixen una important tradició urbanística, que avui dia ha adquirit reputació internacional, i ho fan a partir de formular una reflexió sustentada en la pròpia història, en la voluntat d'imaginar un futur millor i en una cultura urbana específica que s'esdevé de la participació propositiva d'opinions diferents.

Nosaltres creiem que la confluència d'aquests tres elements —història, futur i participació— és, encara, la clau de volta del planejament urbanístic d'avui, i que aquest aconsegueix plenitud de sentit quan ens ajuda a entendre i és capaç d'explicar-nos els *perquè*s del territori, quan ens proposa on i com millorar-lo, i quan l'explicació i la proposició són fruit de la diversitat de les maneres de pensar i d'una articulació raonada entre la teoria i la pràctica.

Amb aquests antecedents, és clar que l'actual àrea metropolitana de Barcelona no s'explica ni s'entén sense el Pla General Metropolità de 1976.

El PGM ha estat una eina que, aplicada amb enteniment, visió i consens, ens ha servit a tots, els poders públics, els agents econòmics i la societat civil, per modernitzar la metròpolis barcelonina i el seu complex sistema territorial, i per impulsar la millora de la seva transformació urbana i social.

Un exemple de la utilitat del PGM és l'edifici on celebrem aquesta primera sessió de treball sobre el futur Pla Director Urbanístic Metropolità (PDU), el Citilab de Cornellà. Aquest edifici ha estat, durant l'aplicació del PGM, una antiga fàbrica tèxtil, el magatzem administratiu d'una entitat financera i, avui dia, un laboratori d'idees al voltant de la societat de la informació i la comunicació.

D'altra banda, val a dir que l'actual àrea metropolitana de Barcelona tampoc no s'explica ni s'entén sense l'actuació en clau metropolitana dels governs municipals, organitzats d'una manera o d'una altra al voltant d'una o diverses entitats d'àmbit Metropolità.

Als anys setanta va ser la Corporació Metropolitana; als vuitanta, noranta i la primera dècada dels 2000 van ser la Mancomunitat de Municipis i les entitats metropolitanes del Transport i dels Serveis Hidràulics i Tractament de Residus, i a partir de juliol de 2011, la nova Àrea Metropolitana de Barcelona, que avui es posiciona com la tercera administració de Catalunya en termes de pressupost anual, amb uns comptes sanejats pel que fa a un deute mínim i la no existència de dèficit, i en condicions d'executar un

cutar un conjunto de planes y programas de inversión en el territorio de más de 400 millones de euros durante el mandato 2011-2015.

En todos estos años, y también en los primeros de este mandato, la administración metropolitana ha sido una gran prestadora de servicios, una administración profesional y eficaz al servicio de los municipios metropolitanos.

Sin embargo, pese a que ha sido ejecutiva y se ha aplicado a la consecución de objetivos operativos, también debemos reconocer que ha sido una administración sin alma y carente de una visión reflexiva sobre el futuro del conjunto del territorio.

Ahora es el momento, por tanto, de dotarnos de inteligencia emocional respecto a las necesidades del territorio y de las personas, y empezar a reflexionar sobre el futuro que queremos para la ciudad metropolitana. En esta segunda parte del mandato es nuestra responsabilidad activar las inteligencias del territorio, abrir el debate y guiar los trabajos de redacción del PDU metropolitano, que se convierte, sin duda, en una gran oportunidad.

Antonio Balmón Arévalo

Vicepresidente ejecutivo, Área Metropolitana de Barcelona

investment programmes worth more than 400 million euros during the 2011-2015 term of office.

In all those years, and also during the first years of this term of office, the metropolitan administration has been an important service provider and an efficient, professional administration at the service of the metropolitan municipalities.

Nevertheless, although it has been executive and has been used to achieve operative objectives, we must also acknowledge that it has been a non-profit administration lacking a reflexive view of the future of the region as a whole.

The time has now come, therefore, to apply emotional intelligence to the needs of the region and the people and to begin to reflect on the future we want for the metropolitan city. In this second part of the term of office, it is our responsibility to activate the intelligences of the region, open the debate and guide the work of drafting the metropolitan PDU, which is unquestionably a great opportunity.

Antonio Balmón Arévalo

Executive Vice-President, Barcelona Metropolitan Area

conjunt de plans i programes d'inversió en el territori de més de 400 milions d'euros durant el mandat 2011-2015.

En tots aquests anys, i també en els primers d'aquest mandat, l'administració metropolitana ha estat una gran prestadora de serveis, una administració professional i eficaç al servei dels municipis metropolitans.

Tanmateix, malgrat que ha estat executiva i s'ha aplicat a la consecució d'objectius operatius, també hem de reconèixer que ha estat una administració sense ànima i mancada d'una visió reflexiva sobre el futur del conjunt del territori.

Ara toca, doncs, dotar-nos d'intel·ligència emocional respecte de les necessitats del territori i de la gent, i començar a reflexionar sobre el futur que volem per a la ciutat metropolitana. En aquesta segona part del mandat és la nostra responsabilitat activar les intel·ligències del territori, obrir el debat i guiar els treballs de redacció del PDU metropolità, que esdevé, sens dubte, una gran oportunitat.

Antonio Balmón Arévalo

Vicepresident executiu, Àrea Metropolitana de Barcelona

El gobierno del AMB ha decidido, como objetivo prioritario del mandato 2011-2015, iniciar la redacción del Plan Director Urbanístico metropolitano (PDU). Este objetivo implica impulsar nuevos procesos de reflexión estratégica y estudios territoriales, así como la activación de equipos de redacción y comisiones de desarrollo y participación. La redacción del PDU metropolitano responde, en primera instancia, a un mandato de la ley del Parlamento de Cataluña que aprobó la creación del AMB. Por otro lado, no obstante, también es consecuencia directa del agotamiento del Plan General Metropolitano de 1976, que, con la larga serie de modificaciones que ha sufrido en sus treinta y siete años de vigencia, ha demostrado que es una herramienta válida, guiando y delimitando las actuaciones individuales y corporativas, así como facilitando las intervenciones de transformación y mejora impulsadas por los ayuntamientos democráticos.

Ahora tenemos la oportunidad de mirar al futuro e iniciar una nueva andadura, haciendo resumen y balance interpretativo de lo que ha sucedido a lo largo de todos estos años tan dinámicos en transformaciones, y pensando en lo que queremos y en lo que necesita la metrópoli a medio y largo plazo.

En esta reflexión, el PDU metropolitano deberá tener en cuenta la transformación que ha tenido lugar en las formas de hacer ciudad, el cambio económico que se está experimentando y la necesaria revisión del modelo urbanístico de crecimiento, así como los nuevos roles que deben asumir el sector público y los operadores privados y por encima de todo, los cambios de paradigmas y prioridades que reclama la sociedad, empezando por la aplicación del principio de la sostenibilidad social, económica y medioambiental.

Por nuestra parte, desde el AMB queremos organizar el inicio de los trabajos para la redacción del PDU metropolitano en torno a tres pilares.

*El primero es la generación de conocimiento. Queremos dejar constancia documental de las ideas, diagnosis y estudios que se generan en torno a esta reflexión territorial que hoy iniciamos, y esta es la razón por la que los mejores trabajos y aportaciones se publicarán periódicamente en una nueva colección que lanzamos con el título *Quaderns de l'AMB per al Pla Director Urbanístic metropolità* (*Cuadernos del AMB para el Plan Director Urbanístico metropolitano*).*

*El segundo pilar es el equipo redactor. Un equipo reducido, especializado y experimentado que combinará sus trabajos con colaboraciones específicas como, por ejemplo, el de la empresa pública *Barcelona Regional*.*

*Por último, el tercer pilar será la participación. Participación profesional tan amplia como sea posible, y también participación institucional, especialmente de la *Generalitat de Catalunya* y los ayuntamientos metropolitanos, así como del conjunto de ciudadanos del área metropolitana de Barcelona.*

Esta es la propuesta del Área Metropolitana de Barcelona; os pedimos que la hagáis vuestra y que participéis activamente en ella.

Ramon Torra i Xicoy

Gerente del Área Metropolitana de Barcelona

The government of the BMA, as a priority objective for the 2011-2015 term of office, has decided to begin drafting the Urbanistic Metropolitan Plan (*Pla Director Urbanístic*, PDU). This landmark involves launching new processes of strategic reflection and regional studies, as well as activating editorial teams and development and participation commissions.

Drafting the metropolitan PDU responds in the first instance to a mandate in the Law of the Catalan Parliament which approved the creation of the BMA. As well as this, though, it is also a direct consequence of the 1976 General Metropolitan Plan having run its course. With the long series of modifications it has undergone in the 37 years it has been in force, it has shown itself to be a valid tool, guiding and demarcating individual and corporate interventions, as well as facilitating interventions for change and improvement launched by the democratic town halls.

Now we have the chance to look to the future and set out on a new path, summing up and interpreting what has happened in the course of so many dynamic years of changes and thinking about what we want and about the needs of the metropolis in the medium and long term.

In this reflection, the metropolitan PDU will have to take into account the transformation that has taken place in the way cities are built, the economic change under way and the need to revise the growth model of town planning, as well as the new roles the public sector and private operators must assume and, above all, the shifts in paradigm and priorities demanded by society, beginning with the application of the principle of social, economic and environmental sustainability.

For our part, we at the BMA want to organise the start of this work of drafting the metropolitan PDU around three pillars.

The first is knowledge generation. We want to make a record of the ideas, diagnoses and studies arising around this regional reflection we are starting today. For this reason, the best work and contributions will be periodically published in a new collection we are releasing under the title *Quaderns de l'AMB per al Pla Director Urbanístic metropolità* (*AMB Notebooks for the Urbanistic Metropolitan Plan*).

The second pillar is the editorial team. A small, specialised and experienced team who will combine their work with specific contributions from, for example, the publicly owned company *Barcelona Regional*.

Finally, the third pillar will be participation, the broadest possible professional participation, and also institutional participation, especially by the *Generalitat de Catalunya* and the metropolitan town halls, as well as the citizens of the metropolitan area of Barcelona as a whole.

This is the proposal put forward by the Barcelona Metropolitan Area; we ask that you make it your own and take part actively.

Ramon Torra i Xicoy

General Manager, Barcelona Metropolitan Area

El govern de l'AMB ha decidit, com a objectiu prioritari del mandat 2011-2015, iniciar la redacció del Pla Director Urbanístic metropolità (PDU). Aquesta fita implica impulsar nous processos de reflexió estratègica i estudis territorials, així com l'activació d'equips de redacció i comissions de desenvolupament i participació.

La redacció del PDU metropolità respon, en primera instància, a un mandat de la Llei del Parlament de Catalunya que va aprovar la creació de l'AMB. D'altra banda, però, també és conseqüència directa de l'esgotament del Pla General Metropolità de 1976, que, amb la llarga sèrie de modificacions que ha sofert en els seus trenta-set anys de vigència, ha demostrat que és una eina vàlida, tot guiant i delimitant les actuacions individuals i corporatives, així com facilitant les intervencions de transformació i millora impulsades pels ajuntaments democràtics.

Ara tenim l'oportunitat de mirar al futur i iniciar un nou camí, fent resum i balanç interpretatiu del que ha passat al llarg de tots aquests anys tan dinàmics en transformacions, i pensant en el que volem i en el que necessita la metròpolis a mitjà i llarg termini.

En aquesta reflexió, el PDU metropolità haurà de tenir en compte la transformació esdevinguda en les formes de fer ciutat, el canvi econòmic que s'està experimentant i la necessària revisió del model urbanístic de creixement, així com els nous rols que han d'assumir el sector públic i els operadors privats i, per davant de tot, els canvis de paradigmes i prioritats que reclama la societat, començant per l'aplicació del principi de la sostenibilitat social, econòmica i mediambiental.

Per part nostra, des de l'AMB volem organitzar l'inici dels treballs per a la redacció del PDU metropolità entorn de tres pilars.

El primer és la generació de coneixement. Volem deixar constància documental de les idees, diagnòsis i estudis que es generin al voltant d'aquesta reflexió territorial que avui encetem, i és per això que els millors treballs i aportacions es publicaran periòdicament en una nova col·lecció que llançarem amb el títol *Quaderns de l'AMB per al Pla Director Urbanístic Metropolità*.

El segon pilar és l'equip redactor. Un equip reduït, especialitzat i experimentat que combinarà els seus treballs amb col·laboracions específiques com, per exemple, el de l'empresa pública Barcelona Regional.

Finalment, el tercer pilar serà la participació. Participació professional tan àmplia com sigui possible, i també participació institucional, especialment de la Generalitat de Catalunya i els ajuntaments metropolitans, així com del conjunt de ciutadans de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Aquesta és la proposta de l'Àrea Metropolitana de Barcelona; us demanem que la feu vostra i que hi participeu activament.

Ramon Torra i Xicoy

Gerent de l'Àrea Metropolitana de Barcelona

APROXIMACIONES

LAS POLÍTICAS URBANAS EN EL CAMBIO DE ÉPOCA. EVOLUCIÓN DEL MARCO POLÍTICO Y SOCIAL EN LAS ÚLTIMAS DÉCADAS

CAMBIO DE ÉPOCA Y ESTRUCTURA SOCIAL Y URBANA
EN LA CONURBACIÓN DE BARCELONA

Nos encontramos en un período de transición entre el final de lo que podríamos llamar un modelo fordista-desarrollista-urbanístico, que marcó la vida de las grandes ciudades españolas en los últimos treinta años, y un escenario emergente aún por definir. Un escenario en el que las relaciones entre poderes públicos, dinámicas económicas e interacciones sociales sufren grandes convulsiones, con nuevos dilemas y conflictos relacionados con la tensión entre difíciles continuidades y alternativas emergentes pero poco consolidadas. Nos parece especialmente importante situar la tensión entre lo viejo y lo nuevo, entre continuidades y discontinuidades, en el marco urbano. Entendemos que las ciudades concentran e intensifican los dilemas y retos que plantea esta compleja transición o interregno (Bauman), cuyos posibles desenlaces tampoco conocemos. Sin embargo, lo que nos va quedando claro es el agotamiento de las recetas que sirvieron para estructurar y modular las políticas urbanas en España y en Cataluña en la segunda mitad del siglo xx.

Muchos de los parámetros en los que se inscribían las políticas urbanas y el funcionamiento de las ciudades han cambiado sustancialmente, y en este escenario debemos situar el debate que sirve de base a la redacción del nuevo PDU. Los principales parámetros socioeconómicos y culturales que sirvieron de base a la sociedad industrial están quedando atrás a marchas forzadas. Muchos de los instrumentos de análisis que nos sirvieron para entender las transformaciones del Estado liberal al Estado fordista y keynesiano de bienestar ahora resultan claramente inservibles. Esto ocurre tanto localmente (en la conurbación metropolitana de Barcelona) como globalmente (es un fenómeno de ámbito mundial). No es el momento de reiterar muchos de estos elementos de cambio, pero tracemos

URBAN POLICIES AT THE CHANGE OF ERA. EVOLUTION OF THE POLITICAL AND SOCIAL FRAMEWORK IN RECENT DECADES

CHANGE OF ERA AND SOCIAL AND URBAN STRUCTURE
IN THE BARCELONA CONURBATION

We are living in a transition period from the end of what we might call a Fordist-developmental-urbanistic model, which has marked the life of large Spanish cities over the last 30 years, and an emerging scenario that has yet to be defined. A scenario in which the relations between authorities, economic trends and social interactions are undergoing great convulsions, with new dilemmas and conflicts related to the tension between a difficult continuity and emerging but unconsolidated alternatives. I feel it is extremely important to situate the tension between old and new, between continuity and discontinuity, in the urban framework. I understand that cities concentrate and intensify the dilemmas and challenges posed by this complex transition or interregnum (Bauman), whose possible outcome is not known to us either. However, one thing is clear and that is that the prescriptions that served to structure and modulate urban policies in Spain and Catalonia in the second half of the 20th century are now worn out.

Many of the parameters that defined urban policies and the way cities worked have changed substantially, and this is the scenario in which to situate the debate underlying the drafting of the new PDU. The chief socio-economic and cultural parameters that formed the basis of the industrial society are rapidly being cast off. Many of the instruments of analysis we once used to understand the transformation of the liberal state to the Fordist and Keynesian welfare state are now clearly of no use. This happens both locally (in the Barcelona metropolitan conurbation) and globally (the phenomenon is worldwide). This is not the time to repeat many of these elements of change, but let me outline them quickly. The economic globalisation, financial capitalism

Joan Subirats i Humet

Catedràtic de Ciències Polítiques IGOP-UAB

LES POLÍTIQUES URBANES EN EL CANVI D'ÈPOCA. EVOLUCIÓ DEL MARC POLÍTIC I SOCIAL A LES ÚLTIMES DÈCADES

CANVI D'ÈPOCA I ESTRUCTURA SOCIAL I URBANA A LA CONURBACIÓ
DE BARCELONA

Ens trobem en un període de transició entre el final del que en podríem dir un model fordista-desenvolupista-urbanístic, que va marcar la vida de les grans ciutats espanyoles en els darrers trenta anys, i un escenari emergent encara per definir. Un escenari en el qual les relacions entre poders públics, dinàmiques econòmiques i interaccions socials pateixen grans convulsions, amb nous dilemes i conflictes relacionats amb la tensió entre difícils continuïtats i alternatives emergents però poc consolidades. Ens sembla especialment important situar la tensió entre el vell i el nou, entre continuïtats i discontinuïtats, en el marc urbà. Entenem que les ciutats concentren i intensifiquen els dilemes i reptes que planteja aquesta complexa transició o interregne (Bauman), de la qual tampoc no coneixem els possibles desenllaços. Tanmateix, el que ens va quedant clar és l'esgotament de les receptes que van servir per a estructurar i modular les polítiques urbanes a Espanya i a Catalunya a la segona meitat del segle xx.

Molts dels paràmetres en els quals s'inscrivien les polítiques urbanes i el funcionament de les ciutats han canviat substancialment, i en aquest escenari hem de situar el debat que serveix de base a la redacció del nou PDU. Els principals paràmetres socioeconòmics i culturals que van servir de base a la societat industrial estan quedant enrere a marxes forçades. Molts dels instruments d'anàlisi que ens van servir per a entendre les transformacions de l'Estat liberal a l'Estat fordista i keynesià de benestar ara resulten clarament inservibles. Això passa tant localment (a la conurbació metropolitana de Barcelona) com globalment (és un fenomen d'àmbit mundial). No és el moment de reiterar molts d'aquests elements de canvi, però tracem-ne algunes pinzellades. La globalització econòmica, el capitalisme

algunas pinceladas. La globalización económica, el capitalismo financiero y el cambio tecnológico en el que se sustenta buena parte de ello han modificado totalmente las coordenadas del industrialismo. El contingente de parados aumenta sin cesar y ya no podemos hablar de estabilidad, de continuidad, de especialización profesional única, en relación con unas condiciones de trabajo cada vez más precarias y fluidas. El trabajo estructura cada vez menos la vida de las personas, y esto afecta sin duda a sus vínculos sociales, la forma de entender pautas de reciprocidad, o la implicación en asuntos que trascienden el mero individuo (Sennett). Tanto en Barcelona como en el resto del país, en estos últimos treinta años hemos asistido a varios episodios de crisis y de aumento muy notable de las cifras de parados. Pero hasta ahora no hemos tenido nunca la sensación y la evidencia de que algo muy profundo estaba cambiando. El número de personas que forman parte del mercado laboral ha llegado a cifras que nunca se habían alcanzado; pero, en cambio, las perspectivas laborales de jóvenes o de personas paradas de más de 45 años son muy frágiles. En vista de la continuidad de las cifras de parados que llevan más de dos años buscando trabajo o de la evidente dinámica de temporalidad de los contratos que se firman, podemos decir que el trabajo, que era dependiente, continuo y estable, se ha vuelto autónomo (dependiente o no), intermitente y precario. Así pues, debemos incorporar esta nueva realidad, que parece que no se modificará aunque se produzca una cierta recuperación económica, en los apuntes sobre los que basar las perspectivas de planeamiento urbanístico.

Los impactos de esta transformación no son menores en el ámbito de las relaciones sociales. En Europa se ha ido pasando de órdenes sociales relativamente estables, con escalas de desigualdad conocidas y que permitían tratamientos redistributivos relativamente homogéneos y colectivos, que se establecían además con notables garantías de continuidad, a situaciones caracterizadas por la heterogeneidad y la fragmentación, y con complejidades sólo explicables desde un proceso de individualización vertiginoso. La desigualdad sigue existiendo e incluso ha aumentado, pero sus descriptores se han modificado sustancialmente. No hay un eje predominante, sino multiplicidad de ejes de desigualdad y de vulnerabilidad. La acumulación histórica de riesgos en ciertos sectores sociales les había permitido desarrollar respuestas colectivas de tipo muy diverso, que buscaban tanto la capacidad de hacerse escuchar en un escenario político pensado para otros colectivos y problemas como la respuesta concreta a problemas relacionados con las condiciones colectivas de vida y de trabajo. Frente a la anterior estructura social de grandes agregados y de importantes continuidades, hoy tenemos un mosaico cada vez más fragmentado y generalizado de situaciones de pobreza y de exclusión. El ámbito de convivencia primaria no presenta el mismo aspecto que tenía en la época industrial. Si bien esto genera cambios muy positivos de emancipación femenina vía formación y acceso al mercado laboral, también repercute en el debilitamiento de las instancias de socialización primaria y de transmisión de criterios de implicación común.

Este conjunto de cambios sociales ha afectado de manera clara a la realidad metropolitana barcelonesa. Si miramos la Barcelona metropolitana de hace treinta años y la de ahora, es más evidente el cambio que la continuidad: envejecimiento de la población, grandes olas de inmigración, reducción y diversificación de los núcleos familiares, incorporación de las mujeres, con recientes retrocesos en la edad de emancipación de los jóvenes, o en reagrupamientos familiares no deseados y forzados por circunstancias económicas o pérdidas de vivienda. Asimismo, ha sido espectacular el cambio en los niveles educativos, con una gran extensión y elevación de los mismos, aunque las tasas de abandono

and technological change on which much of this is supported have totally changed the coordinates of industrialism. The contingent of unemployed people grows relentlessly and we can no longer speak of stability, continuity, or single-track professional specialisation in relation to working conditions that are more and more precarious and fluid. Work structures people's lives less and less and this undoubtedly affects their social bonds, the way they understand patterns of reciprocity, or their involvement in matters that go beyond the mere individual (Sennett). In Barcelona as well as in the rest of the country, over the last 30 years we have been through several episodes of crisis with a considerable increase in unemployment figures. But until now we had never had the feeling or the evidence that something was changing deep down. The number of people making up the labour market has reached levels it had never reached before, but on the other hand the employment prospects for young people and for unemployed people over 45 are very bleak. In view of the continuity in the number of unemployed people still looking for work after more than two years and the obvious trend towards temporary contracts, we can say that work that was dependent, continuous and stable has become autonomous (dependent or not), intermittent and precarious. We must therefore incorporate this new reality, which it seems will not change even if there is a certain economic recovery, into the notes on which we base the prospects for urban planning.

The impacts of this change are no less in the sphere of social relations. In Europe there has been a shift from relatively stable social orders, with known scales of inequality, allowing relatively uniform and collective redistributive treatment, which furthermore were established with considerable guarantees of continuity, to a situation characterised by heterogeneity and fragmentation and with complexities that can only be explained by a process of dizzying individualisation. Inequality still exists and has even increased, but its descriptors have changed substantially. There is no predominant instance of this, but rather multiple instances of inequality and vulnerability. The historical accumulation of risks in certain social sectors had allowed them to develop collective answers of widely varying types aimed at being able to make themselves heard in a political scenario conceived for other groups and problems as well as the specific answer to problems to do with the collective conditions of life and work. In place of the previous social structure of large aggregates and important continuity, today we have an increasingly fragmented and generalised mosaic of situations of hardship and exclusion. The sphere of primary cohabitation no longer looks the same as during the industrial age. Although this generates very positive changes of female emancipation through training and access to the employment market, it also makes itself felt in the weakening of instances for primary socialisation and for conveying criteria of common involvement.

This series of social changes has clearly affected Barcelona's metropolitan reality. If we look at metropolitan Barcelona as it was 40 years ago and as it is today, the changes are more evident than the continuities: population ageing, large waves of immigration, reduction and diversification of family nuclei, incorporation of women, with recent delays in the age of emancipation of young people, or in family regroupings that are undesired or forced by economic circumstances or loss of the home. There has also been a spectacular change in educational levels, which have spread widely and risen, although the dropout rate and problems finishing courses grew during the most 'brilliant' periods

financer i el canvi tecnològic en què se sustenta bona part d'això han modificat totalment les coordenades de l'industrialisme. El contingent d'aturats augmenta sense parar i ja no podem parlar d'estabilitat, de continuïtat, d'especialització professional única, en relació amb unes condicions de treball cada vegada més precàries i fluïdes. El treball estructura cada vegada menys la vida de les persones, i això afecta sens dubte els seus vincles socials, la forma d'entendre pautes de reciprocitat, o la implicació en assumptes que transcendeixen el mer individu (Sennett). Tant a Barcelona com a la resta del país, en aquests darrers trenta anys hem assistit a diversos episodis de crisi i d'augment molt notable de les xifres d'aturats. Però fins ara no hem tingut mai la sensació i l'evidència que alguna cosa molt de fons estava canviant. El nombre de persones que formen part del mercat de treball ha arribat a xifres que no s'havien assolit mai; però, en canvi, les perspectives laborals de joves o de persones aturades de més de quaranta-cinc anys són molt fràgils. En vista de la continuïtat de les xifres d'aturats que fa més de dos anys que busquen feina o de l'evident dinàmica de temporalitat dels contractes que se signen, podem dir que el treball ha esdevingut dependent, continu i estable, que ha esdevingut autònom (dependent o no), intermitent i precari. Així doncs, hem d'incorporar aquesta nova realitat, que sembla que no es modificarà encara que es produeixi una certa recuperació econòmica, en els apunts sobre els quals basar les perspectives de planejament urbanístic.

Els impactes d'aquesta transformació no són menors en l'àmbit de les relacions socials. A Europa s'ha anat passant d'ordres socials relativament estables, amb escales de desigualtat conegudes i que permetien tractaments redistributius relativament homogenis i col·lectius, que s'establien a més amb notables garanties de continuïtat, a situacions caracteritzades per l'heterogeneïtat i la fragmentació, i amb complexitats només explicables des d'un procés d'individualització vertiginós. La desigualtat continua existint i fins i tot ha augmentat, però els seus descriptors s'han modificat substancialment. No hi ha un eix predominant, sinó multiplicitat d'eixos de desigualtat i de vulnerabilitat. L'acumulació històrica de riscos en certs sectors socials els havia permès de desenvolupar respostes col·lectives de tipus molt divers, que buscaven tant la capacitat de fer-se escoltar en un escenari polític pensat per a uns altres col·lectius i problemes com la resposta concreta a problemes relacionats amb les condicions col·lectives de vida i de treball. Enfront de l'anterior estructura social de grans agregats i d'importantes continuïtats, avui tenim un mosaic cada vegada més fragmentat i generalitzat de situacions de pobresa i d'exclusió. L'àmbit de convivència primària ja no presenta el mateix aspecte que tenia en l'època industrial. Per bé que això genera canvis molt positius d'emancipació femenina via formació i accés al mercat laboral, també repercuteix en el debilitament de les instàncies de socialització primària i de transmissió de criteris d'implicació comuna.

Aquest conjunt de canvis socials ha afectat de manera clara la realitat metropolitana barcelonina. Si mirem la Barcelona metropolitana de fa trenta anys i la d'ara, és més evident el canvi que la continuïtat: envelliment de la població, grans onades d'immigració, reducció i diversificació dels nuclis familiars, incorporació de les dones, amb recents retrocessos en l'edat d'emancipació dels joves, o en reagrupaments familiars no desitjats i forçats per circumstàncies econòmiques o pèrdues d'habitatge. Així mateix, ha estat espectacular el canvi en els nivells educatius, amb una gran extensió i elevació d'aquests, tot i que les taxes d'abandonament i els problemes de finalització d'estudis han sovintejat en les etapes més "brillants" de la bombolla immobiliària (2000-2008). Destaca un fet que no té precedents: les dones mostren nivells educatius més alts en totes les franges d'edat inferiors als 45 anys

y los problemas de finalización de estudios han sido frecuentes en las etapas más "brillantes" de la burbuja inmobiliaria (2000-2008). Destaca un hecho que no tiene precedentes: las mujeres muestran niveles educativos más altos en todas las franjas de edad inferiores a 45 años y en la franja de edad 25-29 encontramos casi diez puntos más de tituladas universitarias que de titulados universitarios. En cambio, en lo que sí persiste básicamente la continuidad, con pequeños avances, es en la distribución de tiempo en el interior de los hogares entre hombres y mujeres. Sigue siendo verdad que las mujeres asumen de manera casi exclusiva las tareas de cuidado, limpieza y comida en el hogar, mientras que los hombres, en general, persisten en tareas más periféricas y circunstanciales. Esto lógicamente genera tensiones significativas por la doble jornada laboral de ellas y no resulta aventurado relacionar estas tensiones con el aumento de las fracturas y disrupciones en los núcleos familiares. Es más apreciable la emergencia de tareas compartidas sobre todo en hogares donde la mujer tiene un nivel formativo más alto, o en menor medida cuando ambos cónyuges tienen un nivel educativo alto. Es impresionante ver el gran cambio producido en la estructura de electrodomésticos en el hogar, que se han generalizado casi absolutamente. En muy pocos años ya son más del 75% los hogares del área metropolitana que cuentan con conexión a Internet y son más del 90% los jóvenes de quince años que tienen teléfono móvil.

Las cifras de que disponemos también apuntan a que en los años ochenta y noventa se consiguieron reducir y controlar las desigualdades sociales, gracias a la fuerte inversión social realizada por las diferentes esferas de gobierno y por la labor muy significativa, y a menudo más allá de sus obligaciones competenciales, de los gobiernos locales. Sin embargo, desde el estallido de la crisis, las cosas han cambiado notablemente y de manera muy rápida hemos visto cómo las desigualdades sociales han crecido y se han reproducido en los lugares ya tradicionalmente más fragilizados, con la novedad de que la población vulnerable se extiende más allá de lo que eran sus enclaves habituales. Un dato que hemos recogido es que desde 2008 se ha reducido la presencia de jóvenes de los barrios periféricos de Barcelona y de su corona metropolitana en las universidades; una presencia que no había dejado de aumentar desde 1980.

Si nos detenemos en el tema de la vivienda, lo que observamos es una gran extensión de la propiedad en detrimento del alquiler, un gran endeudamiento, una notable incidencia de los desahucios en el área y un mayor impacto de todo ello en las franjas de jóvenes, parejas con pocos años de casados o de convivencia e inmigrantes, y que los ancianos están más protegidos, con la vivienda ya pagada y con el flujo de pensiones más o menos constante. Así pues, los colectivos más vulnerables siguen siendo los jóvenes, los inmigrantes, las mujeres (sobre todo las que tienen familia a su cargo) y los mayores de sesenta y cinco años, por este orden.

Este conjunto de cambios y de profundas transformaciones en las esferas productiva, social y familiar no ha encontrado los poderes públicos en su mejor momento. El mercado y el poder económico subyacente se han globalizado, mientras que las instituciones políticas y el poder que emana de ellas siguen en gran manera anclados en el territorio. Estas instituciones territorializadas sufren problemas de legitimidad importantes, debido tanto a situaciones de heteronomía (los que deciden sobre las condiciones de vida de la gente no son los escogidos para ello) como de captura (capacidad de control de las instituciones reguladoras por parte de agentes financieros y económicos, que deberían ser los regulados). Pero, en cambio, es en cada territorio donde los problemas que generan la globalización económica y los procesos de individualización se manifiestan diariamente, como hemos podido comprobar en el gran vuelco al que nos hemos referido.

of the housing bubble (2000-2008). One unprecedented fact stands out: women are showing higher educational levels in all age groups under 45 and in the 25-29 age group there are almost 10% more women graduates than men. On the other hand, where things do continue basically as before, with some small progress, is in the way time is distributed in the home between men and women. It's still true that women almost exclusively take on the work of caring, cleaning and cooking in the home, while men in general continue to do more peripheral and circumstantial chores. This, of course, generates significant tension because of women's double working day and this tension can safely be associated with the increase in break-ups and disruptions in family nuclei. There is a more noticeable increase in shared chores especially in homes in which the woman has a higher educational level and, to a lesser extent, when both husband and wife have a higher educational level. The scale of the change in household appliances is striking in that they have become almost absolutely generalised. After a very few years, already more than 75% of homes in the metropolitan area are connected to the internet and more than 90% of fifteen-year-olds have a mobile phone.

The figures we have also indicate that in the 1980s and 1990s social inequalities were reduced and controlled thanks to the considerable social investment made by different spheres of government and the significant work of local authorities, often surpassing their obligations. However, since the crisis broke out things have changed considerably and we have quickly seen how social inequality has grown and been reproduced in traditionally already more fragile places, with the novelty that the population at risk extends beyond what were once its usual enclaves. One figure I have found is that since 2008 the presence in universities of young people from Barcelona's outlying neighbourhoods and its metropolitan belt has fallen, when it had been rising uninteruptedly since 1980.

If we turn to the subject of housing, what we see is a large increase in home ownership over rental, heavy indebtedness, a remarkable number of evictions in the area and a greater impact of all this in younger age groups, couples who have only been married or cohabiting a few years and immigrants, and that old people are more protected, with housing paid-up and a more or less steady pension flow. The groups most at risk, then, are still young people, immigrants, women (especially the ones with families in their care) and over-65s, in that order.

This series of changes and profound transformations in the productive, social and family spheres have not found the authorities at their best. The market and the underlying economic power have become globalised, while political institutions and the power that emanates from them are still largely anchored regionally. These regionalised institutions suffer from serious problems of legitimacy, both because of situations of heteronomy (the people who take decisions about people's living conditions are not the people chosen for this) and of regulatory capture (the power of financial and economic stakeholders to control the regulating bodies). On the other hand, though, where problems generated by economic globalisation and individualisation processes show themselves on a day-to-day basis is locally, as we can see from the great change I have described.

If we relate social situation to political participation, we see that the lower the income, the higher the political abstention. There is still a certain correlation between income and political orientation (left/right), though increasingly less so.

i a la franja 25-29 trobem gairebé deu punts més de titulades universitàries que de titulats universitaris. En canvi, en el que sí que persisteix bàsicament la continuïtat, amb petits avenços, és en la distribució de temps a l'interior de les llars entre homes i dones. Continua sent veritat que les dones assumeixen de manera quasi exclusiva les tasques de cura, neteja i menjar a la llar, mentre que els homes, en general, persisteixen en tasques més perifèriques i circumstancials. Això lògicament genera tensions significatives per la doble jornada laboral d'elles i no resulta pas aventurat relacionar aquestes tensions amb l'augment de les fractures i disrupcions als nuclis familiars. És més apreciable l'emergència de tasques compartides sobretot en llars en què la dona té un nivell formatiu més alt, o en menor mesura quan els dos cònjuges tenen un nivell educatiu alt. És impressionant veure el gran canvi produït en l'estructura d'electrodomèstics a la llar, que s'han generalitzat quasi absolutament. En molt pocs anys ja són més del 75% les llars de l'àrea metropolitana que compten amb connexió a Internet i són més del 90% els joves de quinze anys que tenen telèfon mòbil.

Les xifres de què disposem també apunten al fet que als anys vuitanta i noranta es va aconseguir de reduir i controlar les desigualtats socials, gràcies a la forta inversió social realitzada per les diferents esferes de govern i per la tasca molt significativa, i sovint més enllà de les seves obligacions competencials, dels governs locals. Tanmateix, des de l'esclat de la crisi, les coses han canviat notablement i de manera molt ràpida hem vist com les desigualtats socials han crescut i s'han reproduït en els llocs ja tradicionalment més fragilitzats, amb la novetat que la població vulnerable s'estén més enllà del que eren els seus enclavaments habituals. Una dada que hem recollit és que des del 2008 s'ha reduït la presència de joves dels barris perifèrics de Barcelona i de la seva corona metropolitana a les universitats; una presència que no havia deixat d'augmentar des de 1980.

Si ens detenim en el tema de l'habitatge, el que observem és una gran extensió de la propietat en detriment del lloguer, un gran endeutament, una notable incidència dels desnonaments a l'àrea i un major impacte de tot això en les franges de joves, parelles amb pocs anys de casats o de convivència i immigrants, i que els ancians estan més protegits, amb l'habitatge ja pagat i amb el flux de pensions més o menys constant. Així doncs, els col·lectius més vulnerables continuen sent els joves, els immigrants, les dones (sobretot les que tenen família a càrrec seu) i els majors de seixanta-cinc anys, per aquest ordre.

Aquest conjunt de canvis i de profundes transformacions en les esferes productiva, social i familiar no han trobat els poders públics en el seu millor moment. El mercat i el poder econòmic subjacent s'han globalitzat, mentre que les institucions polítiques i el poder que n'emana continuen en gran manera ancorats en el territori. Aquestes institucions territorialitzades pateixen problemes de legitimitat importants, a causa tant de situacions d'heteronomia (els qui decideixen sobre les condicions de vida de la gent no són els escollits per a això) com de captura (capacitat de control de les institucions reguladores per part d'agents financers i econòmics, que haurien de ser els regulats). Però, en canvi, és en cada territori on els problemes que generen la mundialització econòmica i els processos d'individualització es manifesten diàriament, com hem pogut comprovar en el gran tomb al qual hem fet referència.

Si relacionem situació social amb participació política, observem que, com menys nivell de renda, més abstenció política. Es continua mantenint una certa correlació entre nivell de renda i orientació política (dreta-esquerra), tot i que cada vegada menor.

Si relacionamos situación social con participación política, observamos que, cuanto menos nivel de renta, más abstención política. Se sigue manteniendo una cierta correlación entre nivel de renta y orientación política (derecha-izquierda), aunque cada vez menor. En definitiva, este rápido vistazo nos ofrece un cuadro que podríamos resumir en grandes cambios en la vida de la gente, con fuertes impactos en la cotidianidad, sobre todo en el mercado laboral, el ciclo vital, la estructura y composición familiar, y el acceso a la tecnología. Se observa un giro en el alejamiento de la política institucional, en el sentido de repolitización y de crisis de los partidos que tradicionalmente habían estructurado el voto, todo ello fruto de mayores tensiones entre “ganadores” y “perdedores” en la crisis, y las pérdidas de vínculos y lazos que generan los cambios ya mencionados.

PANORAMA URBANO. ALGUNOS COMENTARIOS

Si queremos hacer un pequeño recorrido por la evolución de las grandes ciudades españolas en los últimos años para contextualizar el escenario metropolitano barcelonés, diremos que estas ciudades salieron del letargo de la posguerra a caballo de la relativa normalización que supuso la modernización económica del régimen franquista a través del Plan de Estabilización y de la incorporación plena de la peseta a la convertibilidad internacional, lo que facilitó la integración en el mercado de inversiones y en el negocio turístico. Así pues, se abrieron las puertas a inversiones extranjeras, se ampliaron las posibilidades de exportación y se inició la apertura al turismo, todo ello sustentado en una formalización jurídica mayor en las formas de proceder de la Administración (reforma administrativa de López Rodó). Estas fueron las bases del crecimiento económico en la España de los años sesenta.

En esta misma dinámica podemos situar el rápido crecimiento de algunas ciudades como Madrid, Barcelona, Bilbao o, en menor medida, Valencia o Vigo. Estas ciudades, pues, acumulaban el rápido surgimiento de industrias y de servicios, y al mismo tiempo, nuevos residentes procedentes de la inmigración interior que buscaban un lugar donde establecerse y donde tener perspectivas de futuro. Las políticas urbanas como tales eran inexistentes; lo que se necesitaba eran lugares, espacios, enclaves donde construir viviendas, aunque fuera a costa de postergar servicios esenciales, medios de transporte o las condiciones básicas de cualquier espacio público. Era un urbanismo de mínimos, que encontró en la tipología de los polígonos de viviendas en barrios periféricos la solución para ir situando miles de recién llegados que se amontonaban en chabolas de autoconstrucción.

Los ayuntamientos, además, en aquella época eran esencialmente administraciones locales que dependían totalmente del poder central y su capacidad para desplegar políticas urbanas mínimamente complejas estaba del todo descartada. Sólo Madrid y Barcelona disponían de una mayor capacidad ejecutiva, aunque el control central sobre sus iniciativas y programas era absoluto. El despliegue urbano estaba completamente sometido a las necesidades que se derivaban del crecimiento industrial y la lógica era, por tanto, claramente subsidiaria. Pero es importante destacar que ya en los años cincuenta se impulsó una política de vivienda que pretendía incorporar la lógica de la propiedad como paradigma popular dominante. De hecho, podemos decir que una forma de compensar los bajos salarios fue propiciar el acceso en propiedad a la vivienda, aunque esta fuese de baja calidad y en barrios en los que faltaban los servicios más elementales.

El cambio político a finales de los setenta implicó la plasmación y puesta en práctica de un programa completo de reconstrucción urbana –postergado o limitado en el tardofranquismo–, el cual

In short, this quick glance paints a picture we could sum up as far-reaching changes in people's lives, with a powerful impact on everyday life, especially in the employment market, the life-cycle, family structure and make-up and access to technology. A shift can be observed away from institutional politics, in the sense of repoliticisation and of crisis in the parties that had traditionally structured votes, all the result of higher tension between 'winners' and 'losers' in the crisis and the loss of bonds and ties arising from the changes discussed above.

URBAN PANORAMA. A FEW COMMENTS

If we want to make a quick tour of the evolution of large Spanish cities in recent years to put Barcelona's metropolitan scenario in context, we can say that these cities emerged from the slumber of the post-war years on the back of the relative normalisation that came with the Franco regime's economic modernisation and through the Stabilisation Plan and the full incorporation of the peseta to international convertibility, which helped their integration in the investment market and the tourist business. This opened the doors to foreign investment, increased possibilities for exports and marked the start of tourism, all supported by greater legal formalisation in administration procedures (administrative reform under López Rodó). This was the basis for Spain's economic growth in the 1960s.

The rapid growth of cities like Madrid, Barcelona, Bilbao and, to a lesser extent, Valencia and Vigo can also be considered part of this same trend. These cities, then, accumulated the rapid emergence of industries and services and newly arrived immigrants from other parts of Spain who were looking for a place to settle down with a chance of a future. Urban policies as such didn't exist; what was needed were places, spaces, sites on which to build housing, even at the cost of putting off essential services, transport or basic conditions in any public space. This was minimal urban planning in which the ideal solution for locating thousands of newcomers filling self-built shanties lay in the construction of housing estates in outlying neighbourhoods.

Furthermore, the town halls of the time depended totally on central power and were unable to deploy urban policies of any complexity. Only Madrid and Barcelona had greater executive capacity, although central control of their initiatives and programmes was absolute. Urban deployment was completely subjected to the needs arising from industrial growth and the logic was therefore clearly subsidiary. Nevertheless, in the 1950s a housing policy was introduced that intended to incorporate the logic of property as the dominant popular paradigm. In fact, we could say that one way to compensate low wages was to make access to home ownership easier, even if this involved poor-quality housing located in neighbourhoods lacking the most basic services.

With the political change of the end of the 1970s a complete programme of urban reconstruction – which had been put off or limited in the last years of the Franco regime – was drawn up and put into practice as the agenda for the new local democracy. These years saw the crystallisation and institutionalisation of the political and urban proposals that came to form the political basis of the neighbourhood and urban movements of the 1970s all over Spain. The basic topic for any city was the capacity to build, provide and operate public services that had been systematically postponed or carried out with a very low standard

En definitiva, aquesta ràpida mirada ens dóna un quadre que podríem resumir en grans canvis en la vida de la gent, amb forts impactes en la quotidianitat, sobretot en el mercat laboral, el cicle vital, l'estructura i composició familiar, i l'accés a la tecnologia. S'observa un tomb en l'allunyament de la política institucional, en el sentit de repolitització i de crisi dels partits que tradicionalment havien estructurat el vot, tot plegat fruit de majors tensions entre "guanyadors" i "perdedors" en la crisi, i les pèrdues de vincles i llaços que generen els canvis ja esmentats.

PANORAMA URBÀ. ALGUNS COMENTARIS

Si volem fer un petit recorregut per l'evolució de les grans ciutats espanyoles en els darrers anys per a contextualitzar l'escenari metropolità barceloní, direm que aquestes ciutats van sortir de la letargia de la postguerra a cavall de la relativa normalització que va suposar la modernització econòmica del règim franquista a través del Pla d'Estabilització i de la incorporació plena de la pesseta a la convertibilitat internacional, cosa que en va facilitar la integració en el mercat d'inversions i en el negoci turístic. Així doncs, es van obrir les portes a inversions estrangeres, es van ampliar les possibilitats d'exportació i es va iniciar l'obertura al turisme, tot això sustentat en una formalització jurídica major en les formes de procedir de l'Administració (reforma administrativa de López Rodó). Aquestes van ser les bases de creixement econòmic a l'Espanya dels anys seixanta.

En aquesta mateixa dinàmica podem situar el ràpid creixement d'algunes ciutats com ara Madrid, Barcelona, Bilbao o, en menor mesura, València o Vigo. Aquestes ciutats, doncs, acumulaven el ràpid sorgiment d'indústries i de serveis, i alhora, nous residents procedents de la immigració interior que buscaven un lloc on establir-se i on tenir perspectives de futur. Les polítiques urbanes com a tals eren inexistent; el que es necessitava eren llocs, espais, enclavaments on construir habitatges, encara que fos a costa de postergar serveis essencials, mitjans de transport o les condicions bàsiques de qualsevol espai públic. Era un urbanisme de mínims, que va trobar en la tipologia dels polígons d'habitatges en barris perifèrics la solució per a anar situant milers de nouvinguts que s'amuntegaven en barraques d'autoconstrucció.

Els ajuntaments, a més, en aquella època eren essencialment administracions locals que depenien totalment del poder central i la seva capacitat per a desplegar polítiques urbanes mínimament complexes estava del tot descartada. Només Madrid i Barcelona disposaven d'una major capacitat executiva, encara que el control central sobre les seves iniciatives i programes era absolut. El desplegament urbà estava completament sotmès a les necessitats que es derivaven del creixement industrial i la lògica era, per tant, clarament subsidiària. Però és important fer notar que ja als anys cinquanta es va impulsar una política d'habitatge que pretenia incorporar la lògica de la propietat com a paradigma popular dominant. De fet, podem dir que una forma de compensar els baixos salaris va ser propiciar l'accés en propietat a l'habitatge, tot i que aquest fos de baixa qualitat i en barris en què mancaven els serveis més elementals.

El canvi polític a finals dels setanta va implicar la plasmació i posada en pràctica d'un programa complet de reconstrucció urbana —postergat o limitat en el tardofranquisme—, el qual va constituir l'agenda de la nova democràcia local. Aquests van ser els anys en

constituyó la agenda de la nueva democracia local. Estos fueron los años en que cristalizaron y se institucionalizaron las propuestas políticas y urbanas que se convirtieron en las bases políticas de los movimientos vecinales y urbanos de los años setenta en toda España. El tema fundamental para toda ciudad fue la capacidad de construir, dotar y hacer funcionar servicios públicos que habían sido sistemáticamente postergados o realizados con estándares muy bajos durante los años del desarrollismo franquista. Las ciudades comenzaban a ser vistas más como centros de servicios que como centros industriales, lo que fue motivando el desplazamiento de las industrias hacia la periferia o hacia las segundas coronas metropolitanas.

Los años ochenta significaron la plena consolidación del modelo "reparador" y "renovador" surgido en los años de la transición democrática. Los ayuntamientos se fueron consolidando, políticos y nuevos técnicos locales se profesionalizaron y, en general, se puede decir que se produjo una notable institucionalización de la vida política local, con un gran punto de interés, que era la recuperación económica, unida a la generación de un zócalo de servicios básicos que cada comunidad o municipio requería.

Más tarde, ya a finales del siglo y una vez resueltas en gran parte las carencias básicas heredadas, algunos gobiernos locales de ciudades españolas significativas comienzan a pensar en términos de estrategia urbana, definiendo objetivos, tratando de generar complicidades con actores económicos y sociales, tratando de buscar un lugar propio en un proceso de globalización ya claramente en marcha. Por otra parte, la creciente preocupación por las consecuencias ambientales del proceso de desarrollo acelerado en las ciudades españolas va obligando a incorporar en la agenda de las políticas urbanas lógicas que tengan en cuenta un concepto de hábitat urbano que vaya más allá del estricto diseño urbanístico de espacios públicos y zonas de residencia y servicios.

Asimismo, los cambios sociales generados por las innovaciones tecnológicas y la globalización económica empiezan a hacerse notar en las ciudades, como ya hemos visto antes. Más individualización de las trayectorias vitales, menos espacios estables de socialización, más fragilidad de las estructuras familiares, generalización de la precariedad laboral..., son aspectos que se van dejando sentir poco a poco y con ritmos distintos en las diferentes ciudades. La misma generalización del estatus de "propietario" (un 87% de viviendas de propiedad en España en 2007, frente al 50% a finales de los años cincuenta) genera una lógica de relación entre ciudadano y gobierno local, más entendida como cliente-prestador de servicios que como ciudadano-institución representativa. Los gobiernos locales empiezan a asumir problemas, temas o demandas que no encajan en su repertorio tradicional de servicios de atención básica o primaria. La agenda urbana se hace más compleja y genera nuevas estrategias en temas educativos, culturales, sociales o de salud comunitaria que conducen a nuevos espacios de concertación entre esferas de gobierno y/o entre instituciones públicas y actores sociales.

A medida que avanzamos en el nuevo siglo, aumentan las tensiones entre una dinámica de crecimiento en la complejidad de los problemas urbanos, con una mayor densidad en la articulación entre políticas en el ámbito local, y las dificultades de los gobiernos locales de proveer de los recursos necesarios para asumir estas nuevas tareas y compromisos. Mientras dura la fiebre especulativa alrededor del boom de la vivienda, los ayuntamientos se benefician de las plusvalías generadas por todo este proceso.

during the years of economic growth (desarrollismo) under Franco. Cities began to be seen more as service centres than as industrial centres, something that gradually drove industry out to the periphery or towards the outer metropolitan belts.

The 1980s brought the full consolidation of the 'reparative' and 'renovating' model that emerged during the democratic transition. Local authorities became consolidated, politicians and new local experts became professionalised and, in general, one can say that a marked institutionalisation of local political life occurred, with one great centre of interest, which was economic recovery, along with the creation of a base of essential services that each community or municipality required.

Later, at the end of the century, once the bulk of the inherited basic shortcomings had been solved, some local governments in important Spanish cities began to think in terms of urban strategy, defining objectives, trying to generate complicity with economic and social actors, looking for a place of their own in a process of globalisation that was now clearly under way. In addition, growing concern for the environmental consequences of the rapid growth of Spanish cities forced the inclusion on the agenda of logical urban policies that took into account a concept of urban habitat going beyond the strict urbanistic design of public spaces and residential and service areas.

At the same time, social changes following in the wake of technological innovations and economic globalisation began to make themselves felt in cities, as we saw earlier. More individualisation of life stories, less stable spaces for socialising, more fragility in family structures, generalisation of job precariousness are all aspects that gradually crept in at different rates in different cities. The very generalisation of the status of 'house-owner' (87% of owner-occupied homes in Spain in 2007, as opposed to 50% at the end of the 1950s) gave rise to a pattern of relations between citizens and local government; a pattern which is best understood as a client-service provider relationship than as a citizen-representative institution relationship. Local governments began to take on problems, subjects and demands that did not belong to their traditional repertory of basic or primary attention services. The urban agenda got more complex and generated new strategies in matters of education, culture, society and community health, and this led to new spaces for agreement between spheres of government and/or public institutions and social actors.

As the new century advanced, there was growing tension between a trend towards increased complexity in urban problems, with greater density in the articulation between policies in the local sphere, and the difficulties of local governments to endow themselves with the necessary resources to take on these new tasks and commitments. While the speculative fever surrounding the housing boom continued, local authorities benefited from the surplus value generated by this process. However, when the bubble burst, many local governments had to face the stark reality of a much longer agenda of personal services, a huge increase in unemployment, marked social and family fragility because of very widespread mortgage indebtedness and a demand for basic services in municipalities that had grown significantly but their capacity to obtain resources had nevertheless returned to the traditional standards and limits (very specific local taxes and limited transfers from the state and the autonomous communities).

què van cristal·litzar i es van institucionalitzar les propostes polítiques i urbanes que van esdevenir les bases polítiques dels moviments veïnals i urbans dels anys setanta a tot Espanya. El tema fonamental per a tota ciutat va ser la capacitat de construir, dotar i fer funcionar serveis públics que havien estat sistemàticament postergats o realitzats amb estàndards molt baixos durant els anys del desenvolupisme franquista. Les ciutats començaven a ser vistes més com a centres de serveis que com a centres industrials, cosa que va anar motivant el desplaçament de les indústries a la perifèria o cap a les segones corones metropolitanes.

Els anys vuitanta van significar la plena consolidació del model “reparador” i “renovador” sorgit els anys de la transició democràtica. Els ajuntaments es van anar consolidant, polítics i nous tècnics locals es van professionalitzar i, en general, es pot dir que es va produir una notable institucionalització de la vida política local, amb un gran punt d’interès, que era la recuperació econòmica, unida a la generació d’un sòcol de serveis bàsics que cada comunitat o municipi requeria.

Més tard, ja a la darrerria del segle i una vegada resoltes en gran part les mancances bàsiques heretades, alguns governs locals de ciutats espanyoles significatives comencen a pensar en termes d’estratègia urbana, definint objectius, tractant de generar complicitats amb actors econòmics i socials, mirant de buscar un lloc propi en un procés de globalització ja clarament en marxa. D’altra banda, la preocupació creixent per les conseqüències ambientals del procés de desenvolupament accelerat a les ciutats espanyoles va obligant a incorporar en la agenda de les polítiques urbanes lògiques que tinguin en compte un concepte d’hàbitat urbà que vagi més enllà de l’estricta disseny urbanístic d’espais públics i zones de residència i serveis.

Alhora, els canvis socials generats per les innovacions tecnològiques i la globalització econòmica comencen a fer-se notar a les ciutats, com ja hem vist abans. Més individualització de les trajectòries vitals, menys espais estables de socialització, més fragilitat de les estructures familiars, generalització de la precarietat laboral..., són aspectes que es van deixant sentir de mica en mica i amb ritmes distints en les diferents ciutats. La mateixa generalització de l’estatus de “propietari” (un 87% d’habitatges de propietat a Espanya l’any 2007, enfront del 50% a finals dels anys cinquanta) genera una lògica de relació entre ciutadà i govern local, més entesa com a client –prestador de serveis que com a ciutadà– institució representativa. Els governs locals comencen a assumir problemes, temes o demandes que no encaixen en el seu repertori tradicional de serveis d’atenció bàsica o primària. L’agenda urbana es fa més complexa i genera noves estratègies en temes educatius, culturals, socials o de salut comunitària que condueixen a nous espais de concertació entre esferes de govern i/o entre institucions públiques i actors socials.

A mesura que avancem en el nou segle, augmenten les tensions entre una dinàmica de creixement en la complexitat dels problemes urbans, amb una major densitat en l’articulació entre polítiques en l’àmbit local, i les dificultats dels governs locals de proveir-se dels recursos necessaris per a assumir aquestes noves tasques i compromisos. Mentre dura la febre especulativa al voltant del boom de l’habitatge, els ajuntaments es beneficien de les plusvàlues generades per tot aquest procés. Tanmateix, en el moment en què esclata la bombolla, molts governs locals s’enfronten amb la dura realitat d’una agenda de serveis a les persones molt més extensa, un gran augment de l’atur, una fragilitat social i familiar notable

Sin embargo, en el momento en que estalla la burbuja, muchos gobiernos locales se enfrentan a la dura realidad de una agenda de servicios a las personas mucho más extensa, un gran aumento del paro, una fragilidad social y familiar notable por una gran generalización del endeudamiento hipotecario y unas exigencias de cobertura de servicios básicos en municipios que han crecido significativamente y, en cambio, con capacidades de obtención de recursos que vuelven a los estándares y límites tradicionales (impuestos locales muy determinados y transferencias limitadas del Estado y de las comunidades autónomas).

La globalización deja sentir con fuerza su influencia, tratando de imponer un modelo o un "metarrelato" de matriz neoliberal, en el que se mezclan elementos ideológicos con técnicas específicas de gobierno que buscan la reducción del gasto público; la mercantilización de servicios a las personas en temas clásicamente locales, tales como el cuidado y la atención, y la asunción pública de las externalidades negativas de esta estrategia, lo que conlleva un debilitamiento de la estructura de derechos universales y subjetivos. Se discute a los poderes públicos su papel de "asegurador social", ya que desde la mirada hegemónica del capitalismo financiero se entiende que la socialización de la seguridad es injusta e ineficaz. Los argumentos que se utilizan van en la línea de considerar que el sistema público de bienestar puede generar incentivos para dejar de esforzarse, de manera que se premiaría a quien no se lo estaría ganando y, en cambio, se penalizaría a quienes se esfuerzan, que no verían recompensados sus esfuerzos con una situación mejor. Asimismo, este sistema también sería ineficaz, ya que podría ser sustituido por operadores privados que mejorarían su eficiencia y rendimiento. En este contexto, los gobiernos locales tienen la tarea de plegarse a esta lógica o de construir alternativas sociales, económicas y ambientales diferentes. Los debates sobre resiliencia urbana, sobre economía social, sobre innovación social o sobre el concepto de lo común, comienzan a surgir en contextos urbanos y rápidamente se conectan con exigencias de profundización democrática también a escala local. Así pues, en las ciudades españolas (en algunas más que en otras, en algunas de manera más rápida y drástica que en otras) se ha producido un tránsito desde una agenda de políticas urbanas muy centrada en el eje urbanismo-desarrollo económico hacia una mayor presencia de los componentes sociales, culturales y ambientales, de tal manera que podríamos decir que, sin abandonar la vertiente urbanístico-económica, como siempre muy significativa en la estrategia de los gobiernos locales, las agendas urbanas se han vuelto más plurales y complejas, y en respuesta a ello las políticas urbanas han asumido una extensión y urdimbre mucho mayores en estos últimos años. Ya no basta con el urbanismo para abordar los problemas urbanos; sin una estrategia de políticas urbanas propia, sin procesos de implicación social, los gobiernos locales ven sus dinámicas sometidas a agentes externos que dictan proyectos y ritmos.

En definitiva, lo que podemos constatar es, por un lado, el refuerzo y la extensión de la agenda de los gobiernos locales y, por otra parte, fruto de lo anterior, una mayor densidad y transversalidad de lo urbano. Y todo ello unido a las crecientes dificultades para abordar este exigente contexto de globalización y arraigo local, con una gran limitación de recursos y posibilidades de los ayuntamientos de las grandes ciudades españolas tras el fin de la burbuja inmobiliaria, y en pleno proceso recentralizador ejemplificado por el proyecto de ley anunciado por el Gobierno Rajoy en 2013 de reforma de los gobiernos locales.

En resumen, desde 2007 muchos de estos factores de cambio, de interregno, han sufrido una brusca aceleración, mientras sus efectos generaban un agravamiento notable de las condiciones de vida de

The influence of globalisation was powerfully felt trying to impose a neo-liberal model or 'meta-narrative' which mixed elements of ideology with specific government techniques aimed at reducing public spending, mercantilisation of services to individuals in classically local subjects, such as care and attention, and the public acceptance of the negative externalities of this strategy, a fact that involved a weakening of the structure of universal and subjective rights. The role of the authorities as 'social insurers' was disputed, since in the hegemonic eyes of financial capitalism it is understood that the socialisation of security is unjust and inefficient. The general tenor of the arguments used was that the public welfare system can generate incentives to stop making an effort, in such a way that it would reward people who had not earned it and on the other hand people making an effort would be penalised and would not see their efforts rewarded with an improvement in their circumstances. At the same time, this system was also considered inefficient as it could be replaced with private operators who would improve its efficiency and performance. In this context, local governments had the job of shouldering this logic or building different social, economic and environmental alternatives. The debates on urban resilience, on social economy, on social innovation or on the concept of township began to emerge in urban contexts and quickly connected with demands for greater democracy at a local level too. And so, in Spanish cities (in some more than others, in some more quickly and drastically than in others), there has been a move from an agenda of urban policies strongly centred on urban planning and economic development towards an increased presence of social, cultural and environmental components. We could say that, without abandoning the urban planning and economic side, as always a very significant part of local government strategy, urban agendas have become more varied and complex. In reply, urban policies have become larger and more complex in recent years. Urban planning is no longer enough for dealing with urban problems; without a strategy of urban policies of their own, without processes of social involvement, local governments see their activity subjected to external agents who dictate projects and time-scales.

In short, what we see is, on the one hand, a stronger and more extensive agenda for local governments and, on the other, as a result of this, greater urban density and transversality. And all of this along with the growing difficulties to tackle this demanding context of globalisation and local roots, with very limited resources and possibilities for the municipal councils of large Spanish cities after the end of the housing bubble and at the height of the process of recentralisation exemplified in the proposed law announced by Rajoy in 2013 to reform local governments.

To sum up, since 2007 many of these factors of change, of interregnum, have suddenly speeded up, while their effects have made the life of citizens noticeably worse. Bearing in mind the relations between government spheres, we can identify three stages since the crisis broke out. During the first stage (2007-2009), governments denied the existence of a profound crisis so long as it was concentrated in the collapse of the housing sector. In the second stage (2009-2011), unemployment rocketed and the General State Administration came to the fore with the paradigmatic Plan E as a flagship proposal whose policies would be executed in the local sphere and aimed at reactivating the construction sector through public investment. The existence of a financial crisis is acknowledged for the first time and there is a gradual transfer of

per la gran generalització de l'endeutament hipotecari i unes exigències de cobertura de serveis bàsics en municipis que han crescut significativament, i en canvi, amb capacitats d'obtenció de recursos que tornen als estàndards i límits tradicionals (impostos locals molt determinats i transferències limitades de l'Estat i de les comunitats autònomes).

La globalització deixa sentir amb força la seva influència, tractant d'imposar un model o un "metarelat" de matriu neoliberal, en el qual es barregen elements ideològics amb tècniques específiques de govern, que busquen la reducció de la despesa pública; la mercantilització de serveis a les persones en temes clàssicament locals, com ara la cura i l'atenció, i l'assumpció pública de les externalitats negatives d'aquesta estratègia, fet que comporta un debilitament de l'estructura de drets universals i subjectius. Es discuteix als poders públics el seu paper d'"assegurador social", ja que des de la mirada hegemònica del capitalisme financer s'entén que la socialització de la seguretat és injusta i ineficaç. Els arguments que es fan servir van en la línia de considerar que el sistema públic de benestar pot generar incentius per a deixar d'esforçar-se, de manera que es premiaria a qui no s'ho estaria guanyant i, en canvi, es penalitzaria els qui s'esforcen, que no veurien recompensats els seus esforços amb una situació millor. Alhora, aquest sistema també seria ineficaç, ja que podria ser substituït per operadors privats que en millorarien l'eficiència i rendiment. En aquest context, els governs locals tenen la tasca de doblegar-se a aquesta lògica o de construir alternatives socials, econòmiques i ambientals diferents. Els debats sobre resiliència urbana, sobre economia social, sobre innovació social o sobre el concepte del comú, comencen a sorgir en contextos urbans i ràpidament es connecten amb exigències d'aprofundiment democràtic també a escala local. Així doncs, a les ciutats espanyoles (en algunes més que en d'altres, en algunes de manera més ràpida i dràstica que en d'altres) s'ha produït un trànsit des d'una agenda de polítiques urbanes molt centrada en l'eix urbanisme-desenvolupament econòmic cap a una major presència dels components socials, culturals i ambientals, de tal manera que podríem dir que, sense abandonar el vessant urbanístico-econòmic, com sempre molt significatiu en l'estratègia dels governs locals, les agendes urbanes s'han fet més plurals i complexes, i en resposta a això les polítiques urbanes han assumit una extensió i oridura molt més grans en aquests darrers anys. Ja no n'hi ha prou amb l'urbanisme per a abordar els problemes urbans; sense una estratègia de polítiques urbanes pròpia, sense processos d'implicació social, els governs locals veuen les seves dinàmiques sotmeses a agents externs que dicten projectes i ritmes.

En definitiva, el que podem constatar és, d'una banda, el reforçament i l'extensió de l'agenda dels governs locals i, d'altra banda, fruit de l'anterior, una major densitat i transversalitat de l'urbà. I tot això unit a les creixents dificultats per a abordar aquest exigent context de globalització i arrelament local, amb una gran limitació de recursos i possibilitats dels ajuntaments de les grans ciutats espanyoles després de la fi de la bombolla immobiliària, i en ple procés recentralitzador exemplificat pel projecte de llei anunciat pel govern Rajoy el 2013 de reforma dels governs locals.

En resum, des del 2007 molts d'aquests factors de canvi, d'interregne, han patit una brusca acceleració, mentre els seus efectes generaven un agreujament notable de les condicions de vida dels ciutadans. Tenint en compte les relacions entre esferes de govern, podem identificar tres etapes a partir de l'esclat de la crisi. En una primera etapa (2007-2009), els governs neguen la profunditat de la crisi mentre aquesta es concentra en l'esfondrament del sector immobiliari. En una segona etapa (2009-2011), l'atur es dispara i pren el protagonisme

los ciudadanos. Teniendo en cuenta las relaciones entre esferas de gobierno, podemos identificar tres etapas a partir del estallido de la crisis. En una primera etapa (2007-2009), los gobiernos niegan la profundidad de la crisis mientras ésta se concentra en el derrumbe del sector inmobiliario. En una segunda etapa (2009-2011), el paro se dispara y toma el protagonismo la Administración General del Estado con el paradigmático Plan E como propuesta insignia con políticas ejecutadas en la esfera local orientadas a la reactivación del sector de la construcción a través de la inversión pública. Se empieza a reconocer una crisis financiera y se produce un trasvase progresivo de los costes de la deuda privada (fundamentalmente bancaria) hacia la deuda pública a partir del proceso de reestructuración bancaria. La tercera etapa, la actual, está marcada por las políticas de austeridad en el marco de la UE, la crisis de las finanzas públicas, la limitación de la deuda pública y el aumento de la desigualdad y la emergencia social en la escala local, con la amenaza de procesos de fuerte recentralización utilizando las diputaciones provinciales como instrumento implementador y gestor.

¿Cómo replantear problemas y políticas de respuesta desde una perspectiva que reconozca la significación del espacio, del territorio en que esto tiene lugar (en este caso, las grandes ciudades españolas), y mantener al mismo tiempo una perspectiva integral que permita enfoques transversales y pluridisciplinarios aprovechando el factor de proximidad? Se ha argumentado que la variable territorial es muy significativa a la hora de establecer la distribución de las oportunidades vitales y de consumo, y que es justamente en estas coordenadas territoriales donde se produce la tensión entre las funciones de las áreas urbanas como medio residencial para la población y los usos de estas mismas áreas como palancas de acumulación para otros sectores, todo ello en pleno debate sobre la sostenibilidad de las ciudades dada a su evidente "huella ecológica". Desde esta perspectiva se enfatiza el papel central del territorio tanto en nuevos procesos de acumulación en la economía globalizada como en su calidad de "apoyo" concreto y específico del bienestar de la ciudadanía. Cada territorio concreto se ve afectado por un conjunto de políticas e intervenciones que "descienden" desde diferentes esferas de gobierno (multilevel government), marcando su desarrollo, así como las interrelaciones concretas de sus habitantes y su calidad de vida.

Así pues, entendemos que nos encontramos en momentos de profunda reconsideración de las políticas urbanas, ya que las aproximaciones tradicionales (de carácter específicamente urbanístico) no nos resultan útiles, precisamente cuando parece que es más decisivo el rol territorial-urbano en los desarrollos contemporáneos y en los procesos de innovación social que requiere el marco de "interregno" entre épocas. Una red de entidades y organismos públicos llamada European Urban Knowledge Network utiliza la definición de política urbana siguiente:

"Urban policy is multidisciplinary and constantly adjusting itself to new demands. Cities as focus of modern society are socially, culturally and economically dynamic entities. Successful urban policy integrates multiple domains: relevant domains are labour market, spatial planning, housing, environmental sustainability, safety, mobility, economy, culture, and social inclusion policies. The main focus of effective urban policy is life and functions in urban areas. Effective management of urban policy is marked by good governance. Increased citizen and civil society participation, as well as cooperation between local authorities and municipalities are an indispensable part of urban policy. The main challenges posed by urban policy are to create cities that are inclusive, attractive, safe and offer opportunities for all."

the costs of private debt (mainly to banks) towards public debt through the process of restructuring the banks. The third stage, the present one, is marked by policies of austerity in the framework of the EU, the public finance crisis, the limitation of public debt and the increase in inequality and social emergencies on a local scale, with the threat of marked recentralisation using the provincial corporations as an instrument for its implementation and management.

How can we rethink problems and policies to respond to them from a perspective that recognises the meaning of the space, of the area where this is happening (in this case, large Spanish cities) and at the same time maintain an all-round perspective that allows cross-cutting and multidisciplinary approaches taking advantage of the proximity factor? It has been argued that the regional variable is very significant when it comes to establishing the distribution of living and consumption opportunities, and that it is precisely under these regional/territorial coordinates where tension arises between the role of urban areas as a residential medium for the population and the use of these same areas as levers for accumulation in other sectors, all of this at the height of the debate on the sustainability of cities in view of their obvious 'ecological footprint'. This perspective emphasises the central role of territory in new accumulation processes in the globalised economy and as specific 'support' for public well-being. Each specific territory is affected by a series of policies and interventions are 'handed down' from different spheres of government ('multilevel government'), marking their development, as well as the inhabitants' specific relations and their life quality.

As I understand it, then, the time has come for a profound reconsideration of urban policies, as the traditional approaches (of a specifically urbanistic nature) are of no use to us, precisely when it seems the territorial-urban role is more decisive in contemporary developments and in processes of social innovation than is required by the framework of an 'interregnum' between ages. A network of public bodies and organisations called the European Urban Knowledge Network uses the following definition of urban policy:

'Urban policy is multidisciplinary and constantly adjusting itself to new demands. Cities as focus of modern society are socially, culturally and economically dynamic entities. Successful urban policy integrates multiple domains: relevant domains are labour market, spatial planning, housing, environmental sustainability, safety, mobility, economy, culture, and social inclusion policies. The main focus of effective urban policy is life and functions in urban areas. Effective management of urban policy is marked by good governance. Increased citizen and civil society participation, as well as cooperation between local authorities and municipalities are an indispensable part of urban policy. The main challenges posed by urban policy are to create cities that are inclusive, attractive, safe and offer opportunities for all.'

In short, the change of scenario we are seeing and which profoundly affects essential aspects of people's lives calls for a very significant reconsideration of public policies, and this is especially important in the urban sphere, because of its profound impact on everyday aspects and on well-being. Nowadays local public policies stand out for their lack of articulation and integrality and are dominated by segmented and specialised answers. The challenges that need to be faced demand better articulation of local policies in a logic of urban resilience. There is considerable confusion

l'Administració General de l'Estat amb el paradigmàtic Pla E com a proposta-insígnia amb polítiques executades en l'esfera local orientades a la reactivació del sector de la construcció a través de la inversió pública. Es comença a reconèixer una crisi financera i es produeix un transvasament progressiu dels costos del deute privat (fonamentalment bancari) cap al deute públic a partir del procés de reestructuració bancària. La tercera etapa, l'actual, està marcada per les polítiques d'austeritat en el marc de la UE, la crisi de les finances públiques, la limitació del deute públic i l'augment de la desigualtat i l'emergència social en l'escala local, amb l'amenaça de processos de forta recentralització utilitzant les diputacions provincials com a instrument implementador i gestor.

Com repensar problemes i polítiques de resposta des d'una perspectiva que reconegui la significació de l'espai, del territori en què això té lloc (en aquest cas, les grans ciutats espanyoles), i mantenir alhora una perspectiva integral que permeti abordatges transversals i pluridisciplinaris aprofitant el factor de proximitat? S'ha argumentat que la variable territorial és molt significativa a l'hora d'establir la distribució de les oportunitats vitals i de consum, i que és justament en aquestes coordenades territorials on s'esdevé la tensió entre les funcions de les àrees urbanes com a mitjà residencial per a la població i els usos d'aquestes mateixes àrees com a palanques d'acumulació per a altres sectors, tot això en ple debat sobre la sostenibilitat de les ciutats atenent la seva evident "empremta ecològica". Des d'aquesta perspectiva s'emfatitza el paper central del territori tant en nous processos d'acumulació en l'economia globalitzada com en la seva qualitat de "suport" concret i específic del benestar de la ciutadania. Cada territori concret es veu afectat per un conjunt de polítiques i intervencions que "descendeixen" des de diferents esferes de govern (*multilevel government*), marcant el seu desenvolupament, així com les interrelacions concretes dels seus habitants i la seva qualitat de vida.

Així doncs, entenem que ens trobem en moments de profunda reconsideració de les polítiques urbanes, ja que les aproximacions tradicionals (de caràcter específicament urbanístic) no ens resulten útils, precisament quan sembla que és més decisiu el rol territorial-urbà en els desenvolupaments contemporanis i en els processos d'innovació social que requereix el marc d'"interregne" entre èpoques. Una xarxa d'entitats i organismes públics anomenada European Urban Knowledge Network fa servir la definició de política urbana següent:

"Urban policy is multidisciplinary and constantly adjusting itself to new demands. Cities as focus of modern society are socially, culturally and economically dynamic entities. Successful urban policy integrates multiple domains: relevant domains are labour market, spatial planning, housing, environmental sustainability, safety, mobility, economy, culture, and social inclusion policies. The main focus of effective urban policy is life and functions in urban areas. Effective management of urban policy is marked by good governance. Increased citizen and civil society participation, as well as cooperation between local authorities and municipalities are an indispensable part of urban policy. The main challenges posed by urban policy are to create cities that are inclusive, attractive, safe and offer opportunities for all."

En definitiva, el canvi d'escenari que estem vivint i que afecta de manera profunda aspectes essencials de la vida de les persones exigeix un replantejament molt significatiu de les polítiques públiques, i això és especialment important en l'àmbit urbà, atès el seu profund impacte en els aspectes quotidians i de benestar. Avui dia les polítiques públiques locals destaquen per la baixa articulació i integralitat i predominen les respostes segmentades i

En definitiva, el cambio de escenario que estamos viviendo y que afecta de manera profunda a aspectos esenciales de la vida de las personas exige un replanteamiento muy significativo de las políticas públicas, y esto es especialmente importante en el ámbito urbano, dado su profundo impacto en los aspectos cotidianos y de bienestar. Hoy en día las políticas públicas locales destacan por la baja articulación e integralidad y predominan las respuestas segmentadas y especializadas. Los retos que hay que afrontar exigen mejores articulaciones de las políticas locales en una lógica de resiliencia urbana. Hay una notable confusión entre “políticas locales” y “políticas urbanas”. A pesar de la constante interrelación e influencia recíproca de las actuaciones en un mismo espacio urbano de las diferentes esferas de gobierno (europea, estatal, autonómica, etc.), las articulaciones son poco habituales, de manera que se producen notables contradicciones y solapamientos. No hay prácticamente políticas urbanas formuladas a escalas supralocales e intergubernamentales. Las presiones y los retos hacen que, a pesar de todo, se detecten dinámicas significativas de innovación en las políticas públicas presentes en muchas áreas urbanas, aunque de manera desigual y ciertamente aislada. Creemos que las ciudades y áreas urbanas que logran avanzar mejor en procesos de sostenibilidad social y urbana son las que aprenden de la propia experiencia, mantienen abiertos los canales de innovación con su presencia translocal e internacional y llegan a combinar nuevas aproximaciones a los problemas urbanos (sostenibilidad, inclusión social...) con fórmulas nuevas de gobierno (integralidad, gobernanza multinivel, participación ciudadana, etc.).

between ‘local policies’ and ‘urban policies’. Despite the constant interrelation and reciprocal influence of actions in a single urban space by different spheres of governance (Europe, state, autonomy, etc.), articulations are not common, so that there is considerable contradiction or overlapping. Hardly any urban policies are formulated at supra-local or intergovernmental levels. The pressures and challenges mean that despite everything a significant trend to innovation can be noted in public policies in many urban areas, though unequally and certainly isolatedly. I believe that cities and urban areas learn from their own experience, keep channels open for innovation with their translocal and international presence and are able to combine new approaches to urban problems (sustainability, social inclusion, etc.) with new forms of government (integrality, multilevel government, citizen participation, etc.).

especialitzades. Els reptes que cal afrontar exigeixen millors articulacions de les polítiques locals en una lògica de resiliència urbana. Hi ha una notable confusió entre “polítiques locals” i “polítiques urbanes”. Tot i la constant interrelació i influència recíproca de les actuacions en un mateix espai urbà de les diferents esferes de govern (europea, estatal, autonòmica, etc.), les articulacions són poc habituals, de manera que es produeixen notables contradiccions i solapaments. No hi ha pràcticament polítiques urbanes formulades a escales supralocals i intergovernamentals. Les pressions i els reptes fan que, malgrat tot, es detectin dinàmiques significatives d’innovació en les polítiques públiques presents a moltes àrees urbanes, tot i que de manera desigual i certament aïllada. Creiem que les ciutats i àrees urbanes que aconsegueixen d’avançar millor en processos de sostenibilitat social i urbana són les que aprenen de la mateixa experiència, mantenen oberts els canals d’innovació amb la seva presència translocal i internacional i arriben a combinar noves aproximacions als problemes urbans (sostenibilitat, inclusió social...) amb fórmules noves de govern (integralitat, governança multinivell, participació ciutadana, etc.).

REFLEXIONES JURÍDICAS PARA EL NUEVO PLANEAMIENTO METROPOLITANO

OBJETO

Esta primera jornada introductoria ha de servir para orientar una mirada abstracta sobre lo que debe ser el PDU desde varios puntos de vista, uno de los cuales tiene que ser necesariamente el jurídico. Pero el jurista debe huir de posiciones de negatividad, del entorpecimiento, para ir a posiciones de ayuda; es decir, debe realizar aportaciones transversales, proactivas, colaborativas, enriquecedoras y que generen empatía en los grupos de trabajo. Es por ello por lo que se plantea una presentación abierta, introductoria, de reflexión más que de solución, alrededor de comentarios y de aspectos con una fuerte incidencia jurídica sobre lo que es el planeamiento y sus efectos en la sociedad.

INCERTIDUMBRES

La planificación conlleva el análisis de la realidad –histórica o actual–, la formulación de objetivos, la aplicación de medios a estos objetivos y la vinculación de las decisiones al cumplimiento de los medios aplicados. El planeamiento comporta por definición la autovinculación de la voluntad del autor del plan a los objetivos. Este proceso de autovinculación sólo se garantiza desde el establecimiento de reglas que deben ser respetadas por todos los agentes. Estas reglas son normas jurídicas, en tanto que existe un tercero que está legitimado para exigir e imponer el respeto a las normas. Las normas no son fruto de una mera convención o pacto bilateral o multilateral entre las partes: son reglas que pueden ser impuestas por terceros ajenos a las partes y que a la vez también deben ser cumplidas por estos terceros.

Usatges de Barcelona: «De poco serviría hacer Leyes y Constituciones si no debieran ser, por todos los ciudadanos y en especial por el rey y sus oficiales, estrictamente observadas y rigurosamente cumplidas. Por ello, confirmando los Usatges de Barcelona, queremos y mandamos que sean observadas al pie de la letra, por lo que no es válida ninguna contravención a las usanzas, prácticas, costumbres o constituciones de Cataluña, aunque fuera dictada por el rey o sus oficiales.» (Cortes de Monzón, 1289, y Cortes de Barcelona, 1481).

SEGURIDAD

La otra característica de las reglas jurídicas es su vocación de perdurabilidad en el tiempo, es decir, el hecho de que su eficacia no se agota en una única aplicación, lo que conlleva que tienda a regular situaciones generales y generalizables a un número indefinido de sujetos. Finalmente, la regla comporta para las partes afectadas una seguridad en su situación personal, familiar, económica, política, etc. En

JURIDICAL REFLECTIONS FOR THE NEW METROPOLITAN PLANNING

OBJECT

This first introductory day must serve to direct an abstract look at what the PDU should be, from various points of view, one of which must necessarily be the legal perspective. But the legal expert must avoid taking a negative, stonewalling stance, and aim for positions of help; in other words he or she should make cross-cutting, proactive, collaborative, enriching contributions that generate empathy in the work groups. This is why the presentation we are considering is open, introductory, intended for reflection rather than for finding solutions, hinging on commentaries and aspects with an important legal effect on what planning is and on its effects for society.

UNCERTAINTIES

Any plan involves making an analysis of reality (past or present), setting objectives, applying means to these objectives and binding decisions to the fulfilment of the means applied. Planning, by definition, requires that the wishes of the author of the plan should bind themselves to the objectives. This process of binding is only guaranteed by the establishment of rules that must be respected by all actors. These rules are legal regulations, insofar as there is a third party who is legitimated to demand and impose respect for the rules. The regulations are not just the outcome of a bilateral or multilateral convention or pact between the parties; they are rules that can be imposed by third-party outsiders who must at the same time comply with them.

Usatges de Barcelona: 'It would be of little use making Laws and Constitutions if they did not have to be strictly observed and rigorously fulfilled by all citizens and especially by the king and his officers, for which reason, in confirming the Usatges de Barcelona, we wish and order that they be observed word for word, so that no contravention of the uses, practices, customs or constitutions is valid, even if dictated by the king or his officers.' Corts de Montsó, 1289, and Corts de Barcelona, 1481).

SECURITY

The other characteristic of legal rules is the intention that they should persist over time; in other words, the fact that they can be applied more than once without losing their effectiveness, which means that they tend to regulate general situations that are generalisable to an indefinite number of subjects.

Sebastià Grau i Àvila

Secretari General AMB. Tècnic Urbanista Diplomada INAP

REFLEXIONS JURÍDIQUES PER AL NOU PLANEJAMENT METROPOLITÀ

OBJECTE

Aquesta primera jornada introductòria ha de servir per orientar una mirada abstracta sobre el que ha de ser el PDU des de diversos punts de vista, un dels quals ha de ser necessàriament el jurídic.

Però el jurista ha de fugir de posicions de negativitat, de l'entorpidiment per anar a posicions de l'ajut; és a dir, ha de fer aportacions transversals, proactives, col·laboratives, enriquidores i que generin empatia en els grups de treball.

És per això que es planteja una presentació oberta, introductòria, de reflexió més que de solució, al voltant de comentaris i d'aspectes amb una forta incidència jurídica sobre el que és el planejament i els seus efectes en la societat.

INCERTESES

La planificació comporta l'anàlisi de la realitat –històrica o actual–, la formulació d'objectius, l'aplicació de mitjans a aquests objectius i la vinculació de les decisions al compliment dels mitjans aplicats.

El planejament comporta per definició l'autovinculació de la voluntat de l'autor del pla als objectius. Aquest procés d'autovinculació només es garanteix des de l'establiment de regles que han de ser respectades per tots els agents.

Aquestes regles són normes jurídiques, en tant que hi ha un tercer que està legitimat per exigir i imposar el respecte a les normes. Les normes no són fruit d'una mera convenció o pacte bilateral o multilateral entre les parts: són regles que poden ser imposades per tercers aliens a les parts i que a la vegada també han de ser complertes per aquests tercers.

Usatges de Barcelona: "Poch valdria fer Lleis i Constitu-cions si no havien d'ésser, per lots los ciutadans i en especial pel rei i llurs oficials, exstrictament observades i rigurosament complides, perxó, confirmant els Usatges de Barcelona, volèm i manèm que sian observades al peu de la lletra, per lo que no es vávida cap contravenció als usos, pràctiques, costums ó constitucions de Catalunya, ancar que fós dictada pel rei ó llurs oficials." (Corts de Montsó, 1289, i Corts de Barcelona, 1481).

SEGURETAT

L'altra característica de les regles jurídiques és la seva vocació de perdurabilitat en el temps, és a dir, el fet que la seva eficàcia no s'esgota en una única aplicació, cosa que comporta que tendeixi a regular situacions generals i generalitzables a un nombre indefinit de subjectes.

definitiva, la planificación se basa en un cierto grado de seguridad en el respeto de unas reglas determinadas, tanto en la identificación de los objetivos como en los instrumentos, medios, procesos y responsabilidades para su consecución.

¿QUÉ PLANIFICACIÓN?

Los retos de la planificación contemporánea ya no se concentran en la mera organización del consumo futuro de nuevos espacios para la urbanización. Ya no basta con estudiar la movilidad, el medio ambiente, la economía, el territorio, sino que la planificación se extiende a objetivos de mejora de la calidad de vida social, económica y ambiental. Hay que pensar y actuar en términos de políticas integrales e integradas: lucha contra las desigualdades, renovación urbana, restauración de los equilibrios medioambientales; intervención en políticas de vivienda, empleo, mercado de trabajo, productividad. Se habla de ciudades inteligentes y de ciudades competitivas.

El catedrático Manuel Cruz lo expresa en un artículo periodístico reciente:

«Si la ciudad es el lugar donde se materializa la voluntad de vivir juntos, también es, por eso mismo, el lugar donde de manera más afínada se pueden pulsar los intereses y los deseos de los ciudadanos.» La Declaración Final de la Quinta Cumbre Europea de Regiones y Ciudades de marzo de 2012 formula la siguiente propuesta: «Para unas ciudades más integradoras, es preciso que se reconozca que las ciudades son, ante todo, espacios para vivir juntos, en los cuales la solidaridad debe ser un objetivo permanente: accesibilidad a los servicios públicos para todos, rechazo de zonas segregadas, respuesta a las situaciones de pobreza, voluntad de mezclar los diferentes componentes sociales de la población, especialmente mediante políticas favorables al envejecimiento activo, la innovación social o, incluso, la solidaridad intergeneracional e intercultural.»

Por lo tanto, tenemos un instrumento de planificación que actúa esencialmente desde las técnicas de la reglamentación de usos en el territorio, pero que quiere incidir desde éstas en objetivos de políticas sociales y económicas.

SEGURIDAD "VERSUS" INCERTIDUMBRE

Esta ampliación de objetivos conlleva una primera incertidumbre: cómo desde la definición de usos (elemento esencialmente de seguridad jurídica) se alcanzan objetivos de políticas sociales y económicas (elementos de gran inseguridad y variabilidad).

Estamos de acuerdo en la necesidad de la planificación a largo plazo, pero en la actual variabilidad del mundo contemporáneo la cuantificación precisa de los objetivos y de los medios puede hacer ilusoria la propia planificación.

El valor de la seguridad del plan mediante las reglas y las normas para su aplicación casa mal con el valor de la adaptabilidad a las circunstancias cambiantes.

Se buscan y utilizan conceptos como la flexibilidad, la elasticidad, la orientación, la estrategia, la coherencia. Son conceptos que no casan con la jerarquía, la vinculación y la aplicación general y obligada, sin excepciones, de las normas jurídicas.

CLARIDAD

La aplicación de la norma y, por tanto, del plan, no puede generar dudas o confusiones. No puede generar incertidumbres, ya que a los operadores públicos y privados se les exige su cumplimiento igualitario y sin reservas.

Los efectos de la aplicación de las determinaciones normativas del saneamiento deben ser conocidos de antemano, y esto conlleva un tipo de determinaciones precisas y con un sentido unívoco.

Finally, the rule involves security for the affected parties in their personal, family, economic and political situation, etc. In short, planning is based to a certain degree on security in the respect of for specific rules, both in identifying objectives and in the tools, means, processes and responsibilities for achieving it.

WHAT PLANNING?

The challenges of contemporary planning are no longer centred simply on organising the future consumption of new spaces for urbanisation. It is no longer enough to study mobility, the environment, the economy, the land... Planning extends to objectives for improving the quality of social, economic and environmental life.

We need to think in terms of integral and integrated policies: the fight against inequality, urban redevelopment, restoration of environmental balances; intervention in housing policy, employment, the labour market, productivity. There is talk of smart cities and of competitive cities.

Professor Manuel Cruz expressed this in a recent press article:

'If the city is where the wish to live together materialises, it is also, for this very reason, where the interests and wishes of citizens can be most accurately sounded out.'

The Final Declaration of the Fifth European Summit of Regions and Cities in March 2012 made the following proposal: 'In order to secure more inclusive cities, we acknowledge the fact that cities are first and foremost places of "coexistence", where inclusiveness must be an ongoing goal, which means making public services accessible to all, refusing to allow ghettoisation, responding to situations of poverty and promoting a social mix in communities, including through policies encouraging active ageing, social innovation and mutual support between generations and cultures.'

We therefore have a planning instrument which essentially acts through techniques of land use regulation, but which through them wants to influence objectives in social and economic policies.

SECURITY VS. UNCERTAINTY

This enlargement of objectives involves an initial uncertainty: how social and economic policy objectives (very insecure and variable elements) can be achieved through the definition of uses (essentially an element of legal security).

We agree on the need for long-term planning, but with the present variability of the contemporary world exact quantification of objects and means can make planning itself illusory.

The value of securing the plan through rules and regulations for its application sits awkwardly with the value of adaptability to changing circumstances.

People look for and use concepts like flexibility, elasticity, orientation, strategy, coherence. They are concepts that do not conform to hierarchy, bindingness or general and compulsory application of legal rules, without exception.

CLARITY

Application of the rule and, therefore, of the plan can not generate doubt or confusion. It can not generate uncertainty, as public and private operators are expected to comply equally and without reserve. The effects of applying normative decisions for sanitation must be known from the outset and this calls for decisions that are precise and unambiguous.

It is obvious that there are two types of legal instrument to ease this situation: on the one hand, what are known as indeterminate legal concepts, and on the other, the administration's discretionary powers. But the former are subject to the court's appraisal of whether its

Finalment, la regla comporta per a les parts afectades una seguretat en la seva situació personal, familiar, econòmica, política, etc. En definitiva, la planificació es fonamenta en un cert grau de seguretat en el respecte d'unes regles determinades, tant en la identificació dels objectius com en els instruments, mitjans, processos i responsabilitats per a la seva consecució.

QUINA PLANIFICACIÓ?

Els reptes de la planificació contemporània ja no es concentren en la mera organització del consum futur de nous espais per a la urbanització. Ja no n'hi ha prou d'estudiar la mobilitat, el medi ambient, l'economia, el territori, sinó que la planificació s'estén a objectius de millora de la qualitat de vida social, econòmica i ambiental.

Cal pensar i actuar en termes de polítiques integrals i integrades: lluita contra les desigualtats, renovació urbana, restauració dels equilibris mediambientals; intervenció en polítiques d'habitatge, ocupació, mercat de treball, productivitat. Es parla de ciutats intel·ligents i de ciutats competitives.

El catedràtic Manuel Cruz ho expressa en un article periodístic recent:

“Si la ciutat és el lloc on es materialitza la voluntat de viure junts, també és, per això mateix, el lloc on de manera més afinada es poden polsar els interessos i els desitjos dels ciutadans.”

La Declaració Final de la Cinquena Cimera Europea de Regions i Ciutats de març de 2012 formula la proposta següent: “Per unes ciutats més integradores, cal que es reconegui que les ciutats són, primer de tot, espais per a viure junts, en els quals la solidaritat ha de ser un objectiu permanent: accessibilitat als serveis públics per a tots, reduït de zones segregades, resposta a les situacions de pobresa, voluntat de barrejar els diferents components socials de la població, especialment mitjançant polítiques favorables a l'envelliment actiu, la innovació social o, fins i tot, la solidaritat intergeneracional i intercultural.”

Per tant, tenim un instrument de planificació que actua essencialment des de les tècniques de la reglamentació d'usos en el territori, però que vol incidir des d'aquestes en objectius de polítiques socials i econòmiques.

SEGURETAT “VERSUS” INCERTESA

Aquesta ampliació d'objectius comporta una primera incertesa: com des de la definició d'usos (element essencialment de seguretat jurídica) s'assoleixen objectius de polítiques socials i econòmiques (elements de gran inseguretat i variabilitat).

Estem d'acord en la necessitat de la planificació a llarg termini, però en l'actual variabilitat del món contemporani la quantificació precisa dels objectius i dels mitjans pot fer il·lusòria la mateixa planificació.

El valor de la seguretat del pla mitjançant les regles i les normes per a la seva aplicació casa malament amb el valor de l'adaptabilitat a les circumstàncies canviants.

Es busquen i s'utilitzen conceptes com la flexibilitat, l'elasticitat, l'orientació, l'estratègia, la coherència. Són conceptes que no lliguen amb la jerarquia, la vinculació i l'aplicació general i obligada, sense excepcions, de les normes jurídiques.

LA CLARETAT

L'aplicació de la norma i, per tant, del pla, no pot generar dubtes o confusions. No pot generar incerteses, ja que als operadors públics i privats se'ls exigeix el seu compliment igualitari i sense reserves.

Els efectes de l'aplicació de les determinacions normatives del sanejament han de ser coneguts d'antuvi, i això comporta un tipus de determinacions precises i amb un sentit unívoc.

Es evidente que hay dos tipos de instrumentos jurídicos para apaciguar esta situación: por un lado, los llamados conceptos jurídicos indeterminados, y por otro, las facultades discrecionales de la administración. Pero los primeros están sujetos a la apreciación de los tribunales de si su interpretación en cada caso se ajusta al único sentido posible del concepto. En cuanto a las facultades discrecionales, la regla debe permitir un campo de libertad siempre limitado dentro de varias alternativas igualmente válidas, pero siempre justificadas y motivadas de acuerdo con la finalidad de la norma. En todo caso, la claridad de la regla debe dejar poco margen para interpretaciones variables y, por tanto, es una limitación importante a la adaptabilidad del planeamiento a las circunstancias cambiantes.

CONTENIDOS DEL PLAN

En el marco de las contradicciones o incertidumbres mencionadas, ya estamos dibujando dos líneas de posibles contenidos del planeamiento: por una parte, el llamado planeamiento estratégico, que utiliza como técnica la directriz, y por otro lado, el planeamiento urbanístico, que utiliza la definición del contenido del derecho de propiedad, vinculado a su función social y afectado por las determinaciones operativas del plan.

Las técnicas operativas de ámbito jurídico son radicalmente diferentes. El planeamiento directivo, estratégico –es decir, lo que nosotros llamamos «planeamiento territorial»–, utiliza la técnica de la coherencia, mientras que el planeamiento urbanístico utiliza la técnica de la jerarquía entre planes y de la vinculación jurídica de los agentes destinatarios del plan.

En la planificación estratégica o directiva también existe jerarquía entre planes, pero el juicio de cómo se debe respetar esta jerarquía requiere un juicio de coherencia del plano inferior respecto del plano superior. Esto quiere decir que la coherencia se puede conseguir por varias soluciones, todas las cuales pueden ser compatibles con el plano superior.

Por el contrario, las relaciones de jerarquía entre planes urbanísticos se fundamentan en un juicio de conformidad. El plano inferior debe ser conforme al plano superior, es decir, debe respetarlo.

Es por esta razón por lo que el planeamiento territorial es fundamentalmente estratégico y de directrices: determina objetivos y deja un amplio margen al operador para determinar de qué forma y en qué tempos alcanza los objetivos. Por el contrario, el plan urbanístico contiene determinaciones vinculantes, que deben ser respetadas sin posibilidad de elegir diferentes formas o modalidades de cumplimiento.

Nos preguntábamos si son compatibles ambos tipos de planeamiento. La respuesta la tenemos en el propio nombre de los planes directores urbanísticos. Poseen ambas características. En determinados aspectos contendrán orientaciones, estrategias y directrices sometidas a la coherencia, es decir, a la compatibilidad con el planeamiento urbanístico de ordenación; para ser más ligeros, en estos casos el plan urbanístico sólo debe “tener en cuenta” lo que expresa el plan director. En otros aspectos, sin embargo, el plan director será esencialmente urbanístico y contendrá determinaciones directamente aplicables y vinculantes para los operadores. En este caso, el plan director urbanístico somete el plan de ordenación urbanística que lo desarrolla a un juicio de cumplimiento estricto.

Lo esencial será determinar de forma clara e indudable en cuál de los dos casos nos encontramos en cada una de las determinaciones y los contenidos del plan director urbanístico.

POSICIÓN DE LOS PDU

Los planes directores urbanísticos son los planes directores territoriales de coordinación de la Ley del Suelo de 1976 incorporados en la Ley de Urbanismo de Cataluña de 1990. Desde la Ley 2/2002 se identifican con la denominación actual.

interpretation in each case fits the only possible meaning of the concept. As for discretionary powers, the rule must allow a margin for manoeuvre that is always limited within various alternatives that are equally valid but always justified and inspired in the object of the rule. At all events, the clarity of the rule must leave little play for variable interpretations and therefore considerably limits the adaptability of the planning to changing circumstances.

CONTENT OF THE PLAN

In the framework of the contradictions or uncertainties described, we are already tracing two lines of possible content for the planning: on the one hand so-called strategic planning, which uses the directive as its technique, and on the other urban planning, which uses the definition of the content of the right to property, linked to its social function and affected by the plan's operative provisions.

Operative techniques in the legal sphere are different.

Directive, strategic planning – what we call regional planning – uses the technique of coherence, while urban planning uses the technique of hierarchy between plans and the legal binding of the recipients of the plan.

In strategic or directive planning there is also a hierarchy between plans, but the judgement of how this hierarchy should be respected requires a judgement of coherence of the lower plan with respect to the higher plan.

On the other hand, hierarchical relations between urban planning schemes are based on a judgement of conformity. The lower plan must conform to the higher plan, i.e. it has to respect it.

Because of all this, regional planning is basically strategic and directive-based: it establishes objectives and leaves the operator a wide margin to decide how and in what time scale to achieve his or her objectives. In contrast, urban planning contains binding decisions that must be respected with no possibility of choosing different forms or modes of compliance.

We wondered if the two types of planning were compatible. The answer lies in the very name: Urbanistic Metropolitan Plan. They have both characteristics. In some aspects they will contain guidelines, strategies and directives subjected to coherence, i.e. to compatibility with urban planning. To make them lighter, in these cases the urban plan only has to ‘take into account’ what is expressed in the master plan. In other aspects, though, the plan will be essentially urbanistic and will contain provisions that are directly applicable and binding on the operators. In this case, the Urbanistic Metropolitan Plan subjects the urban planning scheme that develops it to a judgement of strict compliance.

It will be crucial to establish clearly and without doubt which of the two cases applies in each of the provisions and contents of the Urbanistic Metropolitan Plan.

POSITION OF THE PDU

Urbanistic Metropolitan Plans are the regional coordination master plans of the 1976 Land Law and were incorporated into the Urban Planning Law of Catalonia of 1990. Since Law 2/2002 they have been known by their present name.

According to the law, they are instruments for establishing directives to coordinate urban planning on a supra-municipal level. Therefore, they are essentially master plans, which are imposed on the authorities responsible for urban planning so that they take into account these directives when it comes to formulating urban planning.

Remember that coordination always means a bonus of superiority for the coordinator over those coordinated, on whom it can impose the rules of coordination. Normally, this superiority shows itself in the fact that the coordinator reserves the ability to approve the plans drawn up by the person coordinated.

És evident que hi ha dues menes d'instruments jurídics per apaivagar aquesta situació: d'una banda, els anomenats conceptes jurídics indeterminats, i de l'altra, les facultats discrecionals de l'administració. Però els primers són subjectes a l'apreciació dels tribunals de si la seva interpretació en cada cas s'ajusta a l'únic sentit possible del concepte. Pel que fa a les facultats discrecionals, la regla ha de permetre un camp de llibertat sempre limitat dins de diverses alternatives igualment vàlides, però sempre justificades i motivades d'acord amb la finalitat de la norma.

En tot cas, la claredat de la regla ha de deixar poc joc a interpretacions variables i, per tant, és una limitació important a l'adaptabilitat del planejament a les circumstàncies canviants.

CONTINGUTS DEL PLA

En el marc de les contradiccions o incerteses esmentades, ja estem dibuixant dues línies de possibles continguts del planejament: d'una banda, l'anomenat planejament estratègic, que utilitza com a tècnica la directriu, i d'altra banda, el planejament urbanístic, que utilitza la definició del contingut del dret de propietat, vinculat a la seva funció social i afectat per les determinacions operatives del pla.

Les tècniques operatives d'àmbit jurídic són radicalment diferents.

El planejament directiu, estratègic –és a dir, el que nosaltres anomenem “planejament territorial”– utilitza la tècnica de la coherència, mentre que el planejament urbanístic utilitza la tècnica de la jerarquia entre plans i de la vinculació jurídica dels agents destinataris del pla. En la planificació estratègica o directiva també hi ha jerarquia entre plans, però el judici de com s'ha de respectar aquesta jerarquia requereix un judici de coherència del pla inferior respecte del pla superior. Això vol dir que la coherència es pot aconseguir per diverses solucions, totes les quals poden ser compatibles amb el pla superior.

Per contra, les relacions de jerarquia entre plans urbanístics es fonamenten en un judici de conformitat. El pla inferior ha de ser conforme al pla superior, és a dir, l'ha de respectar.

És per tot això que el planejament territorial és fonamentalment estratègic i de directriu: determina objectius i deixa un ampli marge a l'operador per a determinar de quina forma i en quins *tempus* assoleix els objectius. Per contra, el pla urbanístic conté determinacions vinculants, que han de ser respectades sense possibilitat d'escollir diferents formes o modalitats de compliment.

Ens preguntàvem si són compatibles ambdós tipus de planejament. La resposta la tenim en el mateix nom dels plans directors urbanístics. Tenen ambdues característiques. En determinats aspectes contindran orientacions, estratègies i directrius sotmeses a la coherència, és a dir, a la compatibilitat amb el planejament urbanístic d'ordenació; per ser més lleugers, en aquests casos el pla urbanístic només ha de “tenir en compte” allò que expressa el pla director. En uns altres aspectes, però, el pla director serà essencialment urbanístic i contindrà determinacions directament aplicables i vinculants per als operadors. En aquest cas, el pla director urbanístic subjecta el pla d'ordenació urbanística que el desenvolupa a un judici de compliment estricte.

El que és essencial serà determinar de forma clara i indubtable en quin dels dos casos ens trobem en cadascuna de les determinacions i els continguts del pla director urbanístic.

POSICIÓ DELS PDU

Els plans directors urbanístics són els plans directors territorials de coordinació de la Llei de sòl de 1976 incorporats a la Llei d'urbanisme de Catalunya de 1990. Des de la Llei 2/2002 s'identifiquen amb la denominació actual.

Segons la Llei, són instruments per a establir directrius per a coordinar l'ordenació urbanística

Según la Ley, son instrumentos para establecer directrices para coordinar la ordenación urbanística de un territorio de alcance supramunicipal. Por lo tanto, son esencialmente planos de directrices, que se imponen a los poderes públicos responsables de la ordenación urbanística para que tengan en cuenta estas directrices en el momento de formular el planeamiento urbanístico.

Recordemos que la coordinación supone siempre un plus de superioridad del coordinador sobre los coordinados, a los que puede imponer las reglas de la coordinación. Normalmente, esta superioridad se manifiesta en la reserva en favor del coordinador de la facultad de aprobar el planeamiento elaborado por el coordinado.

Por otra parte, en la Ley de Urbanismo el plan director urbanístico también contiene determinadas normas de aplicación directa a los ciudadanos, especialmente en dos ámbitos: en la protección del suelo no urbanizable y en el diseño de infraestructuras de movilidad y de sostenibilidad.

En la evolución de los planes directores urbanísticos se ha notado una evolución hacia figuras más de ordenación urbanística vinculante, especialmente mediante la modificación legal que contempló los planes directores como instrumentos de ordenación detallada de las áreas residenciales estratégicas, y la modificación legal que permitió mediante los planes directores urbanísticos la ordenación detallada de los sectores de interés supramunicipal. En ambos casos el plan director se impone al planeamiento urbanístico local directamente por medio de normas aplicables.

POSICIÓN DEL PDUM

Ya hemos visto que la posición del PDU con relación al PTMB es de coherencia, que se controla desde el criterio de compatibilidad.

Por debajo, la Ley del AMB identifica una ordenación integral del urbanismo metropolitano mediante la combinación unitaria y conjunta del PDU y del POUM, que entendemos que deben ser la base de una reflexión conjunta. En la elaboración del PDU no podemos perder de vista el POUM; es más, creo que sería bueno elaborarlos conjuntamente, es decir, aprovechar el impulso y evitar un doble esfuerzo.

VISIÓN INTEGRAL

Al pensar sobre el alcance de los contenidos del PDU, también estaremos diseñando el alcance del POUM. Habría que pensar en una visión integral del planeamiento urbanístico metropolitano. Como mínimo, habría que realizar el catálogo de contenidos, de aspectos, de problemas y de visiones o soluciones que el POUM debe resolver.

FLEXIBILIDAD

Un segundo aspecto del PDU debe ser el de la flexibilidad, que yo calificaría de adaptabilidad. Esto quiere decir que el plan debe intentar diseñar objetivos claros pero mediante instrumentos o acciones alternativas, adaptables de acuerdo con la evolución de determinados indicadores, y para facilitar una gestión rápida de los cambios. También se plantea la adaptabilidad mediante ordenaciones indicativas que se pueden concretar con propuestas diversas, pero todas ellas igualmente válidas.

Hay que reivindicar el papel de la jurisprudencia del TSJC de los años setenta y ochenta, que consolidó la doctrina del *ius variandi* sobre el que se ha construido todo el proceso de modificación del PGM, que ahora se considera un éxito de su adaptabilidad a las circunstancias cambiantes.

EFICACIA

El tercer elemento que el PDU requiere es el de la eficacia, que ahora centraría en la eficacia administrativa o de procedimiento. La eficacia se manifiesta en la abreviación y simplificación de procedimientos para los ciudadanos, y esto quiere decir que, una vez adoptada la

In addition, in the Urban Planning Law the Urbanistic Metropolitan Plan also contains certain rules that are directly applicable to citizens, in two spheres in particular: in the protection of non-building land and in the design of infrastructures for mobility and sustainability.

In the evolution of Urbanistic Metropolitan Plans a shift has been noted towards binding urban planning forms, especially through the legal modification which looked on urbanistic plans as instruments for in-detail planning of strategic residential areas and the legal modification which, through the Urbanistic Metropolitan Plans, allowed detailed planning of sectors of supra-municipal interest. In both cases the urbanistic plan takes precedence over local urban planning directly via applicable rules.

POSITION OF THE PDUM

We have already seen that the position of the PDU with relation to the PTMB is one of coherence, which is controlled according to the criterion of compatibility.

Beneath it, the Law of the BMA sets out an integral metropolitan urban planning scheme through the unitary and joint combination of the PDU and the POUM, which we consider should be the basis for joint reflection. In drafting the PDU we must not lose sight of the POUM. Furthermore, I believe it would be a good thing to work on them jointly, i.e. to take advantage of the impetus and avoid doing the work twice.

ALL-ROUND VIEW

In thinking about the scope of the content of the PDU, we will also be designing the scope of the POUM. We need to think in terms of an all-round view of metropolitan urban planning. We need at least to draw up a list of contents, aspects, problems and views or solutions the POUM has to solve.

FLEXIBILITY

A second aspect of the PDU must be flexibility, which I would describe as adaptability. That means that the plan must set out to design clear objectives but using alternative instruments or actions, adaptable according to the evolution of certain indicators, and to allow speedy management of changes. Another point considered is adaptability through indicative planning schemes that can specify various proposals, all of them, nevertheless, equally valid.

We must defend the role of the jurisprudence of the High Court of Justice of Catalonia (*Tribunal Superior de Justicia de Catalunya*, TSJC) during the 1970s and 1980s, which established the doctrine of *ius variandi* on which the whole process of modifying the PGM has been built. This modification is now considered a triumph of its adaptability to changing circumstances.

EFFICACY

The third element the PDU requires is effectiveness, which at present I would centre on administrative or procedural efficacy. Efficacy shows itself in the shortening or simplification of procedures for citizens, and this means that once the planning decision has been taken the management/action process must be kept simple. The first way to simplify is to unify procedures. If the derived planning procedure is the one offering most guarantees, its approval can be unified in a single act, along with approval of the instrument for re-parcelling and the building and/or activities permit.

Under this heading of efficacy we can also include the whole question of integrating procedures; for example, in the case of environmental assessment of plans. If the higher plan has studied and evaluated a planning option, do each one of the development plans have to go through the same procedure? What advantages or added value can arise from a new study when the decision has already been taken at a higher level?

d'un territori d'abast supramunicipal. Per tant, són essencialment plans de directrius, que s'imposen als poders públics responsables de l'ordenació urbanística per tal que tinguin en compte aquestes directrius en el moment de formular el planejament urbanístic.

Recordem que la coordinació sempre suposa un plus de superioritat del coordinador sobre els coordinats, als quals pot imposar les regles de la coordinació. Normalment, aquesta superioritat es manifesta en la reserva en favor del coordinador de la facultat d'aprovar el planejament elaborat pel coordinat.

D'altra banda, a la Llei d'urbanisme el pla director urbanístic també conté determinades normes d'aplicació directa als ciutadans, especialment en dos àmbits: en la protecció del sòl no urbanitzable i en el disseny d'infraestructures de mobilitat i de sostenibilitat.

En l'evolució dels plans directors urbanístics s'ha notat una evolució cap a figures més d'ordenació urbanística vinculant, especialment mitjançant la modificació legal que va considerar els plans directors com a instruments d'ordenació detallada de les àrees residencials estratègiques, i la modificació legal que va permetre mitjançant els plans directors urbanístics l'ordenació detallada dels sectors d'interès supramunicipal. En ambdós casos el pla director s'imposa al planejament urbanístic local directament per mitjà de normes aplicables.

POSICIÓ DEL PDUM

Ja hem vist que la posició del PDU amb relació al PTMB és de coherència, que es controla des del criteri de compatibilitat.

Per sota, la Llei de l'AMB identifica una ordenació integral de l'urbanisme metropolità mitjançant la combinació unitària i conjunta del PDU i del POUM, els quals entenem que han de ser la base d'una reflexió conjunta. En l'elaboració del PDU no podem perdre de vista el POUM; encara més, crec que seria bo elaborar-los conjuntament, és a dir, aprofitar l'embranchida i evitar un doble esforç.

VISIÓ INTEGRAL

En pensar sobre l'abast dels continguts del PDU, també estarem dissenyant l'abast del POUM. Caldria pensar en una visió integral del planejament urbanístic metropolità. Com a mínim, caldria fer el catàleg de continguts, d'aspectes, de problemes i de visions o solucions que el POUM ha de resoldre.

FLEXIBILITAT

Un segon aspecte del PDU ha de ser el de la flexibilitat, que jo qualificaria d'adaptabilitat. Això vol dir que el pla ha d'intentar dissenyar objectius clars però mitjançant instruments o accions alternatives, adaptables d'acord amb l'evolució de determinats indicadors, i per facilitar una gestió ràpida dels canvis. També es planteja l'adaptabilitat mitjançant ordenacions indicatives que es poden concretar amb propostes diverses, però totes elles igualment vàlides.

Cal reivindicar el paper de la jurisprudència del TSJC dels anys setanta i vuitanta, que va consolidar la doctrina del *ius variandi* sobre el qual s'ha construït tot el procés de modificació del PGM, que ara es considera un èxit de la seva adaptabilitat a les circumstàncies canviants.

EFICÀCIA

El tercer element que el PDU requereix és el de l'eficàcia, que ara centraria en l'eficàcia administrativa o de procediment. L'eficàcia es manifesta en l'abreujament i simplificació de procediments per als ciutadans, i això vol dir que, un cop adoptada la decisió de

decisión de planeamiento (ordenación), el proceso de gestión/actuación debe ser más sencillo. La primera forma de simplificar es la unificación de procedimientos. Si el procedimiento más garantista es el de planeamiento derivado, su aprobación se puede unificar en un único acto, junto con la del instrumento de reparcelación y la licencia de obras y/o actividades.

Dentro de este apartado de la eficacia podemos poner también todo el tema de la integración de procedimientos; por ejemplo, en el caso de la evaluación ambiental de planes. Si el plano superior ha estudiado y evaluado una opción de planeamiento, ¿es necesario que cada uno de los planes de desarrollo tenga que pasar por el mismo trámite? ¿Qué ventajas o valores añadidos se pueden derivar de un nuevo estudio cuando la decisión ya ha sido adoptada a un nivel superior?

COMPETENCIA

Otro elemento de reflexión relacionado con el anterior es el de la competencia en el urbanismo y su integración en un único procedimiento administrativo complejo. Es la muestra del principio de colaboración. Hablamos de la integración desde el primer momento en un procedimiento unitario de las competencias municipales, las autonómicas, las metropolitanas y también las sectoriales del Estado. Será especialmente importante un sistema de integración en la toma de decisiones. Si no se establecen mecanismos de colaboración o de concertación, la reconducción a la unidad de las diversas decisiones sólo se puede realizar desde la coordinación, impuesta desde las instancias superiores. Por lo tanto, la colaboración hace más fácil la coordinación o, incluso, la puede hacer innecesaria.

PARTICIPACIÓN

Otro punto que hay que abordar desde el primer momento es el del proceso de participación pública en el procedimiento, que no debe limitarse al típico trámite de audiencia, sino que debe basarse en la transparencia.

RESPONSABILIDAD

La competencia en la formulación y tramitación del planeamiento comporta la competencia en su desarrollo ordinario. Salvo las competencias sectoriales, el AMB debe ser el ejecutor "ordinario" y preferente en el desarrollo del PDU. Si el PDU expresa esencialmente las determinaciones de interés metropolitano, su gestión corresponde a la Administración metropolitana que personifica este interés. El planeamiento integral metropolitano es la propia justificación y esencia del hecho metropolitano y de la existencia de una Administración plurimunicipal. El urbanismo metropolitano es la expresión más clara de los intereses plurimunicipales, es decir, de lo que los juristas llaman el círculo de intereses propios que definen una comunidad. Esta relación entre Administración metropolitana y planeamiento metropolitano conlleva que difícilmente se entendería una renuncia a encabezar y dirigir el proceso de desarrollo de este planeamiento. Sin embargo, no hay duda de que determinadas infraestructuras o equipamientos de interés o de influencia metropolitana pueden y deben ser gestionados desde el ámbito municipal, dada la capacidad histórica de los municipios más importantes en esta gestión. Esto conlleva unas nuevas competencias, pero también unas nuevas responsabilidades. El plan contiene compromisos, objetivos físicos y también la aplicación de medios y recursos. Es evidente que la competencia debe ser ejercida y es irrenunciable, y en consecuencia debe ir acompañada de un ejercicio serio de identificación de necesidades, de cuantificación del coste de su satisfacción y de la determinación de los recursos necesarios y su procedencia. El PDU también es un compromiso de inversiones y la previsión de estas inversiones obliga además a prever su cumplimiento y los medios financieros necesarios.

POWERS

Another element for reflection related to the previous one is that of powers in urban planning and its integration in a single complex administrative procedure. This demonstrates the principle of collaboration. We speak of integration from the outset in a single procedure of municipal, regional and metropolitan powers as well as the state's sectoral powers. A system of integration in decision-making will be especially important. Unless collaboration or consensus mechanisms are established, the different decisions can only have unity restored through coordination imposed by higher bodies. Collaboration therefore makes coordination easier and could even make it unnecessary.

PARTICIPATION

Another point that needs to be dealt with from the very first moment is the process of public participation in the procedure, which must not be limited to the typical period of appeal but must be based on transparency.

RESPONSIBILITY

The power to draw up and process planning brings with it powers in its ordinary development. Except for sectoral powers, the BMA must be the 'ordinary' and preferred executor in the development of the PDU. If the PDU essentially expresses the decisions of interest at a metropolitan level, its management is the job of the metropolitan administration personifying this interest.

Integral metropolitan planning is the very justification and essence of the metropolis and of the existence of a pluri-municipal administration. Metropolitan urban planning is the clearest expression of pluri-municipal interests, i.e. what the legal experts call the circle of interests that define a community.

This relationship between the metropolitan administration and metropolitan planning means that it would make little sense to forgo leading and directing the process to develop this planning. Even so, there is no doubt that certain infrastructures or facilities with an interest or an influence at metropolitan level can and must be managed from the municipal level, in view of the traditional power of the larger municipalities in this management.

This involves new powers, but also new responsibilities. The plan includes commitments, physical objectives and also application of means and resources. Obviously, this power has to be exercised and cannot be renounced, and consequently it has to go hand in hand with a serious exercise of identifying needs, of quantifying the cost of satisfying it and of establishing the necessary resources and their provenance.

The PDU is also an investment pledge and foreseeing these investments also requires foreseeing their fulfilment and the necessary financial means.

GOVERNANCE

We are talking about a new metropolitan urban planning that is called on to bring full viability to metropolitan governance and to become a landmark in the evolution of urban planning in the metropolitan area, in Catalonia and a worldwide point of reference, in the same way that Barcelona's urban planning has been until now.

In 1963, with the Regional Plan (*Pla Comarcal*) and the creation of the Commission of Urban Planning and Community Services (*Comisión de Urbanismo y Servicios Comunes*), the first Spanish law of land use came about, and in the years 1974-1976, with the creation of the Metropolitan Corporation of Barcelona, the PGM was approved and an extremely important revision was made of the Law of Land Use. Now, in the course of 2010-2011, the BMA law has been passed, the institution has been set up and the process of formulating the PDU is under way.

planejament (ordenació), el procés de gestió/actuació ha de ser més senzill. La primera forma de simplificar és la unificació de procediments. Si el procediment més garantista és el de planejament derivat, la seva aprovació es pot unificar en un únic acte, juntament amb la de l'instrument reparcel·lador i la llicència d'obres i/o activitats.

Dins aquest apartat de l'eficàcia hi podem posar també tot el tema de la integració de procediments; per exemple, en el cas de l'avaluació ambiental de plans. Si el pla superior ha estudiat i avaluat una opció de planejament, cal que cada un dels plans de desenvolupament hagin de passar pel mateix tràmit? Quins avantatges o valors afegits es poden derivar d'un nou estudi quan la decisió ja ha estat adoptada a un nivell superior?

COMPETÈNCIA

Un altre element de reflexió relacionat amb l'anterior és el de la competència en l'urbanisme i la seva integració en un únic procediment administratiu complex. Això és la mostra del principi de col·laboració. Parlem de la integració des del primer moment en un procediment unitari de les competències municipals, les autonòmiques, les metropolitanes i també les sectorials de l'Estat. Serà especialment important un sistema d'integració en la presa de decisions. Si no s'estableixen mecanismes de col·laboració o de concertació, la reconducció a la unitat de les diverses decisions tan sols es pot fer des de la coordinació, imposada des de les instàncies superiors. Per tant, la col·laboració fa més fàcil la coordinació o, fins i tot, la pot fer innecessària.

PARTICIPACIÓ

Un altre punt que cal abordar des del primer moment és el del procés de participació pública en el procediment, que no s'ha de limitar al típic tràmit d'audiència, sinó que s'ha de basar en la transparència.

RESPONSABILITAT

La competència en la formulació i tramitació del planejament comporta la competència en el seu desenvolupament ordinari. Llevat de les competències sectorials, l'AMB ha de ser l'executor "ordinari" i preferent en el desenvolupament del PDU. Si el PDU expressa essencialment les determinacions d'interès metropolità, la seva gestió correspon a l'Administració metropolitana que personifica aquest interès.

El planejament integral metropolità és la mateixa justificació i essència del fet metropolità i de l'existència d'una Administració plurimunicipal. L'urbanisme metropolità és l'expressió més clara dels interessos plurimunicipals, és a dir, d'allò que els juristes anomenen el cercle d'interessos propis que defineixen una comunitat.

Aquesta relació entre Administració metropolitana i planejament metropolità comporta que difícilment s'entendria una renúncia a encapçalar i dirigir el procés de desenvolupament d'aquest planejament. Tot i això, no hi ha dubte que determinades infraestructures o equipaments d'interès o d'influència metropolitana poden i han de ser gestionats des de l'àmbit municipal, atesa la capacitat històrica dels municipis més importants en aquesta gestió.

Això comporta unes noves competències, però també unes noves responsabilitats. El pla conté compromisos, objectius físics i també aplicació de mitjans i recursos. És evident que la competència ha de ser exercida i és irrenunciable, i en conseqüència ha d'anar acompanyada d'un exercici seriós d'identificació de necessitats, de quantificació del cost de la seva satisfacció i de la determinació dels recursos necessaris i de la seva procedència. El PDU també és un compromís d'inversions i la previsió d'aquestes inversions obliga també a preveure el seu compliment i els mitjans financers necessaris.

GOBERNANZA

Estamos hablando de un nuevo planeamiento urbanístico metropolitano que ha sido llamado a dar plena virtualidad a la gobernanza metropolitana y constituirse en un hito en la evolución del urbanismo en el área metropolitana, en Cataluña y en un referente de ámbito mundial, como lo ha sido hasta ahora el urbanismo barcelonés.

En 1953, con el Plan Comarcal y la creación de la Comisión de Urbanismo y Servicios Comunes, se generó la primera ley del suelo española, y en los años 1974 a 1976, con la creación de la Corporación Metropolitana de Barcelona, se aprobó el PGM y se generó la revisión, importantísima, de la Ley del Suelo.

Ahora, en los años 2010-2011 se ha aprobado la Ley del AMB, se ha constituido la institución y se ha puesto en marcha el proceso de formulación del PDU.

NUEVAS SOLUCIONES

Esperamos que este proceso que ahora estamos iniciando pueda ser clave para diseñar y proponer nuevas alternativas y soluciones al marco legal vigente, así como nuevas técnicas y metodologías en el planeamiento.

El protagonismo pasa del crecimiento a la compactación. Una vez consolidado el suelo urbano, las operaciones de transformación son las que adquieren relieve. No resultan adecuadas las técnicas jurídicas pensadas para las operaciones de nueva urbanización.

Asimismo, el protagonismo pasa del propietario del suelo al propietario del piso o del local.

Hay que encontrar y diseñar nuevos instrumentos: repercutir en el valor inmobiliario el valor de la calidad ambiental, de la accesibilidad a los servicios, los indicadores de valor "social".

Hay que partir de nuevas reglas:

- Actuaciones integrales (plan/proyecto/financiación/actuación).
- La Administración como principal agente impulsor, de tutela.
- El urbanista como agente dinamizador, conciliador de intereses contrapuestos.

Hay que reforzar y actualizar figuras como:

- La obligación de edificar y el registro de solares.
- El derecho de retorno.
- El realojamiento.

Se trata de aportar decisivamente elementos de reequilibrio social y ambiental y, en definitiva, de mejora de la vida de las personas.

NEW SOLUTIONS

We hope that this process we are just beginning will be a key process in designing and proposing new alternatives and solutions to the legal model currently in force, along with new techniques and methodologies in planning.

The accent is shifting from growth to compaction. Having once consolidated the urban land, transformation operations take over. The legal techniques conceived for new urbanisation operations are not suitable.

In addition, the protagonism goes from the owner of the land to the owner of the flat or premises.

New instruments must be found and designed: make the property value reflect the value of environmental quality, access to services, indicators of 'social' value.

We need to start with new rules:

- Integral action (plan/project/funding/action).
- The administration as the principle promoting and supervising agent.
- The urban planner as the chief promoting agent, reconciling contrasting interests.

We need to strengthen and update figures such as:

- The obligation to build and the register of plots.
- The right of return.
- Rehousing.

The idea is to decisively bring in elements of social and environmental rebalancing and, in short, to improve the life of individuals.

GOVERNANÇA

Estem parlant d'un nou planejament urbanístic metropolità que ha estat cridat a donar plena virtualitat a la governança metropolitana i a constituir-se en una fita en l'evolució de l'urbanisme a l'àrea metropolitana, a Catalunya i en un referent d'àmbit mundial, com ho ha estat fins ara l'urbanisme barceloní.

El 1953, amb el Pla Comarcal i la creació de la Comisión de Urbanismo y Servicios Comunes, es va generar la primera llei del sòl espanyola, i els anys 1974-1976, amb la creació de la Corporació Metropolitana de Barcelona, es va aprovar el PGM i es va generar la revisió, importantíssima, de la Llei del sòl.

Ara, els anys 2010-2011 s'ha aprovat la Llei de l'AMB, s'ha constituït la institució i s'ha posat en marxa el procés de formulació del PDU.

NOVES SOLUCIONS

Esperem que aquest procés que ara estem iniciant pugui ser clau per a dissenyar i proposar noves alternatives i solucions al marc legal vigent, així com noves tècniques i metodologies en el planejament.

El protagonisme passa del creixement a la compactació. Una vegada consolidat el sòl urbà, les operacions de transformació són les que adquireixen relleu. No resulten adequades les tècniques jurídiques pensades per a les operacions de nova urbanització. Així mateix, el protagonisme passa del propietari del sòl al propietari del pis o del local.

Cal trobar i dissenyar nous instruments: repercutir en el valor immobiliari el valor de la qualitat ambiental, de l'accessibilitat als serveis, dels indicadors de valor "social".

Cal partir de noves regles:

- Actuacions integrals (pla/projecte/finançament/actuació).
- L'Administració com a principal agent impulsor, tutelant.
- L'urbanista com a agent dinamitzador, conciliador d'interessos contraposats.

Cal reforçar i actualitzar figures com ara:

- L'obligació d'edificar i el registre de solars.
- El dret de retorn.
- El reallotjament.

Es tracta d'aportar decisivament elements de reequilibri social i ambiental i, en definitiva, de millora de la vida de les persones.

MATRICES, ESCALAS Y TERRITORIO

CONSIDERACIONES INTRODUCTORIAS

Muy buenos días a todos. Me han pedido que haga algunas reflexiones en el contexto de esta jornada introductoria, en este acto coral de preparación del PDU, relacionadas con el territorio y las cuestiones ambientales. Lo haré con mucho gusto. No voy a recurrir a ningún PowerPoint. Haré lo que antes llamaban “la liturgia de la palabra”; pienso que resultará bastante comprensible. Me inclino deliberadamente por esta opción porque, si hubiera presentado un display de imágenes, posiblemente habría conseguido hacer una representación de marionetas entretenida, pero tal vez hubiera distraído la atención de la audiencia, es decir, la de ustedes, en vez de captarla. Es cierto que una imagen vale más que mil palabras; pero, en un contexto como el de hoy: ¿cuánto vale una idea? En este sentido, me gustaría proponerles reflexionar en torno a algunas ideas, más que entretenerles en torno a unas cuantas imágenes.

Me gustaría centrar la pequeña reflexión que voy a hacer arrancando de una afirmación que ha hecho Antonio Balmón al comienzo del acto. Decía él que, a su entender, el Área Metropolitana de Barcelona era una instancia de gestión administrativa que funcionaba muy bien, pero que le falta alma. Ha usado exactamente esta expresión: le falta alma. Estoy de acuerdo. Pienso que ello viene del hecho de que históricamente no se la ha concebido como ente de reflexión territorial, sino como suma espacial de otros entes que se supone que ya reflexionan sobre el territorio. Es decir, es un organismo nacido por adición de otros organismos. Es un sumatorio, pero le falta el carácter de metafenómeno, es decir, le falta el carácter de ente en sí mismo. Esto es una seria limitación, porque el todo siempre es más que la suma de las partes. Pero si el todo no piensa como un todo, entonces las partes no ganan altura integrándose en él. O podría decirse de otro modo: le falta intención, capacidad de subvertir las voluntades parciales con objeto de construir una voluntad global. Me parece que el Área Metropolitana de Barcelona no debería ser la suma de treinta y seis municipios –seguramente de más municipios, incluso–, sino un ente en sí mismo, del que formen parte estos municipios.

LA PLANIFICACIÓN METROPOLITANA CONCURRENTE

¿Por qué tenemos sobre la mesa la redacción de un PDU y no la redacción 2.0 del PGM de 1976? Pueden darse muchas explicaciones de ello. Seguramente valdrían todas, pero probablemente la más acertada tendría que ver con algo que se ha evocado ya ampliamente durante las intervenciones que me han precedido: objetivamente, nos encontramos en un cambio de época. Esto queda muy fashion, pero es que, además, en esta ocasión es verdad. Es verdad, estamos en un cambio de época y, por consiguiente, no podemos hacer una mera versión 2.0 del PGM de 1976, y ello no tanto porque se hayan hecho ya cientos de modificaciones a lo largo de estos cuarenta años, sino, sencillamente, porque necesitamos otro tipo de documento.

MATRICES, SCALES AND TERRITORY

INTRODUCTORY CONSIDERATIONS

I would like to wish you all a very good morning. I have been asked to make some reflections on the context of this introductory workshop, this choral event in preparation for the Urbanistic Metropolitan Plan (*Pla Director Urbanístic*, PDU), in relation to territorial planning and environmental issues. I will be delighted to do so. I won't be using a PowerPoint. I'll be practising what used to be called the “liturgy of the word”; I hope the result will be easily understood. I am deliberately inclined towards this option, because if I'd presented a display of images I might possibly have pulled off some entertaining tricks, but perhaps I would have distracted the attention of the audience – that is, you – instead of focusing it. It's true that a picture is worth a thousand words, but in a context like today, what's an idea worth? With this in mind, I'd like to propose that you reflect on a series of ideas, rather than entertaining you with pictures.

As a point of departure for the brief reflection I'm going to make, I'd like to pick up on a remark that Antoni Balmón made at the beginning of this workshop. He said that in his opinion the Barcelona Metropolitan Area is an administrative management body that works very well but lacks soul. He used that exact expression: it lacks soul. I agree. I think this comes from the fact that it was never conceived historically as a body for reflection on the territory, but as the spatial sum of other bodies that are already assumed to reflect on the territory. In other words, it is a body that was born out of the adding together of other bodies. It is a summation, but it lacks the nature of a metaphephenomenon, that is, it lacks the nature of a body in its own right. This is a serious limitation, because the whole is always greater than the sum of the parts. But if the whole fails to think as a whole, the parts fail to reach higher ground by incorporating themselves into it. Or to say the same thing differently, it lacks purpose, the capacity to subvert the partial wills in order to build a general will. I don't think the Barcelona Metropolitan Area should be the sum of 36 municipalities – in fact, probably even more municipalities – but a body in its own right, of which these municipalities form part.

CONCURRENT METROPOLITAN PLANNING

Why are we faced with the drafting of a PDU and not the drafting of an update of the PGM of 1976? We could give many explanations for this. No doubt they would all be valid, but probably the most accurate would have to do with what has already been referred to at length by the speakers who preceded me: objectively, we stand at a change of era. It sounds very fashionable to say that, but on this occasion it happens to be true. It's true, we stand at a change of era, so we can't just revamp the PGM of 1976, not so much because hundreds of modifications have already been made to it over the past 40 years as because we simply need a different sort of document.

Therefore, the challenge before us is not to update what we already have, which serves us well enough, but to make something different,

Ramon Folch i Guillèn

Socioecòleg, president d'ERF

MATRIUS, ESCALES I TERRITORI

CONSIDERACIONS INTRODUCTÒRIES

Molt bon dia a tothom. M'han demanat que faci algunes reflexions en el context d'aquesta jornada introductòria, en aquest acte coral de preparació del PDU, relacionades amb el territori i les qüestions ambientals. Ho faré amb molt de gust. No recorreré a cap PowerPoint. Faré allò que, abans, se'n deia "la litúrgia de la paraula"; espero que resultarà prou entenedor. M'inclino deliberadament per aquesta opció perquè, si hagués presentat un *display* d'imatges, possiblement hauria aconseguit fer putxinel·lis entretinguts, però potser hauria distret l'atenció de l'audiència, és a dir, de vosaltres, en comptes de captar-la. És veritat que una imatge val més que mil paraules, però, en un context com el d'avui: quant val una idea? En aquest sentit, m'agradaria proposar-vos de reflexionar a l'entorn d'algunes idees, més que entretenir-vos a l'entorn d'unes quantes imatges.

M'agradaria centrar la petita reflexió que faré arrencant d'una afirmació que ha fet Antoni Balmont al començament de l'acte. Deia que, al seu entendre, l'Àrea Metropolitana de Barcelona era una instància de gestió administrativa que funcionava molt bé, però que li falta ànima. Ha fet servir aquesta expressió exactament: li falta ànima. Hi estic d'acord. Penso que això ve del fet que no ha estat concebuda històricament com un ens de reflexió territorial, sinó com la suma espacial d'altres ens que ja se suposa que reflexionen sobre el territori. És a dir, és un organisme nascut per addició d'altres organismes. És un sumatori, però li falta el caràcter de metafenomen, és a dir, li falta el caràcter d'ens en ell mateix. Això és una seriosa limitació, perquè el tot sempre és més que la suma de les parts. Però si el tot no pensa com un tot, aleshores les parts no guanyen alçada integrant-s'hi. Es podria dir d'una altra manera: li falta intenció, capacitat de subvertir les voluntats parcials per tal de poder construir una voluntat global. Em sembla que l'Àrea Metropolitana de Barcelona no hauria de ser la suma de trenta-sis municipis –segurament de més municipis, encara–, sinó un ens en ell mateix, del qual formen part aquests municipis.

LA PLANIFICACIÓ METROPOLITANA CONCURRENT

Per què tenim sobre la taula la redacció d'un PDU i no la redacció 2.0 del PGM de l'any 1976? Es poden donar moltes explicacions. Segurament totes valdrien, però probablement la més encertada tindria a veure amb el que ja s'ha evocat a bastament durant les intervencions que m'han precedit: objectivament, ens trobem en un canvi d'època. Això queda molt *fashion*, però és que, a més, en aquesta ocasió és veritat. És veritat, som en un canvi d'època i, per tant, no podem fer una mera versió 2.0 del PGM de l'any 1976, i no tant perquè ja se n'hagin fet centenars de modificacions al llarg d'aquests quaranta anys, sinó, senzillament, perquè ens cal un altre tipus de document.

Por consiguiente, no estamos ante el reto de actualizar lo que ya tenemos, que es bastante bueno, sino ante el reto de hacer algo distinto, totalmente nuevo, ajustado a las nuevas circunstancias. En 1976 ocurrieron muchas cosas. Siempre pasan muchas cosas, pero en 1976 pasaron muchas que eran importantes. Evocaré ahora dos de ellas: por un lado, la aparición del propio PGM; por otro, la publicación de una obra llamada Libro blanco de la gestión de la naturaleza en los Países Catalanes, de la que fui promotor y secretario de dirección. Esta obra ha sido considerada más tarde, con el paso del tiempo, el libro fundacional del pensamiento ambientalista –et pour cause territorialista– de nuestra tierra. Esto puede ser más o menos exacto, pero en todo caso la obra tuvo un papel determinante en la generación de ese pensamiento. Es decir, en el momento en que aparece el PGM, nace formalmente, académicamente planteado, el pensamiento ambientalista. Por consiguiente, no podemos pedir al PGM que incluya los principios ambientales que apenas estaban naciendo al mismo tiempo que él. No obstante, las sucesivas lecturas que se han hecho del PGM a lo largo de estos cuarenta años han ido incorporando este modo de ver las cosas. Entre otras razones, porque la realidad se ha encargado de ir poniendo estos temas sobre la mesa. Pero el PGM, en sí mismo, no podía tratarlas.

No podemos decir que el PGM de 1946 fuera un mal documento porque no tenía en cuenta el ambientalismo; simplemente pertenece a otra época, a otro momento del pensamiento sobre el territorio. En este sentido, tengo una ventaja y un inconveniente al mismo tiempo ante audiencias como esta. La ventaja es que estoy poniendo sobre la mesa conceptos todavía relativamente emergentes y, por consiguiente, innovadores; y el inconveniente es que no puedo invocar estos cien, o ciento cincuenta, o doscientos años de tradición profesional que tienen algunos de ustedes aquí presentes. En cierto modo, los que hacemos esta aportación, esta reflexión territorial desde la perspectiva ecológica y ambiental, somos unos recién llegados. Cada vez menos, pero recién llegados todavía.

En todo caso, hoy se impone la práctica de la concurrencia, es decir, de la transdisciplina. Todos debemos aportar lo que sabemos a partir de nuestras capacidades sectoriales y, al propio tiempo, modificarlo en vista de lo que saben los demás. Es decir, debemos aprender mientras enseñamos; y modificar consecuentemente nuestras posiciones, claro. En 2004 Ivan Capdevila, Frederic Ximeno y yo mismo ya preparamos para el Plan Estratégico Metropolitano una reflexión sobre la planificación metropolitana concurrente, a la cual me remito (y les entrego una reedición hecha expresamente para este acto).

LA PROYECTACIÓN DE LA MATRIZ AMBIENTAL: INCERTIDUMBRE Y CAMBIO

Probablemente, la sacudida más grande que ha introducido el pensamiento ambientalista –prefiero decir “el pensamiento ambientalista”, porque con el movimiento ambientalista no estoy muy de acuerdo, ya lo digo de antemano– es la reflexión sobre los condicionantes territoriales de base, es decir, sobre la matriz ambiental. Joan Subirats ha hablado de la importancia del comportamiento social en la construcción del territorio.

Estoy de acuerdo. Y a eso añado la importancia, igualmente decisiva, de la matriz ambiental: primero de la matriz biofísica (el clima, la geología, la flora y la fauna, etc.) Y luego la matriz ambiental (el espacio biofísico transformado por la acción humana, que sustituye bosques por cultivos, estanca ríos o levanta ciudades). Todo ello sin olvidar que la sociedad cambia, pero también cambia la matriz ambiental

something totally new, in keeping with the new circumstances. Lots of things happened in 1976. Lots of things always happen, but in 1976 a lot of important ones happened. I'll recall two of them now: one, the appearance of the PGM itself; and two, the publication of a book entitled *Libre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans* (White Paper on Nature Management in the Catalan Countries), of which I was the promoter and editor. With the passing of time, this work has come to be considered as the foundation stone of Catalan environmentalist – and with good reason territorialist – thought. This may or may not be the case, but in any event it played a crucial role in generating that thought. That is to say, at the time the PGM appeared, environmentalist thought was formally born, academically propounded. So we can't expect the PGM to include the environmental principles that were being born at the same time as it was. Nonetheless, the successive interpretations that have been made of the PGM over these 40 years have gradually incorporated this way of looking at things. Among other reasons, because reality has taken care of putting these issues on the table. But the PGM in itself couldn't deal with them.

We can't say that the PGM of 1976 was a bad document on the grounds that it failed to take environmentalism into account; it simply belonged to another era, another period of thought on territory. In this respect I possess something that is at the same time an advantage and a disadvantage with regard to audiences like you. The advantage is that I'm putting on the table concepts that are still relatively emergent and therefore innovative, and the disadvantage is that I can't resort to these 100, or 150, or 200 years of professional tradition that are available to others of you here today. In a way, those of us who make this contribution, this territorial reflection from an ecological and environmental perspective, are newcomers. Less and less so, but we are still newcomers.

In any event, nowadays the prevailing practice is concurrence, that is, transdiscipline. We are all called upon to contribute what we know from our respective sectoral capabilities and at the same time to modify it to accommodate what others know. In other words, we have to learn as we teach and, of course, modify our positions accordingly. Back in 2004 Ivan Capdevila, Frederic Ximeno and I prepared for the Metropolitan Strategic Plan a reflection on concurrent metropolitan planning, to which I refer (and a copy of which, republished specifically for this workshop, I have provided for each of you).

DESIGNING THE ENVIRONMENTAL MATRIX: UNCERTAINTY AND CHANGE

Probably the biggest shake-up caused by environmentalist thought – I prefer to say “environmentalist thought” because I don't agree much with the environmentalist movement, I warn you up front – is the reflection on the base territorial factors, i.e. the environmental matrix. Joan Subirats has talked of the importance of social behaviour in the construction of the territory.

I agree with him. And I add the equally decisive importance of the environmental matrix: first the biophysical matrix (climate, geology, flora and fauna, etc.) and then the environmental matrix (the biophysical space transformed by human action, which replaces woods with farmland, dams rivers and raises cities). And all this without neglecting the fact that society changes, but so does the environmental matrix (even the biophysical matrix; we only have to look at the climate change currently under way).

Previous speakers have placed special emphasis on the terms uncertainty and change. For me, in this introduction, it is crucial

Per tant, no estem davant del repte d'actualitzar el que ja tenim, que és prou bo, sinó davant del repte de fer una cosa diferent, totalment nova, ajustada a les noves circumstàncies. L'any 1976 van passar moltes coses. Sempre passen moltes coses, però l'any 1976 en van passar moltes d'importantes. N'evocaré ara dues: d'una banda, l'aparició del mateix PGM; d'altra, la publicació d'una obra anomenada *Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*, de la qual vaig ser el promotor i el secretari de direcció. Aquesta obra ha estat considerada després, amb el pas del temps, el llibre fundacional del pensament ambientalista –*et pour cause* territorialista– de casa nostra. Això pot ser més o menys exacte, però en tot cas l'obra va tenir un paper determinant en la generació d'aquest pensament. És a dir, en el moment en què apareix el PGM, neix formalment, acadèmicament plantejat, el pensament ambientalista. Per tant, no podem demanar al PGM que inclogui els principis ambientals que tot just naixien al mateix temps que ell. Això no obstant, les successives lectures que s'han fet del PGM al llarg d'aquests quaranta anys han anat incorporant aquesta forma de veure les coses. Entre altres raons, perquè la realitat s'ha encarregat de posar aquests temes sobre la taula. Però el PGM, en ell mateix, no les podia tractar.

No podem dir que el PGM de 1946 era un mal document perquè no tenia en compte l'ambientalisme; simplement, pertany a una altra època, a un altre moment del pensament sobre el territori. En aquest sentit, tinc un avantatge i un inconvenient alhora davant d'audiències com aquesta. L'avantatge és que estic posant sobre la taula conceptes encara relativament emergents i, per tant, innovadors i l'inconvenient és que no puc invocar aquests cent, o cent cinquanta, o dos-cents anys de tradició professional que teniu altres persones que sou aquí. En certa manera, els que fem aquesta aportació, aquesta reflexió territorial des de la perspectiva ecològica i ambiental, som uns nous nats. Cada vegada menys, però nous nats encara.

En tot cas, avui s'imposa la pràctica de la concurrència, és a dir, de la transdisciplina. Tots hem d'aportar el que sabem des de les nostres capacitats sectorials i, alhora, modificar-ho en vista del que saben els altres. És a dir, hem d'aprendre mentre ensenyem i modificar consegüentment les nostres posicions, és clar. L'any 2004 Ivan Capdevila, Frederic Ximeno i jo mateix ja vam preparar per al Pla Estratègic Metropolità una reflexió sobre la planificació metropolitana concurrent, a la qual em remeto (i els en lliuro una reedició feta expressament per a aquest acte).

LA PROJECTACIÓ DE LA MÀTRIU AMBIENTAL: INCERTESA I CANVI

Probablement, la sotragada més gran que ha introduït el pensament ambientalista –prefereixo dir “el pensament ambientalista”, perquè amb el moviment ambientalista no hi estic gaire d'acord, ja ho dic per endavant– és la reflexió sobre els condicionants territorials de base, és a dir, sobre la matriu ambiental. Joan Subirats ha parlat de la importància del comportament social en la construcció del territori.

Hi estic d'acord. I hi afegeixo la importància, igualment decisiva, de la matriu ambiental: primer de la matriu biofísica (el clima, la geologia, la flora i la fauna, etc.) i després la matriu ambiental (l'espai biofísic transformat per l'acció humana, que substitueix boscos per conreus, estanca rius o aixeca ciutats). Tot plegat sense oblidar que la societat canvia, però la matriu ambiental, també (fins i tot la biofísica; només cal fixar-se en el canvi climàtic en curs).

(incluso la biofísica, sólo hay que fijarse en el cambio climático que se está produciendo).

Las personas que han intervenido anteriormente han hecho especial hincapié en los términos de incertidumbre y cambio. Para mí, en esta introducción, el rescate de esta reflexión es determinante. De hecho, probablemente todo lo que voy a decir puede resumirse en estas dos palabras: incertidumbre y cambio. En contextos estables, planificar equivale en cierto modo a extrapolar. En efecto, si los parámetros determinantes de la matriz básica no se mueven, o se mueven muy poco, la planificación simplemente consiste en prever, o inducir, el comportamiento de los escasos parámetros que sí se mueven. Pero las cosas cambian si el sistema se hace complejo, incierto y cambiante. Entonces, todos los parámetros que deben considerarse empiezan a moverse y la planificación se vuelve difícil, entre otras razones porque se nos hace casi imposible saber cómo va a ser ese sistema dentro de un año, dos años o tres años. Por consiguiente, puede llegar a ser un acto de extrema arrogancia –uno de los pecados capitales de la humanidad– determinar cómo debe comportarse una cosa que todavía no sabemos cómo es. Eso es justamente lo que nos está pasando ahora, me parece, porque tenemos un sistema muy complejo, incierto y cambiante.

Pues bien, en este contexto, un primer punto a tener en cuenta –que yo considero capital; muy simple pero muy importante– es la diferenciación entre la matriz biofísica y la matriz ambiental. Por matriz biofísica entenderíamos todo aquel conjunto de parámetros que tipifican el espacio físico antes incluso de la presencia de cualquier acto de transformación.

Los que la integran son parámetros que en principio tienden a una evolución muy lenta en el tiempo y, por consiguiente, a efectos prácticos, podemos considerarlos relativamente inmutables. Nada es inmutable, pero podemos considerar que lo son, simplemente porque su tasa de variación en el tiempo es tan larga que no afecta a nuestra actuación cotidiana.

En esta matriz biofísica tendríamos el clima, claro. Durante mucho tiempo pensábamos que el clima era lo que era. Ahora no estamos nada seguros ni siquiera de que eso vaya a mantenerse, pero ya nos entendemos: aunque existe el cambio climático, éste no es de proporciones tan descomunales que no podamos considerar que sea relativamente estable. Hay que considerar también la configuración orográfica: está claro que las montañas suben y bajan, pero se necesitan cientos de miles o millones de años para apreciar el fenómeno, lo cual queda fuera de nuestra escala planificadora. Lo mismo ocurre con la configuración de la red hidrológica, ligada a las precipitaciones y a la orografía y, por consiguiente, relativamente estable. Todo eso es la matriz biofísica, pero eso no es la matriz ambiental. Establezco esta diferenciación porque a menudo se confunden las cosas: la matriz biofísica, más o menos inmutable, o sea el clima, la orografía, la hidrografía, la flora o la fauna, no es la matriz ambiental. La matriz ambiental sería el espacio resultante de la transformación de la matriz biofísica a causa de la actuación reiterada e intensiva de una de las especies que integran la matriz biofísica, nuestra especie. Bien mirado, la matriz ambiental en cierto modo es el territorio visto con ojos de ecólogo.

A efectos de planificación, la matriz biofísica queda subsumida en la ambiental, es un actor de segunda fila. Lo que realmente toma protagonismo es la matriz ambiental, porque basta construir una presa para que cambie el régimen hídrico, por ejemplo. A efectos prácticos, en planificación no hablamos del río biofísico, sino del río ambiental, que es el río biofísico alterado por las captaciones o por las sucesi-

to revert to this reflection. In fact, everything I'm going to say can probably be summed up in these two words: uncertainty and change. In stable contexts, planning is tantamount, in a way, to extrapolating. Sure enough, if the determining parameters of the basic matrix don't move, or move very little, planning simply consists in forecasting, or inducing, the behaviour of the few parameters that do actually move. But everything is different if the system becomes complex, uncertain and changing. Then, all the parameters to be taken into consideration start to shift and planning becomes difficult, among other reasons because it becomes almost impossible for us to know what this system will be like one year, two years or three years from now. Therefore, it may become an act of extreme arrogance – one of humanity's deadly sins – to determine how something should behave when we still don't know what it'll be like. This is precisely what is happening to us now, I think, because we're dealing with a very complex, uncertain and changing system.

In this context, then, the first point to take into account – which I consider to be paramount; very simple but very important – is the distinction between the biophysical matrix and the environmental matrix. By biophysical matrix we mean the whole spectrum of parameters that typify the physical space before any act of transformation.

In principle, the parameters that comprise it tend to evolve very slowly, and therefore to all intents and purposes we can regard them as relatively unchanging. Nothing is ever unchanging, but we can regard them as such, simply because their rate of variation over time is so slow that it doesn't affect our day-to-day activity.

Of course, climate forms part of this biophysical matrix. For a long time we thought climate was just climate. Now we're not at all sure that even this will stay the way it is, but the principle is clear enough: climate change is not so colossal that we can't consider climate to be relatively stable. We also have to consider the relief: mountains rise up and sink down, of course, but you need hundreds of thousands or even millions of years to appreciate the phenomenon, which is way beyond our planning scale. The same can be said of the configuration of the river network, which is linked to the rainfall and the relief, and is therefore relatively stable. All this adds up to the biophysical matrix, but it is not the environmental matrix. I make this distinction because they are often confused: the biophysical matrix, more or less unchanging, i.e., climate, relief, drainage, flora and fauna, is not the environmental matrix. The environmental matrix would be the space resulting from the transformation of the biophysical matrix owing to the repeated and intensive action of one of the species that make up the biophysical matrix, namely our species. If we think about it, in a way the environmental matrix is the territory seen through the eyes of an ecologist.

For planning purposes, the biophysical matrix is subsumed within the environmental matrix; it is a second-level actor. What really takes centre stage is the environmental matrix, because you only have to build a weir to change the water regime, for example. Practically speaking, in planning we don't talk about the biophysical river but the environmental river, which is the biophysical river altered by water abstractions or a series of weirs. Right here, just a few metres away from where we are now, there is the surface water abstraction from the River Llobregat that supplies the metropolitan area, which, of course, fatally and necessarily alters the flow rate of the river. And this is just one of a host of similar situations.

Unlike the biophysical matrix, the environmental matrix is constructed, and therefore designed. However, it can be designed either

Les persones que han intervingut anteriorment han posat un èmfasi especial en els termes d'incertesa i canvi. Per a mi, en aquesta introducció, el rescat d'aquesta reflexió és determinant. De fet, probablement tot el que diré es pot resumir en aquestes dues paraules: incertesa i canvi. En contextos estables, planificar equival, en certa manera, a extrapolar. En efecte, si els paràmetres determinants de la matriu bàsica no es mouen, o es mouen molt poc, la planificació simplement consisteix a preveure, o a induir, el comportament dels escassos paràmetres que sí que es mouen. Però les coses canvien si el sistema es fa complex, incert i canviant. Aleshores, tots els paràmetres que s'han de considerar comencen a moure's i la planificació esdevé difícil, entre d'altres raons perquè se'ns fa quasi impossible saber com serà aquest sistema d'aquí a un any, dos anys o tres anys. Per tant, pot esdevenir un acte d'extrema arrogància –un dels pecats capitals de la humanitat– determinar com s'ha de comportar una cosa que encara no sabem com és. Això és justament el que ens està passant ara, em sembla, perquè tenim un sistema molt complex, incert i canviant.

Doncs bé, en aquest context, un primer punt a tenir en compte –que jo crec és cabdal; molt simple però molt important– és la diferenciació entre la matriu biofísica i la matriu ambiental. Per matriu biofísica entendríem tot aquell conjunt de paràmetres que tipifiquen l'espai físic abans fins i tot de la presència de qualsevol acte de transformació.

Els que la integren són paràmetres que en principi tendeixen a una evolució en el temps molt lenta i, per tant, a efectes pràctics els podem considerar relativament immutables. Res no és immutable, però podem considerar que ho són, simplement perquè la seva taxa de variació en el temps és tan llarga que no afecta la nostra actuació quotidiana.

En aquesta matriu biofísica hi tindriem el clima, és clar. Durant molt de temps ens pensàvem que el clima era el que era. Ara no estem gens segurs ni tan sols que això es mantindrà, però ja ens entenem: malgrat el canvi climàtic, aquest no és d'unes proporcions tan descomunals perquè no puguem considerar que és relativament estable. També cal considerar la configuració orogràfica: és clar que les muntanyes pugen i baixen, però calen uns centenars de milers o alguns milions d'anys per apreciar el fenomen, cosa que queda fora de la nostra escala planificadora. Passa el mateix amb la configuració de la xarxa hidrològica, lligada a les precipitacions i a l'orografia i, per tant, relativament estable. Tot això és la matriu biofísica, però això no és la matriu ambiental. Faig aquesta diferenciació perquè sovint es confonen les coses: la matriu biofísica, més o menys immutable, és a dir el clima, l'orografia, la hidrografia, la flora o la fauna, no és la matriu ambiental. La matriu ambiental seria l'espai resultant de la transformació de la matriu biofísica per mor de l'actuació reiterada i intensiva d'una de les espècies que integren la matriu biofísica, la nostra espècie. Ben mirat, la matriu ambiental en certa manera és el territori vist amb ulls d'ecòleg.

A l'efecte de planificació, la matriu biofísica queda subsumida en l'ambiental; és un actor de segona divisió. El que realment pren protagonisme és la matriu ambiental, perquè n'hi ha prou de construir una resclosa perquè canviï el règim hídic, per exemple. A efectes pràctics, en planificació no parlem del riu biofísic, sinó del riu ambiental, que és el riu biofísic alterat per les captacions o per les successives construccions de rescloses. Aquí mateix, a pocs metres d'on som ara, hi ha la captació d'aigües superficials del riu Llobregat per a abastament metropolità que, és clar, modifica fatalment i necessàriament el cabal del riu. I com aquesta, tantes altres situacions.

vas construcciones de presas. Aquí mismo, a pocos metros de donde estamos ahora, se encuentra la captación de aguas superficiales del río Llobregat para abastecimiento metropolitano que, desde luego, modifica fatal y necesariamente el caudal del río. y como esta, tantas otras situaciones.

La matriz ambiental, al revés que la biofísica, se construye y, por consiguiente, se proyecta. Ahora bien, se proyecta conscientemente o se proyecta por defecto, y yo creo que durante todos estos años pasados se ha venido proyectando por defecto. Es decir, se han proyectado otras cosas y, como consecuencia de esas otras cosas, se ha reconfigurado la matriz ambiental. La planificación y el planeamiento modernos no deberían renunciar al acto proyectativo, volitivo, propositivo, de decir: "la matriz ambiental será como nosotros queremos que sea". Es decir, no estamos hablando del espacio residual que nos queda después de nuestras actuaciones, sino de la configuración de la globalidad territorial, matriz ambiental incluida.

En urbanismo no hay nada más clásico que hablar de "espacio urbanizable" y de espacio "no urbanizable"; pero decir "no urbanizable" es como decir "invertebrados"; o sea, nada. Los vertebrados sí existen; los invertebrados, no. Existen los vertebrados, los artrópodos, los moluscos, etcétera. Ahora bien, llamar "invertebrado" a todo "lo que no es vertebrado" es no decir nada. Del mismo modo, llamar "no urbanizable" a lo que no es urbanizable es no decir nada. Si realmente queremos proyectar la matriz ambiental tal como proyectamos el espacio construido, debemos considerar que este es el "espacio A", este es el "espacio B" y este es el "espacio C". En cambio, en nuestro pensamiento de fondo todavía hablamos de "espacio A" y "espacio no A". Probablemente una de las primeras cosas que deberíamos hacer es pensar como denominamos a aquello que queremos que sea de la manera que queremos que sea, no por exclusión respecto a la única cosa en la que estamos realmente pensando. No es, por tanto, una cuestión puramente apelativa, sino que es reflejo de nuestra intención proyectativa. Por otra parte, debo decir también que dentro de ese conjunto de equívocos menores –o tal vez de equívocos mayores...– que dificultan nuestra comprensión de las cosas está la asimilación de lo "no urbanizable" al concepto de "ambiente" o "medio ambiente". La semana pasada, sin ir más lejos, asistí a un seminario titulado "La ciudad, el medio ambiente y la naturaleza", como si fueran tres conceptos disyuntos. El espacio ambientalmente más importante es el urbano, porque es donde vivimos nosotros, que somos de una especie de la matriz biofísica. Por lo tanto, pensar que las cuestiones ambientales deben considerarse fundamentalmente en el espacio no urbanizado es una barbaridad, es un tratamiento residualista que no nos lleva a ninguna parte.

Debemos considerarlas en la globalidad y posiblemente debemos dosificar su intensidad de acuerdo con una serie de criterios que debemos establecer. En definitiva, debemos abandonar esa dualidad entre espacio construido y espacio no construido, como si el no construido fuera el que queda después de construir. Puestos a hilar fino, más bien es al revés.

En todo caso, el planeamiento sobre un territorio más o menos amplio, como el área de Barcelona, debe ser global y debe tener la misma voluntad proyectativa, la misma voluntad planificadora si lo aplica a los centros urbanos que si lo aplica a los espacios no construidos. Si no pensamos de este modo, difícilmente estaremos planificando el territorio. A lo sumo, estaremos planificando los núcleos de población y diciendo cuatro cosas sobre los espacios que no son esos núcleos de población.

consciously or by default, and in my opinion over all these years up to now it has been designed by default. In other words, other things have been designed, and as a consequence of these other things the environmental matrix has been reshaped. Modern planning shouldn't renounce the volitional, propositional act of designing, of saying: "the environmental matrix will be the way we want it to be." That is, we're not talking about the residual space left over after our actions, but the shaping of the territorial whole, including the environmental matrix.

In urban planning there is nothing more classical than talking of "development land" and "non-building land", but to say "non-building" is like saying "invertebrates"; i.e. nothing. Vertebrates exist; invertebrates don't. Vertebrates exist, as do arthropods, molluscs and so on. Calling everything that isn't a vertebrate "invertebrate" means nothing. Similarly, calling everything that isn't developable "non-building land" means nothing. If we really want to design the environmental matrix in the same way as we design built areas, we should consider that this is "area A", that is "area B" and the other is "area C". However, deep down we're still talking about "area A" and "area non-A". Probably one of the first things we should do is to think what to call that which we want to be the way we want it to be, and not by exclusion with respect to the only thing we're really thinking about. So it's not merely a question of finding the right name; it reflects our design intention. Moreover, I also have to say that, within this series of minor ambiguities – or major ambiguities, perhaps – that hinder our understanding of things, there is the assimilation of "non-building land" into the concept of the "setting" or "environment". Just last week I attended a seminar entitled "The city, the environment and nature", as if they were three separate concepts. The environmentally most important space is urban space, because it's where we live, and we belong to one of the species of the biophysical matrix. So it's ludicrous to think that environmental issues should be considered primarily in undeveloped areas; it's a residualist approach that leads us nowhere.

These issues need to be considered all-inclusively, and we may have to gauge the intensity following a series of criteria that we have to establish. In short, we have to abandon this duality between built space and non-built space, as if the non-built kind were that which is left over when we've finished building. If anything, it's the other way round.

In any event, the planning of a fairly large territory such as the Barcelona area must be all-inclusive, and it must have the same design intention, the same planning intention, when applied to city centres as when applied to non-built areas. If we don't think this way, we'll hardly be planning the whole territory. At the very most, we'll be planning the towns and saying one or two niceties about the spaces in between those towns.

FUNCTIONAL SCALE AND VARIABLE SPATIAL GEOMETRY

The PDUM drafting team will have to perform a series of exercises that have a lot to do with scale. I'm not telling you anything you don't know already, but allow me to remind you: scale is not the measure of things. Scale doesn't give size; scale gives the nature. Scale is not the measure of things, but the nature of phenomena. When we change the scale of a map, we don't have the same map as before only bigger or smaller; if we make a change of scale we show different things. We already know this, but we're not always aware of its importance. When we take a 1:1,000,000 map drawn A4 size and print it out on a sheet of A3 paper, we don't get a 1:500,000 map

La matriu ambiental, al revés de la biofísica, es construeix i, per tant, es projecta. Ara bé, es projecta conscientment o es projecta per defecte i jo crec que durant tots aquests anys passats s'ha projectat per defecte. És a dir, s'han projectat altres coses i, com a conseqüència d'aquestes altres coses, s'ha reconfigurat la matriu ambiental. La planificació i el planejament moderns no haurien de renunciar a l'acte projectatiu, volitiu, propositiu, de dir: "la matriu ambiental serà com nosaltres volem que sigui". És a dir, no estem parlant de l'espai residual que ens queda després de les nostres actuacions, sinó de la configuració de la globalitat territorial, matriu ambiental inclosa.

En urbanisme no hi ha res més clàssic que parlar d'"espai urbanitzable" i d'espai "no urbanitzable", però dir "no urbanitzable" és com dir "invertebrats", o sigui, res. Els vertebrats sí que existeixen; els invertebrats, no. Existeixen els vertebrats, els artròpodes, els mol·luscs, etcètera. Ara, dir-ne "invertebrat" de tot "el que no és vertebrat" és no dir res. De la mateixa manera, dir-ne "no urbanitzable" del que no és urbanitzable és no dir res. Si realment volem projectar la matriu ambiental tal com projectem l'espai construït, hem de considerar que aquest és l'"espai A", aquest és l'"espai B" i aquest és l'"espai C". En canvi, en el nostre pensament de fons encara parlem de l'"espai A" i l'"espai no A". Probablement una de les primeres coses que hauríem de fer és pensar com anomenem allò que volem que sigui de la manera que volem que sigui, no per exclusió respecte a l'única cosa en la qual estem realment pensant. No és, doncs, una qüestió purament apel·lativa, sinó que és el reflex de la nostra intenció projectativa. D'altra banda, també he de dir que dins d'aquest conjunt de petits equívocs —o de grans equívocs, potser...— que ens dificulten la comprensió de les coses hi ha l'assimilació del "no urbanitzable" al concepte d'"ambient" o "medi ambient". La setmana passada mateix vaig assistir a un seminari intítulat "La ciutat, el medi ambient i la natura", com si fossin tres conceptes disjunts. L'espai ambientalment més important és l'urbà, perquè és on vivim nosaltres, que som d'una espècie de la matriu biofísica. Per tant, pensar que les qüestions ambientals s'han de considerar fonamentalment en l'espai no urbanitzat és una barbaritat, és un tractament residualista que no ens porta enlloc.

Les hem de considerar en la globalitat i possiblement hem de dosificar la intensitat d'acord amb una sèrie de criteris que hem d'establir. En definitiva, hem d'abandonar aquesta dualitat entre l'espai construït i l'espai no construït, com si el no construït fos el que queda després de construir. Posats a filar prim, més aviat és al revés.

En tot cas, el planejament sobre un territori més o menys ampli, com l'àrea de Barcelona, ha de ser global i ha de tenir la mateixa voluntat projectativa, la mateixa voluntat planificadora si l'aplica als centres urbans que si l'aplica als espais no construïts. Si no pensem d'aquesta manera, difícilment estarem planificant el territori. A tot estirar, estarem planificant els nuclis de població i dient quatre coses sobre els espais que no són aquests nuclis de població.

L'ESCALA FUNCIONAL I LA GEOMETRIA ESPACIAL VARIABLE

L'equip redactor del PSUM haurà de fer una sèrie d'exercicis molt relacionats amb l'escala. No us diré res que no sapigüeu, però em permetré recordar-ho: l'escala no és la mida de les coses. L'escala no dóna la mida, l'escala dóna el caràcter. L'escala no és la mida de les coses, sinó el

LA ESCALA FUNCIONAL Y LA GEOMETRÍA ESPACIAL VARIABLE

El equipo redactor del PDUM deberá hacer una serie de ejercicios muy relacionados con la escala. No voy a decirles a ustedes nada que no sepan, pero me permitiré recordarlo: la escala no es el tamaño de las cosas. La escala no da el tamaño, la escala da el carácter. La escala no es el tamaño de las cosas, sino el carácter de los fenómenos. Cuando cambiamos de escala un mapa, no tenemos el mismo mapa de antes más grande o más pequeño, sino que, si hacemos un cambio de escala, representamos cosas distintas. Eso ya lo sabemos, pero no siempre nos damos cuenta de su trascendencia. Cuando imprimimos en DIN A3 un mapa 1:1.000.000 dibujado en DIN A4 no tenemos un mapa 1:500.000, sino que tenemos el mismo mapa en la misma escala, pero más grande. Le cambiamos el tamaño, no la escala, porque el mapa representa exactamente las mismas cosas. Cuando cambiamos de verdad la escala, representamos cosas distintas. A la hora de planificar, eso es muy importante. ¿Por qué? Pues porque la escala del PGM, la escala del PTM o la escala ahora del PDU son escalas distintas y, por consiguiente, deben tratar fenómenos distintos. Precisamente una de las cuestiones que no sé resolver –lo digo de antemano–, pero que sí sé detectar, es que no sé si sabemos bien a qué escala debemos representar los distintos fenómenos con los que tenemos que enfrentarnos a la hora de hacer un producto como este. Es decir: ¿cuáles son las distintas escalas funcionales de los fenómenos actuales?

Creo que los treinta y seis municipios que comprenderá el PDUM no engloban todo lo que deberían englobar, lo digo con toda claridad. Recordaré que el PGM vigente no engloba treinta y seis, sino tan sólo veintisiete. Como mínimo, se ha ampliado un poquito el espacio de actuación. Creo que siguen siendo insuficientes si queremos abordar como es debido según qué fenómenos que sólo se entienden a escala grande. Claro que, si lo que nos preocupa es tan sólo el planeamiento derivado, con treinta y seis incluso sobran. Todo depende de la ambición de este PDU.

Por ejemplo, consideremos el puerto de Barcelona –los diversos puertos de Barcelona–, que ha ido creciendo, no en incrementos lineales, sino en incrementos exponenciales. Lo que el puerto ha ido añadiendo cada veinte o treinta años son órdenes de magnitud. Hoy por hoy, cabe todo el Ensanche dentro del espacio planimétrico ocupado por el puerto. Ese puerto no es para Barcelona, ni para los veintisiete o treinta y seis municipios; en parte, no es ni para Cataluña: es un puerto en Barcelona para Europa. Cuando hablo de escalas grandes me refiero a este tipo de fenómenos. Un PDU que únicamente pensara en casas adosadas en el Vallès sería muy poca cosa.

En estos momentos de movilidad tan exaltada, en estos momentos –además– de incorporación de las telecomunicaciones a las decisiones de movilidad de la gente misma, el ámbito configurado por estos treinta y seis municipios resulta más bien pequeño. El mensaje ¿cuál es? Pues darse cuenta de ello y pensar en ello. La finalidad de esta sesión inicial de hoy es puramente lanzar ideas y plantear cuestiones. Por eso recurro a la reflexión provocativa. Si no, ¿qué estoy haciendo aquí? Para darles gusto, no vale la pena. Y como queda claro que el ámbito del PDU son los treinta y seis municipios, se tratará de imaginar fórmulas para hacer compatible esa limitación espacial con las necesidades funcionales de una planificación moderna en una zona mayor, socioeconómicamente muy activa y ambientalmente bastante compleja.

but the same map on the same scale only bigger. We change the size, not the scale, because the map shows exactly the same things. When we really change the scale, we show different things. When it comes to planning, this is very important. Why? Because the scale of the PGM, the scale of the PTM and now the scale of the PDU are different scales, and so they have to deal with different phenomena. Indeed, one of the questions that I don't have an answer to – I admit it – but that I can at least detect is that I'm not sure whether we have a clear idea of what scale we should use to represent the different phenomena we will come up against in the course of making a product like this. What I mean is this: what are the different functional scales of current phenomena?

I don't think the 36 municipalities included in the PDUM encompass as much as they should encompass; I'll say that loud and clear. We have to bear in mind that the PGM currently in force doesn't take in 36 but only 27. At least the scope for action has been enlarged a little. I think this is still insufficient if we really want to get to grips with certain phenomena that can only be understood on a large scale. But of course, if we're only concerned with derived planning, 36 is actually too many. It all depends on the ambition of this PDU.

For example, let's consider the Port of Barcelona – the various ports of Barcelona. It has grown not linearly but exponentially. The port has been adding orders of magnitude every 20 or 30 years. Right now, the whole of the Eixample district fits into the planimetric space occupied by the port. This port isn't for Barcelona, or for the 27 or 36 municipalities; in part, it's not even for Catalonia: it's a port for Europe, located in Barcelona. When I talk of large scales I mean this sort of phenomenon. A PDU that limited itself to thinking about semi-detached houses in the Vallès would be pretty small fry.

In these times of frantic mobility, augmented by the incorporation of telecommunications into people's mobility decisions, the area comprised by these 36 municipalities is rather small. What's the message? To take note of this and think about it. The purpose of this initial session today is purely to float ideas and pose questions. That's why I'm resorting to provocative reflection. Otherwise, what's the point of me being here? Certainly not just to make you happy. And since the scope of the PDU is clearly the 36 municipalities, we'll have to imagine formulas to make this spatial limitation compatible with the functional needs of modern planning in a larger, socioeconomically very active and environmentally quite complex region.

RECOVERING MARGINALISED (BUT NOT AT ALL MARGINAL) PARAMETERS

I want to make two more points: one focusing on traditionally marginalised – although to my mind not at all marginal – parameters of a territorial and environmental nature, and the other devoted to new emerging parameters, those we haven't had time to marginalise, simply because they hadn't manifested themselves up until now. Among the marginalised but not marginal, perhaps first place would go to this concept of the environmental matrix and the need to design it. For this reason, I propose that one of the goals of the PDU should be to design the environmental matrix of the region, instead of generating it by default as has happened up to now.

Where would we be if we hadn't endowed ourselves with the PGM back in 1976? Today we find it insufficient and defective, yet it has had – and still has – many virtues. You only have to look at so many other metropolitan areas that haven't been equipped with

caràcter dels fenòmens. Quan canviem d'escala un mapa, no tenim el mateix mapa d'abans més gran o més petit, sinó que, si fem un canvi escalar, representem coses diferents. Això ja ho sabem, però no sempre ens adonem de la seva transcendència. Quan imprimim en DIN A3 un mapa 1:1.000.000 dibuixat en DIN A4 no tenim un mapa 1:500.000, sinó que tenim el mateix mapa a la mateixa escala, però més gran. Li canviem la mida, no pas l'escala, perquè el mapa representa exactament les mateixes coses. Quan canviem de debò l'escala, representem coses distintes. A l'hora de planificar, això és molt important. Per què? Doncs, perquè l'escala del PGM, l'escala del PTM o l'escala ara del PDU són escales diferents i, per tant, han de tractar fenòmens diferents. Precisament, una de les qüestions que no sé resoldre —ja ho dic per endavant—, però que sí que sé detectar, és que no sé si sabem prou bé a quina escala hem de representar els diferents fenòmens amb què ens hem d'enfrontar a l'hora de fer un producte com aquest. És a dir: quines són les diferents escales funcionals dels fenòmens actuals?

Crec que els trenta-sis municipis que comprendrà el PDUM no engloben tot el que haurien d'englobar, ho dic amb tota claredat. Recordaré que el PGM vigent no en tracta trenta-sis; n'engloba només vint-i-set. Com a mínim, s'ha ampliat una miqueta l'espai d'actuació. Crec que continuen essent insuficients si volem abordar com cal segons quins fenòmens que només s'entenen a escala gran. És clar que, si el que ens preocupa és només el planejament derivat, amb trenta-sis fins i tot en sobren. Tot depèn de l'ambició d'aquest PDU. Per exemple, considerem el port de Barcelona —els diversos ports de Barcelona—, que ha anat creixent, no en increments lineals, sinó en increments exponencials. El que el port ha anat afegint cada vint o trenta anys són ordres de magnitud. Ara per ara, tot l'Eixample cap dins l'espai planimètric ocupat pel port. Aquest port no és per a Barcelona, ni per als vint-i-set o trenta-sis municipis; en part, no és ni per a Catalunya: és un port a Barcelona per a Europa. Quan parlo d'escales grans em refereixo a aquesta mena de fenòmens. Un PDU que únicament pensés en cases adossades al Vallès seria ben poca cosa.

En aquests moments de mobilitat tan exaltada, en aquests moments —a més— d'incorporació de les telecomunicacions en les decisions de mobilitat de la mateixa gent, l'àmbit configurat per aquests trenta-sis municipis resulta més aviat petit. El missatge, quin és? Doncs adonar-se'n i pensar-hi. La finalitat d'aquesta sessió inicial d'avui és purament llançar idees i plantejar qüestions. Per això recorro a la reflexió provocativa. Si no, què hi faig, aquí? Per fer-vos contents, no val la pena. I com que queda clar que l'àmbit del PDU són els trenta-sis municipis, es tractarà d'imaginar fórmules per fer compatible aquesta limitació espacial amb les necessitats funcionals d'una planificació moderna en una zona més gran, socioeconòmicament molt activa i ambientalment prou complexa.

EL RESCAT DELS PARÀMETRES MARGINATS (I EN ABSOLUT MARGINALS...)

Vull fer dues referències més: una, centrada en els paràmetres de caràcter territorial i ambiental tradicionalment marginats, tot i que al meu entendre no són en absolut marginals, i una altra, dedicada als nous paràmetres emergents, aquells que no hem tingut temps de marginar, senzillament perquè no s'havien manifestat fins ara. Entre els marginats, encara que no siguin marginals, hi hauria potser en primer lloc aquest concepte de la matriu ambiental i de la necessitat de projectar-la. Per això suggereixo que un dels objectius del PDU sigui projectar la matriu ambiental de la zona, en comptes de generar-la per defecte com fins ara.

EL RESCATE DE LOS PARÁMETROS MARGINADOS (Y EN ABSOLUTO MARGINALES...)

Quiero hacer dos referencias más: una, centrada en los parámetros de carácter territorial y ambiental tradicionalmente marginados, pese a que a mi entender no son en absoluto marginales, y otra dedicada a los nuevos parámetros emergentes, aquellos que no hemos tenido tiempo de marginar, sencillamente porque no se habían manifestado hasta ahora. Entre los marginados, aunque no sean marginales, estaría acaso en primer lugar este concepto de la matriz ambiental y de la necesidad de proyectarla. Por eso sugiero que uno de los objetivos del PDU sea proyectar la matriz ambiental de la zona, en vez de generarla por defecto como hasta ahora.

Donde estaríamos ahora si en 1976 no nos hubiéramos dotado del PGM? Hoy nos resulta insuficiente y defectuoso, pero de todos modos ha tenido –y tiene– muchas virtudes. Sólo hay que fijarse en tantos otros ámbitos metropolitanos que no han dispuesto de un instrumento comparable. Algunos de los que estamos aquí –veo a Miquel Sodupe, Sebastià Jornet, Frederic Ximeno o yo mismo– hemos empezado a trabajar en el plan metropolitano de Lima, que será el primer plan metropolitano de Lima, el primero para un área metropolitana de 9,5 millones de habitantes. Barcelona tiene algunas semejanzas con Lima y muchas diferencias. Las diferencias son evidentes, empezando por el hecho de que Lima tiene 9,5 millones de habitantes y Barcelona poco más de tres. Hay otra diferencia, con carácter de ventaja de Lima sobre Barcelona: pese a que el área metropolitana de Lima cuenta también con un buen número de municipios, unos treinta, todos tienen claro que todo aquello es Lima. Nosotros, en cambio, todavía no nos atrevemos a llamar Barcelona a la totalidad del área. Debemos ser los únicos que no se atreven, porque cualquier observador exterior lo tiene claro. Que esa Barcelona real esté administrativamente fraccionada en varios entes municipales o no es otra cuestión, pero que todo esto es Barcelona, parece más que claro.

Bueno, recuperando el hilo, decía que el plan que tenemos, pese a sus limitaciones, no deja de estar aquí desde el año 1976, y todavía tenemos un plan comarcal de 1953; así pues, venimos de bastante lejos. Lima, con sus casi diez millones de habitantes, tendrá su primer plan metropolitano en 2014; por lo tanto le llevamos medio siglo de ventaja. En todo caso, ese PGM al que todavía debemos remitirnos es un plan anatómico, por decirlo lisa y llanamente. Probablemente ese PDU que tenemos que hacer ahora, tal como lo veo, tiene que ser un plano fisiológico. No quiero decir que sea un plano fisiológico onírico, no; tiene que ser un plano fisiológico para conformar la anatomía. Esto es muy importante: si no hay conformación anatómica, no nos vamos a entender y, al fin y al cabo, cada metro cuadrado debe desempeñar una función u otra. Pero me parece que la intención del PDU tiene que ser fisiológica, es decir: debe establecer los funcionamientos de las cosas, no la forma que tienen. Es cierto, sin forma no hay función, pero la forma no tiene ningún sentido si no es en función de la función. Por consiguiente, debemos jugar con las dos cosas: debemos dar forma a la función, no forma a la forma; debemos dar forma a la función y, por consiguiente, a los flujos ambientales. Por flujos ambientales entiendo agua, emisiones, movilidad de personas y de mercancías, de bienes que entran, de bienes que salen manufacturados, etcétera. Todo eso debe estar previsto en el acto planificador.

Un tema que considero de particular importancia es la patrimonialización de las funciones ambientales. ¿Qué quiero decir con eso? Pues que no basta con calcular el daño ambiental; debemos tener presente el bien ambiental, es decir, qué función desempeña el ambiente y, por consiguiente, qué valor de referencia establecemos en

a comparable instrument. Some of us here – I see Miquel Sodupe, Sebastià Jornet, Frederic Ximeno and myself – have started work on the metropolitan plan for Lima, which will be Lima's first metropolitan plan, the first for a metropolitan area with 9.5 million inhabitants. Barcelona has some similarities with Lima and many differences. The differences are obvious, starting with the fact that Lima has a population of 9.5 million and Barcelona just over three. There's another difference, in which Lima has an advantage over Barcelona: although the Lima metropolitan area also includes a whole load of municipalities, 30 or so, they're all quite sure that they all belong to Lima. We, on the other hand, still don't dare to call the whole area Barcelona. We must be the only ones who don't, because any outside observer sees it plainly enough. Whether or not this real Barcelona is administratively broken down into a number of municipal areas is another matter, but it seems perfectly clear that it's all Barcelona.

Getting back to what I was saying, the plan we have at present, for all its shortcomings, has been around since 1976, and before that there was even a county plan from 1953; so we've got quite a background. Lima, with its nigh on 10 million inhabitants, will have its first metropolitan plan in 2014; therefore, we're half a century ahead. In any event, this PGM that we still have to work with is an anatomical plan, to put it bluntly. The way I see it, this PDU we're required to put together now should probably be a physiological plan. I don't mean a dreamy physiological plan, not in the slightest; it has to be a physiological plan aimed at shaping the anatomy. This is very important: if there's no anatomical shape we won't understand each other, and in the end every square metre has to perform some function or other. But I feel that the intention of the PDU should be physiological, i.e. it should establish the functioning of things, not their form. It's true that without form there is no function, but form is meaningless if it doesn't refer to function. So we have to play with both: we have to give form to function, not form to form; we have to give form to function, and therefore to environmental flows. When I say environmental flows I mean water, emissions, mobility of people and goods, incoming goods, outgoing manufactured goods, and so on. All this must be taken into account in the planning process.

One aspect that I consider to be particularly important is the patrimonialisation of environmental functions. What do I mean by that? I mean that it's not enough to calculate the environmental damage; we should also take into account the environmental good, that is, what function the environment performs and therefore what reference value we attach to the environmental quality itself. This is a matter that probably won't figure explicitly in the PDU, but that we would be well advised to bear in mind while drafting it: the patrimonialisation of the environmental function. This means that the existence of aquifers, certain areas of woodland, spontaneous flows within the same natural system, should be patrimonialised. They might be judged to be a liability, but the important thing is to incorporate them into the balance sheet. Now they are just elliptic; they don't show up on any balance sheet, so if they disappear or are harmed, it'll all get lost in the wash.

Another surprisingly ignored element is the sea. Carles Llop often insists on this point, and I think he's right. The sea isn't municipal, but it's real. How can we manage to incorporate it in some way into the PDU? Once again, we will have to resort to our imagination. It's unacceptable that the coast is of capital importance in planning yet the sea doesn't even appear in it. The coastline is certainly the most striking of all ecotones, but that doesn't justify

On seríem si l'any 1976 no ens haguéssim dotat del PGM? Avui ens resulta insuficient i defectuós, però tanmateix ha tingut –i té– moltes virtuts. Només cal fixar-se en tants altres àmbits metropolitans que no han disposat d'un instrument comparable. Alguns dels que som aquí –veig Miquel Sodupe, Sebastià Jornet, Frederic Ximeno o jo mateix– hem començat a treballar en el pla metropolità de Lima, que serà el primer pla metropolità de Lima, el primer per a una àrea metropolitana de 9,5 milions d'habitants. Barcelona té algunes semblances amb Lima i moltes diferències. Les diferències són evidents, començant pel fet que Lima té 9,5 milions d'habitants i Barcelona poc més de tres. Hi ha una altra diferència, amb caràcter d'avantatge de Lima sobre Barcelona: tot i que l'àrea metropolitana de Lima compta també amb una colla de municipis, una trentena, tots tenen clar que tot allò és Lima. Nosaltres, en canvi, encara no gosem anomenar Barcelona la totalitat del àrea. Devem ser els únics que no en gosen, perquè qualsevol observador exterior ho té clar. Que aquesta Barcelona real estigui administrativament fraccionada en diversos ens municipals o no és una altra qüestió, però que tot això és Barcelona, sembla més que clar.

Bé, recuperant el fil, deia que el pla que tenim, malgrat les seves limitacions, no deixa de ser aquí des de l'any 1976, i encara tenim un pla comarcal de l'any 1953; així doncs, venim de prou lluny. Lima, amb els seus quasi deu milions d'habitants, tindrà el seu primer pla metropolità l'any 2014; per tant, li portem mig segle d'avantatge. En tot cas, aquest PGM al qual encara ens hem de remetre és un pla anatòmic, per dir-ho ras i curt. Probablement aquest PDU que hem de fer ara, tal com ho veig, ha de ser un pla fisiològic. No vull dir que sigui un pla fisiològic oníric, no; ha de ser un pla fisiològic per conformar l'anatomia. Això és molt important: si no hi ha conformació anatòmica, no ens entendrem i, al capdavall, cada metre quadrat ha de fer una funció o una altra. Però em sembla que la intenció del PDU ha de ser fisiològica; és a dir: ha d'establir el funcionament de les coses, no la forma que tenen. Certament, sense forma no hi ha funció, però la forma no té cap sentit si no és en funció de la funció. Per tant, hem de jugar amb les dues coses: hem de donar forma a la funció, no forma a la forma; hem de donar forma a la funció i, per tant, als fluxos ambientals. Per fluxos ambientals entenc aigua, emissions, mobilitat de persones i de mercaderies, de béns que entren, de béns que surten manufacturats, etcètera. Tot això ha d'estar previst en l'acte planificador.

Un tema que estimo de particular importància és la patrimonialització de les funcions ambientals. Què vull dir amb això? Doncs que no n'hi ha prou amb calcular el dany ambiental; hem de tenir present el bé ambiental, és a dir, quina funció fa l'ambient i, per tant, quin valor de referència establim a la qualitat ambiental en ella mateixa. Aquest és un tema que segurament no entrarà expressament en el PDU, però que convindria tenir present mentre es redacta: la patrimonialització de la funció ambiental. Això vol dir que l'existència dels aqüífers, d'uns determinats boscos, d'uns fluxos espontanis en el mateix sistema natural, han de ser patrimonialitzats. Considerar-los com un passiu si es vol, però incorporar-los als balanços. Ara són una cosa el·líptica, no formen part de cap balanç i, per tant, si desapareix o si es fa malbé, tal dia farà un any.

Un altre tema sorprenentment ignorat és el mar. Carles Llop hi sol insistir i trobo que té raó. El mar no és municipal, però és real. Com ho hem de fer per incorporar-lo d'alguna manera al PDU? Novament caldrà recórrer a la imaginació. No pot ser que la costa sigui capital en la planificació i en planejament i el mar no hi aparegui. És clar que la línia de costa és el

la calidad ambiental en sí misma. Este es un tema que seguramente no entrará expresamente en el PDU, pero que convendría tener presente mientras se redacta: la patrimonialización de la función ambiental. Eso quiere decir que la existencia de los acuíferos, de unos bosques determinados, de unos flujos espontáneos en el mismo sistema natural, deben ser patrimonializados. Considerarlos un pasivo, si se quiere, pero incorporarlos a los balances. Ahora son algo elíptico, no forman parte de ningún balance y, por consiguiente, si algo desaparece, o si se daña, indiferencia total.

Otro tema sorprendentemente ignorado es el mar. Carles Llop suele insistir en ello y encuentro que tiene razón. El mar no es municipal, pero es real. ¿Qué debemos hacer para incorporarlo de algún modo al PDU? Nuevamente habrá que recurrir a la imaginación. No puede ser que la costa sea capital en la planificación y que en el planeamiento no aparezca el mar. Está claro que la línea de costa es el más llamativo de todos los ecotonos, pero eso no justifica que las aguas y los fondos circalitorales no aparezcan de ninguna forma en los documentos de planificación. Más bien debería ser al revés: la extrema contundencia del ecotono obliga a una consideración de las aguas y los fondos circalitorales, sin los cuales la línea de costa no existiría.

LA EMERGENCIA DE NUEVOS PARÁMETROS

Ahora me referiré a cuatro ideas sobre los parámetros emergentes. La idea de que el metabolismo de la ciudad continúa en el territorio se revela importante. Dentro de esa propuesta de plano fisiológico, toma cuerpo e importancia el concepto de metabolismo territorial. Me gustaría poner un ejemplo: ¿dónde terminan ustedes?, ¿dónde termina su individualidad? Si sólo la definen por el perímetro que dibuja el perfil de su cuerpo, les quedan a ustedes unos treinta segundos de vida, porque no podrán respirar. Cada uno de ustedes debe admitir que su "yo" es su cuerpo y la burbuja de aire que lo rodea, del mismo modo que la atmósfera no envuelve a la Tierra, sino que es la parte superficial de la Tierra misma.

Con la ciudad ocurre lo mismo. No es que la ciudad tenga un hinterland, es que el hinterland es la parte exterior (no externa) de la ciudad, porque depende absolutamente de él. Si depende absolutamente de él, ¿cómo podemos decir que no es parte de la propia ciudad? Llegados aquí, hemos topado de nuevo con la gran escala... ¿De dónde viene el agua que bebemos en Barcelona (tenga los municipios que tenga)? Una parte del agua potable distribuida en el área es agua superficial del Llobregat, captada en Sant Joan Despí, pero proveniente de toda la cuenca del río; otra procede de los numerosos pozos que bombean aguas subterráneas del Besòs y del Llobregat o de la planta desaladora, y otra proviene del Ter, es decir, de toda su cuenca. Con tres cuencas fluviales y aguas marinas implicadas en el abastecimiento de un recurso tan básico como el agua, ¿quién puede pretender que las ciudades del área metropolitana sean viables sin su hinterland? De manera consecuente, ¿cómo podría hacerse un PDU del área sin considerar ese hinterland que desborda ampliamente los treinta y seis municipios? Y con la energía, poco más o menos lo mismo. Los flujos metabólicos de agua y de energía es un tema básico y capital. Ciertamente, el PGM de 1976 no tiene esta visión, pero el PDU de 2014 sí debe tenerla. Asimismo, habría que añadir el tema de los residuos, de las emisiones gaseosas y del vertido, tratamiento y posible reincorporación al ciclo económico de las aguas residuales.

Otro concepto emergente muy importante es el de la resiliencia. Para muchas personas, este término es una palabra cool que sirve para quedar bien soltándola de vez en cuando, sin modificar, sin embargo, los actos proyectativos... La resiliencia es la capacidad que tiene un

the total absence of the seawater and the coastal seabed in planning documents. Instead it ought to be the other way round: the extreme vividness of the ecotone should force us to consider the seawater and the coastal seabed, without which the coastline wouldn't exist.

EMERGENCE OF NEW PARAMETERS

Now I'm going to run through four ideas on emerging parameters. The idea that the metabolism of the city continues into the hinterland is an important one. Within this proposal for a physiological plan, the concept of territorial metabolism takes shape and gains importance. I'd like to give an example: where do you end, where does your individuality end? If you define it only as the perimeter drawn by the outline of your body, you've got 30 seconds to live, because you won't be able to breathe. Each of you has to admit that your "self" is your body plus the bubble of air around it, in the same way as the atmosphere doesn't envelop the Earth, but is the surface of the Earth itself.

The same thing happens with the city. The city doesn't have a hinterland; the hinterland is the outer (but not external) part of the city, because the latter depends totally on the former. If it depends totally on it, how can we say that it's not actually part of the city? At this point, we come up against the large scale again... Where does the water we drink in Barcelona come from (no matter how many municipalities it has)? Part of the drinking water distributed in the area is surface water from the Llobregat, abstracted in Sant Joan Despí but originating from throughout its catchment basin; another part comes from the numerous wells that pump up water from the groundwater reserves beneath the Rivers Besòs and Llobregat, and from the desalination plant; and yet another part comes from the River Ter, i.e., from its whole catchment basin. With three river basins and seawater involved in the supply of such a basic resource as water, who can pretend that the cities of the metropolitan area are viable without their hinterland? Consequently, how is it possible to draft a PDU of the area without considering this hinterland that extends far beyond the 36 municipalities? And with energy we find more or less the same story. The metabolic flows of water and energy are a basic and capital issue. True, the PGM of 1976 doesn't have this vision, but the PDU of 2014 must have it. Moreover, we should add the issue of waste, gaseous emissions, and the discharge, treatment and possible reincorporation into the economic cycle of waste water.

Another very important emergent concept is that of resilience. For many people, this is a buzzword that's useful for looking cool by dropping it now and again, but without modifying the design process... Resilience is the ability of a system to overcome disturbances; now, when disturbance is the permanent natural state of this system, resilience is an essential rather than a curiosity. In any event, resilience is much more than the ability to take an environmental thrashing; it's the ability of the system to engage in constant dialogue with what is happening to it. In planning terms, resilience requires redundancy, that is, the possibility of solving the same problem in two different ways. It's different from duplication, which means having the same solution twice over; so redundant isn't the same as duplicated. The isotropic plan of the streets of Barcelona's Eixample district, for example, is redundant: you can get to the same place along different streets. Therefore, the Eixample is resilient with regard to mobility, because a blocked street (disturbance) doesn't hinder connectivity. So redundancy is not duplication: it means offering a range of possibilities to solve problems even if some of the elements you were counting on fail, either temporarily or definitively. Bearing all this in mind, I think the PDU should be a redundant plan

més vistent de tots els ecotons, però això no justifica que les aigües i els fons circalitorals no apareguin de cap forma en el documents de planificació. Més aviat hauria de ser al revés: l'extrema contundència de l'ecotò obliga a una consideració de les aigües i dels fons circalitorals, sense els quals la línia de costa no existiria.

L'EMERGÈNCIA DE NOUS PARÀMETRES

Ara em referiré a quatre idees sobre els paràmetres emergents. La idea que el metabolisme de la ciutat continua en el territori s'advera com a important. Dins d'aquesta proposta de pla fisiològic, el concepte de metabolisme territorial pren cos i importància. M'agradaria posar un exemple: on acabeu vosaltres, on s'acaba la vostra individualitat? Si només la definiu pel perímetre que dibuixa el perfil del vostre cos, us queden uns trenta segons de vida, perquè no podreu respirar. Cadascú de vosaltres ha d'admetre que el seu "jo" és el seu cos i la bombolla d'aire que l'envolta, de la mateixa manera que l'atmosfera no embolcalla la Terra, sinó que és la part superficial de la Terra mateixa.

Amb la ciutat passa el mateix. No és que la ciutat tingui un *hinterland*, és que el *hinterland* és la part exterior (no externa) de la ciutat, perquè en depèn absolutament. Si en depèn absolutament, com podem dir que no és part de la ciutat mateixa? Arribats aquí, ja hem tornat a topar amb la gran escala... D'on ve l'aigua que bevem a Barcelona (tingui els municipis que tingui)? Una part de l'aigua potable distribuïda a l'àrea és aigua superficial del Llobregat, captada a Sant Joan Despí, però provinent de tota la conca del riu; una altra procedeix dels nombrosos pous que bomben aigües subàlvies del Besòs i del Llobregat o de la planta dessaladora, i una altra prové del Ter, és a dir, de tota la seva conca. Amb tres conques fluvials i aigües marines implicades en l'abastament d'un recurs tan bàsic com l'aigua, qui pot pretendre que les ciutats de l'àrea metropolitana siguin viables sense el seu *hinterland*? Conseqüentment, com es podria fer un PDU de l'àrea sense considerar aquest *hinterland* que desborda àmpliament els trenta-sis municipis? I amb l'energia, si fa no fa, el mateix. Els fluxos metabòlics d'aigua i d'energia és un tema bàsic i capital. Certament, el PGM de 1976 no té aquesta visió, però el PDU de 2014 sí que ha de tenir-la. Així mateix, caldria afegir el tema dels residus, de les emissions gasoses i de l'abocament, tractament i reincorporació eventual al cicle econòmic de les aigües residuals.

Un altre concepte emergent molt important és el de la resiliència. Per a moltes persones, aquest terme és una paraula *cool* que serveix per quedar bé deixant-la anar de tant en tant, sense modificar, però, els actes projectatius... La resiliència és la capacitat d'un sistema de sobreposar-se a les pertorbacions; ara, quan la pertorbació és l'estat natural permanent d'aquest sistema, aleshores la resiliència, més que curiosa, resulta essencial. En tot cas, la resiliència és molt més que la capacitat d'encaixar les agressions ambientals, és la capacitat del sistema per dialogar constantment amb el que li està passant. En termes de planificació, la resiliència exigeix redundància, és a dir, la possibilitat de resoldre la mateixa cosa de dues maneres diferents. És diferent que duplicació, que és tenir la mateixa solució repetida; redundància no vol dir duplicat, doncs. La trama isotròpica dels carrers de l'Eixample de Barcelona, per exemple, és redundància: es pot anar al mateix lloc per carrers diferents. Per tant, l'Eixample és resilient pel que fa a mobilitat, perquè la interrupció d'un carrer (pertorbació) no impedeix la connectivitat. La redundància, doncs, no és una duplicació: significa oferir moltes possibilitats de resoldre temes malgrat

sistema de sobreponerse a las perturbaciones; ahora bien, cuando la perturbación es el estado natural permanente de ese sistema, entonces la resiliencia, más que curiosa, resulta esencial. En todo caso, la resiliencia es mucho más que la capacidad de encajar las agresiones ambientales, es la capacidad del sistema para dialogar constantemente con lo que le está pasando. En términos de planificación, la resiliencia exige redundancia, es decir, la posibilidad de resolver la misma cosa de dos maneras distintas. Es diferente que la duplicación, que es tener la misma solución repetida; redundante no significa duplicado, por lo tanto. La trama isotrópica de las calles del Ensanche de Barcelona, por ejemplo, es redundante: se puede ir al mismo lugar por calles distintas. Por consiguiente, el Ensanche es resiliente por lo que respecta a la movilidad, porque la interrupción de una calle (perturbación) no impide la conectividad. La redundancia, pues, no es una duplicación: significa ofrecer muchas posibilidades de resolver cuestiones aunque fallen, temporal o definitivamente, algunos de los elementos con los que pensabas contar. Por todo ello creo que el PDU tiene que ser un plan redundante en el buen sentido de la palabra, un plan redundante que asegure la resiliencia sistémica. Así pues, las infraestructuras deben estar pensadas con este modo de ver.

De falta de redundancia en las infraestructuras energéticas tenemos ejemplos lamentablemente muy ilustrativos. En Girona estuvieron el año pasado más de un mes sin electricidad de red y tuvieron que sobrevivir con grupos electrógenos locales. Les cayó la red simplemente debido a una noche excepcionalmente fría y húmeda, pero una sola noche. Los cables se cubrieron de hielo y varias torres, que no estaban dimensionadas para soportar el peso de los cables con el hielo añadido, cayeron. El servicio se interrumpió, naturalmente. No existía la MAT –todavía no existe del todo–, el sistema no estaba desdoblado... De hecho, Girona eléctricamente es bastante calamitosa; cada vez menos, pero calamitosa todavía: el transporte se realiza a través de líneas de distribución. Se está transportando la electricidad a 110 kV, que es un voltaje de distribución, no de transporte. No tienen transporte redundante, claro. Hasta que pudieron dejar nuevamente en condiciones las torres caídas, no tuvieron electricidad de red. La planificación, en definitiva, debe propender a instaurar ese tipo de redundancias en favor de la resiliencia sistémica en términos de transporte eléctrico, de transporte por carretera, de ferrocarril, etc.

Otra idea es la inteligencia, los territorios smart. La cuestión smart como acto fashion en el peor sentido, para hacer bonito, no sirve para nada. Añadir unos cuantos gadgets a las cosas que no funcionan no es resolver ningún problema, sólo es complicarlo más todavía. Ahora bien, recurrir a la inteligencia para afrontar problemas que de otro modo no podríamos resolver, eso sí es interesante. No es que sea inteligente el territorio; las que son inteligentes son las personas (a veces). Precisamente por eso tenemos que hacer un planeamiento smart que tenga en cuenta este enfoque. Las tecnologías smart todavía parecen algo de ciencia ficción, pero no lo son más que la telefonía móvil o los smartphones quince años atrás. ¿Por qué tenemos siempre, salvo alguna excepción menor, tres carriles de ida y tres carriles de vuelta en las autopistas? Cuando en un sentido faltan suelen sobrar en el otro. Eso será así mientras lo regule un señor que va poniendo unos conos con una furgoneta, pero con tecnología smart, eso puede resolverse muy rápido.

Las calles de dirección única van de derecha a izquierda o de izquierda a derecha, de norte a sur o de sur a norte. Puede decirse que es así porque, si vamos cambiando las direcciones de las calles cada día, nos volveremos locos. O no. Depende de si eso está regulado de tal modo que el navegador ya nos diga por dónde tenemos que pasar en cada momento para llegar a cada lugar. Eso

in the good sense of the word, a redundant plan ensuring systemic resilience. So the infrastructures have to be conceived from this perspective. We have some lamentably illustrative examples of lack of redundancy in energy infrastructures. In Girona last year some people spent over a month without mains electricity and had to get by with local generators. The network went down simply because of an exceptionally cold and wet night, just one night. The cables became coated with ice and several pylons collapsed, as they weren't designed to withstand the weight of the cables plus the ice. Naturally, the supply was interrupted. The extra-high voltage line didn't exist then – it still doesn't quite exist – and the system wasn't double-circuit... In fact, as far as the electricity supply is concerned Girona is pretty calamitous; less and less so, but still calamitous: transmission is done through distribution lines. Electricity is being transmitted at 110 kV, which is a distribution voltage, not a transmission voltage. Of course, there's no redundant transmission. Mains electricity remained unavailable until the collapsed pylons were rebuilt. In short, planning should pursue the introduction of this sort of redundancy in favour of systemic resilience in terms of electricity transmission, road and rail transport and so on.

Another idea is that of intelligence, smart territories. Smartness as something fashionable in the worst sense of the word, just to look good, is of no use whatsoever. Adding a few gadgets to things that don't work doesn't solve any problems; it only complicates matters even more. However, making use of intelligence to cope with problems that we couldn't solve otherwise; now that really is interesting. Territory itself isn't intelligent; people are intelligent (sometimes). This is why we should engage in smart planning that takes this approach into account. Smart technologies still smack slightly of science fiction, but so did mobile telephones and smartphones 15 years ago. Why do we always have, with only the occasional exception, three lanes in one direction and three in the other on motorways? When we need more in one direction there are usually too many in the other. That won't change while it's regulated by a man in a van placing cones, but with smart technology it could be solved very quickly.

One-way streets go from right to left or from left to right; southwards or northwards. We can say that this is the case because if we change the directions of the streets every day we'll go mad. Or maybe not. It depends. It depends whether it's regulated in such a way that the navigator will tell us where to go at each moment in order to get to our destination. This wouldn't have to be always in every street, but nonetheless many road systems could be reversible. I repeat: what I'm proposing today is an exercise of the imagination. If we fiddle around, it'll be just fantasy and fiction. That's where the challenge lies: harnessing imagination to design the future. If we allow ourselves to wander off into fantasy we'll say a load of nonsense, but if we don't exercise our imagination we'll end up planning as if we were in the 20th century, or even the 19th.

My fourth and last point is temporariness and flexibility.

In circumstances of uncertainty and economic constraints – which are certain to happen in the coming years – we have to be capable of finding temporary uses for space. This is very important. I don't mean temporary uses in terms of provisionality due to lack of foresight, but foreseen and planned temporary uses. Not everything has to be the same indefinitely. There are things that we want to do but don't know how to do yet, or that we know how to do but don't have the resources to do, or things that when we eventually get the resources we might not want to do any more. So, while all this is going on, we have to be able to provide answers to the immediate problems. Ulti-

que fallin, temporalment o definitivament, alguns dels elements amb els quals pensaves comptar. Per tot plegat crec que el PDU ha de ser un pla redundat en el bon sentit de la paraula, un pla redundat que asseguri la resiliència sistèmica. Així doncs, les infraestructures han d'estar pensades amb aquesta òptica.

Tenim exemples de manca de redundància en les infraestructures energètiques lamentablement molt il·lustratius. A Girona van estar l'any passat més d'un mes sense electricitat de xarxa i van haver de sobreviure amb grups electrògens locals. Els va caure la xarxa simplement a causa d'una nit excepcionalment freda i humida, d'una sola nit. Els cables es van cobrir de gel i unes quantes torres, que no estaven dimensionades per suportar el pes dels cables amb el gel afegit, van caure. El servei es va interrompre, naturalment. No existia la MAT —no existeix encara del tot—, el sistema no estava desdoblant... De fet, Girona elèctricament és prou calamitosa; cada vegada menys, però calamitosa encara: el transport es fa a través de línies de distribució. S'està transportant l'electricitat a 110 kV, que és un voltatge de distribució, no de transport. No tenen transport redundat, és clar. Fins que no es van poder refer les torres caigudes no van tenir electricitat de xarxa. La planificació, en definitiva, ha de propendrir a instaurar aquesta mena de redundàncies a favor de la resiliència sistèmica en termes de transport elèctric, de transport per carretera, de ferrocarril, etc.

Una altra idea és la intel·ligència, els territoris *smart*. El tema *smart* com un acte *fashion* en el pitjor sentit, per fer bonic, no serveix per a res. Afegir uns quants *gadgets* a les coses que no funcionen no és resoldre cap problema, només és complicar-lo encara més. Ara bé, recórrer a la intel·ligència per fer front a problemes que d'una altra manera no podríem resoldre, això sí que és interessant. El territori no n'és, d'intel·ligent; les que són intel·ligents són les persones (a vegades). És per això que hem de fer un planejament *smart* que tingui en compte aquest enfocament. Les tecnologies *smart* encara semblen una mica de ciència ficció, però no ho són pas més que la telefonia mòbil o els *smartphones* quinze anys enrere. Per què sempre tenim, excepte alguna petita excepció, tres carrers d'anada i tres carrers de tornada a les autopistes? Quan en falten en un sentit acostumen a sobrar-ne en l'altre. Això serà així mentre ho reguli un senyor que va posant uns cons amb una furgoneta, però amb tecnologia *smart*, això es pot resoldre molt de pressa.

Els carrers de direcció única van de dreta a esquerra o d'esquerra a dreta, de nord a sud o de sud a nord. Es pot dir que és així perquè, si anem canviant les direccions dels carrers cada dia, ens tornarem bojos. O no. Depèn. Depèn de si això està regulat de tal manera que el navegador ja ens dirà per on hem de passar en cada moment per arribar a cada lloc. Això no cal que sigui a cada carrer i sempre, però sí que molts sistemes viaris poden ser reversibles. Ho torno a dir: el que proposo avui és un exercici d'imaginació. Si badem, serà de fantasia i de ficció. Aquest és el repte: posar la imaginació al servei de la projectació de futur. Si ens deixem caure en mans de la fantasia direm bestieses, però si no fem l'acte d'imaginació planificarem com si estiguéssim al segle XX o al XIX.

Un quart i darrer punt és la temporalitat i la flexibilitat.

En circumstàncies d'incertesa i de limitacions econòmiques —es donaran, segur, en els propers anys—, hem de ser capaços de trobar usos temporals de l'espai. Això és molt important. No pas usos temporals en termes de provisionalitat davant la imprevisió, sinó

no es preciso que suceda en cada calle y siempre, pero muchos sistemas varios pueden ser reversibles. Lo vuelvo a decir: lo que hoy propongo es un ejercicio de imaginación. Si nos descuidamos, será de fantasía y de ficción. Ese es el reto: poner la imaginación al servicio de la proyectación de futuro. Si nos dejamos caer en manos de la fantasía, diremos tonterías; pero si no efectuamos el acto de imaginación, planificaremos como si estuviésemos en el siglo XX o en el XIX.

Un cuarto y último punto es la temporalidad y la flexibilidad.

En circunstancias de incertidumbre y de limitaciones económicas –se darán, seguro, en los próximos años–, debemos ser capaces de encontrar usos temporales del espacio. Esto es muy importante. No usos temporales en términos de provisionalidad ante la imprevisión, sino usos temporales previstos y planificados. No tiene por qué ser todo igual de manera indefinida. Hay cosas que queremos hacer, pero todavía no sabemos hacerlas o las sabemos hacer pero no tenemos recursos para hacerlas, o cosas que, cuando tengamos los recursos, tal vez ya no querremos hacerlas. Por lo tanto, mientras pasa todo eso debemos poder dar respuestas a los problemas inmediatos. Al fin y al cabo, la explicación de esas 1.882 modificaciones que se han hecho al PGM, por aquello de los usos variandi, reside en el hecho de que han ido pasando cosas que nos han obligado a cambiar. Por consiguiente, la temporalidad y la flexibilidad deben incorporarse a la planificación misma, la flexibilidad, no el sálvese quien pueda. El modo de evitar el sálvese quien pueda es precisamente admitir esta flexibilidad y que haya capacidad de adaptar las cosas a las necesidades.

ALGUNAS PREGUNTAS SIN RESPUESTA (DE MOMENTO)

Termino. Hay tres preguntas para las que no tengo respuesta todavía. La primera: ¿cómo se lleva a cabo el planeamiento de las funciones y de los flujos? No lo sé. No lo sé porque es algo que se ha hecho muy poco o incluso que no se ha hecho nada. Por eso es ahora el momento de hacerlo, nos encontramos ante un nuevo reto y debemos ser capaces de desarrollar nuevas habilidades. La segunda: esa geometría variable que propugno, ¿a cuántos municipios afecta? ¿A los veintisiete del PGM, a los treinta y seis del PDU, a los 164 del PTM, a todos los municipios de Cataluña...? Esa geometría variable en función de la tipología de los fenómenos y, por consiguiente, de la escala de trabajo adecuada, ¿cómo se aplica a un documento para que no sea una proclama, sino un documento de planeamiento positivo? No lo sé, pero intuyo que, si no encontramos la manera de hacerlo posible, no estaremos efectuando el planeamiento que corresponde en este momento. Y la tercera y última pregunta sin respuesta (dirigida sobre todo al equipo redactor o a juristas como Sebastià Grau, que nos ha hablado antes): ¿cómo se encajan el PGM que todavía funciona, el PDU que estamos a punto de empezar a redactar y los POUM que se puedan derivar de ese PDU? Tampoco lo sé. En todo caso tendremos que hacerlo, porque tampoco puede haber un vacío jurídico que nos deje sin una legalidad positiva a la que remitirnos.

Para mí, esos son los retos. Dicho de otro modo: si lo que hiciéramos con este PDU fuera un PGM 2.0, nos equivocáramos totalmente. Creo que tenemos, esta vez sí, la oportunidad y el reto de hacer un plan completamente nuevo que nos obligue a hacer un gran ejercicio de imaginación. Si no tenemos el valor de asumir el riesgo, tal vez el error, si no tenemos la capacidad de falsearnos a nosotros mismos, esa actitud popperiana de ir diciendo “¿qué pensé ayer que hoy debiera pensar de manera distinta?”, dormiremos tranquilos pero despertaremos ignorantes. Y sin ningún buen plan.

mately, the explanation for those 1,882 modifications that have been made to the PGM as a result of *ius variandi* lies in the fact that things have happened that have forced us to change. Therefore, temporariness and flexibility have been incorporated into the very nature of planning; flexibility, not chaos. The way to avoid chaos is precisely to allow for this flexibility and leave room for the ability to adapt things to the needs that arise.

SOME QUESTIONS WITHOUT AN ANSWER (FOR THE TIME BEING)

Let's wind up. There are three questions I still haven't got an answer to. One: how are functions and flows planned? I don't know. I don't know because it's been done very little; perhaps not at all. That's why we need to do it now; we're faced with a new challenge and we have to be capable of developing new skills. Two: how many municipalities are affected by this variable geometry I'm advocating? The 27 of the PGM, the 36 of the PDU, the 164 of the PTM, all the municipalities in Catalonia...? How can this variable geometry, dependent on the type of phenomenon and therefore on the right working scale, be applied in a document in such a way that it isn't a proclamation but a positive planning document? I don't know, but I sense that if we can't find the way to make this possible, we won't be planning as this moment requires. And the third and last unanswered question (addressed above all to the drafting team or legal experts like Sebastià Grau, who spoke earlier): how can we fit together the PGM still in force, the PDU we are about to start to draft, and whatever POUMs might derive from this PDU? Again, I don't know. But we'll have to do it anyway, because there can't be a legal vacuum, with no positive legality to defer to.

For me, these are the challenges. To put it differently: if we made this PDU into a 2.0 PGM we would be totally mistaken. I think now we finally have the opportunity and the challenge to create a completely new plan that will force us to perform a great exercise of the imagination. If we don't have the courage to take the risk, perhaps to make the mistake, if we don't have the capacity to falsify ourselves, this Popperian attitude of constantly asking “What did I think yesterday that I should think differently today?”, then we'll sleep peacefully but we'll wake up ignorant. And without a good plan.

usos temporals previstos i planificats. Tot no té per què ser igual de manera indefinida. Hi ha coses que volem fer, però encara no sabem fer-les o les sabem fer però no tenim recursos per fer-les, o coses que, quan tinguem els recursos, potser ja no les voldrem fer. Per tant, mentre passa tot això hem de poder donar respostes als problemes immediats. Al capdavant, l'explicació d'aquestes 1.882 modificacions que s'han fet al PGM, per allò dels usos *variandi*, resideix en el fet que han anat passant coses que ens han obligat a canviar. Per tant, la temporalitat i la flexibilitat s'han d'incorporar a la planificació mateixa; la flexibilitat, no el camp qui pugui. La manera d'evitar el camp qui pugui és precisament admetre aquesta flexibilitat i que hi hagi capacitat d'adaptar les coses a les necessitats.

ALGUNES PREGUNTES SENSE RESPOSTA (DE MOMENT)

Acabo. Hi ha tres preguntes per a les quals no tinc encara resposta. La primera: com es fa el planejament de les funcions i dels fluxos? No ho sé. No ho sé, perquè s'ha fet molt poc o fins i tot no s'ha fet gens. Per això toca ara fer-ho, ens trobem davant d'un nou repte i hem de ser capaços de desenvolupar noves habilitats. La segona: aquesta geometria variable que propugno, a quants municipis afecta? Als vint-i-set del PGM, als trenta-sis del PDU, als 164 del PTM, a tots els municipis de Catalunya...? Aquesta geometria variable en funció de la tipologia dels fenòmens i, per tant, de l'escala de treball adequada, com s'aplica en un document perquè no sigui una proclama, sinó un document de planejament positiu? No ho sé, però intueixo que, si no trobem la manera de fer-ho possible, no estarem fent el planejament que toca en aquest moment. I la tercera i darrera pregunta sense resposta (adreçada sobretot a l'equip redactor o a juristes com Sebastià Grau que ens ha parlat abans): com s'encaixen el PGM que encara funciona, el PDU que estem a punt de començar a redactar i els POUM que es puguin derivar d'aquest PDU? Tampoc no ho sé. En tot cas ho haurem de fer, perquè tampoc no hi pot haver un buit jurídic i deixar-nos sense una legalitat positiva a la qual remetre'ns.

Per a mi, aquests són els reptes. Dit d'una altra manera: si el que féssim amb aquest PDU fos un PGM 2.0 ens equivocariem totalment. Crec que tenim, ara sí, l'oportunitat i el repte de fer un pla completament nou que ens obligui a fer un gran exercici d'imaginació. Si no tenim el valor d'assumir el risc, potser l'error, si no tenim la capacitat de falsar-nos a nosaltres mateixos, aquesta actitud *popperiana* d'anar dient "què vaig pensar ahir que avui hauria de pensar d'una manera diferent?", dormirem tranquils però ens despertarem ignorants. I sense cap bon pla.

Josep Parcerisa i Bundó
Arquitecto y Catedrático de Urbanística ETSAB-UPC

EL PGM EN PERSPECTIVA

EN BUSCA DE UNA EXPLICACIÓN URBANÍSTICA QUE PUEDA SER COMPARTIDA

El equipo redactor del futuro Plan Director me ha pedido una ponencia sobre el PGM que tenemos y sobre cómo ha cambiado en treinta y siete años. Como se pueden imaginar, es una tarea delicada, porque se corre el riesgo de decir cosas demasiado generales. De todos modos, sí quisiera agradecer que, a la hora de comenzar los trabajos del Plan Director, dar un vistazo al instrumento más cercano y poderoso del que se dispone se plantee como una cuestión oportuna, aunque solo sea porque todo el mundo tiene presente que el área metropolitana de Barcelona ha vivido desde hace décadas con un Plan General Metropolitano muy potente. Yo quisiera, y lo agradezco a Joan Busquets y Ramon Torra, poder ayudar a construir sobre el planeamiento vigente una cierta visión y perspectiva que pueda ser compartida por políticos, técnicos y otros ciudadanos interesados. Es algo que nos hace falta. Por tanto, aprovecharé esta ventana para poner sobre la mesa algunas cuestiones sobre el planeamiento que hemos tenido y que todavía tenemos vigente y que seguramente estará afectado por el Plan Director que justamente ahora se inicia.

ANTECEDENTES EN EL CONTEXTO DE DOS CRISIS CRUZADAS

El PGM se aprobó en 1976, pero en realidad la última redacción es del período de 1974 a 1976; fue un momento en el que coincidieron dos crisis importantes. Una fue la crisis económica y social desencadenada por los rápidos incrementos en los costes de la energía, la conocida como primera crisis del petróleo, que data de 1973, la cual tuvo como efectos locales el truncamiento repentino del proceso migratorio a las grandes ciudades, que había sido intenso y sostenido durante más de quince años. La segunda crisis fue la descomposición del régimen y el inicio de la transición política, en torno al 1975. Por lo tanto, fue en medio de este contexto de crisis, que no se resolvería políticamente hasta los primeros ayuntamientos democráticos de 1979, que el área de Barcelona se dotó de un nuevo planeamiento urbanístico general.

Sin embargo, la necesidad del plan se incubó mucho antes. El período de 1957-1973, el de la

Josep Parcerisa i Bundó
Architect and Professor of Urbanism ETSAB-UPC

THE PGM IN PERSPECTIVE

IN SEARCH OF AN URBAN PLANNING EXPLANATION THAT CAN BE SHARED

The team drawing up the future Urbanistic Plan has asked me to give a talk about the PGM we have and how it has changed in the course of 37 years. As you can imagine, this is a delicate job, because I run the risk of speaking in terms that are too general. Nevertheless, I would like to say how grateful I am that, in starting the work of the Urbanistic Plan, looking at the most immediate and powerful instrument available is considered a suitable question, even if it is because everyone is aware that for decades the Barcelona Metropolitan Area has lived with a very powerful Metropolitan General Plan. On the basis of current planning, and thanks to Joan Busquets and Ramon Torra, I hope to be able to build up a certain vision and perspective that can be shared by politicians, experts and other interested citizens. It is something we need. I shall therefore take advantage of this window to put certain questions on the table about the planning we have had, which is still in force and which will probably be affected by the Urbanistic Plan that is now being launched.

PRECEDENTS IN THE CONTEXT OF TWO OVERLAPPING CRISES

The PGM was approved in 1976, but in fact the last draft dates from the period from 1974 to 1976, a moment at which two important crises coincided. One was the economic and social crisis unleashed by the rapid rise in energy costs, known as the first oil crisis and dated to 1973, which had the effect locally of cutting short more than 15 years of what had been intense and sustained migration to large cities. The second crisis was the breakdown of the regime and the start of the political transition around 1975. So it was in the midst of this context of crisis, which was not to be overcome politically until the first democratic local elections, that the Barcelona area was provided with new general urban planning.

However, the need for the plan arose long before this. The period between 1957 and 1973, under Mayor J. M. Porcioles, showed extremely high growth and the planning in force at the time, known as the Pla Comarcal (Fig. 1), dated from

Josep Parcerisa i Bundó

Arquitecte i Catedràtic d'Urbanística ETSAB-UPC

EL PGM EN PERSPECTIVA

A LA RECERCA D'UNA EXPLICACIÓ URBANÍSTICA QUE PUGUI SER COMPARTIDA

L'equip redactor del futur Pla Director m'ha demanat una ponència sobre el PGM que tenim i sobre com ha canviat en trenta-set anys. Com us podeu imaginar, això és una tasca delicada, perquè es corre el risc de dir coses massa generals. De totes maneres, sí que voldria agrair que, a l'hora de començar els treballs del Pla Director, fer una mirada a l'instrument més pròxim i poderós del que es disposa es plantegi com una qüestió oportuna, ni que sigui perquè tothom té present que l'àrea metropolitana de Barcelona ha viscut des de fa dècades amb un Pla General Metropolità molt potent. Jo voldria, i ho agraeixo a Joan Busquets i Ramon Torra, poder ajudar a construir sobre el planejament vigent una certa visió i perspectiva que pugui ser compartida per polítics, tècnics i d'altres ciutadans interessats. És quelcom que ens fa falta. Per tant, aprofitaré aquesta finestra per posar sobre la taula algunes qüestions sobre el planejament que hem tingut i que encara tenim vigent i que segurament estarà afectat pel Pla Director que tot just ara s'endega.

ANTECEDENTS EN EL CONTEXT DE DUES CRISIS CREUADES

El PGM s'aprovà l'any 1976, però en realitat l'última redacció és del període 1974-1976; aquell fou un moment en el qual coincidiren dues crisis importants. Una va ser la crisi econòmica i social desencadenada pels ràpids increments dels costos de l'energia, la coneguda com a primera crisi del petroli, que hom data el 1973, la qual tingué com a efectes locals estroncar de cop el procés migratori a les grans ciutats que havia estat intens i sostingut durant més de quinze anys. La segona crisi va ser la descomposició del règim i l'inici de la transició política, entorn del 1975. Per tant, va ser enmig d'aquest context de crisis, que no es resoldria políticament fins als primers ajuntaments democràtics de l'any 1979, que l'àrea de Barcelona es dotà d'un nou planejament urbanístic general.

Tanmateix, la necessitat del pla s'incubà molt abans. El període 1957-1973, el de l'alcaldia de J. M. de Porcioles, presenta uns creixements fortíssims i el planejament aleshores vigent, el conegut com a Pla Comarcal, del 1953 [fig. 1], hi feia front d'una manera molt deficient. Sobre això hi ha hagut molts estudis, però a mi m'interessaria només posar l'èmfasi sobre algunes de les qüestions que van passar en aquest període dels anys seixanta i que van ser cabdals per entendre fins a quin punt les coses funcionaven extremadament descompensades i obligades per la urgència en un període d'una gran acceleració.

El primer Pla d'Urgència Social, de 1957, arribà amb un eslògan claríssim: *urbanismo pro vivienda* [fig. 2]. La qüestió de la manca d'habitatge popular era tan central que va obligar a crear un

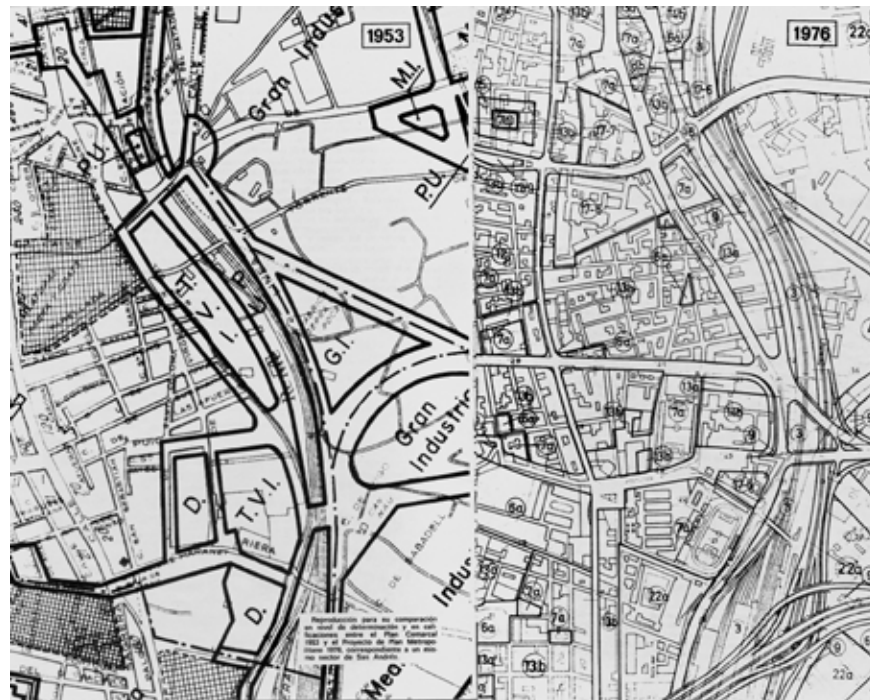

Fig. 1 Cuando en 1976 se realizaron las campañas de explicación del nuevo marco referencial que suponía el Plan General Metropolitano (PGM) en relación con el Plan Comarcal vigente desde 1953, se editaron documentos de divulgación técnica en los que se comparaba el tratamiento técnico de la zonificación de ambos planes. Se demostraba que el nuevo planeamiento sería mucho más preciso en el análisis y las determinaciones sobre los tejidos urbanos, y por tanto procuraría actuar con más cuidado, evitando la generalización de normas que siguieran provocando grandes y abusivos diferenciales. Éste era un frente permanente de crítica vecinal, así como técnica y política, a la gestión de la ciudad por parte de las administraciones precedentes. / "Ruego final", Síntesis del Plan General Metropolitano, p.27

Fig. 2 Desplegable de la portada del pequeño opúsculo divulgativo del primer y más amplio Plan de Vivienda, llamado de Urgencia Social, de 1957, el cual inicia sistemáticamente la intervención directa de las administraciones públicas en la producción de vivienda. La imagen que se eligió para la portada fue, muy significativamente, una fotografía de la maqueta ganadora del concurso de proyectos de arquitectura para el polígono de Bellvitge, obra del arquitecto Antonio Perpiñá (1956). / Archivo LUB (ETSAB -UPC)

Fig. 3 En 1963 la Comisión Coordinadora del Transporte propone el primer Plan de Urgencia municipal. El documento plantea claramente las urgencias en dos frentes: prolongar las líneas existentes llegando al paseo de Torres i Bages, en el barrio de Horta, en Sant Ramon (barrio de Collblanc), en la calle de Vallirana (barrio del Putget) y en la avenida del Paralelo, y crear una nueva línea transversal a partir del tramo entre las estaciones de Sagrera y Vilapicina (señalado con un II). El documento es más ambicioso aún y establece una segunda y tercera fase. / Ayuntamiento de Barcelona, Presupuestos extraordinarios de transportes, Ayuntamiento de Barcelona, 1965.

Fig. 1. In 1976, when the first campaigns were being held to explain the new frame of reference the General Metropolitan Plan (PGM) involved in relation to the County Plan in force since 1953, informative technical documents were published which compared the technical treatment of the zoning in the two plans. It was shown that the new planning would be far more precise in the analysis and decisions regarding urban fabrics, and would therefore act more carefully, avoiding the generalisation of rules that would continue to cause large, abusive differences. There was a constant barrage of criticism by residents, as well as by experts and politicians, of the way previous administrations had managed the city. / 'Ruego final', Síntesis del Plan General Metropolitano, p. 27.

Fig. 2. Cover fold-out of the leaflet explaining the first and most extensive Social Urgency Housing Plan (*Pla d'Habitatge d'Urgència Social*), as it was called, of 1957, the start of systematic direct intervention by the administration in the construction of housing. The image chosen for the cover was, quite significantly, a photograph of the winning mock-up in the contest of architectural projects for the Bellvitge estate, the work of the architect Antonio Perpiñá (1956). / Arxiu LUB (ETSAB-UPC).

Fig. 3. In 1963, the Transport Coordinating Committee put forward the first municipal *Pla d'Urgències* (Urgency Plan). The document clearly laid out the urgency on two fronts: to extend the existing lines as far as Passeig de Torres i Bages, in the Horta neighbourhood, Sant Ramon (Collblanc neighbourhood), Carrer de Vallirana (Putget neighbourhood) and Avinguda del Paral·lel, and build a new transverse line out of the section between the stations of Sagrera and Vilapicina (marked with a II). The document is even more ambitious and establishes a second and third stage. / Barcelona City Council, *Presupostos extraordinaris de transportes*, Ajuntament de Barcelona, 1965.

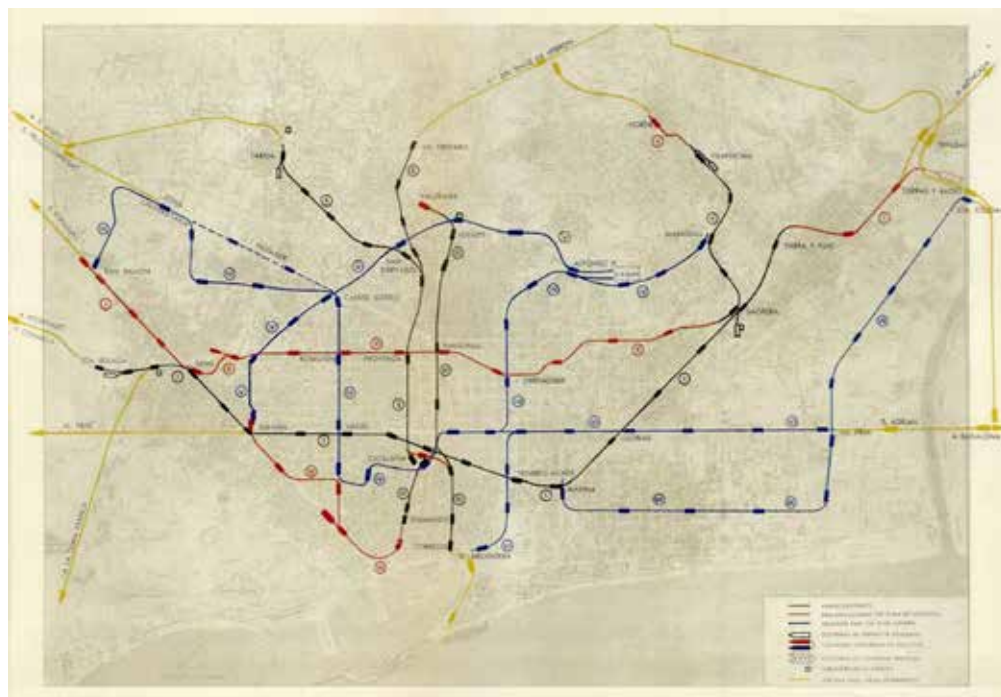

Fig. 1 Quan l'any 1976 es van fer les campanyes d'explicació del nou marc referencial que suposava el Pla General Metropolità (PGM) en relació amb el Pla Comarcal vigent des de 1953, es van editar documents de divulgació tècnica en els quals es comparava el tractament tècnic de la zonificació d'ambdós plans. Es demostrava que el nou planejament seria molt més precís en l'anàlisi i les determinacions sobre els teixits urbans, i per tant procuraria actuar amb més cura, evitant la generalització de normes que continuessin provocant grans i abusius diferencials. Aquest era un front permanent de crítica veïnal, així com tècnica i política, a la gestió de la ciutat feta per les administracions precedents. / "Ruego final", *Síntesis del Plan General Metropolitano*, p. 27.

Fig. 2 Desplegable de la portada del petit opuscle divulgatiu del primer i més ampli Pla d'Habitatge, dit d'Urgència Social, de 1957, el qual inicia sistemàticament la intervenció directa de les administracions públiques en la producció d'habitatge. La imatge que es va triar per a la portada va ser, ben significativament, una fotografia de la maqueta guanyadora del concurs de projectes d'arquitectura per al polígon de Bellvitge, obra de l'arquitecte Antonio Perpiñá (1956). / Arxiu LUB (ETSAB-UPC)

Fig. 3 L'any 1963 la Comisión Coordinadora del Transporte proposa el primer Pla d'Urgència municipal. El document planteja clarament les urgències en dos fronts: prolongar les línies existents arribant al passeig de Torres i Bages, al barri d'Horta, a Sant Ramon (barri de Collblanc), al carrer de Vallirana (barri del Putget) i a l'avinguda del Paral·lel, i crear una nova línia transversal a partir del tram entre les estacions de Sagrera i Vilapicina (assenyalat amb un II). El document és més ambiciós encara i estableix una segona i tercera fase. / Ajuntament de Barcelona, *Presupuestos extraordinarios de transportes*, Ajuntament de Barcelona, 1965.

ministeri específic. El primer pla de metro de Barcelona, que té forma d'addenda als pressupostos extraordinaris de transports de l'Ajuntament de l'any 1965, que és molt poc conegut [fig. 3], és anterior al veritable primer pla de metro, de 1966, i com a tal és un signe més de les improvisacions que acompanyen els déficits crònics d'infraestructures d'aquest país.¹ El 1971 un altre pla ho va redreçar i encara, a les envistes del PGM, Barcelona acabà tenint un nou pla de metro el 1974; aquest en realitat va ser i és encara el pla més extens i més ambiciós que s'ha formulat mai. I tot això mentre s'estava elaborant el Pla General Metropolità.

L'any 1967 es van actualitzar les previsions sobre la reordenació del sistema d'enllaços ferroviaris, un tema recurrent des d'abans de la guerra [fig. 4]. En conseqüència, es va construir la desmenjada estació *central* de Sants² (1970), però altres decisions, com ara eliminar la línia de rodalies de la costa, es van prendre molt més tard, amb l'embranchida de l'any 1992. I encara avui algunes previsions d'aquell pla, com ara eliminar l'estació de França,

¹ El pla de metros de 1966 va ser durament criticat per J.A. Solans al número 76-77 de 1970 de la revista *Cuadernos de Arquitectura* amb un article en el qual presentava un estudi d'accessibilitat que demostrava fins a quin punt era un projecte massa centripet i poc adient per fer front a les dimensions reals de la metròpoli.

² J. Parcerisa, "La línea de enlace y la estación de Sants; un episodio dramático del urbanismo de Barcelona", a *D'UR (papers)* núm. 2, LUB Barcelona, 2011). ³ Això no és precisament el que s'aprèn quan s'estudien les topologies dels sistemes alemanys, que són el model base dels sistemes de les ciutats compactes de l'Europa central! Vegeu: Josep Parcerisa i Maria Rubert de Ventós, *Metro. Galàxies metropolitanas*, Edicions UPC, 2002.

alcaldía de J.M. de Porcioles, presenta unos crecimientos fortísimos y el planeamiento entonces vigente, el conocido como Plan Comarcal, de 1953 [fig. 1], la afrontaba de una manera muy deficiente. Sobre esto ha habido muchos estudios, pero a mí me interesaría sólo poner el énfasis sobre algunas de las cuestiones que pasaron en este periodo de los años sesenta y que fueron cruciales para entender hasta qué punto las cosas funcionaban extremadamente descompensadas y obligadas por la urgencia en un período de una gran aceleración.

El primer Plan de Urgencia Social, de 1957, llegó con un eslogan clarísimo: urbanismo pro vivienda [fig. 2]. La cuestión de la falta de vivienda popular era tan central que obligó a crear un ministerio específico. El primer plan de metro de Barcelona, que tiene forma de addenda a los presupuestos extraordinarios de transportes del Ayuntamiento de 1965, y que es muy poco conocido [fig. 3], es anterior al verdadero primer plan de metro, de 1966, y como tal es un signo más de las improvisaciones que acompañan a los déficits crónicos en infraestructuras de este país.¹ En 1971 otro plan lo recondujo y finalmente, con vistas al PGM, Barcelona acabó teniendo un nuevo plan de metro en 1974; éste en realidad fue y sigue siendo el plan más extenso y ambicioso que se haya formulado jamás. Y todo esto mientras se estaba elaborando el Plan General Metropolitano.

En el año 1967 se actualizaron las previsiones sobre la reordenación del sistema de enlaces ferroviarios, un tema recurrente desde antes de la guerra [fig. 4]. En consecuencia, se construyó la desangelada Estació Central de Sants² (1970), pero otras decisiones, tales como eliminar la línea de cercanías de la costa, se tomaron mucho más tarde, con el impulso del año 1992. Y aún hoy algunas previsiones de aquel plan, tales como eliminar la Estació de França, se pasean como almas en pena. Algunos, dicho sea de paso, esperamos que finalmente se archiven, pero hay gente —también entre los especialistas en transporte y movilidad— que dan por sentado, tal como aquel documento de 1967 defendía, que la desaparición de la línea del Morrot hasta la Estació de França y desde allí hasta La Sagrera sería una decisión estupenda. Ese Plan de Enlaces nunca ha sido discutido públicamente, un hecho muy sorprendente. ¿Cuál es el ámbito en el que debatir estas cuestiones? Más allá de que Maria Rubert y yo mismo habláramos de ello en nuestros trabajos sobre el metro desde el año 2000, este tema sigue siendo ocultado e incómodo. “¿Qué mejor para el sistema metropolitano que una buena redundancia para el litoral?”, hemos defendido, “¿Cómo es posible que hayamos llevado la alta velocidad a Sants, donde cualquier incidencia puede paralizar todo el sistema catalán de ferrocarril, dado el efecto embudo?”³

Fig. 4 El Plan de Enlaces Ferroviarios de Barcelona (junio de 1969) desmantela la línea ferroviaria litoral dejando la Estació de França fuera de circuito. La política de cerrar estaciones y concentrar en un modelo pasante único todo el sistema ferroviario de una metrópoli como Barcelona es, hasta hoy, el referente que ha guiado las actuaciones y las propuestas desde entonces y hasta bien entrado el siglo XXI. / Programa de Actuación Municipal 1969-1974, Ayuntamiento de Barcelona, 1969.

1953 and dealt with it very badly. This has been studied at length, but I would just like to emphasise some of the things that happened during this period in the 1960s and that are crucial for understanding how unbalanced things were and how they were forced by the urgency of a period of great acceleration.

The first Social Urgency Plan (*Pla d'Urgència Social*), in 1957, arrived with a very clear slogan: *urbanismo pro vivienda* (urban planning pro housing, fig. 2). The lack of working-class housing was such a central issue that a specific ministry had to be set up. The first Barcelona metro plan, which takes the form of an addendum to the City Council's little-known special transport budget of 1965 (Fig. 3) pre-dates the real first metro plan of 1966 and as such is a sign of the improvisation that accompanied the country's chronic shortage of infrastructures.¹ In 1971 another plan corrected it and, with the PGM in view, Barcelona was given yet another metro plan in 1974, which in fact was and still is the most extensive and comprehensive plan ever drawn up. And all of this while the General Metropolitan Plan (*Pla General Metropolità*, PGM) was being drafted.

In 1967, the forecasts for reordering the system of railway connections, a recurrent topic since before the Spanish Civil War (fig. 4), were brought up to date. One result of this was the construction of the depressing 'central' station at Sants² (1970), but other decisions, like getting rid of the coastal local line, were taken much later, with the impulse of 1992. And even today some of the provisions of that plan, like getting rid of the Estació de França, still haunt us like souls in torment. Some of us, to be honest, hope they will finally be shelved, but there are others, including experts in transport and mobility, who take it for granted that getting rid of the railway line from El Morrot as far as the Estació de França and from there to Sagrera, as the 1967 document defended, would be a wonderful idea. That Connections Plan (*Pla d'Enllaços*) has never been publicly discussed, which is very surprising indeed. In what sphere should these questions be discussed? Apart from the fact that Maria Rubert and I spoke about them as of 2000 in our work on the metro, this is still an awkward subject that is kept hidden. 'What could be better for the metropolitan system than good redundancy along the coast?', we ask in its defence. How is it we have brought the high-speed train to Sants, where the slightest incident can paralyse the whole of the Catalan railway system because of the funnel effect?³

Fig. 4. The Barcelona Railway Connections Plan (*Plan de Enlaces Ferroviarios de Barcelona*) (June 1969) dismantled the coastal railway line and left the Estació de França off the circuit. The policy of closing stations and concentrating the entire railway system of a metropolis like Barcelona in a single through-line model has guided the measures proposed since then and until well into the 21st century. / Ajuntament de Barcelona, Programa de Actuación Municipal 1969-1974, Ajuntament de Barcelona, 1969.

Fig. 4 El Plan de Enlaces Ferroviarios de Barcelona (juny de 1969) desmantella la línia ferroviària litoral i deixa l'estació de França fora de circuit. La política de tancar estacions i concentrar en un model passant únic tot el sistema ferroviari d'una metròpoli com Barcelona és, fins avui, el referent que ha guiat les actuacions i les propostes des d'aleshores i fins ben entrat el segle XXI. / Programa de Actuación Municipal 1969-1974, Ajuntament de Barcelona, 1969.

es passegen com ànimes en pena. Alguns, tot sigui dit, esperem que finalment s'arxivin, però hi ha gent –també entre els especialistes en transport i mobilitat– que donen per descomptat, tal com aquell document del 1967 defensava, que la desaparició de la línia del Morrot fins a l'estació de França i des d'allí fins a la Sagrera seria una decisió estupenda. Aquell Pla d'Enllaços no ha estat mai discutit públicament, un fet ben sorprenent. Quin és l'àmbit en el qual debatre aquestes qüestions? Més enllà que Maria Rubert i jo mateix en parléssim en els nostres treballs sobre metro des de l'any 2000, aquest tema continua essent amagat i incòmode. “Què millor per al sistema metropolità que una bona redundància per al litoral?” hem defensat, “Com és possible que haguem portat l'alta velocitat a Sants, on qualsevol incidència pot paraitzar tot el sistema català de ferrocarril atès l'efecte embut?”³

Voldria afegir quelcom més a aquest panorama de coses que passaven; potser l'antecedent més decisiu. L'any 1966 el Ministeri d'Obres Públiques aprovà per a Barcelona una xarxa arterial que modificà d'arrel l'estructura viària que proposava el pla del 1953. Aquesta xarxa arterial es va produir a la vigília de la construcció del sistema d'autopistes [fig. 5]. Totes es van construir en un curt període de temps immediatament anterior a la vigència del PGM, a excepció de la que va a Sitges. Sabem també quines són les seves conseqüències a dins de la ciutat [fig. 6].

Per motius que els especialistes en història urbana algun dia amb prou distància acabaran d'explicar, a mitjan dels anys seixanta la situació era prou insostenible perquè s'iniciessin els treballs cap a un pla director metropolità.⁴ I aquests treballs van tenir dues direccions: la primera, intentar trobar una lògica territorial per a la regió, incloent-hi, per tant, el Vallès, el Penedès i el Maresme; i la segona, comprendre les magnituds dels microfenòmens urbans en marxa, una qüestió que crec que no es pot perdre de vista. Per exemple: les superfícies de

³ Això no és precisament el que s'aprèn quan s'estudien les topologies dels sistemes alemanys, que són el model base dels sistemes de les ciutats compactes de l'Europa central! Vegeu: Josep Parcerisa i Maria Rubert de Ventós, *Metro. Galàxies metropolitanas*, Edicions UPC, 2002.

⁴ Aquest episodi es pot seguir detalladament gràcies al número 87, monogràfic que la revista *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, aleshores sota la memorable direcció de l'arquitecte Emili Donato, va dedicar a “El área metropolitana de Barcelona”. COACB, Barcelona, 1972.

Quisiera añadir algo más a este panorama de cosas que pasaban; quizá el antecedente más decisivo. En 1966 el Ministerio de Obras Públicas aprobó para Barcelona una red arterial que modificó de raíz la estructura viaria que proponía el plan de 1953. Esta red arterial se produjo en la víspera de la construcción del sistema de autopistas [fig. 5]. Todas se construyeron en un corto periodo de tiempo inmediatamente anterior a la vigencia del PGM, a excepción de la que va a Sitges. Sabemos también cuáles son sus consecuencias dentro de la ciudad [fig. 6].

Por motivos que los especialistas en historia urbana algún día con suficiente distancia terminarán de explicar, a mediados de los años sesenta la situación era lo bastante insostenible para que se iniciaran los trabajos hacia un plan director metropolitano.⁴ Y estos trabajos tuvieron dos direcciones: la primera, intentar encontrar una lógica territorial para la región, incluyendo, por tanto, el Vallès, el Penedès y el Maresme; y la segunda, comprender las magnitudes de los microfenómenos urbanos en marcha, una cuestión que creo que no se puede perder de vista. Por ejemplo: las superficies de suelo comprometidas en el planeamiento, los polígonos de viviendas en danza, los mecanismos de densificación de las tramas urbanas, los déficits de equipamientos...; todas estas cuestiones fueron objeto de la movilización técnica y política de las generaciones anteriores a la mía. Algunos recordarán perfectamente lo importantes que fueron estos trabajos a la hora de generar también —entonces sí— una auténtica conciencia sobre qué podría significar el PGM como oportunidad de cambio. Por eso, si queremos valorar el PGM, hay que empezar por decir que es un plan con un fuerte protagonismo técnico y que este protagonismo fue acompañado de una fuerte autonomía, en un momento de descomposición política.

UN ACTO DE RUPTURA Y FUNDACIÓN

El alcalde J. M. de Porcioles fue destituido en 1973 y fue sustituido por alcaldes de circunstancias,

Fig. 5 El polígono de la Pau en Badalona, en una imagen a medio construir del viaducto de la autopista de Mataró que atraviesa el barrio. Intervenciones como ésta ponen de manifiesto que a menudo se produjo una respuesta combinada entre la construcción de los polígonos de viviendas populares y la de las grandes infraestructuras viarias. Ambas cuestiones, ofrecer vivienda para los niveles de renta obrera en la época y resolver con nueva obra pública el crecimiento exponencial de la movilidad motorizada, centraron los afanes de las administraciones públicas de aquellos años. Pero la respuesta a estas cuestiones a menudo fue tan dudosa como lo expresa la distancia miserable entre las ventanas de las viviendas y los cimientos del viaducto en construcción. / ANC - Fondo TAF.

Fig. 6 Tres nuevos pasos elevados se construyeron en la plaza Cerdà en 1971. La adopción de la idea de múltiples tréboles entendidos como cintas segregadas marcó la remodelación a favor de una intersección reducida al cruce de viaductos a diferentes niveles con el fin de eliminar los semáforos. La primera línea de la plaza la conformaban en un cuadrante los edificios comerciales de Seat. Los grupos de viviendas en los alrededores de la plaza Cerdà se colocaron en posiciones más distantes. / Guàrdia, M., "Barcelona, memòria des del cel", Ayuntamiento de Barcelona, 2002, p.127 La Vanguardia.

I would like to add something more to this overview of things that happened, perhaps the most decisive precedent. In 1966, the Spanish Ministry of Public Works approved an arterial network for Barcelona that altered the road structure put forward in the 1953 plan from top to bottom. This arterial network was produced on the eve of the construction of the system of toll roads (Fig. 5), all of which were built in a short period of time immediately before the PGM came into force, except for the one to Sitges. We also know what the consequences were for the city (Fig. 6).

For reasons which specialists in urban history will at some time far enough in the future eventually explain, in the mid-1960s the situation was so unsustainable that work began on a metropolitan urbanistic plan.⁴ And this work took two directions: first, to try to find a territorial logic for the region, including, therefore, El Vallès, El Penedès and El Maresme, and second, to understand the magnitude of the urban micro-phenomena under way, a question I feel we must not lose sight of. For example, the surface area of land committed in the planning, the housing estates in progress, the mechanisms for densifying urban fabrics, shortages in facilities... all these questions were the object of the technical and political mobilisation of the generations that came before mine. Some of you will remember perfectly how important this job also was in generating – for once – genuine awareness as to what the PGM had to offer in terms of an opportunity for change. For this reason, if we want to evaluate the PGM, we must start by saying that it's a plan with a marked technical protagonism and that this protagonism was accompanied by marked autonomy, at a time of political breakdown.

AN ACT OF BREAKING AND FOUNDING

Mayor J.M. Porcioles was sacked in 1973 and replaced by circumstantial mayors like R. Masó and J. Viola Sauret, who processed and approved the plan. The speed of the processing is surpris-

Fig. 5 The La Pau estate in Badalona, in a picture of the half-built viaduct of the Mataró toll road that crosses the neighbourhood. Interventions like this one show that the answer often combined the construction of working-class housing and that of transport infrastructures. Both questions, providing housing for the low-income levels of the time and solving the exponential growth of motorised mobility with new public works, centred the zeal of the administration during those years. But the answer to these questions was often as questionable as the miserable distance between the windows of the houses and the foundations of the viaduct under construction. / ANC-Fons TAF.

Fig. 6 Three new overpasses were built in Plaça Cerdà in 1971. The adoption of the idea of multiple clover-leaves understood as separate bands marked the remodelling in favour of an intersection reduced to the crossing of viaducts at different levels so as to do away with the traffic lights. The front line of the plaza was formed by the Seat company's commercial buildings. The groups of houses around Plaça Cerdà were located farther away. / Guàrdia, M., Barcelona, memòria des del cel, Ajuntament de Barcelona, 2002, p. 127 La Vanguardia.

Fig. 5 El polígon de la Pau a Badalona, en una imatge a mig construir del viaducte de l'autopista de Mataró que travessa el barri. Intervencions com aquesta posen de manifest que sovint es va produir una resposta combinada entre la construcció dels polígons d'habitatges populars i la de les grans infraestructures viàries. Ambdues qüestions, oferir habitatge per als nivells de renda obrera a l'època i resoldre amb nova obra pública el creixement exponencial de la mobilitat motoritzada, van centrar els afanys de les administracions públiques d'aquells anys. Tanmateix, la resposta a aquestes qüestions sovint va ser tan dubtosa com ho expressa la distància miserable entre les finestres dels habitatges i els fonaments del viaducte en construcció. / ANC-Fons TAF.

Fig. 6 Es van construir tres nous passos elevats a la plaça de Cerdà el 1971. L'adopció de la idea de múltiples trèrvols entesos com a cintes segregades va marcar la remodelació a favor d'una cruïlla reduïda al creuament de viaductes a diferents nivells per tal d'eliminar els semàfors. La primera línia de la plaça la conformaven en un quadrant els edificis comercials de la Seat. Els grups d'habitatges als entorns de la plaça de Cerdà es van col·locar en posicions més distants. / Guàrdia, M., *Barcelona, memòria des del cel*, Ajuntament de Barcelona, 2002, p. 127, *La Vanguardia*

sòl compromeses en el planejament, els polígons d'habitatges en dansa, els mecanismes de densificació de les trames urbanes, els dèficits d'equipaments...; totes aquestes qüestions van ser objecte de la mobilització tècnica i política de les generacions anteriors a la meua. Alguns recordareu perfectament com d'importants van ser aquestes feines a l'hora de generar també –aleshores sí– una autèntica consciència sobre què podria significar el PGM com a oportunitat de canvi. Per això, si volem valorar el PGM, cal començar per dir que és un pla amb un fort protagonisme tècnic i que aquest protagonisme va anar acompanyat d'una forta autonomia, en un moment de descomposició política.

UN ACTE DE RUPTURA I FUNDACIÓ

L'alcalde J. M. de Porcioles va ser destituït el 1973 i va ser substituït per alcaldes de circumstàncies, com R. Masó o J. Viola Sauret, que és qui va tramitar i aprovar el pla. És curiosa la velocitat de tramitació: aprovació inicial, el 6 de febrer del 1976; aprovació provisional, el 20 d'abril del mateix any, i aprovació definitiva, el 14 de juliol de 1976 (amb això del 14 de juliol, Joan

como R. Masó o J. Viola Sauret, que es quien tramitó y aprobó el plan. Es curiosa la velocidad de tramitación: aprobación inicial, el 6 de febrero de 1976; aprobación provisional, el 20 de abril del mismo año, y aprobación definitiva, el 14 de julio de 1976 (con lo del 14 de julio, Joan Anton Solans más de una vez ha bromeado, aunque supongo que la fecha no dependió de él). A algunos, los resultados de ese Plan sí les supusieron, seguramente, adversidades.

Este PGM de 1976 no fue obra de ningún político y se aprobó por carambola en un momento de gran inestabilidad. Con esto no quiero sugerir que tengamos que realizar así el planeamiento, pero sí constatar que en este panorama la actitud de los redactores del PGM pudo ambicionar ser fundacional. ¿Qué quiere decir esto? Leyendo la memoria del Plan (que demasiado a menudo se evacúa como un trámite, pero que deja de serlo cuando los años lo convierten en objeto de estudio), encontramos el temple fundamental que anuncia lo que luego llegará a ser. El Plan no se construye a partir de un análisis de la realidad, como lo aprendería a hacer mi generación, sino a partir de los principios superiores que lo informan todo. Se plantean dos fundamentales. El primero, procurar la mejora de la productividad general de la metrópoli como condición indispensable para mantener y mejorar la posición del área de Barcelona en el contexto regional y europeo. El Plan no deja de ser un engranaje a favor del sistema productivo de la metrópoli. Esto lo concretan con una palabra que ahora no usamos: *clímax de la ciudad*. "No puede ser que la ciudad no tenga una buena red de transporte, debe tener una urbanización en condiciones, debemos promover suelo, etc.". Segundo principio, que demuestra que se trata de un plan de los infiltrados demócratas y progresistas (y no podía ser de otra manera). La memoria declara que el Plan tiene el deber inexcusable —no lo dice de manera literal, pero es explícito— de buscar el máximo beneficio social posible, que tendrá que recuperar déficits y que el desarrollo urbano genera plusvalías que hay que redistribuir socialmente. En parte, la consideración sobre las plusvalías ya la había dejado escrita Cerdà más de un siglo antes.⁵ Sin embargo, que el planeamiento como instrumento derivara en interés público directo supuso que las determinaciones del PGM, sus calificaciones en suelo urbano, fueran una ruptura de expectativas radical en determinados sectores del poder en nuestra metrópoli. Basta repasar las hemerotecas de aquellos años.

El PGM fue un acto de ruptura. Recuérdese, como botón de muestra, la norma de edificación sobre el ensanche. La nueva normativa de construcción de edificios en el ensanche central rompe con un siglo de regulaciones que incrementan el volumen permitido. Sí, digámoslo: como sociedad hemos sido capaces de hacer esto hace cuatro días, es decir, hace casi cuarenta años. Las calificaciones de equipamiento y de zona verde en los tejidos

ing: initial approval, 6 February 1976, provisional approval, 20 April of the same year, and definitive approval, 14 July 1976 (Joan Anton Solans has joked about the date of 14 July more than once, though I suppose the date didn't depend on him). For some people, the results of that plan probably did bring misfortunes.

The 1976 PGM was not the work of a politician and it was approved by a fluke at a moment of great instability. By this I do not mean to suggest that this is the way we ought to do planning, but I would like to point out that in this scenario the attitude of the PGM's authors might have aimed at being foundational. What does that mean? Reading the report on the plan (which all too often is dealt with as a formality, but which is no such thing when the passage of time makes it the object of study), we find in it the basic spirit that announces what it will become later. The plan isn't built up out of an analysis of reality, as my generation was to learn to do, but out of the higher principles that inform everything. Two basic ones are considered. The first is to ensure the improvement of the general productivity of the metropolis as an indispensable condition for maintaining and improving the position of the Barcelona area in the regional and European context. The plan is simply a mechanism in favour of the metropolis's productive system. This is expressed in a word we don't use any longer: 'city climax'. 'The city must have a good transport network, it must be properly urbanised, we must promote land, etc.'. Second principle, which shows that the plan was by 'democratic and progressive infiltrators' (of course). The report states that the plan has an inexcusable duty (it does not say so literally, but it implies as much) to seek the greatest possible benefit for society, that shortages will have to be remedied and that urban development generates surplus values that must be redistributed in society. In part, the question of surplus value had already been put in writing by Ildefons Cerdà more than a century before.⁵ However, the idea that planning as an instrument should be of direct public interest meant that the decisions of the PGM, its zoning of urban land, radically broke with the expectations of certain sectors of power in our metropolis. You need only look through the press archives of those years.

The PGM was an act of breaking. Remember, by way of example, the rule for building in the Eixample. The new building regulations for the centre of the Eixample broke with a century of regulations that increased the permitted volume. Go ahead, say it: we, as a society, managed to do this only yesterday – that is, almost 40 years ago. The zoning of facilities and green space in urban fabrics was a way of visualising the great shortage that had accumulated. There were no instruments available to manage it. In fact, some zoning even today is a desideratum waiting to be fulfilled. All these things that today's urban planning experts know how to

Anton Solans més d'un cop hi ha fet broma, tot i que suposo que la data no va dependre d'ell). A alguns sí que els resultats d'aquell Pla els van suposar, segurament, maltempsades.

Aquest PGM del 1976 no va ser obra de cap polític i s'aprovà per carambola en un moment de gran inestabilitat. Amb això no vull suggerir que haguem de fer així el planejament, però sí constatar que en aquest panorama l'actitud dels redactors del PGM va poder ambicionar ser fundacional. Què vol dir això? Llegint la memòria del Pla (que massa sovint s'evacua com un tràmit, però que deixa de ser-ho quan els anys ho converteixen en objecte d'estudi), hi trobem el tremp fonamental que anuncia allò que després esdevindrà. El Pla no es construeix a partir d'una anàlisi de la realitat, com ho aprendria a fer la meua generació, sinó a partir dels principis superiors que ho informen tot. Se'n plantegen dos de fonamentals. El primer, procurar la millora de la productivitat general de la metròpoli com a condició indispensable per mantenir i millorar la posició de l'àrea de Barcelona en el context regional i europeu. El Pla no deixa de ser un engranatge a favor del sistema productiu de la metròpoli. Això ho concreten amb una paraula que ara no fem servir: *clímax de la ciutat*. "No pot ser que la ciutat no tingui una bona xarxa de transport, ha de tenir una urbanització en condicions, hem de promoure sòl, etc.". Segon principi, que demostra que es tracta d'un pla dels *infiltrats demòcrates i progressistes* (i no podia ser d'una altra manera). La memòria declara que el Pla té el deure inexcusable —no ho diu de manera literal, però és explícit— de buscar el màxim benefici social possible; que caldrà recuperar dèficits i que el desenvolupament urbà genera plusvàlues que cal redistribuir socialment. En part, la consideració sobre les plusvàlues ja l'havia deixat escrita l'lddefons Cerdà més d'un segle abans.⁵ Tanmateix, que el planejament com a instrument derivés en interès públic directe va comportar que les determinacions del PGM, les seves qualificacions en sòl urbà, fossin un trencament d'expectatives radical en determinats sectors del poder a la nostra metròpoli. Només cal repassar les hemeroteques d'aquells anys.

El PGM va ser un acte de ruptura. Recordeu, com a botó de mostra, la norma d'edificació sobre l'eixample. La nova normativa de construcció d'edificis a l'eixample central trenca amb un segle de regulacions que incrementen el volum permès. Sí, diguem-ho: com a societat hem estat capaços de fer això fa quatre dies, és a dir, fa quasi quaranta anys. Les qualificacions d'equipament i de verd als teixits urbans eren formes de visualització dels grans dèficits acumulats. No hi havia els instruments per gestionar-ho. De fet, algunes qualificacions encara avui són desiderates pendents de realització. Tot això que ara els tècnics urbanistes saben combinar, aleshores no existia. Però el PGM hi va posar la declaració de l'interès públic via qualificació, amb oportunitat, si es vol: va ser un acte de ruptura respecte als interessos dels grups socials que vivien gronxant-se esperant que ploguessin les plusvàlues del sòl.

El PGM seria, si fa no fa, com *la constitució* pel que fa a les *regles del sòl* i dels interessos dels particulars a l'àrea metropolitana. Cal no perdre-ho de vista, perquè explica precisament que Barcelona, a diferència d'altres ciutats, no hagi hagut de lligar el desenvolupament polític a la revisió general del seu PGM. En certa manera, aquests dos fets —màxim benefici social possible, recuperar dèficits, qualificacions de trencament, i un pla interessant i funcional per als *cercles d'economistes*, per dir-ho en poques paraules— estableixen una relació dialèctica que ho explica. És el reflex de l'ànima mixta dels dos grans actors d'aquest Pla, als quals em sembla que també hauríem de retre un homenatge, si més no en un acte com aquest: Albert Serratos, enginyer de camins, i Joan Anton Solans, arquitecte. Ja sé que tot té equips, però és de justícia en aquest cas personalitzar.

5 Vegeu l'lddefons Cerdà, "Cuatro palabras sobre el Ensanche dirigidas al público de Barcelona (1861)", publicat a *Teoría de la construcción de las ciudades. Cerdà y Barcelona. MAP i Ajuntament de Barcelona*, 1991.

urbanos eran formas de visualización de los grandes déficits acumulados. No había instrumentos para gestionarlo. De hecho, algunas calificaciones siguen siendo hoy desideratas pendientes de realización. Todo esto que ahora los técnicos urbanistas saben combinar, entonces no existía. Pero el PGM puso la declaración del interés público vía calificación, con oportunidad, si se quiere: fue un acto de ruptura respecto a los intereses de los grupos sociales que vivían columpiándose esperando que llovieran las plusvalías del suelo.

El PGM sería, más o menos, como la constitución en cuanto a las reglas del suelo y los intereses de los particulares en el área metropolitana. No hay que perderlo de vista, porque explica precisamente que Barcelona, a diferencia de otras ciudades, no haya tenido que vincular el desarrollo político a la revisión general de su PGM. En cierto modo, estos dos hechos — máximo beneficio social posible, recuperar déficits, calificaciones de ruptura, y un plan interesante y funcional para los círculos de economistas, por decirlo en pocas palabras— establecen una relación dialéctica que lo explica. Es el reflejo del alma mixta de los dos grandes actores de este Plan, a los que me parece que deberíamos rendir un homenaje, al menos en un acto como este: Albert Serratos, ingeniero de caminos, y Joan Anton Solans, arquitecto. Ya sé que todo tiene equipos, pero es de justicia en este caso personalizar.

QUÉ DECÍA Y QUÉ NO PODÍA DECIR EL PGM

Los grandes diagnósticos y las principales líneas de acción del PGM fueron:

1 “Respecto a la congestión urbana, tenemos que hacer una red viaria básica, una red de transporte público, debemos prestar atención al puerto y al aeropuerto, y a los peatones, y al estacionamiento...”. Esto está dicho en 1976.

2 Densificación: el gran problema es descentralizar la actividad industrial. ¿Insólito? No para enviarla a países terceros, sino facilitando suelo metropolitano en condiciones para mantener el crecimiento industrial. Estas son las misiones de ese momento. Por ejemplo: eliminar la tolerancia industrial para

combine didn't exist at that time. But the PGM included the declaration of public interest through zoning, opportunely, if you like: it was an act of breaking when it comes to the interests of those social groups who waited on tenterhooks for the surplus value of the land to start pouring in.

The PGM was rather like the constitution as regards the rules of the land and of private interests in the metropolitan area. We must not lose sight of this, because it accurately explains why Barcelona, unlike other cities, has not had to tie political development to the general revision of its PGM. In a way, these two facts – the greatest possible benefit for society, recovery of deficits, breakthrough zoning, and a plan that was of interest and functional to the circles of economists, to put it briefly – establish a dialectic relation that explains it. It is the reflection of the mixed soul of the plan's two great actors: Albert Serratos, a roads engineer, and Joan Anton Solans, an architect. I know everything comes in teams, but it is only fair in this case to personalise.

WHAT THE PGM SAID AND WHAT IT COULDN'T SAY

The main diagnoses and the chief lines of action of the PGM were:

1. 'With respect to urban congestion, we must build the basic roads network, a public transport network, we must pay attention to the port and the airport, and to pedestrians, and to parking...' This was being said in 1976.

2. Densification: the great problem is to decentralise industrial activity. Unusual? Not to send it to third countries, but to provide urban land in the right conditions to maintain industrial growth. These were the assignments of that moment. For example: to eliminate industrial tolerance to allow the decongestion of the old town centres. The consequences for traffic are a product of that age. In this context, I would like it if we could also look at where industrial zones are located; those black patches in 1953 (Fig. 7) could not have been very different from when J. A. Solans and A. Serratos produced their work.

Fig. 7 El mapa de la utilización industrial y para actividades no residenciales del suelo urbano es una representación precisa de aquellos establecimientos que generalmente deben localizarse en posiciones donde el suelo tiene menos valor. En la Barcelona de mediados del siglo xx, este mapa dibuja, por negativo, algunas pautas bien conocidas de las décadas anteriores: los núcleos de población establecidos de forma sólida en el siglo xix, todo el entorno del Eixample, están agrietados con más o menos intensidad por localizaciones industriales, talleres y servicios con las excepciones de Horta y Sarrià. Pero lo más sorprendente de este documento es que una parte importantísima de las actividades mencionadas, que suelen desplegarse con instalaciones extensivas, se establecen en manzanas de ensanche. En Barcelona, pues, una parte importante de las actividades industriales, de talleres, de almacenamiento y de servicios se desarrollaron con la pauta de las calles del Eixample. / Manipulación de original / Segura, I., “La modernitat a la Barcelona dels Cinquanta.” *Arquitectura Industrial*, p.24

Fig. 7. The map of urban land-use for industry and for non-residential activities is a precise representation of those establishments that generally have to be located in positions where land is less valuable. In 20th-century Barcelona, this map illustrates some of the well-known negative patterns of earlier decades: the population nuclei firmly established in the 19th century all around L'Eixample have been sliced up to varying degrees by industrial premises, workshops and services, with the exception of Horta and Sarrià. But the most surprising thing about this document is that a very large part of the activity mentioned, which is usually deployed with extensive facilities, are established on blocks in the Eixample. In Barcelona, then, a considerable part of the industrial activity, workshops, warehouses and services grew up with the pattern of the streets of the Eixample. / Adapted from the original / Segura, I., *La modernitat a la Barcelona dels Cinquanta. Arquitectura Industrial*, p. 24.

QUÈ DEIA I QUÈ NO PODIA DIR EL PGM

Els grans diagnòstics i les principals línies d'acció del PGM van ser:

1 "Respecte a la congestió urbana, hem de fer una xarxa viària bàsica, una xarxa de transport públic, hem de parar atenció al port i a l'aeroport, i als vianants, i a l'estacionament...". Això està dit el 1976.

2 Densificació: el gran problema és descentralitzar l'activitat industrial. Insòlit? No per enviar-la a països tercers, sinó facilitant sòl metropolità en condicions per mantenir el creixement industrial. Aquestes són les comeses d'aquell moment. Per exemple: eliminar la *tolerància industrial* per fer possible la descongestió dels nuclis antics. Les seves conseqüències en el trànsit són producte d'aquella època. En aquest context voldria que ens fixéssim també en la localització de les zones industrials; les taques negres de l'any 1953 [fig. 7] no deuriem ser gaire diferents de quan J. A. Solans i A. Serratosa feien els seus treballs.

3 Evitar la degradació del medi natural i del paisatge, crear parcs forestals com Collserola, a diferència del Pla Comarcal de 1953, establir sòls de protecció agrícola...

4 Buscar sostre per expandir les funcions centrals, quelcom que uns anys més tard ressonaria en forma d'estratègies de nova centralitat, impulsades per Joan Busquets.

5 Clausurar els desenvolupaments tipus eixample com a models d'aplicació futurs en vista dels fracassos quan s'apliquen a teixits urbans de mides menors... [fig. 8].

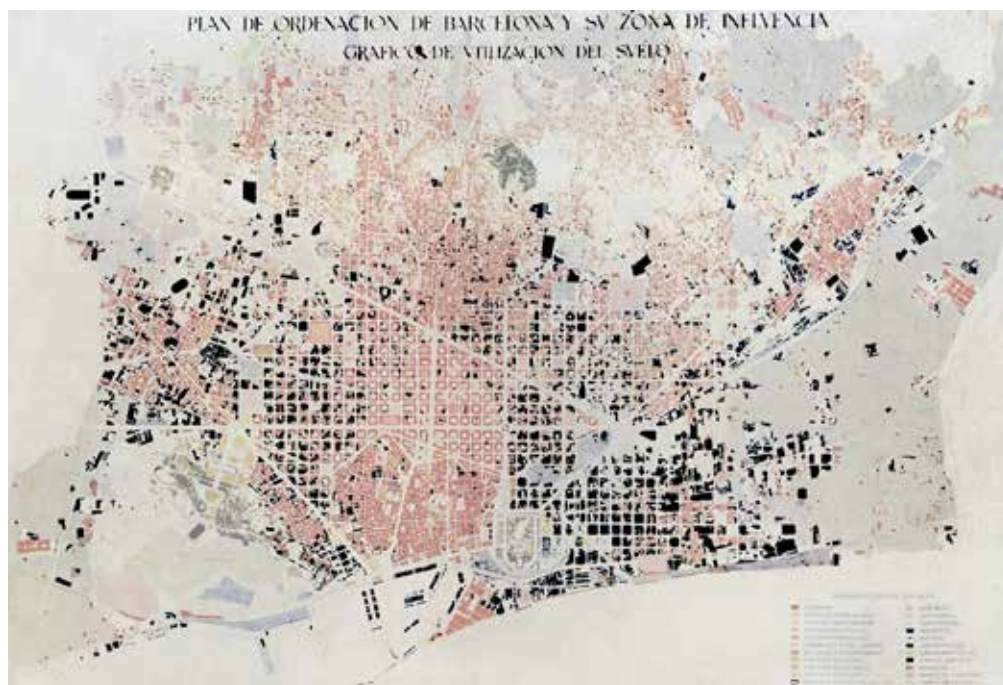

Fig. 7 El mapa de la utilització industrial i per a activitats no residencials del sòl urbà és una representació precisa d'aquells establiments que generalment s'han d'ubicar allà on el sòl té menys valor. A la Barcelona de mitjan segle xx, aquest mapa dibuixa, per negatiu, algunes pautes ben conegudes de les dècades anteriors: els nuclis de població establerts de forma sòlida al segle xix, tot a l'entorn de l'Eixample, estan clivellats amb més o menys intensitat per localitzacions industrials, tallers i serveis, amb les excepcions d'Horta i Sarrià. Però el fet més sorprenent d'aquest document és que una part importantíssima de les activitats esmentades, que solen desplegar-se amb instal·lacions extensives, s'estableixen a illes d'eixample. A Barcelona, doncs, una part important de les activitats industrials, de tallers, d'emmagatzematge i de serveis es desenvolupen amb la pauta de carrers de l'Eixample. / Manipulació d'original / Segura, I., "La modernitat a la Barcelona dels Cinquanta". *Arquitectura Industrial*, p. 24.

posibilitar la descongestión de los cascos viejos. Sus consecuencias en el tráfico son producto de aquella época. En este contexto quisiera que nos fijáramos también en la localización de las zonas industriales; las manchas negras de 1953 [fig. 7] no deberían ser muy diferentes de cuando J. A. Solans y A. Serratosa realizaban sus trabajos.

3 Evitar la degradación del medio natural y del paisaje, crear parques forestales como Collserola, a diferencia del Plan Comarcal de 1953, establecer suelos de protección agrícola...

4 Buscar techo para expandir las funciones centrales, algo que unos años más tarde resonaría en forma de estrategias de nueva centralidad.

5 Clausurar los desarrollos tipo ensanche como modelos de aplicación futuros vistos los fracasos cuando se aplican a tejidos urbanos de tamaños menores... [fig. 8].

El Plan lo conocemos con el acrónimo PGM, pero su nombre real es otro. Es un título milimetrado, como todos los que realizan los juristas y los políticos: Plan General Metropolitano de Ordenación Urbana de la Entidad Municipal Metropolitana de la Ciudad de Barcelona. Deja claro que es un plan de ordenación urbana de un municipio (que no dejaron ser mayor por discriminación política: Madrid lo pudo ser en los sesenta, Barcelona, no). Por tanto, el PGM es diferente del plan director que ahora toca hacer. Aquel era un plan de ordenación urbana y su obligación era similar al último plan de ordenación urbana de Copenhague de 1993,⁶ que consiste en establecer las calificaciones precisas para ordenar las relaciones de lo público y lo privado; la zonificación tipológica. Ahora bien, en la memoria del Plan se dice que ha de permitir fácilmente su programación continua. De cara al futuro —ahora pasado—, eso será importante, porque ponen el énfasis en lograr que todas las decisiones se puedan tomar dentro del marco del planeamiento: “cámbielo, pero hágalo por los procedimientos que le permite el planeamiento, ¿de acuerdo?” sería la palabra de orden. El equipo de técnicos del AMB con J.M. Carreras al frente ha contado hasta 887 modificaciones puntuales todos estos años, además del planeamiento derivado. Esto es en sí mismo una buena señal, porque quiere decir que aquella pretensión, la de construir un sistema que pueda ser modificado de acuerdo con las circunstancias, ha funcionado.

Fig. 8 Los barrios del Carmel y la Teixonera se presentan marcados por los tipos de edificación derivados de las casas de ensanche. La pendiente tan pronunciada de las calles y el proceso de sustitución parcela a parcela provocan la aparición de innumerables medianeras vistas que se levantan como cuchillos al rojo vivo esperando la consumación del volumen vecino. El Plan General Metropolitano, vigente desde 1976, cambió las reglas de las licencias de obras y en buena medida desmontó la cobertura técnica de la sustitución abusiva. Es así como los torrentes de Horta han podido seguir vivos y presentes en la ciudad. / Manipulación de original / Bou, Ll. M., Gimeno, E., El Carmel ignorat. Història d'un barri impossible, Agència de Promoció del Carmel i entorns, 2007, p.170 / ANC-Fons TAF.

3. Avoid degradation of the environment and the landscape, create forest parks like Collserola, unlike the 1953 County Plan (Plan Comarcal), establish protected farmland, etc.

4. Find space to expand downtown functions, something which some years later would be echoed in the form of strategies for new downtown areas.

5. Close developments of the urban extension type as models for application in the future, in view of their failure when applied to urban fabrics of a smaller size... [Fig. 8].

We refer to the plan with the initials PGM, but this isn't its real name. Its real name is millimetric, like everything legal experts and politicians do: 'Pla General Metropolità d'Ordenació Urbana de l'Entitat Municipal Metropolitana de la Ciutat de Barcelona', or General Metropolitan Plan for Urban Development of the Metropolitan Municipal Body of the City of Barcelona'. It makes it clear that it is an urban development plan for a municipality (which was prevented from being bigger by political discrimination: Madrid was allowed to in the 1960s, Barcelona wasn't). The PGM is therefore not the same as the urbanistic plan it is time to produce now. The PGM was an urban planning scheme and its obligation was similar to Copenhagen's last urban planning scheme in 1993,⁶ which consisted in establishing the exact qualifications for organising relations between public and private; typological zoning. However, the plan's report says that its continuous programming must be easy to allow. With a view to the future (which is now the past), this will be important, because it puts the emphasis on ensuring that all decisions can be taken within the framework of the planning: 'change it, but do it using the procedures the planning allows, all right?' would be the watchword. The BMA's team of experts, led by J.M. Carreras, has counted up to 887 modifications in all these years, as well as the derived planning. This in itself is a good sign, because it means that the idea of building a system that can be modified according to the circumstances has worked.

Fig. 8. The neighbourhoods of El Carmel and La Teixonera stand out because of the building types, which take after the houses of L'Eixample. The steep slope of the streets and the process of replacement plot by plot mean that there are countless party walls that can be seen rising up like red-hot knives waiting for consummation of the neighbouring volume. The General Metropolitan Plan in force since 1976 changed the rules of building permissions and to a large extent dismantled the technical coverage for abusive replacement. This is why the streams of Horta have managed to survive in the city. / Adapted from the original / Bou, Ll. M., Gimeno, E., El Carmel ignorat. Història d'un barri impossible, Agència de Promoció del Carmel i entorns, 2007, p.170 / ANC-Fons TAF.

El Pla el coneixem amb l'acrònim PGM, però el seu nom real és un altre. És un títol mil·limetrat, com tots els que fan els juristes i els polítics: *Pla General Metropolità d'Ordenació Urbana de l'Entitat Municipal Metropolitana de la Ciutat de Barcelona*. Deixa clar que és un pla d'ordenació urbana d'un municipi (que no el van deixar ser més gran per discriminació política: Madrid ho va poder ser als seixanta, Barcelona, no). Per tant, el PGM és diferent del pla director que ara toca fer. Aquell era un pla d'ordenació urbana i la seva obligació era similar a l'últim pla d'ordenació urbana de Copenhaguen de l'any 1993,⁶ que consisteix a establir les qualificacions precises per ordenar les relacions dels públics i els privats; la zonificació tipològica. Ara bé, a la memòria del Pla es diu que ha de permetre fàcilment la seva programació contínua. De cara al futur —ara passat—, això serà important, perquè posen l'èmfasi a aconseguir que totes les decisions es puguin prendre dins del marc del planejament: “canvieu-lo, però feu-ho pels procediments que us permet el planejament, d'acord?” seria el mot d'ordre. L'equip de tècnics de l'AMB amb J.M. Carreras al capdavant ha comptat fins a 887 modificacions puntuals tots aquests anys, a més a més del planejament derivat. Això és un bon senyal en si mateix, perquè vol dir que aquella pretensió, la de construir un sistema que pugui ser modificat d'acord amb les circumstàncies, ha funcionat.

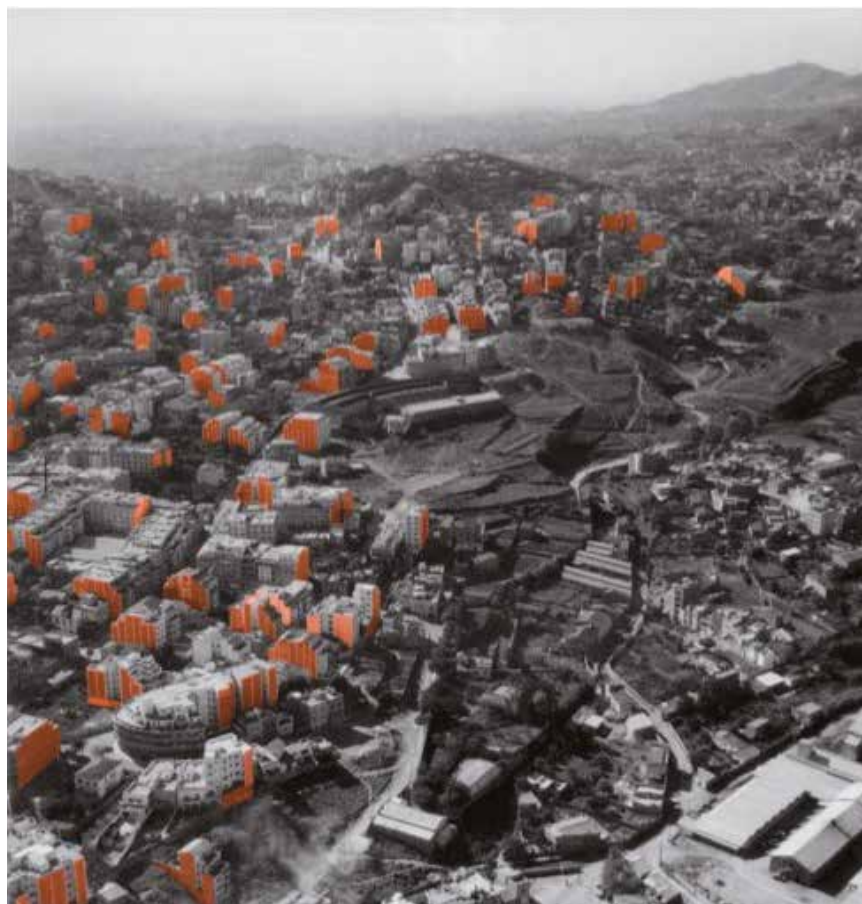

Fig. 8 Els barris del Carmel i la Teixonera es presenten marcats pels tipus d'edificació derivats de les cases d'eixample. El pendent tan pronunciat dels carrers i el procés de substitució parcel·la a parcel·la provoquen l'aparició d'innombrables mitgeres vistes que s'aixequen com ganivets roents esperant la consumació del volum veí. El Pla General Metropolità, vigent des de 1976, va canviar les regles de les llicències d'obres i en gran manera va desmuntar la cobertura tècnica de la substitució abusiva. És així com els torrents d'Horta han pogut continuar vius i presents a la ciutat. / Manipulació d'original / Bou, L. M., Gimeno, E., *El Carmel ignorat. Història d'un barri impossible*, Agència de Promoció del Carmel i entorns, 2007, p. 170 / ANC-Fons TAF.

6 *Copenhagen Municipal Plan 1993*. The municipal Corporation. The Lord Major Department, 1993.

Pero los autores también admiten que muchas de las propuestas estaban marcadas por decisiones anteriores y concretamente mencionan la red viaria básica. La red viaria básica del MOP de 1966 [fig. 9] se convierte diez años más tarde una sombra de reserva operativa; es decir, aquella franja de reserva estaba protegida de licencias de obras que eventualmente la quisieran ocupar. El PGM lo confirma y hoy se puede ver que el plan del MOP se ha realizado. Pocas cosas no se han hecho; como el primer cinturón, que era un error conceptual, y la relación directa Bellvitge - Sant Just, pero la inmensa mayoría de lo previsto se ha realizado porque el PGM adoptó el diseño de 1966 como propio; y punto en boca.

Segunda decisión anterior, previa e importante: el consorcio de la Zona Franca y el puerto amplían sus dominios y establecen claramente las lindes de los respectivos ámbitos de control. Esto tiene lugar entre 1965 y 1970. El aeropuerto como gran propietario del delta llegará más tarde.⁷

El tercer tema, del que ellos se lamentan como autores del Plan, es que no tienen competencia ni sobre metro ni sobre ferrocarril suburbano. Esta es nuestra tradición, desgraciadamente muy diferente de lo que ocurre en otras ciudades.

But the authors also acknowledge that many of the proposals were marked by previous decisions and they specifically mention the basic road network. The Spanish Ministry of Public Works's basic road network of 1966 (Fig. 9) became, ten years later, a shadow of operative reserve. In other words, that swathe of reserve was protected from building permissions that might at some time want to occupy it. The PGM confirms this and today we can see that the plan by the Ministry of Public Works has been carried out. A few things have been left undone, like the inner ring road, which was a conceptual error, and the direct link between Bellvitge and Sant Just, but the immense majority of what was foreseen has been done because the PGM adopted the 1966 design as its own. Don't say a word!

Second prior, preceding and important decision: the Zona Franca consortium and the port enlarge their dominions and clearly establish the limits of their respective areas of control. This happened between 1965 and 1970. The airport as the great owner of the delta came later.⁷

The third issue, which as authors of the plan they regret, is that they have no power over either the metro or the suburban railway. This is our tradition, unfortunately a very different one from that of other cities.

Fig. 9 Este documento se ha elaborado destacando las vías arteriales que propone el Ministerio de Obras Públicas (MOP). El mayor impacto conceptual es considerar la cuestión vial desde la perspectiva territorial y no desde la perspectiva del desarrollo del orden urbano de la propia ciudad. Una vez establecido que los nuevos y principales accesos a la ciudad deberán ser vías segregadas, autopistas, la cuestión se concentra en plantear el problema desde la perspectiva de ofrecer a la ciudad un conjunto de vías que, combinadas, permiten conectar de forma suficiente la red interior, sobre la cual las indicaciones del Ministerio, lógicamente, serán menores. Esta idea se concreta definiendo un círculo de autopistas de primer nivel. Obviamente, este círculo será imperfecto en el aspecto geométrico, ya que Barcelona es una ciudad litoral y, por tanto, tiende a comportarse como una mancha alargada que se resiste a la figura circular. Pero al final se propone un círculo que implica por primera vez una reserva viaria continua que recorre el litoral y gira por sorpresa por el Besòs con un codo a noventa grados, para apuntar el cuello de Montcada i Reixac. El túnel que atraviesa Collserola del Plan Comarcal 1953 se confirma, así como su anclaje interior en Lesseps, pero en el Vallès Occidental opta por bascular hacia Cerdanyola. / Elaboración a partir de original MOPU, "Plan de Accesos y Red Arterial", 1966.

Fig. 9. This document has been drawn up with emphasis on the arterial roads proposed by the Spanish Ministry of Public Works (MOP). The greatest conceptual impact is to consider the issue of roads from a regional perspective rather than from the perspective of developing the urban order of the city itself. Having once established that the new main approaches to the city will have to be limited-access roads, toll roads, the question concentrates on dealing with the problem from the perspective of offering the city a series of roads which, when combined, allow sufficient connection to the interior network, in which the Spanish Ministry, obviously, will have less to say. This idea takes the form of the construction of a ring of motorways on the first level. Of course, this ring will be geometrically imperfect as Barcelona is a coastal city and therefore tends to behave like a patch that stretches lengthwise and resists the circular shape. But anyway, a circle is proposed which for the first time involves a continuous reserve of roads that follows the coast and turns by surprise along the Besòs in a right angle, to head for the pass at Montcada i Reixach. The tunnel that crosses Collserola in the Pla Comarcal of 1953 is confirmed, along with its interior anchor at Plaça Lesseps, but in the Vallès Occidental it chooses to swing round towards Cerdanyola. / Prepared from the MOPU original, 'Plan de Accesos y Red Arterial', 1966.

Però els autors també admeten que moltes de les propostes estaven marcades per decisions anteriors i concretament esmenten la xarxa viària bàsica. La xarxa viària bàsica del MOP del 1966 [fig. 9] esdevé deu anys més tard una ombra de reserva operativa; és a dir, aquella franja de reserva estava protegida de llicències d'obres que eventualment la volguessin ocupar. El PGM ho confirma i avui es pot veure que el pla del MOP s'ha realitzat. Poques coses no s'han fet; com el primer cinturó, que era un error conceptual, i la relació directa Bellvitge-Sant Just, però la immensa majoria del previst s'ha realitzat perquè el PGM va adoptar el dibuix del 1966 com a propi; *muts i a la gàbia*.

Segona decisió anterior, prèvia i important: el consorci de la Zona Franca i el port amplien els seus dominis i estableixen clarament les llindees dels respectius àmbits de control. Això té lloc entre el 1965 i el 1970. L'aeroport com a gran propietari del delta arribarà més tard.⁷

El tercer tema, del qual ells es dolien com a autors del Pla, és que no tenen competència ni sobre metro ni sobre ferrocarril suburbà. Aquesta és la *nostra tradició*, desgraciadament ben diferent del que passa a d'altres ciutats.

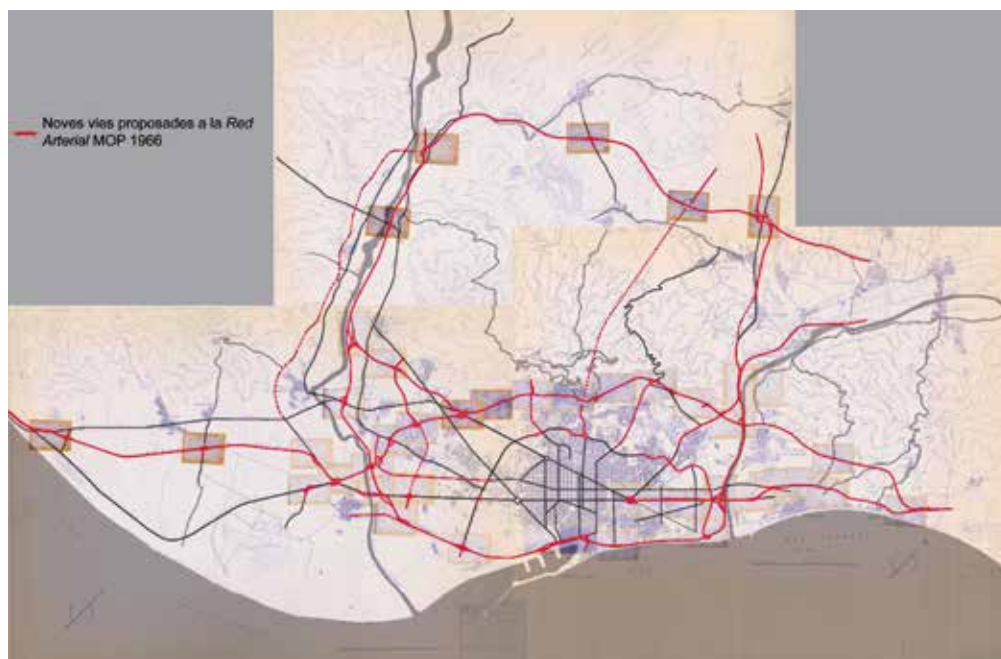

Fig. 9 Aquest document s'ha elaborat destacant les vies arterials que proposa el Ministeri d'Obres Públiques (MOP). El major impacte conceptual és considerar la qüestió viària des de la perspectiva territorial i no des de la perspectiva del desenvolupament de l'ordre urbà de la ciutat mateixa. Un cop establert que els nous i principals accessos a la ciutat hauran de ser vies segregades, autopistes, la qüestió es concentra a plantejar el problema des de la perspectiva d'oferir a la ciutat un conjunt de vies que, combinades, permetin connectar-hi de forma suficient la xarxa interior, sobre la qual les indicacions del Ministeri, lògicament, seran menors. Aquesta idea es concreta definint un cercle d'autopistes de primer nivell. Òbviament, aquest cercle serà imperfecte en l'aspecte geomètric, ja que Barcelona és una ciutat litoral i, per tant, tendeix a comportar-se com una taca ajaguda que es resisteix a la figura circular. Però al capdavall, es proposa un cercle que implica per primer cop una reserva viària contínua que ressegueix el litoral i gira per sorpresa pel Besòs amb un colze a noranta graus, per tal d'apuntar el coll de Montcada i Reixac. El túnel que travessa Collserola del Pla Comarcal 1953 es confirma, així com el seu ancoratge interior a Lesseps, però al Vallès Occidental opta per bascular cap a Cerdanyola. / Elaboració a partir d'original MOPU, "Plan de Accesos y Red Arterial", 1966

⁷ I ho farà de la mà d'un esquema d'ordenació urbanística de la Ciutat Aeroportuària, que es pot consultar a: Antonio Font editor, *La ciudad aeroportuaria de Barcelona. El proyecto de un enclave metropolitano de centralidad* (Càtedra de Urbanística de la ETSAV) UPC i AENA, 2003.

Empecemos a la inversa: existe una cierta tradición que se ha mantenido y a la que el PGM da continuidad. Aunque no lo explicita, se trata de mantener las dos grandes reservas territoriales formuladas por Nicolau Maria Rubió i Tudurí en su Regional Planning [fig. 10] en los primeros años treinta: el delta del Llobregat, en la orilla derecha para ser precisos, y la sierra de Collserola. Estas dos realidades son las que explican el ámbito del PGM, sustancialmente el mismo del Plan Comarcal de 1953 y también del próximo PDU. El ámbito es éste porque sirve para realizar estas definiciones: el PGM no sirve para relacionar Montcada con Mollet, no sirve para estudiar las relaciones sistémicas hasta Terrassa, pero sí sirve para contornear la sierra de Collserola según una figura que algunos han llamado el croissant. Y, también, el ámbito PGM hace referencia a la Barcelona litoral, de las montañas al mar, presente en los dominios de la ciudad desde los tiempos de la ciudad condal. Fijense hasta qué punto es importante la geografía para una ciudad. Si nos preguntamos cómo ha cambiado el PGM en treinta y siete años, pues, en cierto sentido podemos decir que el PGM se ha desarrollado y ha efectuado un desarrollo normativo con cambios pequeños o grandes, pero donde los grandes objetivos y encajes territoriales se han mantenido.

Los cambios esenciales han sido relacionados con los cambios de dirección política del urbanismo. La llegada de los ayuntamientos democráticos es un momento muy importante. J.A. Solans inicia una política de suelo, posible porque está en el ADN de su plan, y lo hace en el período del alcalde Socias Humbert y poco después.⁸ La llegada de Oriol Bohigas y de sus equipos en el Ayuntamiento de Barcelona — digo Barcelona, pero podría hablar de muchos otros municipios en paralelo — da pie a una nueva política, la cual se hará, si es necesario —y a menudo lo será—, a través de las modificaciones (puntuales). Sólo cito algunas, porque de lo contrario sería infinito: Villa Olímpica [fig. 11]; Plan de Costas; Montjuic; las rondas; [fig. 12] área olímpica de la Vall d'Hebron; accesos al túnel de la Rovira; desafectaciones como las centenarias en Ciutat Vella, la vía O en Gràcia o el túnel central y la calle Esteve Terrades; la pata sur de

Let's start from the end: there's a certain tradition that has been maintained and which has its continuation in the PGM. Although it doesn't say so explicitly, the idea is to preserve the two large regional reserves formulated by Nicolau Maria Rubió i Tudurí in his Regional Planning (Fig. 10) in the early 1930s: the Llobregat delta (the right bank, to be precise), and the Collserola range. These two realities are what explains the scope of the PGM, substantially the same one as in the 1953 Pla Comarcal and also in the next PDU. This is the scope because it serves to make these definitions: the PGM cannot be used to relate Montcada with Mollet, it cannot be used to study systemic relations as far as Terrassa, but it can be used to bend the Collserola range into what some have called a croissant shape. The scope of the PGM also refers to the Barcelona coast, from the mountains to the sea, part of the city's dominions since the days when Barcelona was the seat of counts. Look how important geography is for a city. If we ask in what way the PGM has changed over 37 years, then, in a way we can say that the PGM has been developed and has implemented rules with large or small changes, while still preserving the main aims and regional connections.

The key changes have been to do with changes in the political orientation of urban planning. The arrival of the democratic town halls was a very important moment. J.A. Solans began a land policy, which was possible because it was in the DNA of his plan, and he did so while Socias Humbert was mayor and soon afterwards.⁸ The arrival of Oriol Bohigas and his teams in Barcelona City hall (I say Barcelona, but I could mention plenty of other municipalities as well) opened the way for new policies, which, when necessary (and it often was necessary), took place through modifications. I shall just mention a few, because otherwise it would be endless: Olympic Village (Fig. 11), Coasts Plan; Montjuic, the ring roads; (Fig. 12) Olympic area in Vall d'Hebron; approaches to the Rovira tunnel; changes of use like the centenarian ones in Ciutat Vella, Via O in Gràcia or the central tunnel and Carrer Esteve Terrades; the southern leg of the Ronda de Dalt and, more recently, the Delta

Fig. 10 Esta es la imagen más conocida del Regional Planning (1932, Nicolau Maria Rubió i Tudurí, arquitecto) con respecto a la zonificación del área de Barcelona. Pone cuidado en establecer reservas para parques, bosques y zonas agrícolas señalando la sierra de Collserola y el valle bajo del río Llobregat como los dos ámbitos principales sobre los que fijar estas determinaciones. El encuadre que elige para el documento indica que el futuro centro de gravedad no permanecería sobre la ciudad vieja sino que debería desplazarse, y este desplazamiento no debería ser hacia el río Besòs sino hacia el otro delta, el del Llobregat. Esta será una visión que Rubió i Tudurí compartirá, en cierta medida, con el grupo de Josep Lluís Sert y Torres Clavé, el GATCPAC, pero no así otro hecho sorprendente del encuadre que consiste en incorporar al ámbito toda la cordillera de Collserola en su conjunto, de manera que el municipio de Sant Cugat del Vallès figura en una posición central. / TORRES i CAPELL, M., La formació de la urbanística metropolitana de Barcelona. L'urbanisme de la diversitat, AMB, 1999, p.121 / RUBIÓ, N. M., "Memòria", Regional Planning, 1932

Fig. 10. This is the best-known image in Regional Planning (1932, Nicolau Maria Rubió i Tudurí, architect) as regards zoning in the Barcelona area. He takes care to establish reserves for parks, woodland and agricultural areas pointing to the Collserola range and the lower valley of the Llobregat river as the two main areas in which to establish these decisions. The framing he chooses for the document shows that the future centre of gravity would not remain in the old city but would have to be moved and this move would not have to be towards the Besòs river but towards the other delta, that of the Llobregat. This was a view Rubió i Tudurí shared, to a certain extent, with Josep Lluís Sert and Torres Clavé's group, the GATCPAC, unlike another surprising thing about the framing that consists in incorporating the whole of the Collserola range into the area, in such a way that the town of Sant Cugat del Vallès occupies a central position. / TORRES i CAPELL, M., La formació de la urbanística metropolitana de Barcelona. L'urbanisme de la diversitat, AMB, 1999, p.121 / RUBIÓ, N. M., "Memòria", Regional Planning, 1932.

COM HA CANVIAT EL PGM EN 37 ANYS

Comencem a la inversa: hi ha una certa tradició que s'ha mantingut i a la qual el PGM dóna continuïtat. Malgrat que no ho expliciti, es tracta de mantenir les dues grans reserves territorials formulades per Nicolau Maria Rubió i Tudurí al seu Regional Planning [fig. 10] els primers anys trenta: el delta del Llobregat, al marge dret per ser precisos, i la serralada de Collserola. Aquestes dues realitats són les que expliquen l'àmbit del PGM, substancialment el mateix del Pla Comarcal del 1953 i també del proper PDU. L'àmbit és aquest perquè serveix per fer aquestes definicions: el PGM no serveix per relacionar Montcada amb Mollet, no serveix per estudiar les relacions sistèmiques fins a Terrassa, però sí que serveix per contornar la serralada de Collserola segons una figura que alguns n'han dit el croissant. I, també, l'àmbit PGM fa referència a la Barcelona litoral, de les muntanyes al mar, present en els dominis de la ciutat des dels temps de la ciutat comtal. Fixeu-vos fins a quin punt és important la geografia per a una ciutat. Si ens preguntem com ha canviat el PGM en trenta-set anys, doncs, en un cert sentit podem dir que el PGM s'ha desenvolupat i ha fet un desplegament normatiu amb canvis petits o grans, però on els grans objectius i encaixos territorials s'han mantingut.

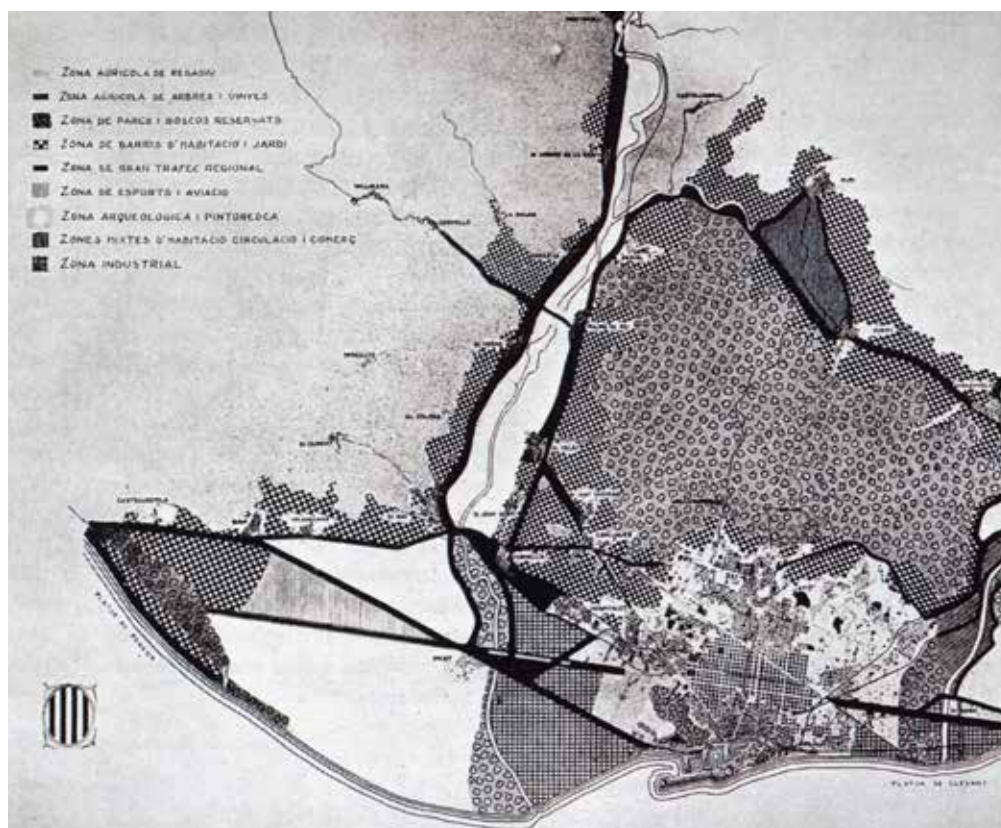

Fig. 10 Aquesta és la imatge més coneguda del Regional Planning (1932, Nicolau Maria Rubió i Tudurí, arquitecte) pel que fa a la zonificació de l'àrea de Barcelona. Aquest pla té cura d'establir reserves per a parcs, boscos i zones agrícoles i assenyalava la serralada de Collserola i la vall baixa del riu Llobregat com els dos àmbits principals sobre els quals fixar aquestes determinacions. L'enquadrament que tria per al document indica que el futur centre de gravetat no romandrà sobre la ciutat vella, sinó que haurà de desplaçar-se i aquest desplaçament no haurà de ser cap al riu Besòs, sinó cap a l'altre delta, el del Llobregat. Aquesta serà una visió que Rubió i Tudurí compartirà, en certa manera, amb el grup de Josep Lluís Sert i Torres Clavé, el GATCPAC, però no pas un altre fet sorprenent de l'enquadrament que consisteix a incorporar a l'àmbit tota la serralada de Collserola en el seu conjunt, de manera que el municipi de Sant Cugat del Vallès figura en una posició central. / TORRES I CAPELL, M., *La formació de la urbanística metropolitana de Barcelona. L'urbanisme de la diversitat*, AMB, 1999, p. 121 / RUBIÓ, N. M., "Memòria", *Regional Planning*, 1932

la Ronda de Dalt y más recientemente el Plan Delta [fig. 13], con el nuevo cauce o la inmensa ciudad aeroportuaria; el puerto de Badalona de 1998; los cambios sistemáticos en las zonas industriales de L'Hospitalet y Cornellà; la Nueva Diagonal en Sant Martí en 1998-2001, que apunta hacia Sant Adrià en 2004, [fig. 14] y antes aún las cinco manzanas del frente litoral o el zoo que podía ser...⁹ Todo son modificaciones del Plan General, como ahora lo son Sant Andreu-Sagrera, etcétera. Han sido posibles varias políticas; el PGM ha aguantado y ha servido porque se ha podido modular / modificar.

Plan (Fig. 13), with the new river bed and the immense airport complex; Badalona port in 1989; the systematic changes in the industrial areas of L'Hospitalet and Cornellà; Nova Diagonal in Sant Martí in 1998-2001, which pointed towards Sant Adrià in 2004, (Fig. 14) and previously faced the five blocks on the sea front or the zoo that might have been...⁹ All of these are modifications of the General Plan (Pla General), the same as Sant Andreu-Sagrera, etc. Various policies have been possible; the PGM has survived and been of use because it could be modulated/modified.

Fig. 11 Lectura del litoral de Barcelona poniendo de relieve los hechos urbanos con fuerte identidad respecto a un fondo de imagen con aquellos otros que actúan de referencia. El grueso de las inversiones del período 1986-1992 se produjo en el levante de la Barceloneta, en un área inmediatamente cercana: más allá del Hospital del Mar y haciendo tabula rasa de una antigua y potente área industrial en desuso, donde se levantó la Villa Olímpica, fundida morfológicamente con el Eixample. El puerto deportivo, equipado a la manera de una plaza acuática, y los rascacielos y el paseo mirador en la playa, con las bandas de aparcamientos y las terrazas, son artefactos con autonomía expresiva y funcional. En el Poble Nou una idea potente, el parque de las Dunas, construye nuevamente una transición con fuerte identidad. A mediados de los años 90, la transformación del litoral en la dirección del río Besòs había cumplido una primera etapa. / Fragmento de los planos a 1:2000 elaborados para la Sección Barcelona de la exposición internacional "The City Now", Royal Danish Academy of Fine Arts, Copenhagen, 1996. Investigación del LUB dirigida por Josep Parcerisa con Albert Valero y Marta Bayona, y O. Monfort y S. Xancó, colaboradores.

Fig. 11. Reading of the Barcelona coastline, emphasising those urban features with a powerful identity against a background of those others that act as a point of reference. The bulk of the investment for the period 1986-1992 took place to the east of Barceloneta, in an immediately adjacent area on the other side of the Hospital del Mar, after razing an unused once-powerful industrial area where the Olympic Village was built, morphologically blending into L'Eixample. The sports marina, set out like an aquatic plaza, and the skyscrapers and the scenic path along the beach, with the swathes of parking and open-air bars, are artefacts with expressive and functional autonomy. In Poble Nou, a powerful idea, the Parc de les Dunes, once again constructs a transition with a powerful identity. In the mid-1990s, the transformation of the coastline towards the Besòs river had completed its first stage. / Fragment of the 1:2000 scale plans drawn up by the Barcelona Section of the international exhibition 'The City Now', Royal Danish Academy of Fine Arts, Copenhagen, 1996. Research by the Barcelona Urban Planning Laboratory (Laboratori d'Urbanisme de Barcelona, LUB) directed by Josep Parcerisa with Albert Valero and Marta Bayona, and O. Monfort and S. Xancó, collaborators.

Fig. 12 En 1991, finalmente, estaban a punto de terminarse las obras de la Ronda de Dalt. Esta portada de un panfleto producido en los gabinetes de comunicación municipal –que de forma significativa adjunta el dígito 10 al nombre de la ciudad– tuvo mucho interés en demostrar que la ronda como gran autopista urbana tenía tramos cubiertos para reducir el impacto y precisamente esa había sido finalmente la solución en Nou Barris, uno de los distritos más afectados por las obras desarrolladas en el quinquenio precedente. La sección cubierta fue el resultado de la reivindicación de los movimientos vecinales, los cuales vieron también la oportunidad de ganar espacio para equipamientos al aire libre. / Ayuntamiento de Barcelona, Barcelona 10, febrero 1991 / Fotografía Jordi Todó-TAVISIA / Archivo IMPUSA

Fig. 12. In 1991, the work of the Ronda de Dalt (upper ring road) was finally nearing completion. This cover from a leaflet produced in the municipal communication offices (with its significant addition of the number 10 to the city) went to great lengths to show that the ring road as a large urban toll road had covered sections to reduce the impact and precisely this had finally been the solution in Nou Barris, one of the districts most affected by the work of the previous five-year period. The covered section was the result of the demands by neighbourhood movements, which also sensed their chance to gain space for open-air facilities. / Ajuntament de Barcelona, Barcelona 10, February 1991 / Photograph Jordi Todó-TAVISIA / IMPUSA Archive.

Fig. 13 El desvío del río Llobregat ha sido uno de los resultados del Plan Delta, el cual ha tenido como objeto modificar el cauce para ampliar la disposición de suelo del puerto de Barcelona. La principal contrapartida ambiental ha sido consagrar a área húmeda la margen derecha del nuevo río en el triángulo de tierra previo a la salida a mar abierto. En la mesa de las decisiones territoriales metropolitanas este hecho indica la presencia cada vez más influyente de los grupos ambientalistas, que son apoyados por la opinión pública en la discusión de las políticas agresivas que a menudo siguen las grandes corporaciones. En primer término la imagen presenta el complejo de Mercabarna dentro del polígono de la Zona Franca. Uno y otro son dos de los instrumentos logísticos y productivos más importantes de la metrópoli en su conjunto.

Fig. 13. The diversion of the Llobregat river has been one of the results of the Delta Plan whose object was to modify the river bed to increase the land available to Barcelona Port. The main environmental counterpart has been the consecration as wetland of the right bank of the new river in the triangle of land before the outlet to the open sea. At the table of metropolitan regional decisions, this fact speaks for the increasingly influential presence of environmentalist groups supported by public opinion in the debate on the aggressive policies often conducted by large corporations. In the foreground, the image shows the Mercabarna complex in the Zona Franca estate. These are two of the most important logistics and production instruments in the whole of the metropolis.

Els canvis essencials han estat relacionats amb els canvis de direcció política de l'urbanisme. L'arribada dels ajuntaments democràtics és un moment molt important. J.A. Solans inicia una política de sòl, possible perquè és a l'ADN del seu pla, i ho fa en el període de l'alcalde Socias Humbert i poc després.⁸ L'arribada d'Oriol Bohigas i dels seus equips a l'Ajuntament de Barcelona —dic Barcelona, però podria parlar de molts altres municipis en paral·lel— dona peu a una nova política, la qual es farà, si cal —i sovint caldrà—, a través de les modificacions (puntuals). Només en cito algunes, perquè altrament seria infinit: Vila Olímpica [fig. 11]; Pla de Costes; Montjuïc; les rondes; [fig. 12] àrea olímpica de la Vall d'Hebron; accessos al túnel de la Rovira; desafectacions com les centenàries a Ciutat Vella, la via O a Gràcia o el túnel central i el carrer Esteve Terrades; la pota sud de la Ronda de Dalt i més recentment el Pla Delta [fig. 13], amb la nova llera o la immensa ciutat

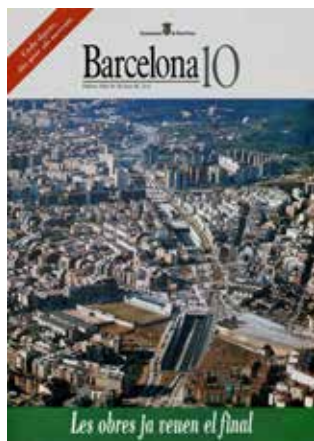

Fig. 11 Lectura del litoral de Barcelona que posa en relleu els fets urbans amb una forta identitat respecte d'un fons d'imatge amb aquells altres que actuen de referència. El gruix de les inversions del període 1986-1992 es va produir al llevant de la Barceloneta, en una àrea immediatament pròxima: més enllà de l'Hospital del Mar i fent *tabula rasa* d'una antiga i potent àrea industrial en desús, on es va aixecar la Vila Olímpica, fosa morfològicament amb l'Eixample. El port esportiu, equipat a la manera d'una plaça aquàtica, i els gratacels i el passeig mirador a la platja, amb les bandes d'aparcaments i les terrasses, són artefactes amb autonomia expressiva i funcional. Al Poble Nou una idea potent, el Parc de les Dunes, construeix novament una transició amb una forta identitat. A mitjans dels anys noranta la transformació del litoral en la direcció del riu Besòs compleix una primera etapa. / Fragment dels plànols a 1:2000 elaborats per a la Secció Barcelona de l'exposició internacional "The City Now", Royal Danish Academy of Fine Arts, Copenhaguen, 1996. Recerca del LUB dirigida per Josep Parcerisa amb Albert Valero i Marta Bayona, i O. Monfort i S. Xancó, col·laboradors.

Fig. 12 L'any 1991, finalment, les obres de la ronda de Dalt estaven a punt d'acabar-se. Aquesta portada d'un pamflet produït als gabinets de comunicació municipal —que de forma significativa adjunta el dígit 10 al nom de la ciutat— va tenir molt d'interès a demostrar que la ronda, com a gran autopista urbana, tenia trams coberts per tal de reduir l'impacte i precisament aquesta havia estat finalment la solució a Nou Barris, un dels districtes més afectats per les obres desenvolupades el quinquenni precedent. La secció coberta va ser el resultat de la reivindicació dels moviments veïnals, els quals també hi van veure l'oportunitat de guanyar espai per a equipaments a l'aire lliure. / Ajuntament de Barcelona, Barcelona 10, febrer de 1991 / Fotografia: Jordi Todó-TAVISIA / Arxiu IMPUSA.

Fig. 13 El desviament del riu Llobregat ha estat un dels resultats del Pla Delta, el qual ha tingut com a objecte modificar la llera per ampliar la disposició de sòl del port de Barcelona. La principal contrapartida ambiental ha estat consagrar a àrea humida el marge dret del nou riu en el triangle de terra previ a la sortida a mar obert. A la taula de les decisions territorials metropolitanas aquest fet indica la presència cada cop més influent dels grups ambientalistes, els quals tenen el suport de l'opinió pública en la discussió de les polítiques agressives que sovint menen les grans corporacions. En primer terme, la imatge presenta el complex de Mercabarna dins del polígon de la Zona Franca. L'un i l'altre són dos dels instruments logístics i productius més importants de la metròpoli en el seu conjunt.

8 Es pot seguir una extensa explicació de l'autor mateix a: Joan Antoni Solans, "Una eina somniada. La creació de l'Institut Català del Sòl", a AD, *La ciutat nova. L'acció pública en el creixement urbà a Catalunya* (1980-2002). Generalitat de Catalunya, 2002.

DOS ÉXITOS Y ALGUNAS SOMBRAS

Me parece que el PGM ha permitido alejar el fantasma del agotamiento de la ciudad litoral. El Plan en sí mismo era ambiguo sobre este asunto, pero las políticas que se han desplegado después han desmentido un mito que corrió por Barcelona durante la década de los setenta y ochenta: el agotamiento de la ciudad litoral. Algunos pensaban que la ciudad litoral, la que yace entre el delta agrícola y la ciudad entre ríos, ya estaba llena y en consecuencia había que ir pensando en construir una Barcelona al otro lado de la cordillera, que en el futuro el centro de gravedad de Barcelona se trasladaría al Vallès [fig. 15]. El fantasma, seguramente propiciado por el sistema de los tres túneles consagrado por el PGM, lo deshicieron como un azucarillo las políticas del alcalde Maragall y de todos los alcaldes de la Barcelona litoral. Han demostrado la capacidad de incrementar actividad y valor durante todas estas décadas sin tener que huir de la ciudad masiva y popular y lo han podido hacer con modificaciones puntuales del PGM.

El segundo balance positivo es que el PGM ha posibilitado políticas urbanas ceñidas al principio de subsidiariedad, al impulso de los alcaldes de los municipios del área. En este sentido, tengo la impresión de que es como una lengua que hoy en día se habla en varios dialectos, de modo que, dependiendo del ayuntamiento, te encuentras palabras que no son exactamente las mismas que en tu casa, pero con las cuales, sin embargo, te entiendes [fig. 16]. Yo creo que este código PGM que las reúne sigue siendo muy interesante y útil en estos momentos; por eso

Fig. 14 El litoral de Sant Adrià del Besòs, con Badalona al fondo, con nuevos puertos deportivos y restos del pasado industrial, expresa el enorme impacto de las políticas urbanas que han cambiado el litoral metropolitano en las décadas de vigencia del PGM, mucho después del periodo olímpico y hasta la actualidad.

TWO SUCCESSES AND SOME SHADOWS

I think the PGM has helped to drive away the ghost of the depletion of the coastal city. The plan in itself was ambiguous on this issue, but the policies that have been applied since have exploded a myth that haunted Barcelona during the 1970s and 1980s: the end of the coastal city. Some people thought that the coastal city, the one that lies between the agricultural delta and the city between rivers, was already full and we therefore needed to start thinking about building Barcelona on the other side of the hills, that in future Barcelona's centre of gravity would shift to El Vallès (Fig. 15). The ghost, probably encouraged by the system of three tunnels consecrated by the PGM, dissolved like a lump of sugar in the policies of Mayor Maragall and of all the mayors of coastal Barcelona. They showed the ability to increase activity and value during all these decades without having to flee the city of masses and of the people and they were able to do it with modifications here and there in the PGM.

The second positive assessment is that the PGM has allowed urban policies that adhere to the principle of subsidiarity, urged by the mayors of the area's municipalities. In this respect, I get the impression that it is like a language spoken today in various dialects, so that, depending on the town hall, you come across words that are not exactly the same as at home, but which you can nevertheless understand (Fig. 16). I think this 'PGM code' that unites them is still very interesting and useful now, which is why names like 22@ were invented, for example. We still

Fig. 14. The coastline at Sant Adrià del Besòs, with Badalona in the distance, with new sports marinas and remains of the industrial past, is an expression of the enormous impact of urban policies that have changed the metropolitan coastline during the decades the PGM has been in force, long after the Olympic period and until today.

aeroportuària; el port de Badalona del 1998; els canvis sistemàtics a les zones industrials de l'Hospitalet i Cornellà; la Nova Diagonal a Sant Martí el 1998-2001, que apunta cap a Sant Adrià el 2004, [fig. 14] i abans encara les cinc illes del front litoral o el zoo que podia ser...⁹ Tot això són modificacions del Pla General, com ara ho són Sant Andreu-Sagrera, etcètera. Han estat possibles diverses polítiques; el PGM ha aguantat i ha servit perquè s'ha pogut modular / modificar.

DOS ÈXITS I ALGUNES OMBRES

Em sembla que el PGM ha permès allunyar el fantasma de l'esgotament de la ciutat litoral. El Pla en ell mateix era ambigu sobre aquest assumpte, però les polítiques que s'hi han desplegat després han desmentit un mite que ha corregut per Barcelona durant la dècada dels setanta i vuitanta: l'esgotament de la ciutat litoral. Alguns es pensaven que la ciutat litoral, la que jeu entre el delta agrícola i la ciutat entre rius, ja era plena i en conseqüència calia anar pensant a construir una Barcelona a l'altre costat de la serralada, que en el futur el centre de gravetat de Barcelona es traslladaria al Vallès [fig. 15]. El fantasma, segurament propiciat pel sistema dels tres túnels consagrat pel PGM, el van desfer com un terròs de sucre les polítiques de l'alcalde Maragall i de tots els alcaldes de la Barcelona litoral. Han demostrat la capacitat d'incrementar activitat i valor durant totes aquestes dècades sense haver de fugir de la ciutat massiva i popular i ho han pogut fer amb modificacions puntuals del PGM.

Fig. 14 El litoral de Sant Adrià de Besòs, amb Badalona al fons, amb nous ports esportius i restes del passat industrial expressa l'enorme impacte de les polítiques urbanes que han canviat el litoral metropolità durant les dècades de vigència del PGM, molt després del període olímpic i fins a l'actualitat.

⁹ Tots aquests anys, des de *Plans i projectes per a Barcelona 1981-1982*, que recull el desplegament enorme d'intervencions liderades per O. Bohigas, l'Ajuntament de Barcelona ha organitzat un intens i sistemàtic esforç editor per donar a conèixer amb llibres de gran format la seva acció, de manera que s'ha construït un fil narratiu descriptible. També l'Àrea Metropolitana, reduïda des de 1987 a Mancomunitat de Municipis, endegava volums de recerca el 1999, com *La formació de la urbanística metropolitana de Barcelona*, del professor Manuel Torres i Capell, publicat el mateix any que Antonio Font, Carles Llop i Josep M^a. Vilanova, *La construcció del territori metropolità*.

se han inventado, por ejemplo, denominaciones como la del 22@. Tenemos todavía un idioma común y diverso a la vez, con el que todos los municipios hablamos y nos podemos entender.¹⁰ Por lo tanto, yo creo que debemos ser capaces de contestar de cara al futuro que quizá no debemos desmontar el PGM en POUMS. Las opciones inadecuadas como el túnel central, los destrozos históricos o el primer cinturón de ronda se pudieron detener sin realizar una enmienda a la totalidad del PGM. Si somos capaces de discernir y de demostrar cómo el planeamiento es una base para hacer políticas y que son las políticas lo que cuenta, seguramente podremos avanzar.

De todos modos, quisiera señalar tres fracasos, no necesariamente del PGM, pero sí del urbanismo metropolitano. Uno, que no me molesta especialmente: la idea de centros direccionales, tanto el del Prat como el de Cerdanyola, formulados en 1976, es en definitiva inoperante. Entiendo que forma parte de tópicos que podríamos llamar modas de una época en la que se pensaba en todo ello; estaba en los debates, estaba en las revistas, estaba en las discusiones técnicas, y basta.

El segundo fracaso, desde mi punto de vista, es precisamente la única aportación neta que hace el PGM

have a common language that is also diverse, one which is spoken and understood in all our municipalities.¹⁰ I therefore think we will have to be able in the future to answer that perhaps the PGM should not be broken down into POUMs (Municipal Urban Planning Schemes). It was possible to put an end to poor decisions like the central tunnel, historic cases of disembow-elling or the first ring road without amending the whole of the PGM. If we are able to discern and demonstrate that planning is a basis for making policies and that policies are what counts, we shall probably be able to make progress.

At all events, I would like to single out three failings, not necessarily in the PGM, but in metropolitan urban planning. One, that does not particularly bother me, is the idea of the 'management centres', the one in El Prat and the one in Cerdanyola, formulated in 1976, which are at bottom useless. I realise this is one of the clichés we could call fashions of a time when people thought about these things; it could be found in debates, magazines, technical discussions, but no more.

The second failing, from my point of view, is precisely the only clean contribution the PGM makes to do with the main road network: the idea

Fig. 15 Visión del "futuro metropolitano" expresado como una ciudad en el entorno de la sierra de Collserola. La ciudad nueva se construiría al otro lado de la cordillera en densidades menores y conectada mediante tres nuevos túneles con Barcelona. La vista confirma el carácter denso y compacto de la ciudad tradicional respecto al futuro que se promete resplandeciente y en tonos dorados. Una vez más los horizontes metropolitanos se ventilaban en la prensa, como lo demuestra esta interpretación gráfica de los tres túneles hacia el Vallès que publicó la revista *Gaceta Ilustrada*, con un monográfico a gran formato y con una amplia difusión entonces. / "Barcelona 1985", *Gaceta Ilustrada*, 13 abril 1969.

Fig. 16 La transformación de la autovía de Castelldefels en una gran avenida urbana a su paso por L'Hospitalet es una muestra de la capacidad de gestión del conjunto de las administraciones municipales y también de la flexibilidad del PGM que ha permitido mediante modificaciones puntuales desarrollar proyectos urbanos derivados. La imagen muestra uno de los dos puntos de acceso a la plaza Europa en superficie desde la vía segregada a la cota -1. / Bing Maps.

Fig. 15. View of the 'metropolitan future' expressed as a city surrounding the Collserola range. The new city was to be built on the other side of the hills, with lower densities and connected to Barcelona via three new tunnels. The view confirms the dense, compact nature of the traditional city with regard to the promise of a resplendent future in shades of gold. Once again, the metropolitan horizons were being aired in the press, as we see in this graphical interpretation of the three tunnels to El Vallès published in the magazine *Gaceta Ilustrada*, with a large-format special issue and with a large circulation at the time. / "Barcelona 1985", *Gaceta Ilustrada*, 13 April 1969.

Fig. 16. Turning the Castelldefels freeway into a large urban avenue where it crosses L'Hospitalet is an example of the management capabilities of the municipal administrations as well as of the flexibility of the PGM, which, by means of individual modifications, has made it possible to develop the derived urban projects. The image shows the two accesses to Plaça Europa at surface level from the limited access highway on level -1. / Bing Maps.

El segon balanç positiu és que el PGM ha fet possible polítiques urbanes cenyides al principi de subsidiarietat, a l'empenta dels alcaldes dels municipis de l'àrea. En aquest sentit, tinc la impressió que és com una llengua que avui en dia es parla en diversos dialectes, de manera que, depenent de l'ajuntament, et trobes mots que no són exactament els mateixos que a casa teva, però amb els quals, tanmateix, t'hi entens [fig. 16]. Jo crec que aquest *codi PGM* que els reuneix continua sent molt interessant i útil en aquests moments; per això s'han inventat, per exemple, denominacions com la del 22@. Tenim encara un idioma comú i divers alhora, amb el qual tots els municipis parlem i ens podem entendre.¹⁰ Per tant, jo crec que hem de ser capaços de contestar de cara al futur que potser no hem de desmuntar el PGM en POUMS. Les opcions inadequades com ara el túnel central, els esbotzaments històrics o el primer cinturó de ronda es van poder aturar sense fer una esmena a la totalitat del PGM. Si som capaços de discernir i de demostrar com el planejament és una base per fer polítiques i que són les polítiques el que compta, segurament podrem avançar.

De totes maneres, voldria assenyalar tres fracassos, no necessàriament del PGM, però sí de l'urbanisme metropolità. Un, que no em molesta especialment: la idea de centres direccionals, tant el del Prat com el de Cerdanyola, formulats el 1976, és al capdavant inoperant. Entenc que forma part de tòpics que en podríem dir modes d'una època en la qual s'hi pensava; era en els debats, era a les revistes, era a les discussions tècniques, però prou.

Fig. 15 Visió del *futur metropolità* expressat com una ciutat a l'entorn de la serra de Collserola. La ciutat nova es construiria a l'altra banda de la serralada en densitats menors i connectada amb tres nous túnels amb Barcelona. La vista confirma el caràcter dens i compacte de la ciutat tradicional respecte del futur, que es promet resplendent i en tons daurats. Un cop més, els horitzons metropolitans es ventilaven a la premsa, com ho demostra aquesta interpretació gràfica dels tres túnels cap al Vallès que va publicar la revista *Gaceta Ilustrada*, amb un monogràfic a gran format i amb una àmplia difusió aleshores. / "Barcelona 1985", *Gaceta Ilustrada*, 13 abril de 1969.

Fig. 16 La transformació de l'autovia de Castelldefels en una gran avinguda urbana al seu pas per l'Hospitalet és una mostra de la capacitat de gestió del conjunt de les administracions municipals i també de la flexibilitat del PGM, que ha permès mitjançant modificacions puntuals desenvolupar els projectes urbans derivats. La imatge mostra un dels dos punts d'accés a la plaça d'Europa en superfície des de la via segregada a la cota -1. / Bing Maps.

¹⁰ Aquest és un fet positiu. Per posar un botó: el desplegament del nucli urbà de Viladecans, per damunt de la carretera, és extraordinari; tot allò en realitat són polítiques possibles perquè el PGM ha estat un instrument de negociació esplèndid.

sobre los asuntos del gran trazado viario: la idea de lo que durante muchos años se llamó la Ronda de Sant Martí [fig. 17], que consistía en realizar el desdoblamiento de la avenida Meridiana. Me parece que estaba muy poco argumentado, muy poco explicitado, porque el PGM, como he intentado decir antes, partía de un razonamiento excesivamente deductivo. Tenía unos principios y los iba desarrollando como un ejército que va abordando los problemas por frentes y sobre esto no puso la atención necesaria. Por ejemplo, la idea de ceñir Barcelona con un sistema arterial anular es del MUP 1966, pero el PGM lo acepta directamente como pasando de puntillas por encima. Parece mentira, por tanto, que personas a las que se reconocía cierta autoridad sobre este tipo de cuestiones tuvieran actitudes tan poco inspiradas.¹¹ Ciertamente, se decían cosas espléndidas, como exigir al Ministerio que hiciera la B-30 como hemos hecho la Ronda de Dalt... (en las memorias se lee esto, chapeau, ¿no?), pero la incapacidad de entender el delta del Besòs es una debilidad sin excusa. Y esto hace pensar que, conceptualmente –y ahora me dirijo a los urbanistas, arquitectos e ingenieros, quienes tienen el deber de ofrecer una visión espacial sobre los problemas–, existe un problema de geometría poco verbalizado. El delta del Besòs no se resuelve sólo diciendo que Cerdà hacía crecer el Eixample hasta la orilla del río. No; porque eso no sirve en la parte donde ahora se juega la partida. Jaussely lo había intuido, a su manera, cuando daba tanta fuerza a los sistemas de ordenación que tienen que ver con el antiguo canal de riego condal, que en el fondo responden a la conformación geológica de un delta que, como es evidente, es una figura triangular. Seguramente, las responsabilidades de este medio fracaso son compartidas: empiezan por redactores del PGM y terminan con los que hacen las políticas, como he dicho antes.

El otro fracaso, el tercero, ya lo he anunciado y a él me refiero reiteradamente, y es que, como no había políticas sobre metro y ferrocarril, se produjo la no revisión de la política de enlaces ferroviarios y una política de planes de metro que pasó por un nuevo plan en 1984, involutivo; por un PIT 1992 descaradamente antimetropolitano, y los sucesivos planes directores, que son en realidad programas de inversión, para terminar en el gran desastre de la discusión del trazado de alta velocidad a su paso por Barcelona (y lo que nos ha pasado con el aeropuerto desconectado). O la falta de un debate sobre la construcción de una Red Express Regional. Todos estos temas no han sido debatidos ni tampoco han formado parte, hasta ahora, de las agendas metropolitanas.

Fig. 17 El libro *Barcelona Transfer* por primera vez fijó de forma clara la capacidad estructural del sector de La Sagrera y Sant Andreu. Las primeras discusiones y las propuestas que el libro recoge ponían de manifiesto entre otras cosas la capacidad estructural de la idea del desdoblamiento de la avenida Meridiana. / Arenas, M., Basiana, X., Gausa, M., Ruano, M. (ed.), *Barcelona transfer*. Sant Andreu-La Sagrera. Planificació urbana / Urban development / Planificació urbana 1984-1994, Actar, Barcelona 1995, p.17.

of what for many years was called Ronda de Sant Martí (Fig. 17), which consisted in widening Avinguda Meridiana. I think the reasoning behind it was very bad, the explanations were very bad, because the PGM, as I tried to say earlier, was based on excessively deductive reasoning. It had its principles and it deployed them like an army dealing with problems one front at a time and it failed to give this point the attention it deserved. For example, the idea of girdling Barcelona with a system of ring roads first appeared in the MOP in 1966, but the PGM accepted it directly and almost stealthily. So it is hard to believe that people who were credited as having a certain authority in these matters could have such uninspired attitudes.¹¹ Certainly, people said splendid things, like demanding that the Spanish Ministry should build the B-30 like we built Ronda de Dalt... (This can be read in the minutes. Hats off, don't you say?), but the failure to understand the Besòs delta cannot be solved just by saying that Cerdà made L'Eixample grow as far as the edge of the river. No, because this is no use where the match is being played now. Jaussely had sensed it, in his way, when he gave so much power to planning systems connected with the old Rec Comtal and which at bottom respond to the geological structure of a delta which, obviously, has a triangular shape. Responsibility for this semi-failure are probably shared: it starts with the authors of the PGM and ends with whoever establishes policy, as I said earlier.

The other failing, the third, which I have already announced and which I refer to repeatedly, is that, as there were no policies on the metro and railway, there was no review of the policy of railway connections and a policy of metro plans that involved a new and reactionary plan in 1984, a brazenly anti-metropolitan Intermodal Transport Plan (PIT) in 1992 and successive urbanistic plans, which are in fact investment plans, ending with the great disaster of the course taken by the high-speed train through Barcelona (and the one that passed us by without a connection to the airport). Or the absence of debate on the construction of a Regional Express Network. None of these topics have been discussed and to date have not appeared on the metropolitan agenda.

Fig. 17. The book *Barcelona Transfer* clearly established for the first time the structural capacity of the sector consisting of La Sagrera and Sant Andreu. The first discussions and the proposals gathered in the book showed, among other things, the structural capacity of the idea of widening Avinguda Meridiana. / Arenas, M., Basiana, X., Gausa, M., Ruano, M. (Ed.), *Barcelona transfer*. Sant Andreu-La Sagrera. Planificació urbana / Urban development / Planificació urbana 1984-1994, Actar, Barcelona 1995, p.17.

El segon fracàs, des del meu punt de vista, és precisament l'única aportació neta que fa el PGM sobre els assumptes del gran traçat viari: la idea del que durant molts anys es va anomenar la Ronda de Sant Martí [fig. 17], que consistia a fer el doblament de l'avinguda Meridiana. Em sembla que estava molt poc argumentat, molt poc explicat, perquè el PGM, com he intentat dir abans, partia d'un raonament excessivament deductiu. Tenia uns principis i els anava desenvolupant com un exèrcit que va abordant els problemes per fronts i sobre això no va parar l'esment que calia. Per exemple, la idea de cenyir Barcelona amb un sistema arterial anular és del MOP 1966, però el PGM l'accepta directament com passant-hi de puntetes. Sembla mentida, per tant, que persones a les quals es reconeixia certa autoritat sobre aquest tipus de qüestions tinguessin actituds tan poc inspirades.¹¹ Certament, es deien coses esplèndides, com exigir al Ministeri que fes la B-30 com hem fet la Ronda de Dalt... (a les memòries es llegeix això, *chapeau*, no?), però la incapacitat d'entendre el delta del Besòs és una debilitat sense excusa. I això fa pensar que, conceptualment —i ara em dirigeixo als urbanistes, arquitectes i enginyers, aquells que tenen el deure d'oferir una visió espacial sobre els problemes—, hi ha un problema de geometria poc verbalitzat. El delta del Besòs no es resol només dient que Cerdà feia créixer l'Eixample fins a la vora del riu. No; perquè això no serveix a la part on ara es juga la partida. Jaussely ho havia intuït, a la seva manera, quan donava tanta força als sistemes d'ordenació que tenen que veure amb l'antic rec comtal, que en el fons responen a la conformació geològica d'un delta que, com és evident, és una figura triangular. Segurament, les responsabilitats d'aquest mig fracàs són compartides: comencen per redactors del PGM i acaben amb els que fan les polítiques, com he dit abans.

Fig. 17 El llibre *Barcelona Transfer* per primer cop va fixar d'una forma clara la capacitat estructural del sector de la Sagrera i Sant Andreu. Les primeres discussions i les propostes que el llibre recull posaven de manifest, entre altres, la capacitat estructural de la idea del doblament de l'avinguda Meridiana. / Arenas, M., Basiana, X., Gausa, M., Ruano, M. (ed.), *Barcelona transfer. Sant Andreu-La Sagrera. Planificaci3n urbana / Urban development / Planificaci3n urbana 1984-1994*, Actar, Barcelona, 1995, p. 17.

¹¹ Podem llegir, però —i és un fet excepcional—, una crítica molt intensa i argumentada al sistema arterial anular per part de Manuel de Solà-Morales a "Autopistes i túnels. Metròpoli expansiva o indecisió metropolitana?", darrera lliçó del llibre *Deu lliçons sobre Barcelona* (COAC, 2008).

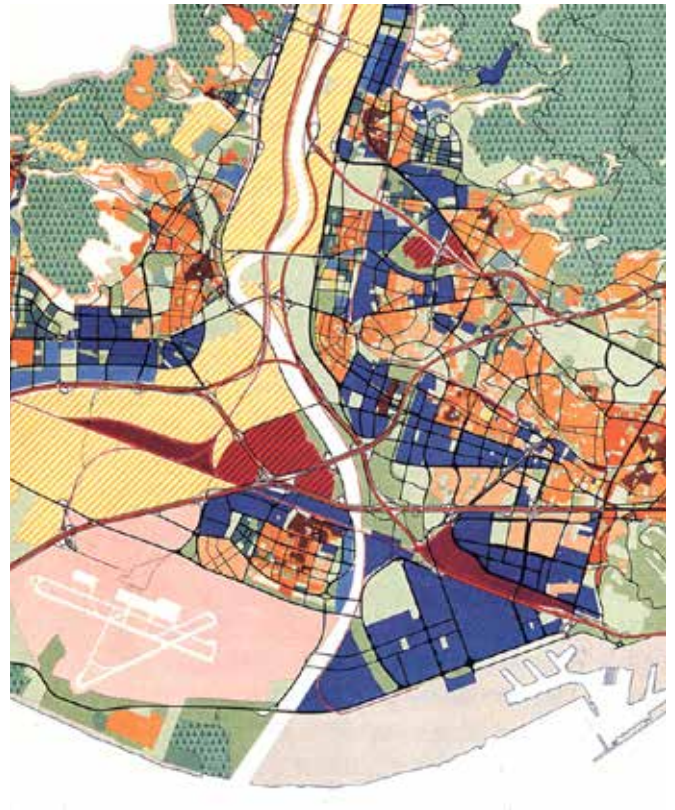

Fig. 18 Estas dos imágenes de los documentos de planeamiento sobre el espacio del Delta de Llobregat muestran el contraste entre la situación antes de 1953 y las previsiones del PGM en 1976. El proceso de ocupación hoy, a los 60 años de la primera imagen, demuestra cómo se ha producido la progresiva transformación hacia suelos urbanizables y urbanos, respetando aproximadamente aquellas previsiones de hace 37 años. / 1953 Mapa de Cultivos. Plan de Ordenación de Barcelona y su zona de influencia. / 1976 Zonificación general. Pla General Metropolità.

Fig. 18. These two images of the planning documents for the area of the Llobregat delta show the contrast between the situation before 1953 and the PGM forecasts in 1976. The occupation process today, 60 years after the first image, shows that there has been a gradual transformation to development and urban land, more or less respecting the forecasts made 37 years ago. / 1953 Map of crops. Plan de Ordenación de Barcelona y su zona de influencia. / 1976 General zoning. Pla General Metropolità.

DOS PERSPECTIVAS CENTRALES Y DOS TESIS LATERALES

La primera y más importante cuestión que requiere urgentemente perspectiva es la del delta del Llobregat o, mejor dicho, lo que nos queda de él no urbanizado [fig. 18]. Los estudios de los equipos técnicos del Área ponen de manifiesto hasta qué punto hemos resuelto bastante bien la relación con la cordillera de Marina o hasta qué punto tenemos razonablemente controlado el diálogo con Collserola. Pero es evidente que estamos ordenando un territorio que ha agotado prácticamente el suelo urbanizable. Queda, por tanto, una discusión sobre el no urbanizable, o sea sobre el delta, porque la práctica dice que hay mordiscos sobre este suelo que demuestran que actúa de reserva, es decir, como una hucha que se rompe cada vez que hace falta. No está bien marear la perdiz: canal olímpico, Aena y su ciudad virtual que abolla la autovía, las torres de Viladecans, el complejo del nuevo estadio del Espanyol, etc.; ¡ahí es nada, la cantidad de suelo que poco a poco se ha restado! Sistemáticamente todos los mordiscos se dan en la llanura. Pero las grandes amenazas están ahí, y hemos tenido la prueba hace pocos meses.¹² Las oportunidades siguen ahí y es de esperar que sea así en el futuro y que no nos vendamos las montañas. Cuando vemos Medellín o Trieste, está claro que aquí, a diferencia de ellos, no ocupamos las montañas..., pero tiene miga lo que pasa con la llanura.

Por tanto, el único error que convendría no cometer, me parece, es imaginar que el sistema actual de gestión entre ayuntamientos, grandes interlocutores, Gobierno, permita no ir reduciendo la mancha, la mancha de lo que queda de rústico, gracias a que

TWO CENTRAL PERSPECTIVES AND TWO LATERAL THESES

The first and most important issue urgently in need of perspective is the Llobregat delta, or rather the part still left of it without development (Fig. 18). The studies by the area's technical teams show how well we have resolved the relationship with the Marina range and to what extent the dialogue with Collserola is reasonably under control. But it's obvious that we are applying planning to a region where development land has been practically exhausted. What remains, therefore, is a discussion on the part that non-building land, which means on the delta, because practice tells us that bites out of this land show that it acts as a reserve, ie as a piggy-bank that is cracked open whenever necessary. Let's be honest: the Olympic canal, Aena and its virtual city denting the highway, the towers in Viladecans, the complex of the new Espanyol ground, etc. My word, that's a lot of land that's been taken away bit by bit! All the bites are systematically taken from the plain. But the great dangers are there and we saw the proof of this a few months ago.¹² The opportunities are still there and we shall have to hope things stay that way in the future and we don't sell the hills. When we see Medellín or Trieste, it's obvious that here, unlike them, we don't occupy the hills... but – my word – look what goes on the plain.

So the only mistake it would be best to avoid, I think, is to imagine that the present system of management between town halls, top-level spokespersons, the Government of the Generalitat, makes it possible not to keep reducing the size of the patch, the remaining patch of rural land,

Fig. 18 Aquestes dues imatges dels documents de planejament sobre l'espai del Delta de Llobregat mostren el contrast entre la situació abans de 1953 i les previsions del PGM el 1976. El procés d'ocupació avui, al cap de seixanta anys de la primera imatge, demostra com s'ha produït la transformació progressiva cap a sòls urbanitzables i urbans, respectant aproximadament aquelles previsions de fa trenta-set anys. / 1953 Mapa de Cultius. *Plan de Ordenación de Barcelona y su zona de influencia*. / 1976 Zonificación general. *Pla General Metropolità*.

L'altre fracàs, el tercer, ja l'he anunciat i m'hi refereixo reiteradament, i és que, com que no hi havia polítiques sobre metro i ferrocarril, es va produir la no-revisió de la política d'enllaços ferroviaris i una política de plans de metro que va passar per un nou pla el 1984, involutiu; per un PIT del 1992 descaradament antimetropolità, i pels successius plans directores, que són en realitat programes d'inversió, per acabar en el gran desastre de la discussió del traçat d'alta velocitat al seu pas per Barcelona (i el que ens ha passat amb l'aeroport desconnectat). O la manca d'un debat sobre la construcció d'una Xarxa Express Regional. Tots aquests temes no han estat debatuts ni tampoc no han format part, fins ara, de les agendes metropolitanes.

DUES PERSPECTIVES CENTRALS I DUES TESIS LATERALS

La primera i més important qüestió que demana urgentment perspectiva és el delta del Llobregat o, millor dit, el que ens en queda de no urbanitzat [fig. 18]. Els estudis dels equips tècnics de l'Àrea posen de manifest fins a quin punt hem resolt prou bé la relació amb la serralada de Marina o fins a quin punt tenim raonablement controlat el diàleg amb Collserola. Però és evident que estem ordenant un territori que ha esgotat pràcticament el sòl urbanitzable. Resta, per tant, una discussió sobre el no urbanitzable, que és sobre el delta, perquè la pràctica diu que hi ha mossegades sobre aquest sòl que demostren que actua de reserva, és a dir, com una guardiola que s'esberla cada cop que cal. No està bé fer la guineu: canal olímpic, Aena i la seva ciutat virtual que abonyega l'autovia, les torres de Viladecans, el complex del nou estadi de l'Espanyol, etc.; Déu n'hi do, la quantitat de sòl que a poc a poc s'ha restat! Sistemàticament totes les mossegades es fan a la plana. Però les grans amenaces hi són, i n'hem tingut la prova fa pocs mesos.¹² Les oportunitats continuen allà i cal esperar que sigui així en el futur i que no ens vendrem les muntanyes. Quan veiem Medellín o Trieste, és clar que aquí, a diferència d'ells, no ocupem les muntanyes..., però Déu n'hi do el que passa amb la plana.

Per tant, l'únic error que convindria no cometre, em sembla, és imaginar que el sistema actual de gestió entre ajuntaments, grans interlocutors, Govern de la Generalitat, permeti no anar reduint la taca, la taca del que queda de rústic, gràcies al fet que queda la mala consciència. Em pregunto: el que havia estat la Comissió d'Eixample, que va permetre la formació de l'eixample de Barcelona (des del 1860 fins pràcticament les vigílies de la Guerra Civil), podria ser un mecanisme inspirador? Si és veritat que som metropolitans, el delta no és de Viladecans, ni de Barcelona, ni de Cornellà. És metropolità, és d'un poder que no és cap d'aquests. Si ve un gran terrabastall, no ha de contestar l'alcalde de Sant Boi, ni l'alcalde del Prat, amb tots els respectes. Per tant, això ens porta encara a una altra discussió, com a país. Com a país, caldrà prendre una o diverses decisions sobre l'agricultura; no dic els espais naturals o els aiguamolls, sinó sobre l'agricultura. Caldrà formular una proposta proactiva més enllà dels clàssics panegírics. És a dir: qui mana?, o depèn d'on? Mana el consorci o mana el port o mana Aena, els ajuntaments, els moviments ambientalistes i naturalistes, les grans companyies de serveis; manen carreteres i trens? L'agricultura alça també la veu: es diu Parc Agrari. Com ho hem d'abordar? És un tema de dibuixar o és un tema d'establir un procés?, o les dues coses? El delta del Besòs el vam haver d'ocupar i l'hem anat ocupant aproximadament amb dignitat [fig. 19] amb les claus i els codis del seu temps. Potser la paraula "ocupar" és inadequada i el més adient seria dir ara "hem de gestionar" el delta del Llobregat, imaginant que Gavà i que Castelldefels tenen tant de dret a tenir accessibilitat al centre metropolità com Sant Cugat i Terrassa, i segurament això no és així ara. Pot un pla director que no és un pla d'ordenació urbana ajudar a fer-ho possible perquè hi posi el focus?

¹² En plena polèmica sobre l'intent d'instal·lació al delta del Llobregat d'un enorme complex entorn del joc, el diari *Ara* va publicar el 30 de juliol de 2012 un ampli reportatge en el qual s'incloua l'anàlisi crítica: Josep Parcerisa, "Eurovegas: la mida sí importa".

se mantiene la mala conciencia. Me pregunto: lo que había sido la *Comissió d'Eixample*, que permitió la formación del ensanche de Barcelona (desde 1860 hasta prácticamente las vísperas de la Guerra Civil), ¿podría ser un mecanismo inspirador? Si es verdad que somos metropolitanos, el delta no es de Viladecans, ni de Barcelona, ni de Cornellà. Es metropolitano, es de un poder que no es ninguno de estos. Si se arma un gran estruendo, no tiene que contestar el alcalde de Sant Boi, ni el alcalde de El Prat, con todos los respetos. Por lo tanto, esto nos lleva todavía a otra discusión, como país. Como país, habrá que tomar una o varias decisiones sobre la agricultura; no digo sobre los espacios naturales o los humedales, sino sobre la agricultura. Será necesario formular una propuesta proactiva más allá de los clásicos panegíricos. Es decir: ¿quién manda? ¿O depende de dónde? ¿Manda el consorcio o manda el puerto, o manda Aena, los ayuntamientos, los movimientos ambientalistas y naturalistas, las grandes compañías de servicios; mandan carreteras y trenes? La agricultura levanta también la voz: se llama Parque Agrario. ¿Cómo lo tenemos que abordar? ¿Es cuestión de dibujar o es cuestión de establecer un proceso? ¿O ambas cosas? El delta del Besòs lo tuvimos que ocupar y lo hemos ido ocupando aproximadamente con dignidad [fig. 19] con las claves y los códigos de su tiempo. Quizás la palabra "ocupar" es inadecuada y lo más adecuado sería decir ahora que "debemos gestionar" el delta del Llobregat, imaginando que Gavà y que Castelldefels tienen tanto derecho a tener accesibilidad al centro metropolitano como Sant Cugat y Terrassa, y seguramente esto ahora no es así. ¿Puede un plan director que no es un plan de ordenación urbana ayudar a hacerlo posible para que se ponga el foco ahí?

Segunda perspectiva: la no perspectiva hacia fuera, ya que el territorio PGM es un territorio sin suelo urbanizable –no es del todo cierto, de acuerdo, porque si vas a Mas Rampinyo...–; pero, en fin, el territorio PGM será cada vez más un lugar de intensificación urbana y, por tanto, sometido a políticas de reforma interior, remodelaciones puntuales, cambios de las infraestructu-

because it leaves a guilty conscience behind. I wonder if the former *Comissió d'Eixample* (Urban Extension Committee) that allowed the formation of Barcelona's urban extension (from 1860 until practically the eve of the Spanish Civil War) could be an inspiring mechanism. If it's true that we're metropolitan, the delta doesn't belong to Viladecans, or Barcelona, or Cornellà. It's metropolitan, it belongs to a power that isn't any of these. If a great calamity comes along, it's not the Mayor of Sant Boi who has to answer, or the Mayor of El Prat, with all due respect. This therefore brings us to yet another discussion, as a nation. As a nation, a decision or several will have to be taken about agriculture; I don't mean the natural spaces or the wet-zones, but the agriculture. A proactive proposal will have to be formulated over and above the classic panegyrics. In other words, who gives the orders? Or does it depend on the place? Does the consortium give the orders or is it the port, Aena, the town halls, environmentalist and nature movements, the large service providers? Do the roads and railways give the orders? Agriculture also wants a say; it's called the Agricultural Park. How should it be approached? Is it a question of designing or a question of establishing a process? Or both? We had to occupy the Besòs delta and we've gradually occupied it with an approximation at dignity (Fig. 19) with the keys and the codes of the time. Perhaps the word 'occupy' is unsuitable and it would be best now to say 'we must manage' the Llobregat delta, imagining that Gavà and Castelldefels have as much right to access to the metropolitan centre as Sant Cugat and Terrassa, and this is probably not how it is at the moment. Can an urbanistic plan that isn't an urban planning scheme help make it possible to put the focus on it?

Second perspective: the 'no outward perspective', as the PGM area is an area without development land (all right, that's not quite right, because if you visit Mas Rampinyo...), but, in short, the PGM area will be more and more an area of urban intensification and therefore subject to interior reform policies, occasional redevelopment, changes in in-

Fig. 19 Hacia el 1984, la llanura deltaica del río Besòs presenta las extensiones del patrón Cerdà, caracterizadas por fragmentos discontinuos de sus calles. Los grupos de vivienda masiva de los años sesenta del siglo xx referidos aquí, casi todos de una u otra manera en la métrica Cerdà, contribuyen a hacerla muy presente. Por méritos propios, el polígono del Suroeste del Besòs (1968) marca el intento más exitoso de organizar la residencia moderna en unidades sistemáticas basadas en el pentagrama de la métrica Cerdà. Los resultados obtenidos, al cabo de más de cuarenta años, demuestran su interés. Era la manera de trabajar del grupo holandés Opbouw, (Hengelo, grupo Klein Driene 1951/58), dirigido por Jacob Bakema, o de los nuevos distritos residenciales de Rotterdam (Pendrech 1949, de la mano de la arquitecta Lotte Stam Beese). / Fragmento y versión del plano "Sobreexposición de Barcelona 1984". Original de Josep Parcerisa con la colaboración de Marta Bayona, 1995. Tinta, acuarela y lápiz sobre papel fotográfico mate. Ampliación con exceso de exposición de un negativo obtenido por mosaico de 23,8 x 23,8 en la escala aproximada de 1:70000. Proceso digital y encuadres de detalle realizados con la colaboración de Laura Bertran y Álvaro Clua.

Fig. 19. In about 1984, the Cerdà pattern extended to the plain of the Besòs delta, where it was characterised by discontinuous fragments of street. The mass housing estates of the 1960s referred to here, almost all of which in one way or another follow Cerdà's metrics, help to make its presence felt. Through its own merits, the estate south-east of the Besòs (1968) marks the most successful attempt to organise modern housing in systematic units based on the pentagram of Cerdà's metrics. The results obtained after more than 40 years say a lot in its favour. This was the way of working of the Dutch group Opbouw, (Hengelo, Klein Driene group 1951/58), directed by Jacob Bakema, or the new residential districts of Rotterdam (Pendrech 1949, with the architect Lotte Stam-Beese). / Fragment and version of the plan 'Sobreexposición de Barcelona 1984'. Original by Josep Parcerisa with the collaboration of Marta Bayona, 1995. Ink, watercolour and pencil on matte photo paper. Overexposed enlargement of a negative made from a mosaic of 23.8 x 23.8 on a scale of approximately 1:70000. Digital processing and frames of details produced with the collaboration of Laura Bertran and Álvaro Clua.

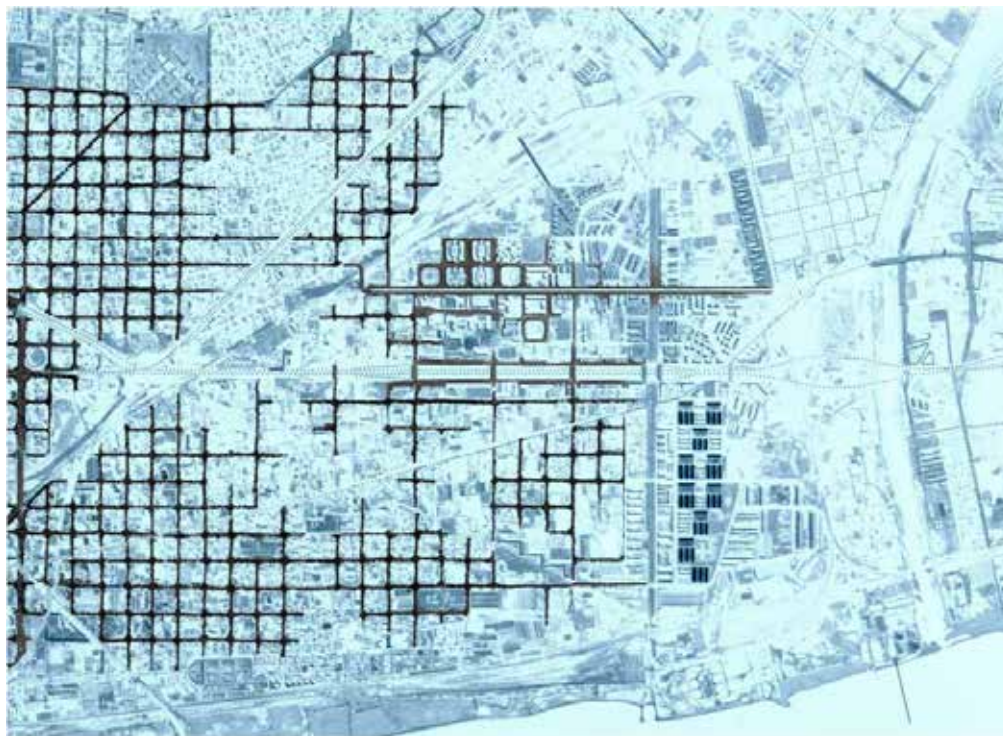

Fig. 19 Cap al 1984 la plana deltaica del riu Besòs presenta les extensions del patró Cerdà, caracteritzades per fragments discontinus dels seus carrers. La majoria dels grups d'habitatge massiu dels anys seixanta del segle xx, als quals es fa referència aquí, segueixen d'una manera o d'una altra la mètrica Cerdà i contribueixen a fer-la molt present. El polígon del Sud-oest del Besòs (1968) marca per mèrits propis l'intent més reeixit d'organitzar la residència moderna en unitats sistemàtiques basades en el pentagrama de la mètrica Cerdà. Els resultats obtinguts demostren el seu interès al cap de més de quaranta anys. Era la manera de treballar del grup holandès Opbouw (Hengelo, grup Klein Driene 1951/58), dirigit per Jacob Bakema, o dels nous districtes residencials de Rotterdam (Pendrecht, 1949, obra de l'arquitecta Lotte Stam-Beese). / Fragment i versió del plànol "Sobreexposició de Barcelona 1984". Original de Josep Parcerisa amb la col·laboració de Marta Bayona, 1995. Tinta, aquarel·la i llapis sobre paper fotogràfic mat. Ampliació amb excés d'exposició d'un negatiu obtingut per mosaic de 23,8 x 23,8 a l'escala aproximada de 1:70000. Procés digital i enquadraments de detall realitzats amb la col·laboració de Laura Bertran i Àlvaro Clua.

Segona perspectiva: la *no perspectiva enfora*, ja que el territori PGM és un territori sense sòl urbanitzable —no és del tot cert, d'acord, perquè si vas a Mas Rampinyo...—; però, en fi, el territori PGM serà cada cop més un lloc d'intensificació urbana i, per tant, sotmès a polítiques de reforma interior, remodelacions puntuals, canvis de les infraestructures, domesticació de trèvols, nous enllaços [fig.20]. Des de la universitat hem fet una aportació fa pocs mesos en aquest sentit.¹³ Alguns enclavaments haurien de servir per fer de frontissa eficaçment. Prat Nord, per exemple, no és un tema de l'alcalde del Prat, que ho decideix acompanyat d'uns delegats del conseller, és un tema del *municipi metropolità* i, per tant, ha de ser un tema de l'Autoritat de l'Àrea Metropolitana. PDU? Totes aquestes coses fins ara han anat per la via de la modificació puntual del Pla General Metropolità, aquest ha estat el camí. Així s'ha fet el Fòrum, el millor i el pitjor, i així s'han fet moltes coses. Es podria continuar fent així, però el Pla Director podria ser un instrument per fer més potent i més articulat això que estic dient. Estic reclamant el manteniment del PGM, com a pla d'ordenació urbana, com a llengua que es pot parlar en molts dialectes. Ara bé, un pla director, un pla més estratègic, un pla més de tendències, podria ser capaç d'informar determinades polítiques que fessin possible un territori més intens. Ho deia d'una manera gràfica fa mesos: no té cap sentit que l'Hospital de Sant Joan de Déu no es trobi al peu de la Diagonal, perquè hi ha un nus entre la Ronda de Dalt i la Diagonal que és obsolet, però solucionar-ho és impossible perquè

13 Vegeu set exemples d'una certa ambició per connectar parts de la metròpoli i per dissoldre barreres interiors al llibre de l'exposició: Josep Parcerisa i Carles Crosas, editors, *Barcelona enllaços* LUB, 2013.

ras, domesticación de tréboles, nuevos enlaces [fig.20]. Desde la universidad hemos hecho una aportación hace pocos meses en este sentido.¹³ Algunos enclaves deberían servir para hacer de bisagra eficazmente. Prat Nord, por ejemplo, no es un tema del alcalde de El Prat, que lo decide acompañado de unos delegados del consejero, es un tema del municipio metropolitano y, por tanto, debe ser un tema de la Autoridad del Área Metropolitana. ¿PDU? Todas estas cosas hasta ahora han ido por la vía de la modificación puntual del Plan General Metropolitano, este ha sido el camino. Así se ha hecho el Fórum, el mejor y el peor, y así se han hecho muchas cosas. Se podría seguir haciendo así, pero el Plan Director podría ser un instrumento para hacer más potente y más articulado esto que estoy diciendo. Estoy reclamando el mantenimiento del PGM, como plan de ordenación urbana, como lengua que se puede hablar en muchos dialectos. Ahora bien, un plan director, un plan más estratégico, un plan más de tendencias, podría ser capaz de informar determinadas políticas que hicieran posible un territorio más intenso. Lo decía de una manera gráfica hace meses: no tiene ningún sentido que el Hospital de Sant Joan de Déu no se encuentre al pie de la Diagonal, porque hay un nudo entre la Ronda de Dalt y la Diagonal que es obsoleto, pero solucionarlo es imposible porque está en medio de Esplugues, L'Hospitalet y Barcelona, porque para todos es su límite de término [fig. 21]. Y como este caso se podrían poner otros muchos. Por lo tanto, la ocasión de una política metropolitana es entrar en los territorios metropolitanos para hacer una ciudad más intensa.¹⁴ El planning es el vehículo de autoridad y no está en cuestión, pero ¿qué relación tendrá con ello el PDU?

Ya hace mucho tiempo que algunas decisiones de cara a la productividad de Cataluña y de la metrópoli caen fuera de nuestra pantalla; un asunto que contestaría a la cuestión de la escala metropolitana, como si fueran temas que no nos incumben porque nos rebasan. Por ejemplo, el traslado de la fábrica Seat a Martorell; por ejemplo, las operaciones logísticas en Mollet o la Llagosta; por ejemplo, la política de prisiones, de grandes equipamientos, el Circuito de Cataluña, los de pruebas en el Baix Penedès... Es lógico que sea así y seguramente futuras solicitudes

infraestructuras, domestication of clover leaves, new connections (Fig. 20). We at the university made a contribution in this respect a few months ago.¹³ Some places ought to be put to use efficiently as pivots. Prat Nord, for example, is not the business of the Mayor of El Prat, who decides along with some delegates from the Minister; it's the business of the 'metropolitan municipality' and therefore it must be the business of the Metropolitan Area Authority. PDU? Up till now these things have always been done via a modification of the PGM. This has been the way. This is the way the Fórum took, the best and the worst, and this is the way a lot of things have been done. We could go on doing things this way, but the urbanistic plan could be an instrument for making what I'm saying more powerful and better connected. I'm making a call to maintain the PGM, as an urban planning scheme, as a language that can be spoken in many dialects. However, an urbanistic plan, a more strategic plan, a plan that is more about trends, might be able to inform certain policies that would make a more intense area possible. I said so graphically some months ago: it makes no sense for the Hospital de Sant Joan de Déu not to be at the foot of Diagonal, because there's an interchange between Ronda de Dalt and Diagonal which is obsolete, but it's impossible to put this right because it's in the middle of Esplugues, L'Hospitalet and Barcelona, because in all three cases it forms the municipal boundary (Fig. 21). And there are many more cases like this one. So, the chance for a metropolitan policy is to go into metropolitan land to make a more intense city.¹⁴ Planning is the authoritative vehicle and it's not being questioned, but how will the PDU relate to it?

For a long time now certain decisions about productivity in Catalonia and the metropolis have dropped off our screen, something that would answer the question of the metropolitan scale, just as though these were topics that didn't concern us because they were over our heads. For example, moving the Seat factory to Martorell; for example, the logistical operations in Mollet and La Llagosta; for example, policies concerning prisons, large facilities, the Circuit de Catalunya racetrack, the test circuits in El Baix Penedès, etc. This is logical and future applications will probably have to be answered outside of the scope of our municipi-

Fig. 20 Espectacular despliegue de los tréboles que forman el nudo de intercambio vial entre la Gran Vía y la Ronda Litoral (E-90) a la orilla del río Llobregat. Esta imagen de un sistema perfectamente ensimismado contrasta con la complejidad urbana que se pone de manifiesto en la transformación de la Gran Vía a su paso por L'Hospitalet a poca distancia de este lugar (Fig.16)./ Fotografía Jordi Todó/Tavisa, 1990

Fig. 21 ¿Podría el Hospital de Sant Joan de Déu escalonarse pendiente abajo hasta volver a la Diagonal? Hoy sería imposible porque el trébol de vías entre la Ronda de Dalt y la Diagonal consume un espacio estratégico. Pero si la dirección de la metrópoli fuera capaz de compactarlo como tantas veces se ha hecho en los últimos años, el Hospital podría volver a ser un hito de referencia en la Diagonal y como avenida urbana, más allá de la zona universitaria, podría enlazar Esplugues y L'Hospitalet con más intensidad. / "Diagonal Esplugues: com descompondre Caufec (Aleix Turón i David Bravo)", en Parcerisa, J., Crosas, C. (ed.), Barcelona enllaços, LUB, 2013, pp. 266-267.

Fig. 20. Spectacular deployment of clover leaves forming the road interchange between Gran Vía and Ronda Litoral (E-90) next to the Llobregat river. This image of a perfectly solitary system contrasts with the urban complexity that can be seen in the way Gran Vía is transformed when it crosses L'Hospitalet not far from here. / Photograph Jordi Todó/Tavisa, 1990.

Fig. 21. Could Hospital de Sant Joan de Déu drop down in steps until it reached the Diagonal again? Today that would be impossible because the clover leaf of roads between Ronda de Dalt and Diagonal takes up strategic space. But if the managers of the metropolis could compact it as they have done so many times in the last few years, the hospital could once again be a landmark on Diagonal, which, as an urban avenue, beyond the university area, could connect Esplugues and L'Hospitalet more intensely. / 'Diagonal Esplugues: com descompondre Caufec' (Aleix Turón i David Bravo)', in Parcerisa, J., Crosas, C. (ed.), *Barcelona enllaços*, LUB, 2013, pp. 266-267.

és en mig d'Esplugues, l'Hospitalet i Barcelona, perquè per a tots és al seu límit de terme [fig. 21]. I com aquest cas se'n podrien posar molts altres. Per tant, l'ocasió d'una política metropolitana és entrar en els territoris metropolitans per fer una ciutat més intensa.¹⁴ El planning és el vehicle d'autoritat i no està en qüestió, però quina relació hi tindrà el PDU?

Fig. 20 Espectacular desplegament dels trèvols que formen el nus d'intercanvi viari entre la Gran Via i la Ronda Litoral (E-90) a la vora del riu Llobregat. Aquesta imatge d'un sistema perfectament entotsolat contrasta amb la complexitat urbana que es posa de manifest en la transformació de la Gran Via al seu pas per l'Hospitalet a poca distància d'aquest lloc (fig.16). / Fotografia Jordi Todó/Tavisa, 1990.

Fig. 21 Podria l'Hospital de Sant Joan de Déu esglaonar-se pendent avall fins a tornar a la Diagonal? Avui fóra impossible, perquè el trèvol de vies entre la Ronda de Dalt i la Diagonal consumeix un espai estratègic. Però si la direcció de la metròpoli fos capaç de compactar-lo com tantes vegades s'ha fet els darrers anys, l'Hospital podria tornar a ser una fita de referència a la Diagonal i com a avinguda urbana, més enllà de la zona universitària, podria enllaçar Esplugues i l'Hospitalet amb més intensitat. / "Diagonal Esplugues: com descompondre Caufec (Aleix Turón i David Bravo)", a Parcerisa, J., Crosas, C. (ed.), *Barcelona enllaços*, LUB, 2013, pp. 266-267.

14 Hi penja una qüestió més tècnica: hauríem d'esbrinar què vol dir l'increment del nombre de modificacions de PGM els darrers anys. És un símptoma de vitalitat o que tenim desajustos que hem estat ara incapaços d'atendre?

habrá que atenderlas también fuera del ámbito de nuestros municipios. No pasa nada. Si hay política territorial nacional, esto no debería ser ningún problema. Esta es la tesis. ¿Qué significa esto: tendría sentido reclamar contrapartidas?

Finalmente, quiero reiterar que los asuntos de la política de ferrocarril y de metro deberían comprometerse y leerse de la mano de un plan director. ¿Cómo? ¿En paralelo o dentro? ¿O bailando un vals, o de lado? Da igual, quizás, pero urbanismo y ferrocarril tienen que andar, por favor, en la misma dirección y al mismo paso. Lo digo siempre que puedo y sé que es una tesis con la que me hago pesado: metro viene de metrópolis. No hay más metrópolis sin más metro.

palities too. It doesn't matter. If a national regional policy exists, that shouldn't be a problem. This is the theory. What does this mean; would it make sense to claim compensations?

Finally, I'd like to say once more that matters of railway or metro policy should only be read along with an urbanistic plan. How? Side by side or inside it? Dancing a waltz or on its side? Perhaps it doesn't matter, but urban planning and the railway must please walk in the same direction and at the same speed. I say it whenever I can and I know it's a thesis I go on about too much: metro comes from metropolitan. There's no more metropolis without more metro.

1 El plan de metros de 1966 fue duramente criticado por J.A. Solans en el número 76-77 de 1970 de la revista *Cuadernos de Arquitectura* con un artículo en el que presentaba un estudio de accesibilidad que demostraba hasta qué punto era un proyecto demasiado centripeto y poco adecuado para afrontar las dimensiones reales de la metrópoli.

2 J. Parcerisa, "La línea de enlace y la Estación de Sants; un episodio dramático del urbanismo de Barcelona", en *D'UR* (papers núm. 2, LUB Barcelona, 2011).

3 No es precisamente lo que se aprende cuando se estudian las topologías de los sistemas alemanes, que son el modelo base de los sistemas de las ciudades compactas de Europa Central! Véase: Josep Parcerisa y Maria Rubert de Ventós, *Metro. Galaxies metropolitanas*, Edicions UPC, 2002.

4 Este episodio se puede seguir detalladamente gracias al número 87, monográfico que la revista *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, entonces bajo la memorable dirección del arquitecto Emili Donato, dedicó a "El área metropolitana de Barcelona". COACB, Barcelona, 1972.

5 Véase Ildelfons Cerdà, "Cuatro palabras sobre el Ensanche dirigidas al público de Barcelona (1861)", publicado en *Teoría de la construcción de las ciudades. Cerdà y Barcelona*. MAP y Ayuntamiento de Barcelona, 1991.

6 Copenhagen Municipal Plan 1993. The municipal Corporation. The Lord Major Department, 1993.

7 Y lo hará de la mano de un esquema de ordenación urbanística de la Ciudad Aeroportuaria, que puede consultarse en: Antonio Font editor, *La ciudad aeroportuaria de Barcelona. El proyecto de un enclave metropolitano de centralidad* (Cátedra de Urbanística de la ETSAV) UPC y AENA, 2003.

8 Puede leerse una extensa explicación del propio autor en: Joan Antoni Solans, "Una eina somniada. La creació de l'Institut Català del Sòl", en *AD, La ciutat nova. L'acció pública en el creixement urbà a Catalunya (1980-2002)*. Generalitat de Catalunya, 2002

9 Durante todos estos años, desde *Plans i projectes per a Barcelona 1981-1982*, que recoge el despliegue enorme de intervenciones lideradas por O. Bohigas, el Ayuntamiento de Barcelona ha organizado un intenso y sistemático esfuerzo editor para dar a conocer con libros de gran formato su acción, por lo que se ha construido un hilo narrativo descriptible. También el Área Metropolitana, reducida desde 1987 a Mancomunidad de Municipios, realizó volúmenes de investigación en 1999, como *La formación de la urbanística metropolitana de Barcelona*, del profesor Manuel Torres i Capell, publicado el mismo año que Antonio Font, Carles Llop y Josep M^a. Vilanova, *La construcció del territori metropolità*.

10 Este es un hecho positivo. Por poner un ejemplo: el despliegue del núcleo urbano de Viladecans, por encima de la carretera, es extraordinario; todo aquello en realidad son políticas posibles porque el PGM ha sido un instrumento de negociación espléndido.

11 Podemos leer, sin embargo —y es algo excepcional—, una crítica muy intensa y argumentada al sistema arterial anular por parte de Manuel de Solá-Morales en "Autopistas i túnels. Metròpoli expansiva o indecisió metropolitana?", última lección del libro *Deu lliçons sobre Barcelona* (COAC, 2008).

12 En plena polémica sobre el intento de instalación en el delta del Llobregat de un enorme complejo en torno al juego, el diario *Ara* publicó el 30 de julio de 2012 un amplio reportaje en el que se incluía el análisis crítico: Josep Parcerisa, "Eurovegas: la mida sí importa".

13 Véanse siete ejemplos de una cierta ambición para conectar partes de la metrópoli y para disolver barreras interiores en el libro de la exposición: Josep Parcerisa y Carles Crosas, editores, *Barcelona enllaços* LUB, 2013.

14 De ahí cuelga una cuestión más técnica: deberíamos averiguar qué significa el incremento del número de modificaciones del PGM en los últimos años. ¿Es un síntoma de vitalidad o de que tenemos desajustes que ahora hemos sido incapaces de atender?

1 The 1966 metro plan was harshly criticised by J. A. Solans in numbers 76-77 of the magazine *Cuadernos de Arquitectura*, with an article in which he presented a study of accessibility that showed to what extent the project was too centripetal and not suited to deal with the real dimensions of the metropolis.

2 J. Parcerisa, "La línea de enlace y la estación de Sants; un episodio dramático del urbanismo de Barcelona", in *D'UR* (papers no. 2, LUB Barcelona, 2011).

3 This is not quite what one learns when one studies the topologies of German railway systems, which provide the basic model for the compact cities of central Europe. See: Josep Parcerisa and Maria Rubert de Ventós. *Metro. Galaxies metropolitanas*, Edicions UPC, 2002.

4 This episode can be followed in detail in the number 87 special issue which the magazine *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, then under the memorable direction of the architect Emili Dorado, devoted to 'El área metropolitana de Barcelona'. COACB, Barcelona, 1972. 5 See Ildelfons Cerdà, 'Cuatro palabras sobre el Ensanche dirigidas al público de Barcelona (1861)', published in *Teoría de la construcción de las ciudades*. Cerdà y Barcelona. MAP and Ajuntament de Barcelona, 1991.

6 Copenhagen Municipal Plan 1993. The Municipal Corporation. The Lord Mayor's Department, 1993.

7 And it did so with an urban planning scheme of the Ciutat Aeroportuària, which can be consulted in Antonio Font (Ed.) *La ciudad aeroportuaria de Barcelona*. El proyecto de un enclave metropolitano de centralidad (Urbanism Chair of the ETSAV) UPC and AENA, 2003.

8 A long explanation by the author himself can be followed in Antoni Solans, 'Una eina somniada. La creació de l'Institut Català del Sòl', in *AD, La ciutat nova. L'acció pública en el creixement urbà a Catalunya (1980-2002)*. Generalitat de Catalunya, 2002.

9 All these years, since *Plans i projectes per a Barcelona 1981-1982*, which covers the enormous deployment of interventions led by O. Bohigas, Barcelona City Council has organised an intense and systematic editorial drive to publicise its work in large-format books, so that a describable narrative thread has been built. The Metropolitan Area, reduced to the Community of Municipalities since 1987, undertook works of research in 1999, like *La formació de la urbanística metropolitana de Barcelona*, by the lecturer Manuel Torres i Capell, published the same year as Antonio Font, Carles Llop and Josep M^a. Vilanova, *La construcció del territori metropolità*.

10 This is a good thing. To give an example, the spread of Viladecans town centre above the main road is extraordinary; all of this is in fact a result of policies that are possible because the PGM has been a splendid instrument of negotiation.

11 As an exceptional fact, however, we can read a very biting and well-supported criticism of the system of ring roads in Manuel de Solá-Morales's 'Autopistes i túnels. Metròpoli expansiva o indecisió metropolitana?', the last lesson in the book *Deu lliçons sobre Barcelona* (COAC, 2008).

12 At the height of the polemic on the attempt to build an enormous gambling complex in the Llobregat delta, on 30 July 2012 the newspaper *Ara* published an extensive report which included analysis and criticism: Josep Parcerisa: 'Eurovegas: la mida sí importa'.

13 See seven examples of a certain ambition to connect parts of the metropolis and to break down interior barriers in the book of the exhibition: Josep Parcerisa and Carles Crosas, editors, *Barcelona enllaços* LUB, 2013.

14 A more technical question is left hanging. We ought to find out what the increase in the number of modifications to the PGM in recent years means. Is it a symptom of vitality or a sign that there are imbalances we've been unable to attend to?

Ja fa molt de temps que algunes decisions de cara a la productivitat de Catalunya i de la metròpoli cauen fora de la nostra *pantalla*; un assumpte que contestaria a la qüestió de l'escala metropolitana, talment com si fossin temes que no ens concerneixen perquè ens depassen. Per exemple, el trasllat de la fàbrica Seat a Martorell; per exemple, les operacions logístiques a Mollet o la Llagosta; per exemple, la política de presons, de grans equipaments, el Circuit de Catalunya, els de proves al Baix Penedès... És lògic que sigui així i segurament futures sol·licituds caldrà atendre-les també fora de l'àmbit dels nostres municipis. No passa res. Si hi ha política territorial nacional, això no hauria de ser cap problema. Aquesta és la tesi. Què vol dir això: tindria sentit reclamar contrapartides?

Finalment, vull reiterar que els assumptes de la política de ferrocarril i de metro haurien de comprometre's i llegir-se de bracet amb un pla director. Com? En paral·lel o a dins?, o ballant un vals o de cantó? Tant és, potser, però urbanisme i ferrocarril han de caminar, si us plau, en la mateixa direcció i al mateix pas. Ho dic sempre que puc i sé que és una tesi amb la qual em faig pesat: metro ve de metròpolis. No hi ha més metròpolis sense més metro.

Joan Busquets i Grau

Arquitecto, Catedrático de Urbanismo de la UPC,
actualmente en el GSD de Harvard

ALGUNOS APUNTES SOBRE LA CULTURA URBANÍSTICA ACTUAL

HACIA EL PLAN DIRECTOR URBANÍSTICO (PDU)

Tal como ha planteado ya Sebastià Grau, el PDU nace a partir de unos cambios legislativos que reconocen la experiencia del AMB y sitúan este Plan como planeamiento de escala intermedia: entre el Plan Territorial Metropolitano y el Plan Local o Municipal. EL PDU tiene por objetivo actualizar el vigente PGM 1976, que en su momento y siguiendo los principios de una práctica urbanística avanzada “daba salida y solución a todas las escalas” del territorio.

En cambio, habrá que encontrar el contenido preciso del PDU en este espacio “entre escalas”, que permita tanto interpretar algunas opciones “macro” que afectan a gran parte del ámbito metropolitano, como dar directrices para las decisiones a nivel de los sectores dentro del mismo perímetro del AMB.

Joan Busquets i Grau

Architect, Professor of Urban Planning at the UPC,
now at Harvard GSD

A FEW NOTES ON TODAY'S URBAN PLANNING CULTURE

TOWARDS THE URBANISTIC METROPOLITAN
PLAN (PDU)

As Sebastià Grau has already pointed out, the Urbanistic Metropolitan Plan (*Pla Director Urbanístic*, PDU) began life following legislative changes that acknowledge the experience of the BMA and locate this urbanistic plan at an intermediate-level of planning between the Metropolitan Regional Plan (*Pla Territorial Metropolità*) and the local or municipal plan. The object of the PDU is to update the 1976 PGM currently in force, which in its day, following the principles of advanced urban planning practice, ‘provided an opportunity and a solution at all regional levels’.

Nevertheless we need to find the exact content of the PDU in this space ‘between levels’ that will make it possible both to interpret some ‘macro’ options affecting much of the metropolitan area and to provide guidelines for decisions at the level of the sectors in the actual perimeter of the BMA.

Joan Busquets i Grau

Arquitecte, Catedràtic d'Urbanisme de la UPC, ara al GSD de Harvard

ALGUNS APUNTS SOBRE LA CULTURA URBANÍSTICA ACTUAL

CAP AL PLA DIRECTOR URBANÍSTIC (PDU METROPOLITÀ)

Com ja ha plantejat Sebastià Grau, el PDU neix a partir d'uns canvis legislatius que reconeixen l'experiència de l'AMB i situen aquest Pla com un planejament d'escala intermèdia: entre el Pla Territorial Metropolità i el Pla Local o Municipal. EL PDU té com a objectiu actualitzar el PGM 1976 vigent, que al seu moment i seguint els principis d'una pràctica urbanística avançada “donava sortida i solució a totes les escales” del territori.

En canvi, caldrà trobar el contingut precís del PDU en aquest espai “entre escales”, que permeti tant interpretar algunes opcions “macro” que afecten gran part de l'àmbit metropolità, com donar directrius per a les decisions a nivell dels sectors dins del mateix perímetre de l'AMB.

Josep Parcerisa ha mostrado en su presentación los valores del PGM vigente, y yo quisiera destacar ahora la valía de este Plan en cuanto a las infraestructuras y a las reservas de suelo para equipamientos y espacios verdes. Sin duda, hay que reconocer que el PGM significó un cambio radical en el modo de hacer el urbanismo en el área metropolitana y también que ha actuado como marco para el despliegue de tantas acciones de mejora urbanística de ámbito municipal y metropolitano. Pero también nos interesa observar y valorar las modificaciones habidas para discutir y aprender de sus carencias. ¿Qué es lo que no ha funcionado? ¿Cuáles son los aspectos que ha habido que modificar en más ocasiones? ¿Se han cambiado cuando han aparecido nuevas ideas o nuevas demandas funcionales y económicas? Hablaremos, con seguridad, en otro momento.

A lo largo de los treinta y siete años, el PGM ha sufrido más de un millar de modificaciones que han sido necesarias para sacar adelante gran cantidad de iniciativas: cambios para reescalar infraestructuras y disminuir su impacto, para resolver desajustes respecto de las necesidades en las áreas económicas, incluso para sacar adelante el proyecto olímpico, entre tantas otras.

Asimismo, hemos constatado que estamos inmersos en una transformación de las demandas económicas, sociales y urbanísticas, que nos obligan a pensar en la necesidad de este Plan Urbanístico, que participe de las condiciones de nuestra cultura urbanística actual y que, por consiguiente, introduzca características diferentes e innovadoras.

Josep Parcerisa has explained the values of the current General Metropolitan Plan (PGM) in his introduction, and I would like now to emphasise the benefit of this plan as regards infrastructures and land reserves for facilities and green zones. We must certainly admit that the PGM has meant a radical change in the approach to urban planning in the metropolitan area and has also provided a framework for the deployment of so many improvements in municipal and metropolitan planning. But I am also interested in observing and evaluating the modifications there have been so as to discuss their shortcomings and learn from them. What hasn't worked? Which aspects have had to be modified most often? Have they been changed when new ideas or new functional and economic demands have arisen? We shall talk about this, no doubt, at some other time.

In the course of its 37 years, the PGM has had more than 1,000 modifications made that were needed in order to push through a large number of initiatives: changes to rescale infrastructures and reduce their impact, to resolve imbalances with regard to needs in the economic areas, even to carry out the Olympic project, among so many others.

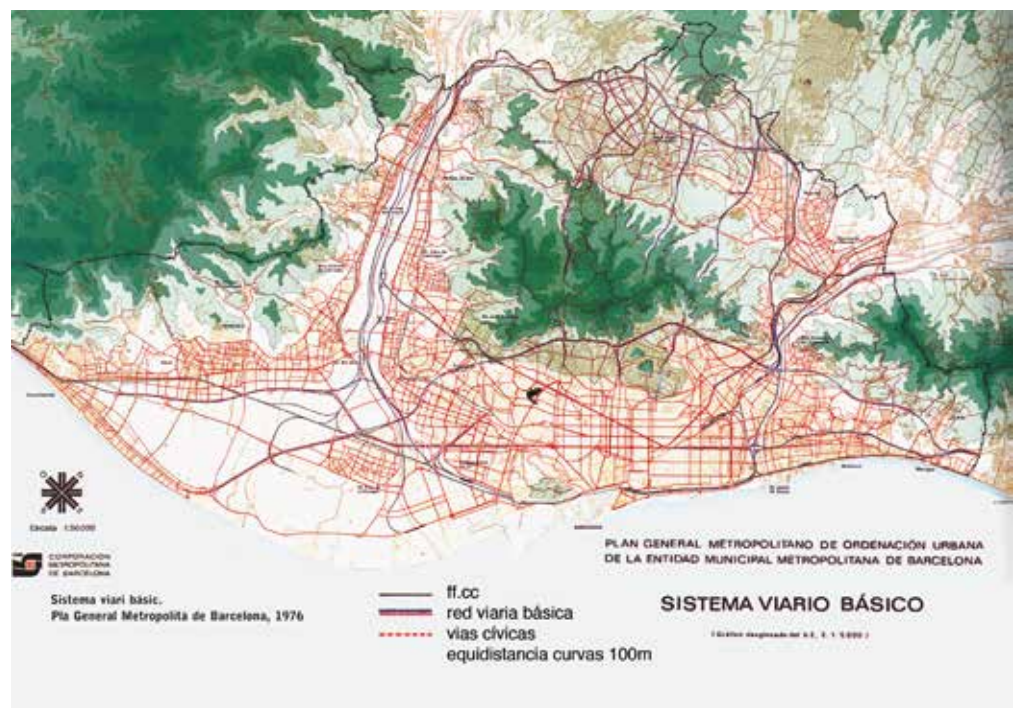
Even so, we see that we are immersed in a transformation of economic, social and planning demands that forces us to consider the need for this Urbanistic Plan to share the conditions of our present planning culture and to introduce new and innovating features in consequence.

1 Sistema viario básico. Pla General Metropolità de Barcelona, 1976.

2 Estado del Pla General Metropolità de Barcelona, 2006.

1 Basic street system. Pla General Metropolità de Barcelona, 1976

2 State of the Pla General Metropolità de Barcelona, 2006

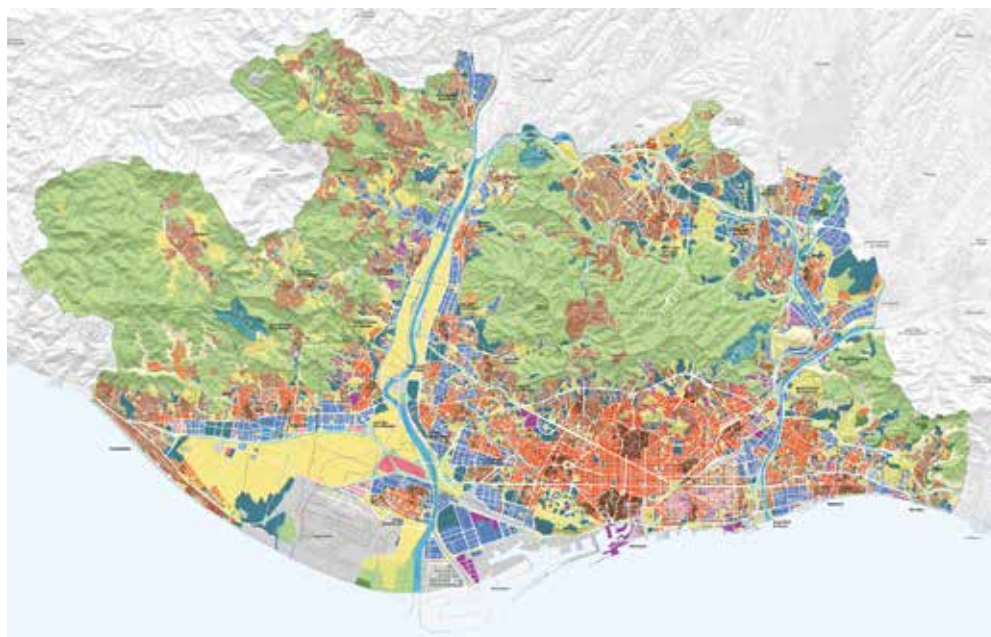

Josep Parcerisa ha mostrat en la seva presentació els valors del PGM vigent, i ara voldria destacar la vàlua d'aquest Pla quant a les infraestructures i a les reserves de sòl per a equipaments i espais verds. Sens dubte, cal reconèixer que el PGM va significar un canvi radical en la manera de fer l'urbanisme a l'àrea metropolitana i també que ha actuat com a marc per al desplegament de tantes accions de millora urbanística d'àmbit municipal i metropolità. Però també ens interessa observar i valorar les modificacions que hi ha hagut per discutir i aprendre de les seves mancances. Què no ha funcionat? Quins són els aspectes que ha calgut modificar en més ocasions? S'han canviat quan han aparegut noves idees o noves demandes funcionals i econòmiques? En parlarem, de segur, en un altre moment.

Al llarg dels trenta-set anys, el PGM ha tingut més d'un miler de modificacions que han estat necessàries per tirar endavant una gran quantitat d'iniciatives: canvis per reescalar infraestructures i disminuir el seu impacte, per resoldre desajustos respecte de les necessitats en les àrees econòmiques, fins i tot per portar endavant el projecte olímpic, entre tantes altres.

Així mateix, hem constatat que estem immersos en una transformació de les demandes econòmiques, socials i urbanístiques, que ens obliguen a pensar en la necessitat d'aquest Pla Urbanístic, que participi de les condicions de la nostra cultura urbanística actual i, per tant, que introdueixi característiques diferents i innovadores.

- 1 Sistema viari bàsic.
Pla General Metropolità
de Barcelona, 1976.
- 2 Estat del Pla General Metro-
polità de Barcelona, 2006.

ALGUNOS PUNTOS PREVIOS

El urbanismo goza de una legitimidad social ganada a lo largo del siglo xx y que ha consolidado una disciplina. La sociedad acepta y pide esta práctica porque:

- *Asegura un mejor desarrollo tanto de los procesos de urbanización como de las transformaciones urbanas.*
- *Ayuda a garantizar el futuro, ya que tiene en cuenta las previsiones necesarias a medio plazo.*
- *Permite una disminución de los desajustes sociales entre áreas dentro del mismo sistema metropolitano, es decir, dispone de capacidad redistributiva.*

En este entorno, el urbanismo europeo tiene una fuerte tradición que se apoya en dos componentes: la civitas y la urbs, basadas en la civilización antigua.

- *La civitas refleja el conjunto de ciudadanos y sus necesidades sociales y productivas.*
- *La urbs representa el medio físico que los acoge y les permite desarrollarse. También nos explica la preocupación formal y espacial de la ciudad. Seguramente, la imbricación correcta entre ambos componentes es una de las tareas centrales del planeamiento.*

Con todo, hay que tener presente que el urbanismo pasó por un período crítico y de desconcierto a finales del siglo xx, cuando el poder liberal proclamó que el planeamiento ya no era necesario y que el sector privado podía hacer la ciudad prescindiendo de él. Los Docklands en Londres fueron un ejemplo paradigmático de ello, que se presentó como modelo universal. Su estrepitoso fracaso obligó al sector público a rescatar y resolver finalmente el impasse creado por el desorden de los privados; algunos de ellos, como O&Y, se vieron abocados a la bancarrota.

Aquellas experiencias crearon el desconcierto y desmontaron la credibilidad de la práctica del planeamiento, que sin duda era necesario mejorar. Pero, como simple reacción, produjeron la aparición de múltiples iniciativas de planeamiento sectorial: para proteger el medio ambiente, para definir estrategias económicas, para atender a los factores de la ecología, la movilidad, etc.; un conjunto de iniciativas bien intencionadas, pero a veces poco coherentes entre sí. También dieron lugar a la discusión y contraposición entre el plan y el proyecto; entre la estrategia y la acción, pero de forma contradictoria, que no enriqueció mucho el debate sobre su necesaria complementariedad.

Observamos últimamente que en Europa vuelve a crecer la demanda de planeamiento urbanístico, con nuevos contenidos y objetivos, que puede servir para hacer que se decanten en un espacio coherente parte de aquellas exigencias planteadas desde los distintos sectores del conocimiento ambiental, social y urbano. En cierto modo, se busca que el planeamiento

A FEW POINTS TO START WITH

Urban planning has a social legitimacy that it earned in the course of the 20th century and which has consolidated a discipline. Society accepts and expects this practice because:

- It ensures better development of urbanisation processes and urban transformations.
- It helps to guarantee the future, as it takes into account the necessary medium-term provisions.
- It allows a reduction of social inequality between areas within the same metropolitan area – in other words, it has the power to redistribute.

In this context, European urban planning has a strong tradition that rests on two components taken from ancient civilisation: the civitas and the urbs.

- The civitas reflects the body of the citizens and their social and productive needs.
- The urbs represents the physical medium that houses them and makes life possible for them. It also explains the formal and spatial concern of the city. Getting the two components to mesh properly is one of the central tasks of urban planning.

However, we must bear in mind that urban planning went through a critical period of bewilderment at the end of the 20th century, when liberal power proclaimed that planning was no longer necessary and that the private sector could do without it in building the city. London Docklands was a prime example of this and was presented as a universal model. Its calamitous failure forced the public sector to rescue and finally resolve the impasse produced by the disarray of private interests, some of which, such as O&Y, went bankrupt.

These experiences proved disconcerting and undermined the credibility and practice of urban planning, which could undoubtedly be improved. But, as a simple reaction, they led to the emergence of a large number of sectoral planning initiatives: to protect the environment, to define economic strategies, to attend to factors of ecology, mobility, etc., a set of initiatives that were well-intentioned but sometimes out of step one with another. They also gave rise to discussion and comparison between the plan and the project, between strategy and action, but in a way that was contradictory and that did little to enrich the debate over their necessary complementarity.

We note that recently in Europe there has been a renewed increase in the demand for urban planning, with new contents and aims, which could help bring coherency to some of the demands raised in different sectors of environmental, social and urban know-how.

In a way, the aim is that planning should be an element capable of gathering the many concerns involved and the basis for simplifying the complex administrative and bureaucratic situation and

Evolución de los planes: desde modelos analógicos hasta composiciones de estrategias en escalas y tiempos distintos (ejemplo de Roma).

How planning evolves: from analogical models to strategic compositions on different scales and at different times. The example of Rome.

ALGUNS PUNTS PREVIS

L'urbanisme té una legitimitat social que s'ha guanyat al llarg del segle xx i que ha consolidat una disciplina. La societat accepta i demana aquest pràctica perquè:

- Assegura un desenvolupament millor dels processos d'urbanització i de les transformacions urbanes.
- Ajuda a garantir el futur, ja que té en compte les previsions necessàries a mitjà termini.
- Permet una disminució dels desajustos socials entre àrees dins del mateix sistema metropolità, és a dir, disposa d'una capacitat redistributiva.

En aquest entorn, l'urbanisme europeu té una forta tradició que es recolza en dues components: la *civitas* i l'*urbs*, basades en la civilització antiga.

- La *civitas* reflecteix el conjunt de ciutadans i les seves necessitats socials i productives.
- L'*urbs* representa el medi físic que els acull i els permet desenvolupar-se. També ens explica la preocupació formal i espacial de la ciutat. Segurament, la imbricació correcta entre ambdós components és una de les tasques centrals del planejament.

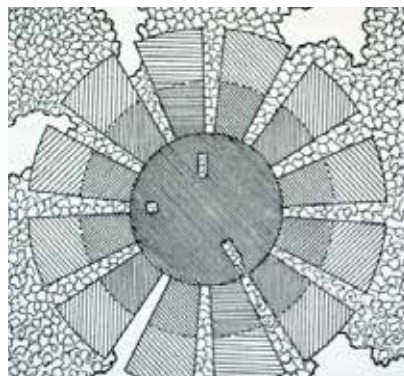
Tanmateix, cal tenir present que l'urbanisme va passar per un període crític i de desconcert a finals del segle xx, quan el poder lliberal va proclamar que el planejament ja no era necessari i que el sector privat podia fer la ciutat prescindint-ne. Els Docklands a Londres van ser un exemple paradigmàtic d'això, que es va presentar com a model universal. El seu estrepitós fracàs va obligar el sector públic a rescatar i resoldre finalment l'*impasse* creat pel desori dels privats; alguns d'ells, com O&Y, van patir la seva fallida.

Aquestes experiències van crear el desconcert i van desmuntar la credibilitat de la pràctica del planejament, que segur que calia millorar. Però, com a simple reacció, van produir l'aparició d'una multiplicitat d'iniciatives de planejament sectorial: per protegir el medi ambient, per definir estratègies econòmiques, per atendre els factors de l'ecologia, la mobilitat, etc.; un conjunt d'iniciatives ben intencionades, però a vegades poc coherents entre elles. També van donar lloc a la discussió i contraposició entre el pla i el projecte; entre l'estratègia i l'acció, però d'una forma contradictòria, que no va enriquir gaire el debat sobre la seva necessària complementarietat.

Observem que darrerament a Europa torna a créixer la demanda de planejament urbanístic, amb nous continguts i objectius, que pot servir per fer decantar en un espai coherent part d'aquelles exigències plantejades des dels diferents sectors del coneixement ambiental, social i urbà.

En certa manera, es busca que el planejament pugui ser un element de síntesi de les múltiples preocupacions i, a partir d'ell, poder simplificar la complicada situació administrativa i burocràtica, tot augmentant-ne l'eficiència. Cal celebrar, per exemple, la iniciativa del

Evolució dels plans:
des de models analògics fins
a composicions d'estratègies
en escales i temps [...] diferents
(exemple de Roma).

pueda ser un elemento de síntesis de las múltiples preocupaciones y, a partir de él, poder simplificar la complicada situación administrativa y burocrática, aumentando al propio tiempo su eficiencia. Hay que celebrar, por ejemplo, la iniciativa del Departamento de Territorio de la Generalitat por haber condensado en un nuevo Código de Urbanismo la legislación tan pesada y en gran parte redundante que nos rodea. Se puede pensar otra vez en el planeamiento urbanístico como herramienta de desarrollo y de mejora social.

Pero, ¿cómo ha de ser ese planeamiento? ¿Y sobre qué bases debe formularse? Quisiéramos tratar de entender cómo se debe arraigar en las consideraciones de la nueva cultura urbanística emergente. De entrada, debemos entender que este planeamiento ha evolucionado y está superando a algunos modelos previos, por ejemplo:

- No puede continuar arraigado en los “modelos” analógicos que se han aplicado muchísimo en el siglo xx. Había una imagen general que explicaba la idea del Plan; hoy descubrimos que afrontamos una complejidad todavía mayor, como explicaremos más adelante.*
- La idea del planeamiento y de la acción concertada desde el sector público –modelo de la posguerra– ha ido perdiendo fuerza y ha sido sustituida por un sistema donde el público tiene la capacidad de promover o de fijar reglas, pero el protagonismo ha pasado el sector privado y / o corporativo, que en general tenía la capacidad de financiarlo. Tal vez el planeamiento debe recuperar la fuerza de convencer y sugerir, al propio tiempo que evita los desarrollos especulativos.*
- También era necesario dar salida a las dinámicas para el despliegue del sistema industrial; pese a que todavía hoy está presente, seguramente no es el elemento más determinante. La transformación económica obliga a repensar los modelos de despliegue urbano.*

Por otra parte, la experiencia del planeamiento en el siglo xx consolidó algunas cuestiones esenciales, que todavía nos parecen válidas:

- Una metodología compartida con otras disciplinas, como por ejemplo: análisis, diagnóstico, evaluación crítica, alternativas, selección, propuestas, etc., Y los feedbacks correspondientes.*
- Unas referencias útiles sobre temas clave, que todavía piden ser evaluados, como por ejemplo: descentralización vs. densificación, nuevo crecimiento independiente de la ciudad vs. despliegue contextual, etc., entre otras cuestiones que van evolucionando según las fases de desarrollo urbano.*

making it more efficient. By way of example, we should rejoice at the move by the Generalitat's Ministry of Planning and Sustainability to condense the cumbersome and largely redundant legislation surrounding us into a new Planning Code. We can once again think of urban planning as a tool for developing and improving society.

But what form should this planning take? And on what basis should it be formulated? I would like to try to understand how it should take root in the considerations of the new emergent urban planning culture. To begin with, we must understand that this planning has evolved and is doing away with some of the earlier models. For example:

- It cannot continue anchored in the analogical 'models' that were largely applied in the 20th century. There was an overall image that explained the idea of the plan; today we learn that we are facing even greater complexity, as I shall show later.
- The idea of planning and of concerted action by the public sector – the postwar model – has gradually lost strength and been replaced by a system in which the public has the power to promote or lay down rules, but protagonism has passed to the private and/or corporate sector, which was generally in a position to pay for it. Perhaps planning should recover its power of conviction and suggestion and avoid speculative development.
- There was also a need to promote moves to deploy the industrial system; though still present today, this is probably not the most decisive element. The economic transformation forces us to rethink models for urban deployment.

In addition, the experience of planning in the 20th century consolidated certain essential questions that still seem valid:

- A methodology shared with other disciplines, such as analysis, diagnosis, critical evaluation, alternatives, selection, proposals, etc., and the corresponding feedback.
- Useful references to key issues which are still awaiting evaluation, such as decentralisation vs. densification, new independent growth vs. contextual deployment, etc., among other questions that evolve according to the stages of urban development.

Ámbito metropolitano de Barcelona
en el contexto de Cataluña

The Barcelona metropolitan area
in the context of Catalonia

Departament de Territori de la Generalitat per haver condensat en un nou Codi d'Urbanisme la legislació tan feixuga i en gran part redundat que ens envolta. Hom pot pensar altra vegada en el planejament urbanístic com a eina de desenvolupament i de millora social.

Però, com ha de ser aquest planejament? I en quines bases s'ha de formular? Voldríem tractar d'entendre com s'ha d'arrelar en les consideracions de la nova cultura urbanística emergent. D'entrada, hem d'entendre que aquest planejament ha evolucionat i està superant alguns models previs, per exemple:

- No pot continuar arrelat en els “models” analògics que s'han aplicat en gran manera al segle xx. Hi havia una imatge general que explicava la idea del Pla; avui descobrim que afrontem una complexitat encara més gran, com explicarem després.
- La idea del planejament i de l'acció concertada des del sector públic —model de la postguerra— ha anat perdent força i ha estat reemplaçada per un sistema on el públic té la capacitat de promoure o de fixar regles, però el protagonisme ha passat al sector privat i/o corporatiu, que en general tenia la capacitat de finançar-lo. Potser el planejament ha de recuperar la força de convèncer i suggerir, tot evitant els desenvolupaments especulatiu.
- També calia donar sortida a les dinàmiques per al desplegament del sistema industrial; tot i que encara avui hi és present, segurament no és l'element més determinant. La transformació econòmica obliga a repensar els models de desplegament urbà.

D'altra banda, l'experiència del planejament en el segle xx va consolidar algunes qüestions essencials, que encara ens semblen vàlides:

- Una metodologia compartida amb altres disciplines, com ara: anàlisi, diagnosi, avaluació crítica, alternatives, selecció, propostes, etc., i els *feedbacks* corresponents.
- Unes referències útils sobre temes clau, que encara demanen ser avaluats, com ara: descentralització vs. densificació, nou creixement independent de la ciutat vs. desplegament contextual, etc., entre altres qüestions que van evolucionant segons les fases de desenvolupament urbà.

Àmbit metropolità de Barcelona en el context de Catalunya.

CUESTIONES PLANTEADAS POR LA NUEVA CULTURA URBANÍSTICA

Hoy, sin embargo, nos encontramos en una nueva cultura urbanística que nos obliga a tener en cuenta nuevos paradigmas. Quisiera apuntar algunos de ellos y empezar a entender su implicación en el planeamiento urbanístico de realidades mayores y metropolitanas. Seguramente, estos temas se tocarán con más profundidad en trabajos en curso y se discutirán en futuros workshops.

1. Las ciudades y sobre todo las metrópolis son abiertas y están relacionadas entre sí, y los espacios "urbanizados" son muchas veces discontinuos y, por consiguiente, funcionan e interactúan en red. Esto no quiere decir que todo el territorio deba ser ciudad, muy al contrario: es preciso seleccionar bien los lugares donde la actividad humana es prioritaria para conseguir situaciones más armónicas con el territorio. Las estructuras sociales y productivas han cambiado: el desarrollo a medio plazo no exige necesariamente un gran crecimiento físico, como sí ha ocurrido en decenios anteriores.

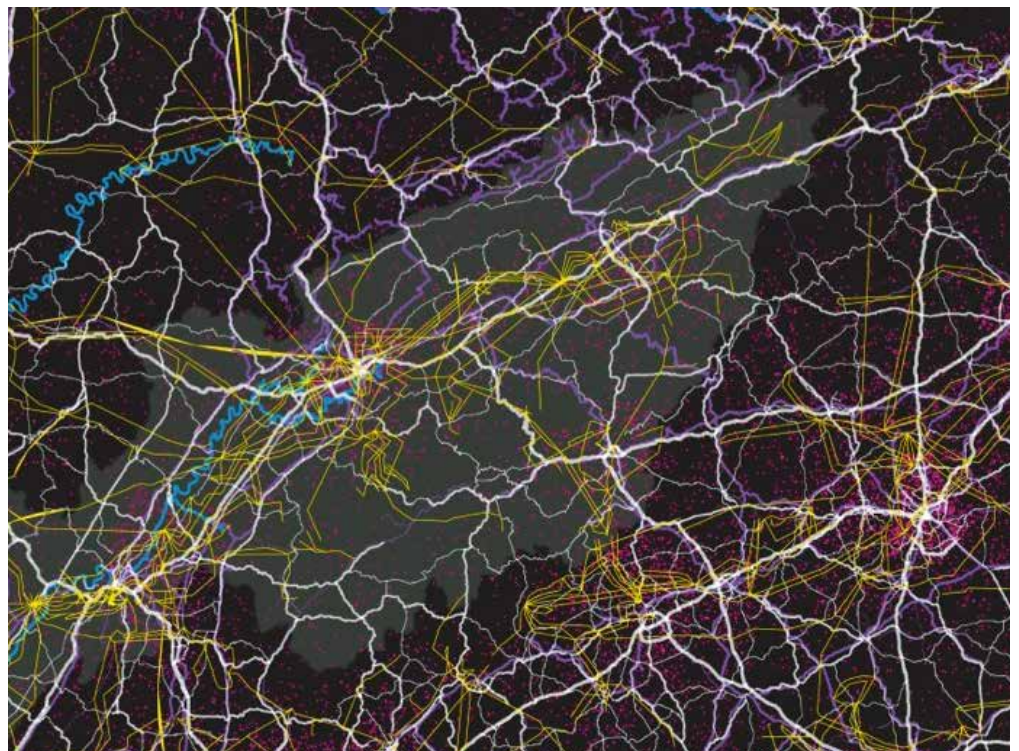
2. Las ciudades grandes están sometidas a la competencia a escala global. Como sabemos, la estructura económica es cada vez más global; la densidad de información y la accesibilidad global reflejan las posiciones más favorables para captar los sectores punta de la economía. A escala europea, la competencia entre regiones metropolitanas es continua y feroz. Por otro lado, la ciudad clásica resulta ser demasiado pequeña y no es

QUESTIONS RAISED BY THE NEW URBAN PLANNING CULTURE

Today, though, we find ourselves immersed in a new urban planning culture that forces us to take new paradigms into account. I would like to mention a few of these paradigms and begin to understand their implications in planning for large metropolitan realities. These topics will probably be dealt with in more detail in ongoing work and will be discussed in future workshops.

1. Cities and especially metropolises are open and are interrelated, and built-up areas are very often discontinuous and therefore operate and interact as a network. This does not mean that the whole of the area must be city. On the contrary, the places where human activity is a priority must be carefully chosen to create situations that are more in tune with the land. Our social and productive structures have changed: medium-term development does not necessarily demand large physical growth as it did in earlier decades.

2. Large cities are subjected to competition on a global scale. As we know only too well, our economic structure is becoming more and more globalised; the density of information and global access reflect the most favourable positions for capturing cutting-edge sectors of the economy. On a European scale, competition between metropolitan regions is constant and ferocious. In addition, the classical city was too small and is not flexible enough, for which reason the choice is for

1 *Las ciudades son abiertas y funcionan e interactúan como sistemas en red.*
2 *Mapa de las comunicaciones vía Internet en el mundo.*

1 *Cities are open and operate and interact as network systems.*
2 *Map of internet communications in the world.*

QÜESTIONS PLANTEJADES PER LA NOVA CULTURA URBANÍSTICA

Avui, però, ens trobem en una nova cultura urbanística que ens obliga a tenir en compte nous paradigmes. Voldria apuntar-ne alguns i començar a entendre la seva implicació en el planejament urbanístic de realitats grans i metropolitanes. Segurament, aquests temes es tocaran amb més profunditat en treballs en curs i es discutiran en futurs *workshops*.

1. Les ciutats i sobretot les metròpolis són obertes i estan relacionades entre si, i els espais "urbanitzats" són moltes vegades discontinus i, per tant, funcionen i interactuen en xarxa. Això no vol dir que tot el territori hagi de ser ciutat, ans al contrari: cal seleccionar bé els indrets on l'activitat humana és prioritària per aconseguir situacions més harmòniques amb el territori. Les estructures socials i productives han canviat: el desenvolupament a mitjà termini no exigeix necessàriament un gran creixement físic, com sí que ha passat en dècades precedents.

2. Les ciutats grans estan sotmeses a la competència a escala global. Com sabem prou bé, l'estructura econòmica és cada cop més global; la densitat d'informació i l'accessibilitat global reflecteixen les posicions més favorables per captar els sectors punta de l'economia. A escala europea, la competència entre regions metropolitanes és contínua i ferotge. D'altra banda, la ciutat clàssica resulta ser massa petita i no és suficientment flexible, i és per això que s'opta per l'organització d'espais regionals. Aquests espais agrupen diverses àrees metropolitanes, que són a la vegada competitives entre si, alhora que funcionen com a entitats complementàries. Aquí la qualitat de la ciutat i dels seus serveis es demostren com a valors fonamentals.

Mentrestant, el territori es transforma amb nous patrons, tenint en compte que les distàncies entre punts són mesurades per temps de trajecte i no per dimensions reals. Això s'ha demostrat clarament en l'evolució de les ciutats i les metròpolis a França i a Centreeuropa, a partir del

- 1 Les ciutats són obertes i funcionen i interactuen com a sistemes en xarxa.
- 2 Mapa de les comunicacions via Internet al món.

suficientemente flexible, y ese es el motivo de que se opte por la organización de espacios regionales. Estos espacios agrupan diferentes áreas metropolitanas, que son competitivas entre sí, a la vez que funcionan como entidades complementarias. Aquí la calidad de la ciudad y la calidad de sus servicios demuestran ser valores fundamentales.

Mientras tanto, el territorio se transforma con nuevos patrones, teniendo en cuenta que las distancias entre puntos son medidas por tiempo de trayecto y no por dimensiones reales. Esto se ha demostrado claramente en la evolución de las ciudades y las metrópolis en Francia y Centroeuropa, a partir del tren de "alta velocidad". El mapa se encoge porque los tiempos de los recorridos se reducen y la distribución funcional se altera notablemente. En nuestro escenario más próximo, Girona ya no está sólo a 100 km de Barcelona, sino sobre todo a cuarenta minutos de Sants Estació, un tiempo similar al que podemos tardar a desplazarnos en coche desde Cornellà hasta la Torre Agbar. Estos cambios de accesibilidad nos obligan a pensar de manera renovada el territorio metropolitano.

En el marco de las grandes metrópolis globales, en Europa se distinguen algunos clusters o ejes de desarrollo "naturales": el corredor mediterráneo europeo es un ejemplo paradigmático de ello. Dentro de una entidad como este corredor –que va de Suecia a Algeciras–, existe competencia entre los polos metropolitanos más potentes, pero también existe complementariedad para hacerse fuertes ante los demás.

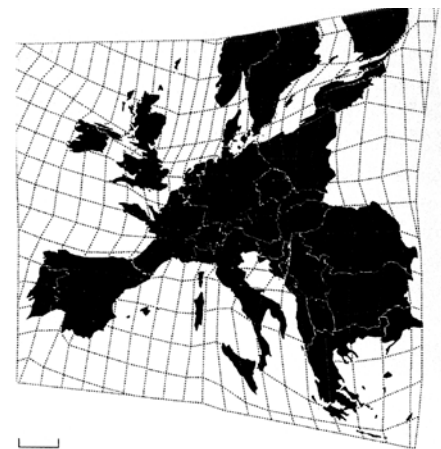
Estos sistemas macrorregionales los encontramos igualmente en Japón, en Holanda o los EE.UU.: son las formas de la nueva urbanización que ya anticipaba Lloyd Rodwin como base del futuro de las metrópolis.

organising regional spaces. These spaces bring together various metropolitan areas which in turn compete among themselves, at the same time as they function as complementary entities. Here the quality of the city and of its services emerges as a fundamental value.

Meanwhile, land is transformed according to new patterns, taking into account that the distance between two points is measured in terms of the time spent travelling rather than in real dimensions. This has been clearly demonstrated in the way cities and metropolises in France and central Europe have evolved since the 'high-speed' train. Maps are shrinking because travel times are being reduced and functional distribution is considerably altered. In our most immediate scenario, Girona is no longer just 100 km from Barcelona, but, above all, 40 minutes from Sants station, about the same time it takes to travel by car from Cornellà to the Torre Agbar. These changes in accessibility force us to change the way we think about the metropolitan region.

In the framework of the large global metropolises, in Europe certain clusters or 'natural' paths for development can be made out: the European Mediterranean corridor is one paradigmatic example. In an entity like this corridor (which runs from Switzerland to Algeciras), there is competition between the most powerful metropolitan poles, but there is also complementarity to join forces against others.

These macro-regional systems can also be found in Japan, Holland and the USA. They are the new forms of urbanisation foreseen by Lloyd Rodwin as the basis for the future of metropolises.

1 El mapa de Europa se encoge por la disminución de los tiempos de recorrido.

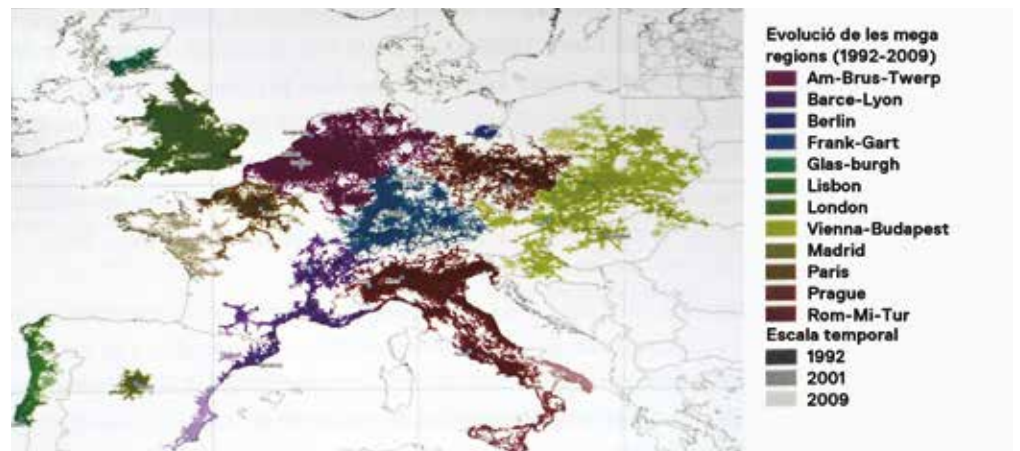
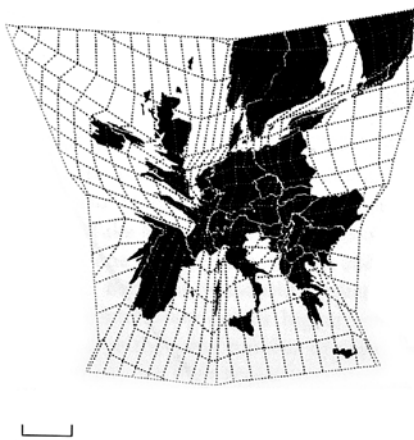
2 Clústeres y ejes "urbanos" de las grandes metrópolis europeas.

1 The map of Europe is shrinking as travel time is reduced.

2 Clusters and 'urban' hubs in the large European metropolises.

tren d'“alta velocitat”. El mapa s'encongeix perquè els temps dels recorreguts es redueixen i la distribució funcional s'altera notablement. En el nostre escenari més pròxim, Girona ja no és només a 100 km de Barcelona, sinó sobretot a quaranta minuts de Sants Estació, un temps semblant al que podem tardar a desplaçar-nos en cotxe des de Cornellà fins a la Torre Agbar. Aquests canvis d'accessibilitat ens obliguen a pensar d'una manera renovada el territori metropolità.

En el marc de les grans metròpolis globals, a Europa es distingeixen alguns clústers o eixos de desenvolupament “naturals”: el corredor mediterrani europeu n'és un exemple paradigmàtic. Dins d'una entitat com aquest corredor —que va de Suècia a Algesires—, hi ha competència entre els pols metropolitans més potents, però també hi ha complementarietat per fer-se forts davant dels altres. Aquests sistemes macroregionals es troben igualment al Japó, a Holanda o als EUA: són les formes de la nova urbanització que ja anticipava Lloyd Rodwin com a base del futur de les metròpolis.

- 1 El mapa d'Europa s'encongeix per la disminució dels temps de recorregut.
- 2 Clústers i eixos “urbans” de les grans metròpolis europees.

3. La mejora de las condiciones medioambientales emerge como una de las garantías de la calidad metropolitana. Hay que entender el territorio metropolitano como fragmentos que integran el espacio abierto a gran escala, comprender que la naturaleza es parte de la ciudad y no sólo un entorno exterior que la rodea. Un buen número de actividades recreativas y productivas pueden encontrar su espacio en una definición más precisa de lo que denominamos espacio no urbanizable.

Por ejemplo, uno de los temas que aún no se ha sabido resolver es la relación entre tejidos urbanos y espacios abiertos. Los contactos entre los parques y la ciudad son todavía hoy duros y difíciles, como lo eran hace cuarenta años. Pero también aquí aparecen nuevas cuestiones que pueden permitirnos llevar a cabo una recalificación muy importante de estos espacios. Venimos de la tradición de la urbs, en la que lo que realmente importa es proyectar el espacio construido, los edificios, la piedra. Eso es precisamente lo que explicaba hace años Elies Torres en su artículo –tan claro– “Y el resto, verde”, en el que trata de reclamar más esfuerzo de creatividad y de proyecto en un tema tan importante.

Todo ello hay que enfocarlo en el especificado de una ciudad mediterránea, de qué modos puede ser más protagonista del espacio la vegetación, puede ser reciclada el agua, pueden ser tratados debidamente los residuos, puede utilizarse mejor la energía... En definitiva, se trata de enriquecer y hacer más eficiente el metabolismo metropolitano, que en su conjunto puede crear una entidad más atractiva. Ramon Folch lo explica en detalle.

Seguramente no es exagerado pensar que con esta orientación la metrópolis acabará siendo más amable y las infraestructuras podrán incorporar otros modos de transporte y convertirse en potentes redes verdes.

3. Improvement in environmental conditions is emerging as one of the guarantees of metropolitan quality. The metropolitan area must be understood as a series of fragments making up the open space on a large scale; we must understand that nature is a part of the city and not just an outer wrapper surrounding it. A large number of recreational and productive activities could take their place in a more exact definition of what we call undevelopable space.

For example, one of the issues no-one has yet managed to solve is the relationship between urban fabric and open spaces. Contact between the city and its parks is still awkward and difficult, just as it was 40 years ago. But here, too, new questions arise that can help us carry out a very considerable requalification of these spaces. We come from the tradition of the urbs, in which what really matters is planning the built space, the buildings, the stone. This is precisely what Elies Torres explained years ago in his clear-sighted article ‘Y el resto, verde’, in which he tried to demand a greater effort of creativity and foresight in such an important matter.

All this has to be looked at in the specific context of a Mediterranean city, of how the vegetation can be made more of a feature in the space, how water can be recycled, how solid waste can be dealt with properly, how we can make better use of energy, etc. In short, it’s a case of enriching the metropolitan metabolism and making it more efficient, so that it can as a whole create a more attractive entity. Ramon Folch explains this in detail.

It’s probably no exaggeration to think that with this approach the metropolis will eventually become friendlier and infrastructures will be able to incorporate other modes of transport and become powerful green networks.

1 La “naturaleza” puede pasar a ser un elemento sustancial de la ciudad, algunas actividades recreativas y productivas tienen cabida en ella en el tiempo.

2 Sección de una calle que participa del metabolismo urbano integrando más funciones.

1 ‘Nature’ can become a substantial element of the city; there’s room in it for some leisure and productive activities in time.

2 Cross-section of a street which contributes to the urban metabolism by integrating more functions.

3. La millora de les condicions mediambientals emergeix com una de les garanties de la qualitat metropolitana. Cal entendre el territori metropolità com uns fragments que integren l'espai obert a gran escala, comprendre que la natura és part de la ciutat i no només un entorn exterior que l'envolta. Un bon nombre d'activitats recreatives i productives poden trobar el seu espai en una definició més precisa del que anomenem espai no urbanitzable.

Per exemple, un dels temes que encara no s'han sabut resoldre és la relació entre els teixits urbans i els espais oberts. Els contactes entre els parcs i la ciutat són encara avui durs i difícils, a la manera que ho eren fa quaranta anys. Però aquí també apareixen noves qüestions que ens poden permetre dur a terme una requalificació molt important d'aquests espais. Venim de la tradició de l'urbs, en la qual el que realment importa és projectar l'espai construït, els edificis, la pedra. Això és precisament el que explicava Elies Torres fa anys en el seu article tan clar "Y el resto, verde", en el qual tracta de reclamar més esforç de creativitat i de projecte en un tema tan important.

Tot això cal mirar-ho en l'especificat d'una ciutat mediterrània, en les maneres com la vegetació pot ser més protagonista de l'espai, com l'aigua pot ser reciclada, com els residus poden ser tractats com cal, com podem utilitzar millor l'energia... En definitiva, es tracta d'enriquir i fer més eficient el metabolisme metropolità, que en el seu conjunt pot crear una entitat més atractiva. Ramon Folch ho explica en detall.

Segurament no és exagerat pensar que amb aquesta orientació la metròpolis acabarà sent més amable i les infraestructures podran incorporar altres modes de transport i esdevenir potents xarxes verdes.

1 La "natura" pot esdevenir un element substancial de la ciutat; algunes activitats recreatives i productives hi tenen cabuda en el temps.

2 Secció d'un carrer que participa del metabolisme urbà integrant més funcions.

4. Otra cuestión observada es la revolución en las formas de comunicación y las tecnologías de la información, con un fuerte impacto sobre el urbanismo. Los cambios en las formas y tecnologías de transporte y comunicación continúan a un ritmo más acelerado que los ya experimentados en los siglos XIX y XX.

Estas dinámicas han transformado las morfologías de las ciudades y también generan ahora nuevas formas de edificios donde la información permite dar respuestas inteligentes al cambio físico.

Cabe distinguir entre infraestructuras hard e infraestructuras soft. Respecto a las primeras, más habituales y de alto coste, es necesario introducir conceptos de reversibilidad para justificar su inversión a largo plazo, teniendo en cuenta cómo evolucionan la movilidad privada y el transporte público, con el tren como protagonista. Hay que tener también en cuenta la transformación de los elementos asociados a la movilidad y la comunicación: vemos, por ejemplo, las investigaciones del MIT en Cambridge sobre los nuevos artefactos diseñados y no sabemos decir si son cápsulas, motos en volumen o coches del futuro. Asimismo, la investigación sobre la energía solar hace volar hoy en día aviones no contaminantes... Así pues, tanto el uso como el diseño de las infraestructuras tradicionales deberán repensarse para satisfacer las nuevas demandas.

En todo caso, la movilidad no deja de aumentar –el movimiento de personas, de mercancías, de datos inmateriales, etc.–. Lo que contribuye en gran medida a la urbanidad contemporánea; por lo tanto, conviene buscar formas de organización y de distribución más sostenibles para estos movimientos.

Por otro lado, están los elementos soft, que forman el digital and mobile media. Son elementos en continua transformación y de distribución masiva que garantizan el uso inteligente por parte de los ciudadanos –a través de instrumentos cada vez más difusos, como los teléfonos avanzados, entre otros– de muchas infraestructuras hard, pesadas y costosas, que cada vez resultan más accesibles.

4. Another matter that was observed is the revolution in forms of communication and information technologies, which have a powerful impact on urban planning. Changes in forms and technologies of transport and communication are proceeding at a faster rate now than they did in the 19th and 20th centuries.

These dynamics have transformed the morphologies of cities and have also generated new forms of buildings where information means we can provide intelligent answers to the physical change.

We can distinguish between 'hard' infrastructures and 'soft' infrastructures. As regards the former, which are more usual and have a higher cost, we need to introduce concepts of reversibility to justify the investment in the long term, bearing in mind how private mobility and public transport are evolving, with rail travel as the star. We must also bear in mind changes in elements associated with mobility and with communication. We see, for example, the research by the MIT in Cambridge into recently designed artefacts and there is no telling if these are capsules, motorbikes in volume or cars of the future. Similarly, research into solar energy already makes non-polluting aeroplanes fly today... Both the use and the design of traditional infrastructures, therefore, will have to be rethought to satisfy new demands.

At all events, mobility never stops increasing (movement of people, goods, immaterial data, etc.), and this makes a large contribution to today's urban existence. It would therefore be a good thing to find more sustainable forms of organisation and distribution for this movement.

In addition, there are the software elements that make up our digital and mobile media. These are mass-distributed elements in constant transformation that guarantee intelligent use by citizens – through increasingly widespread instruments like advanced telephones and others – of many heavy and costly 'hard' infrastructures that are becoming more and more accessible. These are changes that

La transformación de los elementos asociados a la movilidad y la comunicación deberán hacer repensar el diseño de las infraestructuras: Su reversibilidad es necesaria.

The transformation of elements associated with mobility and communication will have to make us rethink the design of infrastructures. Their reversibility is a must.

4. Una altra qüestió observada és la revolució en les formes de comunicació i les tecnologies de la informació, amb un fort impacte sobre l'urbanisme. Els canvis en les formes i tecnologies de transport i comunicació continuen a un ritme més accelerat del dels ja experimentats en els segles XIX i XX.

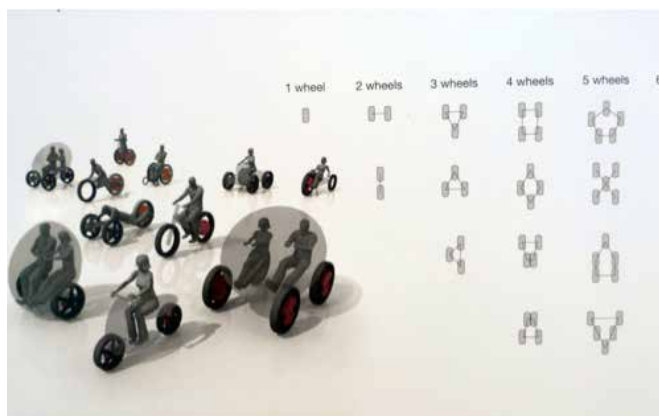
Aquestes dinàmiques han transformat les morfologies de les ciutats i també generen ara noves formes d'edificis on la informació permet donar respostes intel·ligents al canvi físic.

Hom pot distingir entre infraestructures *hard* i infraestructures *soft*. Respecte de les primeres, més habituals i d'alt cost, cal introduir conceptes de reversibilitat per justificar la seva inversió a llarg termini, tenint en compte com evolucionen la mobilitat privada i el transport públic, amb el tren com a protagonista. També cal tenir en compte la transformació dels elements associats a la mobilitat i la comunicació: veiem, per exemple, les recerques del MIT a Cambridge sobre els nous artefactes dissenyats i no sabem dir si són càpsules, motos en volum o cotxes del futur. Així mateix, la recerca sobre l'energia solar ja fa volar avions no contaminats avui en dia... Així doncs, tant l'ús com el disseny de les infraestructures tradicionals hauran de ser repensats per satisfer les noves demandes.

En qualsevol cas, la mobilitat no deixa d'augmentar –el moviment de persones, de mercaderies, de dades immaterials, etc.–, fet que contribueix en gran manera a la urbanitat contemporània; per tant, convé buscar formes d'organització i de distribució més sostenibles per a aquests moviments.

D'altra banda, hi ha els elements *soft*, que formen el *digital and mobile media*. Són elements en transformació contínua i de distribució massiva que garanteixen l'ús intel·ligent per part dels ciutadans –a través d'instruments cada cop més difusos, com els telèfons avançats, entre altres– de moltes infraestructures *hard*, pesades i costoses, que cada cop resulten més accessibles. Són canvis que afecten la ciutat i tenen una forta incidència social. En tot cas, caldrà que aquestes transformacions siguin avantatjoses per a la majoria de la comunitat.

Cal no oblidar que molts fluxos avui ja no requereixen un espai propi –no passen per canals–, però assenyalen els llindars de l'àmbit d'influència metropolitana (perquè hi són més presents que en la resta del territori). Potser la vella controvèrsia entre transport públic i mobilitat privada pot quedar superada aquí per una visió més àmplia i madura de la mobilitat, on l'elecció entre els modes de transport per part de l'usuari és un fet nou i decisiu. Segur que també hi ha altres paradigmes nous sobre la taula.

La transformació dels elements associats a la mobilitat i la comunicació hauran de fer repensar el disseny de les infraestructures: la seva reversibilitat és necessària.

Son cambios que afectan a la ciudad y tienen gran incidencia social. En todo caso, será necesario que estas transformaciones sean ventajosas para la mayoría de la comunidad.

No hay que olvidar que muchos flujos ya no requieren hoy un espacio propio –no pasan por canales–, pero señalan los umbrales del ámbito de influencia metropolitana (porque están más presentes en él que en el resto del territorio). Tal vez la vieja controversia entre transporte público y movilidad privada pueda quedar superada aquí por una visión más amplia y madura de la movilidad, en la que la elección entre los modos de transporte por parte del usuario es un hecho nuevo y decisivo. Seguro que se encuentran sobre la mesa también otros paradigmas nuevos.

5. Las estructuras sociales y productivas están cambiando

Como bien ha explicado Joan Subirats, evoluciona la demografía, crece el envejecimiento, aumenta el número de familias monoparentales y, por consiguiente, hay una demanda mayor de unidades residenciales; todo ello mientras no cesa de crecer la desigualdad. Las formas de vivir cambian y afectan a los espacios cívicos y los equipamientos. La proximidad a los espacios cívicos aparece como un valor en sí mismo. Todas estas cuestiones deben tenerse en cuenta a la hora de diseñar la metrópolis.

Las formas de trabajo se diversifican y se comprueba que es necesario proporcionar espacios urbanos de naturaleza diferenciada según el sector de población residente. Las demandas cambian en función de los distintos grupos de edad y de su formación.

En algunos lugares, como por ejemplo Singapur o Dinamarca, la capacidad de atracción de cierta mano de obra cualificada se sitúa como prioridad

affect the city and have a considerable social impact. Whatever the case, these transformations will have to offer advantages for the majority of the community.

We must not forget that many of today's flows no longer require their own space – they do not run in channels –, but indicate the thresholds of the area of metropolitan influence (because they have a greater presence there than in the rest of the region). Perhaps the old controversy between public transport and private mobility could be overcome here with a broader and more mature view of mobility, where the choice between modes of transport by the user is something new and decisive. I am sure there are also other new paradigms on the table.

5. Social and productive structures are changing

As Joan Subirats has explained so well, the population evolves, ageing is on the increase, the number of single-parent families is rising and as a result there is greater demand for housing units; meanwhile, inequality grows relentlessly. Ways of life change and affect civic spaces and facilities. Proximity to civic spaces emerges as an asset in itself. All these things have to be taken into account when it comes to designing a metropolis.

Forms of employment diversify and we see that urban spaces of a different type have to be provided according to the sector of population living there. Demands change according to the different age groups and their education.

In some places, such as Singapore or Denmark, the power to attract skilled manpower becomes a priority in order to set up innovative forms of economic activity. To achieve this, the quality of services and facilities in the metropolis is fundamental, a

Sustainable City

Los planes para Singapur y Estocolmo buscan proporcionar espacios urbanos distintos y atraer mano de obra cualificada.

The plans for Singapore and Stockholm seek to provide different urban spaces and attract qualified manpower.

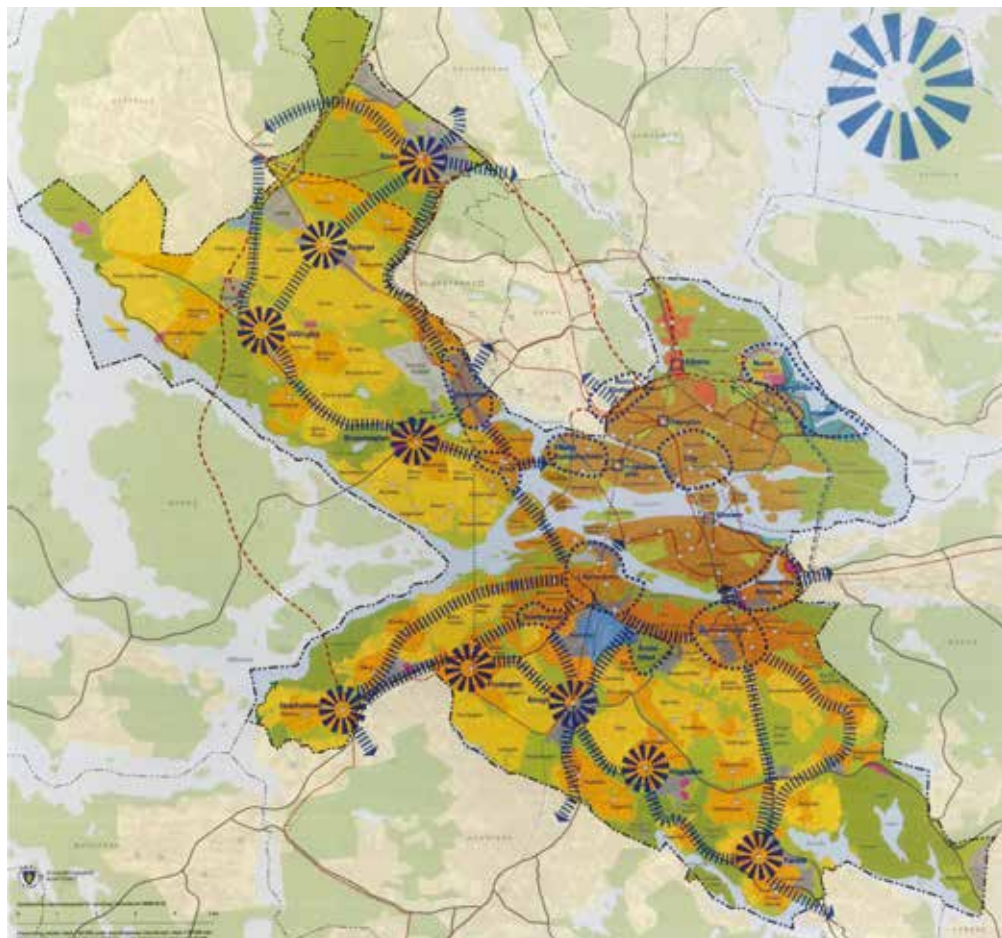
5. Les estructures socials i productives estan canviant

Com bé ha explicat Joan Subirats, la demografia evoluciona, l'envelliment creix, el nombre de famílies monoparentals augmenta i, per tant, hi ha una demanda més alta d'unitats residencials; tot això mentre la desigualtat no para de créixer. Les formes de viure canvien i afecten els espais cívics i els equipaments. La proximitat als espais cívics apareix com un valor en si mateix. Totes aquestes qüestions s'han de tenir en compte a l'hora de dissenyar la metròpolis.

Les formes de treball es diversifiquen i es comprova que cal proporcionar espais urbans de naturalesa diferenciada segons el sector de població resident. Les demandes canvien en funció dels diferents grups d'edat i de la seva formació.

En alguns indrets, com ara Singapur o Dinamarca, la capacitat d'atracció de certa mà d'obra qualificada se situa com una prioritat per tal d'establir formes d'activitat econòmica innovadores. Per aconseguir-ho, la qualitat dels serveis i dels equipaments de la metròpolis resulta fonamental, una qüestió que genera un model que pot beneficiar tant els residents de fa temps com els que s'hi incorporen.

6. Els sistemes metropolitans es produeixen amb una gran diversitat funcional i morfològica, fet que constitueix un gran potencial per a la metròpolis. En aquest sentit, cal superar el

Els plans per a Singapur i Estocolm busquen proporcionar espais urbans diferents i atraure mà d'obra qualificada.

para establecer formas innovadoras de actividad económica. Para conseguirlo, resulta fundamental la calidad de los servicios y de los equipamientos de la metrópolis, cuestión que genera un modelo que puede beneficiar tanto a los residentes de hace tiempo como a los que se incorporan.

6. Los sistemas metropolitanos se producen con gran diversidad funcional y morfológica, lo cual constituye un gran potencial para la metrópolis. En este sentido, es necesario superar el concepto de zonificación que separa y segrega, cuando descubrimos que hay usos que pueden compartir y formar estructuras híbridas. Al mismo tiempo, todavía hay usos que resultan conflictivos o peligrosos y que deben permanecer segregados.

La diversidad se presenta en los sectores productivos que pueden combinar entidades muy distintas: pueden coexistir –quizás en espacios separados– la industria, la investigación, los servicios punta, y también la agricultura urbana puede tener su papel.

7. Las morfologías urbanas residenciales o mixtas deben tener en cuenta la evolución de las demandas demográficas y de las formas de vivir. Estudios recientes nos hablan de que la vivienda no es tan sólo el lugar donde se duerme, sino también lugar de trabajo y relación; la privacidad es un valor en crecimiento que es necesario tener en cuenta. Las exigencias de sostenibilidad, de ahorro energético y de reducción de emisiones pueden crearnos nuevas demandas sobre el parque residencial tradicional, que podrá mejorarse. La ciudad sostenible nos pide cierta densidad si queremos poder conseguir servicios y equipamientos a coste razonable. Las formas de baja densidad deben tratarse adecuadamente intensificando el uso donde sea posible.

question that generates a model of benefit both to established residents and to new arrivals.

6. Metropolitan systems are produced with a great functional and morphological diversity, which constitutes a great potential for the metropolis. In this respect, we need to do away with the concept of zoning that separates and segregates, when we discover there are uses that can share and form hybrid structures. At the same time, though, there are still uses that are conflictive or dangerous and that will have to remain segregated.

Diversity shows itself in the productive sectors, which can combine very different entities: industry, research, key services can all coexist – perhaps in separate spaces – and urban agriculture has a part to play, too.

7. Residential urban or mixed morphologies must take into account the developments in demographic demands and in ways of life. Recent studies tell us that housing is not just where people sleep, but also a workplace and the setting for relating. Privacy is a rising value that must be borne in mind. The demand for sustainability, energy savings and reduced emissions can place new demands on the traditional housing stock, which can be improved. The sustainable city calls for a certain density if we hope to get services and facilities at a reasonable cost. Low-density forms must be suitably dealt with, intensifying use where possible.

1 Esquema de la relación densidad-servicios.
2 Es posible la integración de nuevos elementos en zonas densas ya construidas. En Eindhoven se introduce vegetación que participe del metabolismo natural.

1 Scheme of the relation between density and services.
2 New elements can be integrated in previously constructed high-density areas. In Eindhoven vegetation is introduced to form part of the natural metabolism.

concepte de zonificació que separa i segrega, quan descobrim que hi ha usos que poden compartir i formar estructures híbrides. Alhora, encara hi ha usos que són conflictius o perillosos i que han de romandre segregats.

La diversitat es presenta en els sectors productius que poden combinar entitats molt diferents: poden coexistir –potser en espais separats– la indústria, la recerca, els serveis punta, i també l'agricultura urbana pot tenir-hi el seu rol.

7. Les morfologies urbanes residencials o mixtes han de tenir en compte l'evolució de les demandes demogràfiques i de les formes de viure. Els estudis recents ens parlen que l'habitatge no és només el lloc on es dorm, sinó també un lloc de treball i de relació; la privacitat és un valor creixent que cal tenir en compte. Les exigències de sostenibilitat, d'estalvi energètic i de reducció d'emissions ens poden crear noves demandes sobre el parc residencial tradicional, que podrà ser millorat. La ciutat sostenible ens demana una certa densitat si volem poder aconseguir uns serveis i equipaments a un cost raonable. Les formes de baixa densitat han de ser tractades adequadament intensificant l'ús on sigui possible.

1 Esquema de la relació densitat-serveis.

2 La integració de nous elements és possible en zones denses ja construïdes. A Eindhoven s'introdueix vegetació que participi del metabolisme natural.

8. La transformación de la metrópolis crea espacios de oportunidad. La evolución de los grandes fragmentos urbanos a gran escala metropolitana es lo que puede aportar soluciones a las nuevas demandas funcionales y de servicios. Son oportunidades para crear, entre otros:

- Continuidades entre los sistemas verdes, que pueden formar mallas bien estructuradas.
- Nuevas centralidades metropolitanas, que redistribuyen la urbanidad.
- Espacios intercambiadores, que ponen en relación espacios muy diferentes.
- Espacios “entre” o en proceso de consolidación, que pueden actualizarse a las nuevas exigencias de sostenibilidad y formas de vivir.

9. Es necesario evaluar la evolución de los modelos productivos posibles y encajar los emergentes.

Por un lado, hay una creciente tendencia favorable a la economía del conocimiento (spin-off) como sector capaz de tirar de otros sectores productivos de la metrópolis. Por otro lado, se advierte la pervivencia de sectores de manufactura y ensamblaje industrial debidamente evolucionados.

Algunos sectores como la logística piden en sí mismos una reflexión profunda, así como la economía on-line, que es una de las consecuencias del acceso continuo a la información. También la piden los sistemas de diseño y fabricación por ordenador,

8. Transforming the metropolis creates spaces of opportunity. The evolution of large urban fragments on a metropolitan scale is something that can provide answers to the demand for new functions and services. Amongst other things, there are opportunities to create:

- Continuity between green systems, which can form well structured networks.
- New metropolitan downtown areas to redistribute the city.
- Interchange spaces to relate very different spaces.
- ‘In-between’ spaces or spaces undergoing consolidation, which can be brought up to date with new sustainability demands and ways of life.

9. We need to assess the evolution of possible production models and fit in emerging models.

On the one hand, there is a growing tendency in favour of the knowledge economy (spin-off) as a sector that can draw in other productive sectors in the metropolis. On the other hand, one notes the survival of duly evolved manufacturing and industrial assembly sectors.

Sectors such as logistics call for profound reflection in their own right, as does the online economy, which is one of the consequences of continuous access to information. The same goes for computer design and manufacturing systems, which have a considerable impact on work in production and in the provision of services.

1 La autopista M-128 de Boston enlaza distintos “espacios de oportunidad” buscando la innovación fuera del continuo urbano.
2 Nuevos espacios naturales e infraestructuras de Barcelona con el 22@ entre los sectores pioneros dedicados a la economía del conocimiento.

1 Route 128 in Boston connects various ‘spaces for opportunity’ in search of innovation outside the urban continuum.
2 New natural areas and infrastructures in Barcelona with 22@ as one of the pioneer sectors devoted to the knowledge economy.

8. La transformació de la metròpolis crea espais d'oportunitat. És l'evolució dels grans fragments urbans a gran escala metropolitana el que pot aportar solucions a les noves demandes funcionals i de serveis. Són oportunitats per crear, entre d'altres:

- Continuitats entre els sistemes verds, que poden formar malles ben estructurades.
- Noves centralitats metropolitanes, que redistribueixin la urbanitat.
- Espais intercanviadors, que posen en relació espais molt diferents.
- Espais "entre" o en procés de consolidació, que poden actualitzar-se a les noves exigències de sostenibilitat i formes de viure.

9. Cal avaluar l'evolució dels models productius possibles i encaixar els emergents.

D'una banda, hi ha una tendència creixent a favor de l'economia del coneixement (*spin-off*) com a sector capaç d'estirar-ne d'altres de productius de la metròpolis. D'altra banda, es constata la pervivència de sectors de manufactura i d'assemblatge industrial degudament evolucionats.

Sectors com la logística demanen en si mateixos una reflexió profunda, així com l'economia *on-line*, que és una de les conseqüències de l'accés continu a la informació. També la demanen els sistemes de disseny i fabricació per ordinador, que tenen un gran impacte sobre el treball en la producció i en la provisió de serveis.

L'ordinador i sobretot el software són elements clau en tots els sectors, en processos de racionalització progressiva, i donen pas a robòtica i a la reorganització dels sistemes de treball. Per això cal entendre quines lògiques espacials demanen aquests en el futur sistema metropolità.

- 1 L'autopista M-128 de Boston enllaça diferents "espais d'oportunitat" buscant la innovació fora del continuu urbà.
- 2 Nous espais naturals i infraestructures de Barcelona amb el 22@ com un dels sectors pioners dedicats a l'economia del coneixement.

que tienen un gran impacto sobre el trabajo en la producción y en la provisión de servicios.

El ordenador y todo el software son elementos clave en todos los sectores, en procesos de racionalización progresiva, y dan paso a la robótica y a la reorganización de los sistemas de trabajo. Por ello es necesario entender qué lógicas espaciales piden éstos en el futuro sistema metropolitano.

10. El instrumental operativo de planeamiento presenta algunas características innovadoras. Si observamos otras experiencias urbanísticas recientes, descubrimos una revisión profunda de las formas de control de la forma urbana y algunas sugerencias de gestión con orientaciones muy diferenciadas.

Asimismo, no se puede abandonar el estudio específico de los espacios o sectores metropolitanos que deben ser objeto de atención especial, tanto porque hay que atender las necesidades de sus residentes como por la fuerza de las oportunidades que generan.

EL PDU EN ESTA NUEVA CULTURA URBANÍSTICA

Las cuestiones planteadas desde la nueva cultura urbanística nos hacen pensar que el PDU deberá afrontar nuevos retos en el campo disciplinar y requieren nuevas formas de planeamiento que deben hacer frente a otras condiciones, como las que mencionamos a continuación.

1. Probablemente se trata de un urbanismo que trabaja con "múltiples capas" (layers) y que supera la tradición del urbanismo bidimensional (2-D). Las técnicas actuales lo posibilitan y los resultados son positivos. Nos permiten formas de representación innovadoras, que pueden darnos las pistas necesarias para definir escenarios, miradas distintas, que puedan ser valoradas, criticadas, aceptadas o rechazadas.

2. Se considera que el PDU deberá tener en cuenta "escalas" diversas. El PGM es casi un Plan plano. Habrá que pensar en geometrías variables (tipo patchwork) y tener en cuenta que en algunos sectores la verificación de algunas acciones puede servir para desbloquear o arrancar un proceso del PDU. No queremos decir que el Plan se hace a base de proyectos, sino que sin algunas comprobaciones de fragmentos de la metrópolis, a escalas distintas, es muy difícil explicar o demostrar la viabilidad de las propuestas.

La nueva cultura urbanística requiere formas de representación que proporcionen miradas diversas y en consecuencia permitan orientar nuevas formas de intervención.

Computers and, especially, software are key elements in every sector, in processes of progressive rationalisation, and open the way to robot technology and to the reorganisation of systems of work. It is therefore important to understand what spatial logistics they will require in the future metropolitan system.

10. Operative planning instruments show certain innovative features. If we look at other recent planning experiments, we find a profound revision of forms of control of the urban form and suggestions for management leading in very different directions. Similarly, we mustn't give up the scientific study of metropolitan spaces or sectors in need of special attention, because we must cater for the needs of residents and because of the importance of the opportunities they give rise to.

THE PDU IN THIS NEW URBAN PLANNING CULTURE

The questions raised by the new urban-planning culture suggest that the PDU will have to deal with new challenges in the field of discipline and call for new forms of planning to answer to different conditions, like the ones mentioned below.

1. This kind of planning probably works with 'multiple layers' and discards the tradition of two-dimensional (2D) urban-planning. Today's techniques make this possible and the results are positive. They allow innovative forms of representation that can provide the clues for defining scenarios, different ways of looking that can be assessed, criticised, accepted or rejected.

2. The feeling is that the PDU should take different 'scales' into consideration. The PGM is almost a flat plan. We will have to think of variable geometries (like a patchwork) and bear in mind that in some sectors verifying certain actions could serve to free up or launch a process under the PDU. I do not mean to say that the plan is made up of projects, but that without checks on fragments of the metropolis, at different scales, it's very difficult to explain or demonstrate the viability of the proposals.

The new urban-planning culture calls for forms of representation that provide different ways of looking and subsequently allow new forms of intervention.

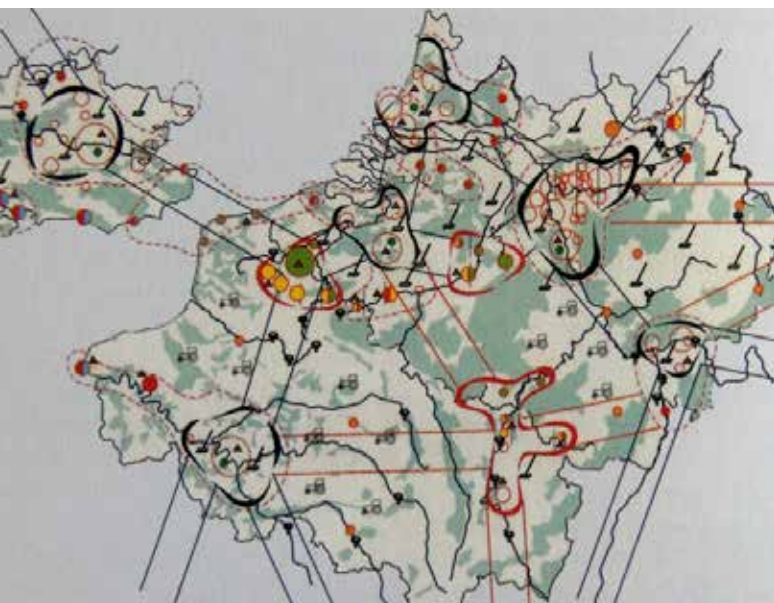
10. L'instrumental operatiu de planejament presenta algunes característiques innovadores. Si observem altres experiències urbanístiques recents, descobrim una revisió profunda de les formes de control de la forma urbana i alguns suggeriments de gestió amb orientacions molt diferenciades.

Així mateix, no es pot abandonar l'estudi específic dels espais o sectors metropolitans que han de ser objecte d'una atenció especial, tant perquè cal atendre les necessitats dels seus residents com per la força de les oportunitats que generen.

EL PDU METROPOLITÀ EN AQUESTA NOVA CULTURA URBANÍSTICA

Les qüestions plantejades des de la nova cultura urbanística ens fan pensar que el PDU haurà d'afrontar nous reptes en el camp disciplinari i demanen noves formes de planejament que han de fer front a unes altres condicions, com ara les que esmentem tot seguit.

1. Probablement es tracta d'un urbanisme que treballa amb "múltiples capes" (*layers*) i que supera la tradició de l'urbanisme bidimensional (2-D). Les tècniques actuals ho possibiliten i els resultats són positius. Ens permeten formes de representació innovadores, que ens poden donar les pistes per definir escenaris, mirades diferents, que puguin ser valorades, criticades, acceptades o rebutjades.

La nova cultura urbanística demana formes de representació que proporcionin mirades diferents i "en conseqüència" permetin orientar noves formes d'intervenció.

La escala intermedia del PDU posibilita la definición de unas cuestiones o proyectos metropolitanos, de modo que no se habla tan sólo de conceptos comprensivos (globales) y completos, sino también de fragmentos bien elegidos que, coordinados conjuntamente, dan respuesta al conjunto.

3. Disponemos de técnicas para comprobar y entender la complejidad, pero también para preparar las decisiones, de manera que puedan evolucionar manteniendo un alto nivel de riqueza espacial y de diversidad de opciones. Ahora bien, hay que evitar, tanto como se pueda, convertirse en un black box (como la caja negra de los aviones), que tan perjudicial termina siendo. El Plan es un instrumento complejo que al mismo tiempo debe ser comprensible, y su implementación debe ser controlada y transparente.

El PDU debe contener estrategias y escenarios que permitan entender unos resultados aún no alcanzados. En vez de prohibir, debe intentar ofrecer "posibilidades de acción", dentro de unos marcos razonables para la actuación no especulativa.

4. El PDU parece que debe ser un marco capaz de guiar el futuro del sistema metropolitano, que es incierto y cambiante. Debe permitir desarrollar muchas acciones, de orden y escala distintos, que no pueden definirse a priori: esa es la gran diferencia entre un plan y un proyecto. El Plan

The intermediate scale of the PDU allows the definition of metropolitan subjects or projects, so that it doesn't just speak of comprehensive (global) and complete concepts, but carefully chosen fragments which, when jointly coordinated, give an answer to the whole.

The metropolitan PDU will probably have to take into account various scales and times to be able to verify the viability of some of the actions being proposed. It seems wise to look for new ways of organising residential and productive activities.

3. We have techniques available for measuring and understanding complexity, but also for preparing decisions, so that as they evolve they can maintain a high level of spatial wealth and of diversity of options. However, we must do everything possible to prevent it becoming a 'black box' (like a plane's flight recorder), which is so harmful in the end. The plan is a complex instrument that must, at the same time, be comprehensible and its implementation must be controlled and transparent.

4. It seems that the PDU must be a framework capable of guiding the future metropolitan system, which is uncertain and changeable. It must allow many actions to be implemented, of a different order and on different scales, actions that cannot be defined beforehand – this is the great difference between a plan and a project. The Cerdà Plan of

1 y 2 El PDU metropolitano probablemente deberá tener en cuenta escalas y tiempos diversos para poder verificar la viabilidad de algunas de las acciones a proponer. Parece conveniente buscar nuevas formas de organizar las actividades residenciales y productivas.

3 Los grandes sistemas de espacios verdes y naturales alrededor del ámbito metropolitano de Barcelona.

1 and 2 The PDU must contain strategies and scenarios that will allow us to understand results that have not yet come about. Instead of prohibiting, it should try to offer 'possibilities for action' within a reasonable framework for non-speculative intervention.

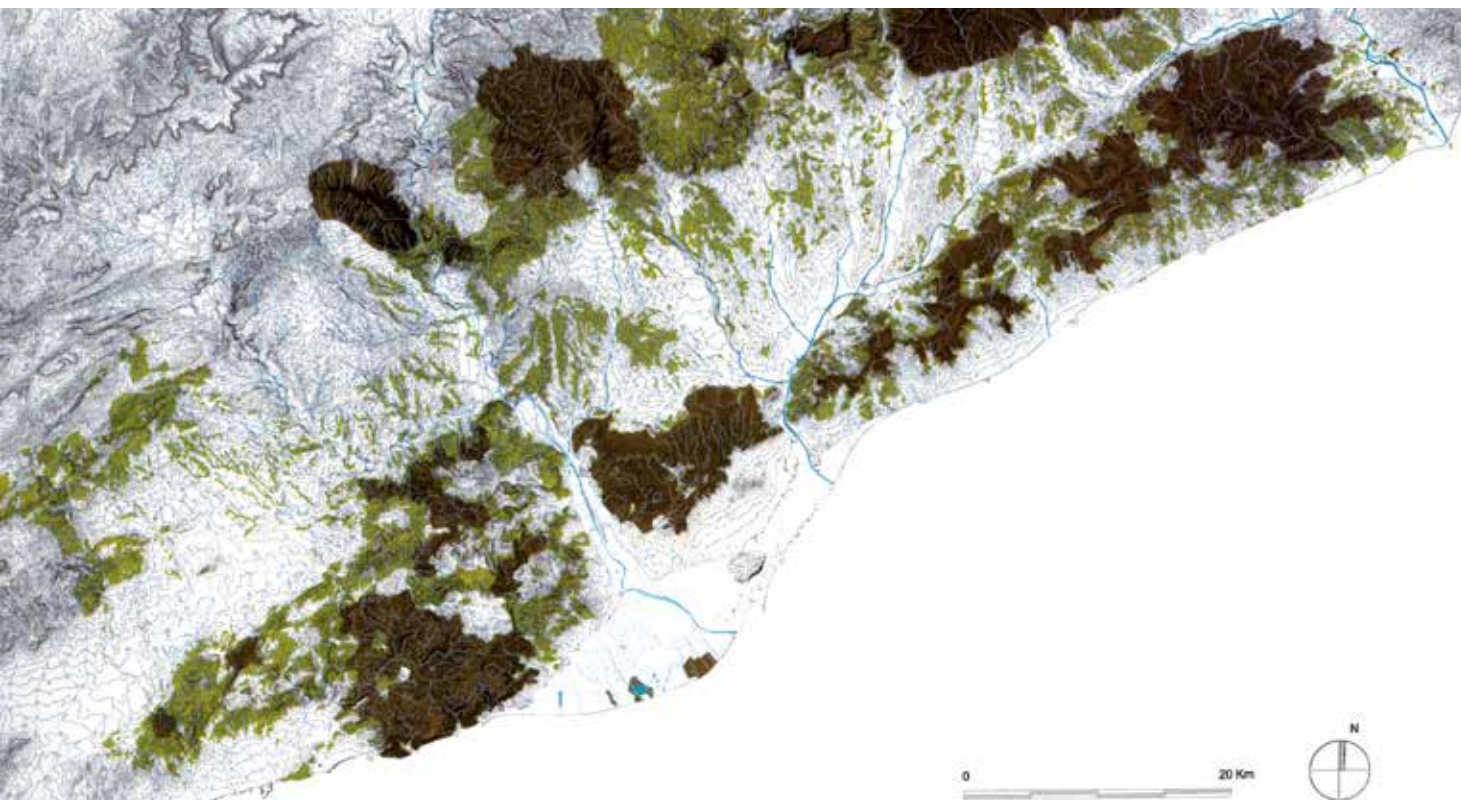
3 The large systems of natural green spaces around the Barcelona metropolitan area.

2. Hom considera que el PDU haurà de tenir en compte “escales” diverses. El PGM és quasi un Pla pla. Caldrà pensar en geometries variables (tipus *patchwork*) i tenir en compte que en alguns sectors la verificació d’algunes accions pot servir per desbloquejar o arrancar un procés del PDU. No volem dir que el Pla es fa de projectes, sinó que sense algunes comprovacions de fragments de la metròpolis, a escales diferents, és molt difícil explicar o demostrar la viabilitat de les propostes.

L’escala intermèdia del PDU possibilita la definició d’uns temes o projectes metropolitans, de manera que no es parla només de conceptes comprensius (globals) i complets, sinó també de fragments ben elegits que, coordinats conjuntament, donen resposta al conjunt.

3. Disposem de tècniques per comprovar i entendre la complexitat, però també per preparar les decisions, de manera que puguin evolucionar mantenint un alt nivell de riquesa espacial i de diversitat d’opcions. Ara bé, cal evitar, tant com sigui possible, d’esdevenir un *black box* (com la caixa negra dels avions), que tan perjudicial acaba essent. El Pla és un instrument complex que ha de ser alhora comprensible, i la seva implementació, controlada i transparent. El PDU ha de contenir estratègies i escenaris que permetin entendre uns resultats encara no assolits. En lloc de prohibir ha d’intentar oferir “possibilitats d’acció”, dins d’uns quadres raonables per a l’actuació no especulativa.

4. El PDU sembla que ha de ser un marc capaç de guiar el futur del sistema metropolità, que és incert i canviant. Ha de permetre desenvolupar moltes accions, d’ordre i d’escala diferents, que no es poden definir *a priori*: aquesta és la gran diferència entre un pla i un

1 i 2 El PDU metropolità probablement haurà de tenir en compte escales i temps diversos per poder verificar la viabilitat d’algunes de les accions a proposar. Sembla convenient cercar noves formes d’organitzar les activitats residencials i productives.

3 Els grans sistemes d’espais verds i naturals al voltant de l’àmbit metropolità de Barcelona.

Cerdà de 1859 es uno de los ejemplos más paradigmáticos: es un buen plan que ha permitido un gran desarrollo, pero en ningún caso es lo que sus creadores habían imaginado. De todos modos, precisamente por su capacidad para encajar muchas acciones a lo largo de ciento cincuenta años, el resultado termina siendo mejor que la imagen ideal elaborada en origen.

5. El PDU debe afrontar algunos temas nuevos que pertenecen a la cultura urbanística actual y, por consiguiente, debe contar con estrategias innovadoras, teniendo en cuenta que nos encontramos en un momento en que la simulación está conquistando la realidad en tantos sectores; también en nuestra disciplina los cómics y los videojuegos parecen ser a veces modelos de la arquitectura del futuro.

Barcelona y sus municipios metropolitanos han sido protagonistas de grandes contribuciones a la innovación urbanística por lo que se refiere tanto a planeamiento como a actuación y han producido un "urbanismo urbano" de gran calidad. Ahora nos corresponde mantener el saber hacer, pero de modo complementario es preciso enriquecer el ámbito metropolitano, afrontar aspectos que no se pueden resolver a nivel general ni local. Por ello el PDU deberá pensar estos espacios nuevos en la producción y en la distribución, en las formas urbanas sostenibles, en los flujos físicos y virtuales, tratando de establecer criterios para ganar la "urbanidad metropolitana".

Sin duda, la puesta en marcha de algunas acciones piloto puede ayudar a hacer comprender las ventajas de este proceso, que debe servir para mejorar las expectativas de los habitantes y operadores comprometidos en su ejecución. Todo ello entendiendo que el urbanismo metropolitano sí puede ayudar a obtener mejores resultados en relación con la incertidumbre en el desarrollo y la transformación urbana de hoy.

1859 is one of the most paradigmatic examples: a good plan that has allowed considerable development, but in no way is it what its creators had envisaged. Nevertheless, precisely because of its ability to accommodate many actions in the course of 150 years, the result has been better than the ideal image that was originally drawn up.

5. The PDU must confront new subjects that are part of today's urban planning culture and it must therefore have innovative strategies, bearing in mind that at this moment simulation is conquering reality in so many sectors. In our field, too, it seems that comics and video-games sometimes provide the models for the architecture of the future.

Barcelona and its metropolitan municipalities have made great contributions to urban innovation in both planning and intervention and have produced high quality 'urban urbanism'. The time has now come to preserve the know-how but, complementarily, we need to enrich the metropolitan sphere and deal with aspects that can not be resolved on a general or local level. This is why the PDU ought to consider these new spaces in production and distribution, in sustainable urban forms, in physical and virtual flows, trying to establish criteria to attain 'metropolitan urbanity'.

The initiation of some pilot actions will probably help in understanding the advantages of this process, which must serve to improve the expectations of the inhabitants and operators involved in it. All of this on the understanding that metropolitan urban planning can indeed help obtain better results with regard to uncertainty in development and today's urban transformation.

projecte. El Pla Cerdà de 1859 és un dels exemples més paradigmàtics: és un bon pla que ha permès un gran desenvolupament, però en cap cas no és el que els seus creadors havien imaginat. Tanmateix, precisament per la seva capacitat per encaixar moltes accions al llarg de cent cinquanta anys, el resultat acaba sent millor que la imatge ideal elaborada en origen.

5. El PDU ha d'afrontar alguns temes nous que pertanyen a la cultura urbanística actual i, per tant, ha de comptar amb estratègies innovadores, tenint en compte que ens trobem en un moment en què la simulació està conquerint la realitat en tants sectors; també en la nostra disciplina els còmics i els videojocs semblen que siguin de vegades models de l'arquitectura del futur.

Barcelona i els seus municipis metropolitans han estat protagonistes de grans contribucions a la innovació urbanística tant pel que fa a planejament com a actuació i han fet un "urbanisme urbà" de gran qualitat. Ara toca mantenir el saber fer, però complementàriament cal enriquir l'àmbit metropolità, afrontar aspectes que no es poden resoldre a nivell general ni local. És per això que el PDU haurà de pensar aquests espais nous en la producció i en la distribució, en les formes urbanes sostenibles, en els fluxos físics i virtuals, tractant d'establir criteris per guanyar la "urbanitat metropolitana".

Segurament, la posada en marxa d'algunes accions pilot pot ajudar a fer entendre els avantatges d'aquest procés, que ha de servir per millorar les expectatives dels habitants i operadors compromesos en la seva execució. Tot plegat entenent que l'urbanisme metropolità sí que pot ajudar a obtenir millors resultats en relació amb la incertesa en el desenvolupament i la transformació urbana d'avui.

WORKSHOP-1

SÍNTESIS DE LOS GRUPOS DE TRABAJO

SUMMARY OF WORK GROUPS

El documento que se presenta a continuación recoge el trabajo realizado el mismo día 2 de diciembre.

Participaron más de 100 personas, entre las cuales un total de 76 se distribuyeron en 4 grupos de trabajo, para discutir las siguientes cuestiones:

- Principales cambios del entorno que inciden en los procesos de planificación urbana.*
- Cómo enfocar la planificación de los usos de la ciudad a partir de estos cambios.*
- Principios generales de la planificación urbana.*

Lo que se recoge son las opiniones de los asistentes, reordenadas temáticamente a partir de las tres preguntas y con una cierta ordenación interna de subtemas, algunos de los cuales, por su transversalidad, aparecen de manera recurrente con formulaciones diferentes.

1. PRINCIPALES CAMBIOS EN EL ENTORNO QUE INCIDEN EN LOS PROCESOS DE PLANIFICACIÓN URBANA

En relación con las principales temáticas relacionadas con los elementos del entorno que inciden en los procesos de planificación urbana, se indicaron un conjunto de aspectos destacables, que describiremos de forma sintética. Del contexto se destacan, en general, la incertidumbre (aunque es consustancial a cualquier plan) y la temporalidad de los procesos de planificación urbana.

En cuanto a los cambios que inciden actualmente en los procesos de planificación urbana, se mencionan a lo largo de las intervenciones

The document presented here covers the work done on 2 December.

Taking part were more than 100 people, of which a total of 76 were distributed in four work groups to discuss the following questions:

- The main changes in the situation affecting urban planning processes.
- How to approach planning of uses in the city on the basis of these changes.
- General principles of urban planning.

Included are the opinions of attendees, rearranged by subject matter based on the three questions and with a certain internal arrangement of subtopics, some of which, on account of their transversal nature, keep turning up in different forms.

1. THE MAIN CHANGES IN THE SITUATION AFFECTING URBAN PLANNING PROCESSES

With respect to the main issues relating to elements in the situation affecting urban planning processes, a series of important points were made which we shall describe briefly. In general there was a special mention of the uncertainty of the context (even though this forms part of any plan) and the temporary nature of urban planning processes.

As regards the changes currently affecting urban planning processes, in the course of the talks the following aspects were mentioned and should be taken into account from a more general perspective:

- The situation in which society today is immersed is that of a society of change, and it is this very concept – that of change –

SÍNTESI DELS GRUPS DE TREBALL

El document que es presenta a continuació recull el treball realitzat el mateix dia 2 de desembre.

Hi van participar més de 100 persones, d'entre les quals un total de 76 van distribuir-se en 4 grups de treball, per discutir les següents qüestions:

- Principals canvis de l'entorn que incideixen en els processos de planificació urbana.
- Com enfocar la planificació dels usos de la ciutat a partir d'aquests canvis.
- Principis generals de la planificació urbana.

Allò que es recull són les opinions dels assistents, reordenades temàticament a partir de les tres preguntes i amb una certa ordenació interna de subtemes, alguns dels quals, per la seva transversalitat, apareixen de manera recurrent amb formulacions diferents.

1. PRINCIPALS CANVIS EN L'ENTORN QUE INCIDEIXEN EN ELS PROCESSOS DE PLANIFICACIÓ URBANA

En relació amb les principals temàtiques vinculades als elements de l'entorn que incideixen en els processos de planificació urbana, es van indicar un conjunt d'aspectes destacables, que descriurem de manera sintètica.

Del context es destaquen, en general, la incertesa (tot i que és consubstancial a qualsevol pla) i la temporalitat dels processos de planificació urbana.

Pel que fa als canvis que incideixen actualment en els processos de planificació urbana, s'esmenten al llarg de les intervencions els aspectes següents, que s'han de tenir presents, des d'una perspectiva més general:

— La realitat que envolta avui la societat és la d'una societat de canvi, i és aquest concepte mateix –el de canvi– el que ha de prendre una nova dimensió, que ha de ser mirat amb perspectiva quantitativa i qualitativa. S'ha de tenir en compte la seva imprevisibilitat, que pot afegir elements addicionals d'incertitud a processos de planificació.

— Tots els processos estan sotmesos al fort impacte de la crisi econòmica i les seves repercussions directes en tots els aspectes econòmics, socials, tecnològics, etc., i altres de derivades, com per exemple la marxa de talent jove a l'estranger a conseqüència de la crisi.

— S'haurà de tenir en compte l'evolució de la demografia i, en el cas de la redacció del PDU especialment, aspectes com la possibilitat de decreixement i envelliment demogràfic i el canvi de context actual respecte a 1976, any en el qual es va aprovar el PGM. La població envelleix i això planteja uns requeriments diferents. També és una situació nova la taxa d'atur juvenil. No és probable, però, que s'hagi de fer front a uns canvis demogràfics/d'immigració molt radicals.

— En aquest sentit, es conclou que la profunditat de les transformacions econòmiques i socials, així com la velocitat d'aquestes, donen lloc a canvis en els hàbits de la gent, per la qual cosa adquireix molt de pes la necessitat de fer una lectura sociològica d'allò que està passant a

los siguientes aspectos, que deben tenerse presentes, desde una perspectiva más general:

- La realidad que rodea hoy a la sociedad es la de una sociedad de cambio, y es este propio concepto —el cambio— el que debe tomar una nueva dimensión, que debe ser mirado con perspectiva cuantitativa y cualitativa. Se debe tener en cuenta su imprevisibilidad, que puede añadir elementos adicionales de incertidumbre en procesos de planificación.
- Todos los procesos están sometidos al fuerte impacto de la crisis económica y sus repercusiones directas en todos los aspectos económicos, sociales, tecnológicos, etc., y otras derivadas, como por ejemplo la marcha de talento joven al extranjero a consecuencia de la crisis.
- Se deberá tener en cuenta la evolución de la demografía y, en el caso de la redacción del PDU especialmente, aspectos como la posibilidad de decrecimiento y envejecimiento demográfico y el cambio de contexto actual respecto a 1976, año en el que se aprobó el PGM. La población envejece y esto plantea unos requisitos diferentes. También es una situación nueva la tasa de paro juvenil. No es probable, sin embargo, que haya que afrontar unos cambios demográficos/de inmigración muy radicales.
- En este sentido, se concluye que la profundidad de las transformaciones económicas y sociales, así como la velocidad de las mismas, dan lugar a cambios en los hábitos de la gente, por lo que adquiere mucho peso la necesidad de realizar una lectura sociológica de lo que está pasando en el entorno. Se debe poner un cuidado particular en relación con los riesgos de fractura y exclusión social.
- El proceso de planificación debe tener en cuenta factores exógenos de importancia que pueden condicionar de manera determinante, como la necesidad de inscribir el proyecto en el contexto y los condicionantes de la realidad de la Unión Europea o, en otro orden de cosas, la sobrevenida precariedad presupuestaria. En relación con la actitud que se debe preservar desde la Administración, se señala lo siguiente:
- Se manifiesta que existe una actitud “permissiva” latente por parte de los poderes públicos respecto a ciertas actuaciones de modificación de planeamiento ante la expectativa de generación

that must take on a new dimension, that must be looked at from a quantitative and qualitative perspective. We must take into account its unpredictable nature, which can add further elements of uncertainty in planning processes.

- All processes are subjected to the powerful impact of the economic crisis and its repercussions in all economic, social, technological aspects, etc. and those derived from it, as, for example, the departure abroad of young talent as a consequence of the crisis.
- Demographic growth will have to be taken into account and, especially in the case of the drafting of the PDU, aspects like the possibility of demographic decrease and ageing and the change in the present context with respect to 1976, the year the PGM was approved. The population is getting older and this poses different requirements. The situation of the youth unemployment rate is also new. It is unlikely, though, that we will have to deal with very radical demographic changes or changes in immigration.
- In this respect, the conclusion is that the profound scope of economic and social changes, as well as their speed, give rise to changes in people's habits, for which reason the need for a sociological reading of what is going on around us becomes all the more important. Special care must be taken over the risks of social breakdown or exclusion.
- The planning process must take into account important outside elements that could be decisive conditioning factors, such as the need to circumscribe the project to the context and the conditions of the reality of the European Union or, in another order of things, the unforeseen budgetary precariousness.

In relation to the attitude to be maintained in the administration, the following points are made:

- Attention is drawn to an underlying 'permissive' attitude on the part of the authorities with respect to certain measures to modify planning in the hopes of creating jobs or cutting costs. This gives rise to a limited, short-term view outside the logic emanating from regional planning.
- In addition, the need to avoid the city turning into a shop window is also voiced. From the urban point of view the meaning of public and private has changed. Large companies bring a lot of pressure to bear on public agents to turn cities into spaces for technological research, so-called 'smart cities', but without a real analysis of costs and efficiency.
- It has also been detected that there could be a certain problem of lack of political and technical leadership. Political leadership should fall to the Barcelona Metropolitan Area, with top-level experts to lead the process of change in matters of regional and urban planning.

l'entorn. S'ha de tenir una cura particular en relació amb els riscos de fractura i exclusió social.

— El procés de planificació ha de tenir en compte factors exògens d'importància que poden condicionar de manera determinant, com ara la necessitat d'inscriure el projecte en el context i els condicionants de la realitat de la Unió Europea o, en un altre ordre de coses, la sobrevinguda precarietat pressupostària.

En relació amb l'actitud que s'ha de preservar des de l'Administració, s'assenyala el següent:

— Es manifesta que hi ha una actitud "permissiva" latent per part dels poders públics respecte a certes actuacions de modificació de planejament davant l'expectativa de generació de llocs de treball o estalvi de costos. Això genera una visió limitada i a curt termini i al marge de la lògica que emana del planejament territorial.

— En un sentit paral·lel, es manifesta que cal evitar el fet que la ciutat es pugui convertir en un aparador. Ha canviat el significat del públic i el privat des del punt de vista urbà. Grans empreses exerceixen molta pressió sobre els agents públics per convertir les ciutats en espais d'investigació tecnològica, les anomenades *smart cities*, però sense una veritable anàlisi de cost i eficiència.

— Es detecta que també hi podria haver un cert problema de manca de lideratge polític i tècnic. El lideratge polític hauria de correspondre a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, amb tècnics del màxim nivell per conduir el procés de canvi en matèria de planificació territorial i urbanística.

— D'altra banda, es planteja que cal defensar la mirada comunitària des del sector públic. Un aspecte destacable és el volgut i incipient retorn de les ciutats a la mixtura d'usos.

En relació amb aspectes específics que hi incideixen, es destaca el següent:

— S'ha de tenir present la transformació de les xarxes de suport, accés i comunicació, així com el seu impacte en els processos de planificació territorial.

— S'haurà de comptar amb la transcendència de la revolució energètica, amb l'autoconsum, la recerca de l'eficiència, etc. La Unió Europea hi destinarà molts recursos en els propers anys i s'ha convertit, en el marc del debat sobre el canvi climàtic, en un tema clau.

— En relació amb la matèria específica que es tracta aquí, també s'ha de tenir ben present allò que no ha canviat. S'afirma que no ha canviat el sistema urbanístic espanyol, que és únic i no és comparable ni tan sols al de França

de puestos de trabajo o ahorro de costes. Esto genera una visión limitada y a corto plazo y al margen de la lógica que emana del planeamiento territorial.

– En un sentido paralelo, se manifiesta que hay que evitar que la ciudad se pueda convertir en un escaparate. Ha cambiado el significado de lo público y lo privado desde el punto de vista urbano. Grandes empresas ejercen mucha presión sobre los agentes públicos para convertir las ciudades en espacios de investigación tecnológica, las llamadas smart cities, pero sin un verdadero análisis de coste y eficiencia.

– Se detecta que también podría existir un cierto problema de falta de liderazgo político y técnico. El liderazgo político debería corresponder al Área Metropolitana de Barcelona, con técnicos del máximo nivel para conducir el proceso de cambio en materia de planificación territorial y urbanística.

– Por otra parte, se plantea que hay que defender la mirada comunitaria desde el sector público. Un aspecto destacable es el querido e incipiente retorno de las ciudades a la mixtura de usos.

En cuanto a los aspectos específicos que inciden en todo ello, se destacan los siguientes:

– Hay que tener en cuenta la transformación de las redes de apoyo, acceso y comunicación, así como su impacto en los procesos de planificación territorial.

– Se deberá contar con la trascendencia de la revolución energética, con el autoconsumo, la búsqueda de la eficiencia, etc. La Unión Europea destinará a ello muchos recursos en los próximos años y se ha convertido, en el marco del debate sobre el cambio climático, en un tema clave.

– En relación con la materia específica que se trata aquí, también hay que tener presente lo que no ha cambiado. Se afirma que no ha cambiado el sistema urbanístico español, que es único y no es comparable ni siquiera al de Francia o al de Portugal. Hay que estudiar cómo planificar en un marco donde existen competencias exclusivas de la Administración central del Estado.

En relación con aspectos específicos que nos acercan al territorio en cuestión, se plantea que:

– Hay que tener en cuenta que la sociedad reclama atención a la gente mayor, vivienda para la gente joven, transporte, etc., y que la planificación debe hacer visible la preocupación por estos temas

– Hay que superar la confusión entre los problemas y sus síntomas. La especulación es un síntoma, como lo es la smart city. Primero, hay que identificar y cualificar el problema.

– Hay que tener en cuenta que el PGM se desplegó ante una tipología de problemas en ese momento histórico. Por ejemplo, se incide en el hecho de que entonces había una reserva de suelo, de la que hoy sólo queda un 3%, aunque la población se ha

– At the same time, consideration is given to the need for the public sector to defend the community view. One important aspect is the desired, incipient return of cities to a mixture of uses.

In relation to specific aspects that come into play, the following were singled out:

– The transformation of networks of support, access and communication must be taken into account, as well as their impact on regional planning processes.

– The scale of the energy revolution will have to be taken into account, with own consumption, the search for efficiency, etc. The European Union will devote ample resources to this in the coming years and it has become a key issue in the context of the debate on climate change.

– In relation to the specific topic dealt with here, it is also important to keep very much in mind what has not changed. It is said that the Spanish planning system has not changed, that it is unique and cannot be compared even with those of France or Portugal. We need to study how to plan in a framework in which there are powers that are exclusive to the central administration or the state.

Starting from these points, a series of proposals and reflections arise with a view to the future, which we shall list here:

– It is difficult to know what changes could take place in the future, but what is not uncertain, on a global scale, is that metropolitan areas are where innovation, modernity and activity are concentrated. Concentration is basic.

– In this framework the role of the urban planner must change and in future he or she will have to become a conciliating or peace-making social agent who will have to deal with a wide range of interests. The centre of gravity of the urban-planner's job will shift towards information and mediation, which gains in value. We must involve young professionals in planning.

– We need to incorporate the ethical dimension into the debate. For some people, ethics should be guaranteed in urban-planning regulations, while for other participants the problem lies in finding the right tools.

– A lack of metropolitan identity is noted, as the dynamics of the conurbation have led to a situation in which the real metropolitan scale is confused with the real city of Barcelona. We therefore need to work in this direction.

In relation to specific aspects that bring us closer to the area in question, it is felt that:

– It must be borne in mind that society demands attention for old people, housing for young people, transport, etc. and that planning must demonstrate its concern for these topics.

– The confusion between the problems and their symptoms must be

o al de Portugal. Cal estudiar com planificar en un marc on existeixen competències exclusives de l'Administració central de l'Estat.

A partir d'aquests punts, sorgeixen un seguit de propostes i reflexions de cara al futur, els quals enumerem a continuació:

— És difícil saber quins són els canvis que es poden produir en el futur, però el que no és incert és que, a escala global, són les àrees metropolitanes les que concentren la innovació, la modernitat, l'activitat. La concentració és bàsica.

— En aquest marc ha de canviar el paper de l'urbanista, que en el futur haurà de ser un agent social conciliador i pacificador que haurà de tractar amb interessats molt diversos. El pes del treball de l'urbanista es mou cap a la informació i la mediació, que guanya valor. Cal implicar els joves professionals en la planificació.

— Cal incorporar la dimensió ètica en el debat. Per a alguns, l'ètica hauria d'estar garantida en la normativa urbanística, mentre que per a altres participants el problema consisteix a trobar les eines adients.

— Es registra un dèficit d'identitat metropolitana, atès que la dinàmica de la conurbació ha conduït a una realitat en la qual l'escala metropolitana real es confon amb la ciutat de Barcelona real. Per això cal treballar en aquesta perspectiva.

En relació amb aspectes específics que ens apropen al territori en qüestió, es planteja que:

— S'ha de tenir present que la societat reclama atenció a la gent gran, habitatge per a la gent jove, transport, etc., i que la planificació ha de fer visible la preocupació per aquests temes.

— S'ha de superar la confusió entre els problemes i els seus símptomes. L'especulació és un símptoma, com ho és la *smart city*. Primer, cal identificar i qualificar el problema.

— S'ha de tenir present que el PGM es va desplegar en una tipologia de problemes en aquell moment històric. Per exemple, s'incideix en el fet que aleshores hi havia una reserva de sòl, de la qual avui tan sols queda un 3%, encara que la població s'ha estancat, contràriament a allò que preveia el PGM. Per tant, cal descriure els problemes actuals.

— En un altre ordre de problemes identificats, hem de veure què fem amb l'ecosistema. Hem de decidir què volem fer amb el sòl no urbanitzable per poder-lo organitzar. No pot ser que les infraestructures verdes de

estancado, contrariamente a lo que preveía el PGM. Por tanto, hay que describir los problemas actuales.

– En otro orden de problemas identificados, tenemos que ver qué hacemos con el ecosistema. Debemos decidir qué queremos hacer con el suelo no urbanizable para poderlo organizar. No puede ser que las infraestructuras verdes de la ciudad no estén relacionadas con este espacio no urbanizado. Se cita el delta del Llobregat como el gran espacio libre que requiere una reflexión específica, así como el delta del Besòs y los bordes de Collserola.

– Otro aspecto es el de los corredores verdes. Los entendemos como matrices no urbanizables y protegidas, pero en realidad constituyen una amplia gama de grises que tienen muy poco que ver entre sí.

En este sentido, otro ejemplo es el parque agrario, un espacio productivo que nos debe hacer repensar qué queremos hacer con la agricultura y si la tratamos como una actividad que debe producir beneficios.

– También preocupan la energía, su suministro y su coste. Es un factor que afecta directamente a la calidad de vida de los ciudadanos y que se debe considerar en el esfuerzo de planificación, atendiendo una diversidad de variables. No se puede descartar que se cree una situación límite si no se aborda el tema.

– Hay que aprovechar las nuevas tecnologías para posibilitar la participación y la implicación de los agentes, tanto privados como públicos.

CÓMO ENFOCAR LA PLANIFICACIÓN DE LOS USOS DE LA CIUDAD A PARTIR DE ESTOS CAMBIOS

Como segundo tema, en los grupos se introdujo la cuestión de la planificación vista desde la perspectiva de los usos de la ciudad. En este sentido y desde el planeamiento general, se indicó que había que tener presentes los siguientes aspectos:

– Un planeamiento no puede ser una simple asignación de usos, ya que las cosas se tienen que plantear de otra manera.

dispelled. Speculation is a symptom, and so is the 'smart city'. First, the problem needs to be identified and described.

– It must be borne in mind that the PGM was applied in a typology of problems at that moment in history. For example, it was stressed that at that time there was a land reserve, of which only 3% is left today, although the population has remained unchanged, contrary to what the PGM foresaw. Therefore, current problems must be described.

– In another order of problems identified, we must see what we are going to do with the ecosystem. We must decide what we want to do with non-building land in order to organise it. The city's green infrastructures cannot be isolated from this undeveloped space.

– The Llobregat delta was referred to as the great free space in need of specific reflection, along with the Besòs delta and the area around Collserola.

– Another aspect is that of green corridors. We think of them as protected, undevelopable matrices, but in fact they make up a broad range of greys that are largely unrelated among themselves.

– In this respect, another example is the agricultural park, a productive area which ought to make us reconsider what we want to do about agriculture and whether or not we treat it as an activity that must produce profits.

– Energy, its supply and its cost is another concern. This is a factor that directly affects the life quality of citizens and that must be taken into consideration in the planning effort, attending to a range of variables. The possibility that an extreme situation might arise if the issue is not dealt with cannot be ruled out.

– Advantage must be taken of the new technologies to allow private and public agents to take part and become involved.

HOW TO APPROACH THE PLANNING OF USES FOR THE CITY BASED ON THESE CHANGES

As a second topic, the question of planning seen from the perspective of uses of the city was introduced in the groups. In this respect and from general planning, it was indicated that the following aspects should be taken into account:

– Planning cannot be simply the assignment of uses, as things have to be approached differently. The delimitation of aggregate uses is now no more. In this respect, the need to take a cross-cutting approach was put forward, rather than just a sectorial one.

– This is why it will, at bottom, be necessary to keep a record of the experience of what has been lost in the PGM and what can be learned from 40 years' experience. We shall have to analyse and evaluate what has happened in these four decades and record the fact that there are deep-rooted issues (old town centres).

– In this respect, there are examples of the need to oversee the process, as the feeling is that, bearing in mind that the planning will

la ciutat no estiguin relacionades amb aquest espai no urbanitzat. Se cita el delta del Llobregat com el gran espai lliure que requereix una reflexió específica, així com el delta del Besòs i les vores de Collserola.

— Un altre aspecte és el dels corredors verds. Els entenem com a matris no urbanitzables i protegides, però en realitat constitueixen una àmplia gamma de grisos que tenen molt poc a veure entre si.

— En aquest sentit, un altre exemple és el parc agrari, un espai productiu que ens ha de fer repensar què volem fer amb l'agricultura i si la tractem com una activitat que ha de produir beneficis.

— També preocupen l'energia, el seu subministrament i el seu cost. És un factor que afecta directament la qualitat de vida dels ciutadans i que s'ha de considerar en l'esforç de planificació, atenent una diversitat de variables. No es pot descartar que es creï una situació límit si no s'aborda el tema.

— S'han d'aprofitar les noves tecnologies per possibilitar la participació i la implicació dels agents, tant privats com públics.

COM ENFOCAR LA PLANIFICACIÓ DELS USOS DE LA CIUTAT A PARTIR D'AQUESTS CANVIS

Com a segon tema, als grups es va introduir la qüestió de la planificació vista des de la perspectiva dels usos de la ciutat. En aquest sentit i des del planejament general, es va indicar que calia tenir en compte els aspectes següents:

— Un planejament no pot ser una simple assignació d'usos, ja que les coses s'han de plantejar d'una altra manera. La delimitació d'usos agregats ha passat a millor vida. En aquest sentit, es va plantejar la necessitat d'actuar amb una visió transversal i no només sectorial.

— És per això que caldrà, en definitiva, registrar l'experiència del que s'ha perdut en el PGM i què es pot aprendre dels quaranta anys d'experiència. S'haurà d'analitzar i avaluar què ha passat en aquestes quatre dècades i registrar que hi ha assumptes enquistats (els nuclis antics).

— En aquest sentit, s'exemplifica que s'ha de tenir cura del procés, ja que es considera que, tenint en compte que el planejament exigirà temps, poden passar coses com ara l'*outlet* de Viladecans en un sòl que havia de dedicar-se a polígon industrial d'alta qualificació, o l'hotel Grand Hyatt a la Torre Agbar, o fins i tot el gran centre comercial a Cerdanyola-Sant Cugat, a poca distància del sincrotró.

Joan Subirats

Ramon Folch

La delimitación de usos agregados ha pasado a mejor vida. En este sentido, se planteó la necesidad de actuar con una visión transversal y no sólo sectorial.

– Es por eso por lo que será necesario, en definitiva, registrar la experiencia de lo que se ha perdido en el PGM y qué se puede aprender de los cuarenta años de experiencia. Se deberá analizar y evaluar qué ha pasado en estas cuatro décadas y registrar que hay asuntos enquistados (los cascos antiguos).

– En este sentido, se ejemplifica que hay que cuidar el proceso, ya que se considera que, teniendo en cuenta que el planeamiento exigirá tiempo, pueden pasar cosas como el outlet de Viladecans en un suelo que tenía que dedicarse a polígono industrial de alta cualificación, o el hotel Grand Hyatt en la Torre Agbar, o incluso el gran centro comercial en Cerdanyola-Sant Cugat, a poca distancia del sincrotrón.

– Una de las conclusiones globales es que debemos dirigirnos hacia una economía de transformación del suelo mucho más razonable. Hasta la fecha, se ha producido plusvalía y especulación, con agentes económicos profesionales. Ahora hay que fomentar la aparición de otro tipo de agentes que acepten un marco más justo de retribución.

– En esta perspectiva, habrá que tomar como elementos clave las cuestiones relativas a la rehabilitación, la regeneración y la renovación urbana, dado el poco suelo que posee el territorio metropolitano para urbanizar de nuevo.

– Complementariamente, será muy importante evaluar a fondo las reservas de zonas de equipamientos y zonas verdes porque se ha perdido suelo público. En definitiva, registrar la experiencia de lo que se ha perdido en el PGM y contar con que, de resultados de esta lectura, habrá que repensar la distribución de equipamientos.

– Por eso hay que reclamar cambios profundos, como la inclusión del metro en el planeamiento director y general, o atacar seriamente el tema de los espacios verdes o zonas verdes pendientes de expropiación y situados en los bordes del suelo urbano para pasar a suelo no urbanizable, por poner dos ejemplos.

En relación con el tema de las infraestructuras, se realizaron las siguientes aportaciones:

– Se considera que se deben hacer las infraestructuras más urbanas; replantear las que, especialmente más allá de la primera corona, han sido mal colocadas. Se señaló la dificultad de que la reconversión es muy cara y no aporta valor añadido, pero habrá que ser audaz y pensar en alternativas.

– Hay que subrayar la ausencia de previsiones relativas al metro o los trenes suburbanos en el PGM vigente, y se podría decir lo mismo con respecto a puerto y aeropuerto, equipamientos que han registrado un crecimiento enorme. Por lo tanto, cualquier otra planificación debe ser más atrevida de cara al futuro.

– En este contexto, se recomienda también una atención especial al diseño de nuevas infraestructuras. Se han producido muchos

take time, things can happen like the outlet store in Viladecans on a site that was supposed to be for a high-spec industrial estate, or the Grand Hyatt Hotel in the Torre Agbar, or even the large mall in Cerdanyola-Sant Cugat, not far from the synchrotron.

– One of the overall conclusions is that we need to aim at a much more rational economy of land transformation. Until now, there has been surplus value and speculation, with professional economic agents. Now we need to promote the rise of another type of agent who will accept a fairer framework for remuneration.

– In this perspective, issues of restoration, regeneration and urban renovation will have to be taken as key issues, bearing in mind the fact that there is not much land for redevelopment in the metropolitan area.

– Complementarily, it is very important to evaluate in depth the reserves of zones for facilities and green zones because there has been a loss of public land – in short, to register the experience of what has been lost in the PGM and assume that, as a result of this reading, the distribution of facilities will have to be reconsidered.

– For this, profound changes must be demanded, like including the metro in the urbanistic plan and general plans, or seriously tackling the issue of taking green spaces or green zones pending expropriation and located on the edges of urban land and classifying them as non-building land, to give just two examples.

As regards the question of infrastructures, the following contributions were made:

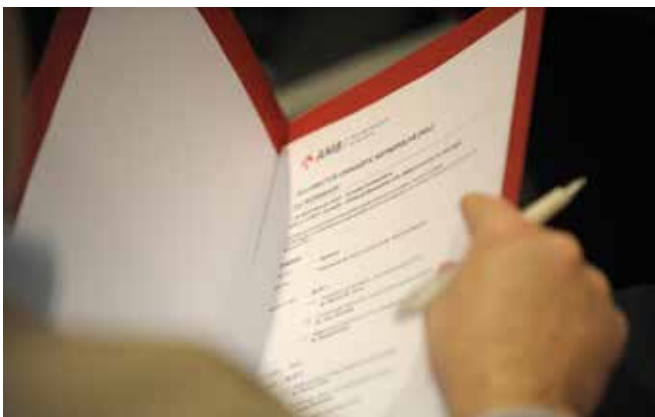
– The feeling was that infrastructures must be made more urban, with reconsideration of the ones that have been poorly located, especially outside the first ring. One difficulty pointed out was that reconversion is very expensive and does not create added value, but we shall have to be bold and come up with alternatives.

– The lack of foresight as regards the metro or suburban trains in the current PGM should be emphasised and the same goes for the port and the airport, facilities that have seen enormous growth. Therefore, any further planning must be more courageous with regard to the future.

– In this context, it is also recommended that special attention be given to the design of new infrastructures. There have been many changes in modes of transport. The effort that has not been made may no longer have to be made. There may be progress towards different, more individualised mobility (bicing (bike rental), car sharing, etc.).

In relation to economic activities in the metropolitan city, the following points were made:

– Productive activity should be one of the fundamental elements of the debate, not only because of changes in production processes as a result of new technologies, but also as an answer to the question of what

— Una de les conclusions globals és que ens hem de dirigir a una economia de transformació del sòl molt més raonable. Fins avui, s'ha produït plusvàlua i especulació, amb agents econòmics professionals. Ara, cal fomentar l'aparició d'un altre tipus d'agents que acceptin un marc més just de retribució.

— En aquesta perspectiva, caldrà prendre com a elements clau les qüestions relatives a la rehabilitació, la regeneració i la renovació urbana, atenent el fet del poc sòl que té el territori metropolità per urbanitzar de nou.

— Complementàriament, serà molt important avaluar a fons les reserves de zones d'equipaments i zones verdes perquè s'ha perdut sòl públic. En definitiva, registrar l'experiència d'allò que s'ha perdut en el PGM i comptar que, a resultes d'aquesta lectura, caldrà repensar la distribució d'equipaments.

— Per això cal reclamar canvis profunds, com la inclusió del metro en el planejament director i general, o atacar seriosament el tema dels espais verds o zones verdes pendents d'expropiació i situats en les vores del sòl urbà per passar a sòl no urbanitzable, per posar dos exemples.

En relació amb el tema de les infraestructures, es van realitzar les aportacions següents:

— Es considera que s'han de fer les infraestructures més urbanes; repensar les que, especialment més enllà de la primera corona, han estat col·locades malament. Es va assenyalar la dificultat que la reconversió és molt cara i no aporta valor afegit, però caldrà ser audaç i pensar en alternatives.

— Cal subratllar l'absència de previsions relatives al metro o als trens suburbans en el PGM vigent, i es podria dir el mateix pel que fa a port i aeroport, equipaments que han registrat un creixement enorme. Per tant, qualsevol altra planificació ha de ser més agosarada de cara al futur.

— En aquest context, es recomana també una atenció especial al disseny de noves infraestructures. S'han produït molts canvis en els modes de transport. L'esforç que no s'ha fet potser ja no s'haurà de fer. És possible que s'avanci cap a una mobilitat diferent, més individualitzada (*bicing, car sharing, etc.*).

En relació amb les activitats econòmiques de la ciutat metropolitana, es va indicar el següent:

— L'activitat productiva hauria de ser un dels elements fonamentals del debat, no només per la transformació dels processos productius derivats de les noves

cambios en los modos de transporte. El esfuerzo que no se ha hecho tal vez ya no se tendrá que hacer. Es posible que se avance hacia una movilidad diferente, más individualizada (bicing, car sharing, etc.).

En relación con las actividades económicas de la ciudad metropolitana, se indicó lo siguiente:

– La actividad productiva debería ser uno de los elementos fundamentales del debate, no sólo por la transformación de los procesos productivos derivados de las nuevas tecnologías, sino para responder a la pregunta de qué hacer con los suelos industriales existentes, muchos de los cuales han sido ocupados por sectores de actividad expulsados de Barcelona. Por otra parte, muchos de los suelos industriales fijados en 1976 finalmente se han convertido en suelos de servicios generales destinados a abastecer la ciudad de Barcelona. Hay que ampliar sus usos y darles salida.

– En 1976 era simplemente impensable que Barcelona pudiera tener un aeropuerto con treinta y cinco millones de pasajeros al año y un puerto que exporta más de lo que importa. Es por eso por lo que hay que plantear los escenarios de futuro tanto en turismo como en exportación para ver el papel y dimensión de los equipamientos e infraestructuras relacionados con estos aspectos.

– Hay que tener en cuenta la competitividad del territorio, ya que es relevante eliminar ineficiencias del AMB actual para facilitar la actividad económica. Optimizar, asegurar la conectividad, es lo que reclama la sociedad. Los factores territoriales son críticos para la competitividad. Transportes, comunicaciones...: que no sea el planeamiento lo que haga cerrar una empresa.

– Habrá que entrar en una nueva cultura del reciclaje y la reutilización de la ciudad; reutilización de polígonos, por ejemplo. No hay que hacer una apertura general de usos. Hay que aclarar dónde se ponen las actividades industriales.

– Será muy relevante identificar y entender los flujos de mercancías, que han experimentado un crecimiento muy alto. La manera en que se diseñan las ciudades les afecta sustancialmente.

El papel del comercio exterior ha cambiado, ha sufrido un cambio radical, algo que es importante tener en cuenta para la planificación.

Barcelona nunca ha sido una ciudad industrial, es una ciudad comercial o, como mínimo, una ciudad de usos plurales.

– En cualquier caso, habrá que tomar decisiones sobre el puerto, el aeropuerto y el corredor mediterráneo para el futuro desarrollo económico del territorio. Los ciudadanos esperan que las incógnitas actuales se resuelvan.

– Los procesos contarán a partir de ahora con un mayor número de interlocutores, piezas más pequeñas, aspectos de sustitución de usos... En este sentido, se apunta que el marco jurídico no favorece suficientemente estos procesos.

– “Smart city” no es un concepto a rechazar, pero hay que pensar cómo utilizarlo bien, ya que, de lo contrario, puede dar resultados banales.

should be done with existing industrial land, much of which has been occupied by sectors of activity that have been driven out of Barcelona.

– In addition, much of the industrial land established in 1976 has finally become land for general services intended to supply the city of Barcelona. Its uses need to be extended in order to make it profitable.

– In 1976, it was simply unthinkable that Barcelona might have an airport with 35 million passengers a year and a port that exported more than it imported. This is why we must think about future scenarios both in tourism and in exports to see the role and the size of the facilities and infrastructures relating to these aspects.

– We have to bear in mind the competitiveness of the territory, as it is important to eliminate inefficiency in the present AMB and encourage economic activity. What society demands is optimised and assured connectivity. Territorial factors are critical when it comes to competitiveness. Transport, communications... , we cannot allow planning to force businesses to close.

– We must enter on a new culture of recycling and reusing the city; the reuse of estates, for example. There is no need for a general opening up of uses. It must be made clear where to locate industrial activities.

– It will be very important to identify and understand flows of merchandise, which have seen high growth. The way cities are designed has a considerable effect on these flows.

– The role of foreign trade has changed; it has undergone a radical change, and it is important to bear this in mind with a view to planning. Barcelona has never been an industrial city, it is a commercial city or, at least, a city of many uses.

– At all events, we shall have to take decisions regarding the port, the airport and the Mediterranean corridor for the region's future economic development. The public looks forward to seeing current unknowns resolved.

– From now on processes will involve a larger number of interlocutors, smaller pieces, aspects of use replacement, etc. In this respect, it was pointed out that the legal framework does not do enough to favour these processes.

– The concept of the ‘smart city’ is not one to be discarded, but we need to think about the right way to use it, because otherwise it could have poor results.

– In this respect, special attention will also have to be paid to projects being undertaken by the local authorities themselves.

GENERAL PRINCIPLES OF CITY PLANNING

In relation to the overall perception of the city that has to operate as a contextual element in the drafting of the PDU, the following aspects were raised:

– It would be a good thing to have an overall idea that goes beyond

tecnologies, sinó per respondre a la pregunta sobre què cal fer amb els sòls industrials existents, molts dels quals han estat ocupats per sectors d'activitat expulsats de Barcelona.

— D'altra banda, molts dels sòls industrials fixats l'any 1976 finalment han esdevingut sòls de serveis generals destinats a abastir la ciutat de Barcelona. Cal ampliar els seus usos i donar-los sortida.

— El 1976 era simplement impensable que Barcelona pogués tenir un aeroport amb trenta-cinc milions de passatgers l'any i un port que exporta més que no pas importa. És per això que cal pensar els escenaris de futur tant en turisme com en exportació per veure el paper i dimensió dels equipaments i infraestructures relacionats amb aquests aspectes.

— S'ha de tenir present la competitivitat del territori, ja que és rellevant eliminar ineficiències de l'AMB actual per facilitar l'activitat econòmica. Optimitzar, assegurar la connectivitat, és el que reclama la societat. Els factors territorials són crítics per a la competitivitat. Transports, comunicacions...; que no sigui el planejament el que faci tancar una empresa.

— Caldrà entrar en una nova cultura del reciclatge i la reutilització de la ciutat; reutilització de polígons, per exemple. No s'ha de fer una obertura general d'usos. Cal aclarir on es posen les activitats industrials.

— Serà molt rellevant identificar i entendre els fluxos de mercaderies, que han experimentat un creixement molt alt. La manera com es dissenyen les ciutats els afecta substancialment.

— El paper del comerç exterior ha canviat, ha sofert un canvi radical, fet que és important tenir en compte per a la planificació. Barcelona no ha estat mai una ciutat industrial, és una ciutat comercial o, com a mínim, una ciutat d'usos plurals.

— En qualsevol cas, caldrà prendre decisions sobre el port, l'aeroport i el corredor mediterrani per al futur desenvolupament econòmic del territori. Els ciutadans esperen que les incògnites actuals es resolguin.

— Els processos comptaran a partir d'ara amb un nombre més alt d'interlocutors, peces més petites, aspectes de substitució d'usos... En aquest sentit, s'apunta que el marc jurídic no afavoreix prou aquests processos.

— "Smart city" no és un concepte a rebutjar, però s'ha de pensar com utilitzar-lo bé, ja que, en cas contrari, pot donar resultats banals.

— En aquest sentit, caldrà parlar una atenció especial, també, als projectes que estan fent els ajuntaments mateixos.

– En este sentido, habrá que prestar especial atención, también, a los proyectos que están llevando a cabo los propios ayuntamientos.

PRINCIPIOS GENERALES DE LA PLANIFICACIÓN URBANA

En relación con la percepción global de la ciudad que ha de operar como elemento contextual a la redacción del PDU, se plantearon los siguientes aspectos:

- *Conviene tener una idea global, más allá del Plan Director Urbanístico (PDU). De entrada, hay que ver la problemática globalmente. Es necesario, pues, pensar en posibles guidelines para el desarrollo urbanístico.*
- *Un elemento que podría distorsionar el proceso es la convicción de que el PDU es una especie de plan estratégico. El PDU permite hacer muchas cosas; puede ser lo que quiera su autor, la figura sirve para todo y puede contener todo tipo de previsiones. Posiblemente, hay que dotarse de un instrumento mucho más flexible en el tiempo. No obstante, la planificación urbanística debe vincularse a las decisiones estratégicas.*
- *Se considera que se está trasladando al PDU una discusión que debería ser de plan estratégico y al mismo tiempo se insiste en la necesidad de hacer una reflexión previa, por un lado, sobre los objetivos al servicio de los cuales estará el PDU y, por otro lado, sobre la economía del país —en un escenario socioeconómico que ha cambiado— para garantizar la competitividad. Se hace referencia a la necesidad de analizar los sistemas productivos y su transformación, así como la relación y el papel que deberían desarrollar los diferentes actores, públicos y privados.*
- *El reto es que Barcelona sea equivalente a región metropolitana. Hay que mirar todo el territorio y tener en cuenta realidades como la atracción y la movilidad en las áreas de actividad económica, ya que sobrepasan la escala del territorio de la institución AMB. La planificación urbana puede aportar un camino, ya que el PDU deberá estructurar necesidades políticas (herramientas de desarrollo económico, por ejemplo) y de desarrollo urbano del área metropolitana.*
- *Por eso hay que actuar como si toda la aglomeración fuera una ciudad, como una ciudad que tendrá proyectos, aunque algunos sean difíciles de sacar adelante, y el PDU debería proponer estos proyectos. Hará falta una financiación metropolitana y una capacidad de intervención metropolitana que sitúe el alma de la ciudad metropolitana por encima de la condición municipal.*
- *Como se ha dicho anteriormente, hay una falta de identidad metropolitana. Como respuesta, la simbología del territorio debería ser otra. En este sentido, constituye una oportunidad para abordar temas comunes metropolitanos y hay que buscar elementos supramunicipales estructuradores, como por ejemplo el eje de la*

the Urbanistic Metropolitan Plan (PDU). First of all, the problem has to be seen globally. We therefore need to think of possible guidelines for urban-planning development.

- One element that might distort the process is the conviction that the PDU is some kind of strategic plan. The PDU allows a number of things. It can be whatever its author wants, the formula can be applied to anything and it can contain all sorts of provisions. We may need a much more flexible mechanism in time. Nevertheless, urban planning must be linked to strategic decisions.
- The feeling is that a discussion that ought to be about a strategic plan is being transferred to the PDU and at the same time the need for prior reflection is stressed – on the one hand, reflection on the aims the PDU will serve and, on the other, reflection on the economy of the country (in a changed socio-economic scenario) to guarantee competitiveness. There were references to the need to analyse productive systems and their transformation, as well as to the relations and the role the different public and private actors should adopt.
- The challenge is for Barcelona to become the equivalent of a metropolitan region. We need to look at the area as a whole and bear in mind realities such as the attraction and mobility in areas of economic activity, as they surpass the scale of the area of the AMB as an institution. Urban planning can provide a way, as the PDU will have to structure political needs (economic development tools, for example) and urban development needs in the metropolitan area.
- We must therefore act as though the whole agglomeration were one city, a city that will have projects, even though some will be difficult to carry out, and these projects would have to be proposed by the PDU. There will be a need for metropolitan funding and a capacity for metropolitan intervention that will put the soul of the metropolitan city before municipal status.
- As we said earlier, there is an absence of metropolitan identity. In reply, the area needs a different symbology. In this respect, it provides an opportunity to tackle common metropolitan topics and supra-municipal structuring elements must be found, such as, for example, the B-30 road and the Besòs road, which are roads forming the backbone of a strategy, in the context of a hierarchical matrix network.
- The model, then, is to hinge on the name of Barcelona and take advantage of the metropolitan region identified with the Barcelona brand, as there is considerable social demand in this sense. Now we need to associate with the powerful image of a large city; otherwise, a project for a metropolitan Barcelona might not work. But this must be combined with another wager making it possible to approach the topics and realities linked to local identity and to local problems. One example are the currently abandoned empty gaps between municipalities known as ‘brownfield land’.
- Some doubts were also expressed over the strength of the city

PRINCIPIS GENERALS DE LA PLANIFICACIÓ URBANA

En relació amb la percepció global de la ciutat que ha d'operar com a element contextual a la redacció del PDU, es van plantejar els aspectes següents:

— Convé tenir una idea global, més enllà del Pla Director Urbanístic (PDU). D'entrada, s'ha de veure la problemàtica globalment. Cal, doncs, pensar en possibles *guidelines* per al desenvolupament urbanístic.

— Un element que podria distorsionar el procés és la convicció que el PDU és una mena de pla estratègic. El PDU permet fer moltes coses; pot ser el que vulgui el seu autor, la figura serveix per a tot i pot contenir tot tipus de previsions. Possiblement, cal dotar-se d'un instrument molt més flexible en el temps. No obstant això, la planificació urbanística s'ha de vincular a les decisions estratègiques.

— Es considera que s'està traslladant al PDU una discussió que hauria de ser de pla estratègic i alhora s'insisteix en la necessitat de fer una reflexió prèvia, d'una banda, sobre els objectius al servei dels quals estarà el PDU i, d'una altra, sobre l'economia del país –en un escenari socioeconòmic que ha canviat– per garantir la competitivitat. Es fa referència a la necessitat d'analitzar els sistemes productius i la seva transformació, així com la relació i el paper que haurien de desenvolupar els diferents actors, públics i privats.

— El repte és que Barcelona sigui equivalent a regió metropolitana. S'ha de mirar tot el territori i tenir en compte realitats com l'atracció i la mobilitat a les àrees d'activitat econòmica, ja que sobrepassen l'escala del territori de la institució AMB. La planificació urbana pot aportar un camí, ja que el PDU haurà d'estructurar necessitats polítiques (eines de desenvolupament econòmic, per exemple) i de desenvolupament urbà de l'àrea metropolitana.

— Per això cal actuar com si tota l'aglomeració fos una ciutat, com una ciutat que tindrà projectes, malgrat que alguns siguin difícils de tirar endavant, i el PDU hauria de proposar aquests projectes. Caldrà un finançament metropolità i una capacitat d'intervenció metropolitana que situï l'ànima de la ciutat metropolitana per sobre de la condició municipal.

— Com s'ha dit anteriorment, hi ha una manca d'identitat metropolitana. Com a resposta, la simbologia del territori hauria de ser una altra. En aquest sentit, constitueix una oportunitat per abordar temes comuns metropolitans i cal buscar elements supramunicipals estructuradors, com per exemple l'eix de la B-30, l'eix del Besòs, etcètera, que són

B-30, el eje del Besós, etcétera, que son ejes vertebradores de una estrategia, en un contexto de una red matricial jerarquizada.

– El modelo, pues, consiste en pivotar sobre el nombre de Barcelona y aprovechar la región metropolitana que se identifica con la marca Barcelona, ya que existe una demanda social importante en esta dirección. Ahora hay que asociarse a la imagen potente de ciudad grande; de lo contrario, un proyecto de Barcelona metropolitana podría no funcionar. Pero esto se debe articular con otra apuesta que permita plantear los temas y realidades vinculados a la identidad local y los problemas locales. Un ejemplo serían los huecos entre municipios que ahora están abandonados: brown areas, brown fields.

– También se expresan algunas dudas sobre la fortaleza de la ciudad de Barcelona en estos momentos, ya que se ve que ha perdido fuelle y hoy es un modelo que puede provocar incertidumbres. Se considera, pues, que todo el proceso del AMB tiene una gran oportunidad en proyectos como el PDU para recuperar elementos de potencia como territorio.

– En este sentido, se recoge que ahora se está haciendo la radiografía y el inventario de las opciones estratégicas micro de los ayuntamientos metropolitanos, de lo que cada uno quiere hacer en el suelo urbano respectivo. Es necesario pero insuficiente y, por tanto, hace falta una visión global.

– Se apuntó que los instrumentos que tenemos son poco útiles. El PDU es la ocasión de invitar a cambiar una legislación abrumadora, como la Ley de Urbanismo, vista como un corsé. Nadie ha dejado de hacer un plan urbanístico por culpa de la ley. La historia nos dice que el plan viene antes que la ley (Plan Comarcal de 1953, Plan General Metropolitano de 1976).

– Así pues, habrá que definir cuál es el ámbito metropolitano y cuál es el ámbito municipal, y cómo se opera para que el detalle municipal no sea olvidado o tenido poco en cuenta.

– En el mismo sentido se recordó que el PGM ha sido un punto de partida. Se manifiesta una preocupación por el mantenimiento de lo realizado y logrado hasta ahora, aunque los últimos quince años ha sido un reino de taifas municipales. Se observa que el PDU debe superar el hecho de que no ha habido suficiente coordinación entre administraciones, ni siquiera el mínimo fundamental.

– El reto es, por tanto, hacer el PDU metropolitano y después el planeamiento derivado, el POUM metropolitano, al que corresponde la ordenación del suelo, aunque esto puede ser demasiado complicado y exigirá ajustar la ley. La clave sería saber dónde empieza y hasta dónde llega el POUM, y saber qué pasa con el período transitorio. Hay, pues, que encontrar un mecanismo de equilibrio entre el PDU y el Plan de Ordenación Urbanística Metropolitano.

– También se pone de manifiesto la dificultad que significa encontrar una solución adecuada a los usos urbanísticos. La definición

of Barcelona at this moment, as it seems to have lost steam and today is a model that could cause uncertainty. It was therefore felt that the whole AMB process has a great opportunity in projects like the PDU to recover elements of strength as a region.

– In this respect, it was mentioned that an analysis and inventory is currently under way of the strategic micro-options of the metropolitan town halls and of what each one wants to do on its respective urban land. This is necessary but not enough and we therefore need a global view.

– It was pointed out that the tools available to us are not of much use. The PDU provides the chance to ask for change in burdensome legislation, like the *Llei d'Urbanisme* (Law of Urban

Planning), which is seen as a hindrance. No-one yet has ever been prevented from drawing up an urban development plan by the law. History tells us that the plan comes before the law (1953 County Plan, 1976 General Metropolitan Plan).

– It will therefore be necessary to define the metropolitan sphere and the municipal sphere, and how to proceed in such a way that the municipal detail is not forgotten or ignored.

– In the same way, it was pointed out that the PGM was a point of departure. There is concern for preserving what has been done and achieved so far, although for the last fifteen years it has been a kingdom of municipal taifas. It was noted that the PDU must overcome the fact that there has not been enough communication between administrations, not even the basic minimum.

– The challenge, therefore, is to draw up the metropolitan PDU and then the derived planning, the metropolitan POUM, which is responsible for land legislation, although this could be too complicated and will require changes to the law. The key is to know where the POUM starts and where it ends, and to know what happens during the transition period. A balancing mechanism therefore needs to be found between the PDU and the Municipal Urban Planning Scheme (*Pla d'Ordenació Urbanística Metropolitana*).

– The difficulty of finding a solution suited to urban uses also arose.

eixos vertebradors d'una estratègia, en un context d'una xarxa matricial jerarquitzada.

— El model, doncs, és pivotar sobre el nom de Barcelona i aprofitar la regió metropolitana que s'identifica amb la marca Barcelona, ja que hi ha una demanda social important en aquesta direcció. Ara cal associar-se a la imatge potent de ciutat gran; si no, un projecte de Barcelona metropolitana podria no funcionar. Però això s'ha d'articular amb una altra aposta que permeti plantejar els temes i realitats vinculats a la identitat local i als problemes locals. Un exemple serien els buits entre municipis que ara estan abandonats: *brown areas*, *brown fields*.

— També s'expressen alguns dubtes sobre la fortalesa de la ciutat de Barcelona en aquests moments, ja que es veu que ha perdut empena i avui és un model que pot provocar incertituds. Es considera, doncs, que tot el procés de l'AMB té una gran oportunitat en projectes com el PDU per recuperar elements de potència com a territori.

— En aquest sentit, es recull que ara s'està fent la radiografia i l'inventari de les opcions estratègiques micro dels ajuntaments metropolitans, d'allò que cada un vol fer en el sòl urbà respectiu. És necessari però insuficient i, per tant, cal una visió global.

— Es va apuntar que els instruments que tenim són poc útils. El PDU és l'ocasió de convidar a canviar una legislació aclaparadora, com la Llei d'urbanisme, vista com una cotilla. Ningú no ha deixat mai de fer un pla urbanístic per culpa de la llei. La història ens diu que el pla és abans que la llei (Pla Comarcal de 1953, Pla General Metropolità de 1976).

— Caldrà, doncs, definir quin és l'àmbit metropolità i quin és l'àmbit municipal, i com s'opera perquè el detall municipal no sigui oblidat o tingut poc en compte.

— En el mateix sentit es va recordar que el PGM ha estat un punt de partida. Es manifesta una preocupació pel manteniment del que s'ha fet i aconseguit fins ara, tot i que els darrers quinze anys ha estat un regne de taifes municipals. S'observa que el PDU ha de superar el fet que no hi ha hagut prou coordinació entre administracions, ni tan sols el mínim fonamental.

— El repte és, per tant, fer el PDU metropolità i després el planejament derivat, el POUM metropolità, al qual correspon l'ordenació del sòl, tot i que això pot ser massa complicat i exigirà ajustar la llei. La clau seria saber on comença i fins on arriba el POUM, i saber què passa amb el període transitori. Cal, doncs, trobar un mecanisme d'equilibri entre el PDU i el Pla d'Ordenació Urbanística Metropolità.

— També es posa de manifest la dificultat que significa trobar una solució adequada als usos urbanístics. La

detallada o flexible de usos es complicada, aunque la sociedad siempre vaya por delante. Un ejemplo es lo que ha supuesto la burbuja inmobiliaria. El tema de los usos es complejo y, si no se limitasen, por ejemplo en el Polígono Industrial del plan únicamente habría actividades terciarias.

– Se debe crear, pues, una dinámica diferente de planeamiento, aunque ello represente un reto para los juristas. El PDU debe convertirse en un planeamiento de flujos y, por tanto, hay que definir flujos y capacidades de carga y, posteriormente, encontrar una articulación jurídica. Por eso preocupan la escala y la normativa.

– Se considera que el marco normativo es demasiado detallado y que cambia continuamente. Sería necesario un marco más general y estable, que evitara la excesiva reglamentación del suelo. Finalmente, se manifestó que en cuanto a la cuestión del suelo como negocio habría que tender hacia el modelo francés, en el que el desarrollo del suelo es una actividad económica que no va ligada a la propiedad del suelo.

– El nuevo Plan no debe tanto garantizar la oferta como gestionar la demanda. En este sentido, se cuestiona si debe realizar cualificaciones concretas, pero sin embargo se plantea como reductor de incertidumbres y, en cambio, impulsor del crecimiento económico o la cohesión social desde el territorio.

– Por lo tanto, es necesario un “cambio de chip”. El Plan no debe garantizar la demanda, pero sí gestionarla. Debe optimizar lo que ya tenemos. Así pues, hay que redensificar, reutilizar, ayudar a construir un espíritu centrípeto en vez de centrífugo.

– Por ello se planteó que el PDU se deberá focalizar en un urbanismo de transformación. A veces parece que lo que ya se ha construido no se puede tocar. Hay un tejido construido actual sobre el que se deberá actuar para renovarlo, incluso en barrios consolidados pero que tienen deficiencias difícilmente superables.

– Así pues, puede ocurrir que el PDU llegue a chocar con el PGM y por ello se considera que seguramente habrá que realizar un nuevo plan director que sea más general o ambiguo. Aquí también es fundamental el concepto de flexibilidad: ¿cómo la podemos introducir? El PGM se caracteriza por la rigidez y el PDU debe tender al equilibrio entre definición precisa y flexibilidad.

– En este contexto también se vio la necesidad de tratar de valorar qué ciudad tenemos, más que definir qué ciudad queremos. Un plan, si no es un diseño final, ¿qué es? Es un conjunto de reglas para superar dificultades. Un ejemplo de ello es la reparcelación: la historia del PGM de 1976 es una historia de cesiones de suelo y aprovechamientos urbanísticos, y deben tenerse presentes los efectos del proceso de planificación. Por ejemplo, el coste de las expropiaciones ha sido estratosférico, de 1.000 M € sólo en la ciudad de Barcelona. Ahora no es necesaria la carga política del PGM en lo que es físico.

Detailed or flexible definition of uses is complicated, although society always goes ahead. One example can be found in the effects of the housing bubble. The subject of uses is a complex one and, if they were not limited, then in the plan's industrial estate, for example, there would only be service sector activities.

– We must therefore establish a different planning dynamic, even though this poses a challenge for the legal experts. The PDU must be a flow plan and flows and carrying capacities must therefore be defined and subsequently a legal formula must be found. This is why the scale and the legislation are of concern.

– The feeling was that the regulatory framework is too detailed and is constantly changing. What is needed is a more general and stable framework that avoids excessive land regulation. Finally, it was felt that, as regards the question of land as business, we should move towards the French model, in which land development is an economic activity that is not linked to land ownership.

– The new plan must not guarantee the supply so much as manage the demand. In this respect, the need for it to make specific qualifications is questioned, but on the other hand it is considered as a way of reducing uncertainty and driving economic growth or social cohesion at regional level.

– What we need, then, is a rethink. The Plan must not guarantee demand, so much as manage it. It must optimise what we already have. We must therefore redensify, reuse, help to build a centripetal rather than a centrifugal spirit.

– For this reason it was suggested that the PDU ought to focus on urban planning for transformation. There is sometimes a feeling that anything already built is untouchable. There is a fabric that is currently built-up which will require action to renovate it, even in consolidated neighbourhoods which nevertheless have shortcomings that are difficult to remedy.

– What might happen, then, is that the PDU might clash with the PGM and this is why it is felt that a new urbanistic plan will probably have to be drafted that is more general or ambiguous. Here, too, the concept of flexibility is fundamental. How can we introduce it? The PGM is characterised by its rigidity and the PDU must tend towards a balance between precise definition and flexibility.

– In this context it was also seen that there is a need to try and weigh up what city we have, rather than what city we want. If a plan is not a final design, what is it? It consists of a set of rules for overcoming difficulties. One example of this is reparcelling: the history of the 1976 PGM is a story of land transfers and land uses, and the effects of the planning process must be taken into account. For example, the cost of expropriations has been astronomic: 1,000 million euros in the city of Barcelona alone. Now, the political charge of the PGM is not necessary in what is physical.

As regards future governance related to questions of urban planning,

definició detallada o flexible d'usos és complicada, tot i que la societat sempre vagi per davant. Un exemple és el que ha suposat la bombolla immobiliària. El tema dels usos és complex i, si no es limitessin, per exemple al Polígon Industrial del Pla únicament hi hauria activitats terciàries.

— S'ha de crear, doncs, una dinàmica diferent de planejament, tot i que això representi un repte per als juristes. El PDU ha d'esdevenir un planejament de fluxos i, per tant, cal definir fluxos i capacitats de càrrega i, posteriorment, trobar una articulació jurídica. Per això preocupen l'escala i la normativa.

— Es considera que el marc normatiu és massa detallat i que canvia contínuament. Seria necessari un marc més general i estable, que evités l'excessiva reglamentació del sòl. Finalment, es va manifestar que pel que fa a la qüestió del sòl com a negoci s'hauria de tendir cap al model francès, en el qual el desenvolupament del sòl és una activitat econòmica que no va lligada a la propietat del sòl.

— El nou Pla no ha de garantir tant l'oferta com gestionar la demanda. En aquest sentit, es qüestiona si ha de fer qualificacions concretes; però, tanmateix, es planteja com a reductor d'incerteses i, en canvi, impulsador del creixement econòmic o la cohesió social des del territori.

— Per tant, és necessari un canvi de xip. El Pla no ha de garantir la demanda, però sí gestionar-la. Ha d'optimitzar el que ja tenim. Cal, doncs, redensificar, reutilitzar, ajudar a construir un esperit centrípet en comptes de centrífug.

— Per això es va plantejar que el PDU s'haurà de focalitzar en un urbanisme de transformació. A voltes sembla que el que ja s'ha construït no es pot tocar. Hi ha un teixit construït actual sobre el qual s'haurà d'actuar per renovar-lo, fins i tot en barris consolidats però que tenen deficiències difícilment superables.

— Així doncs, pot passar que el PDU arribi a xocar amb el PGM i és per això que es considera que segurament s'haurà de fer un nou pla director que sigui més general o ambigu. Aquí també és fonamental el concepte de flexibilitat: com la podem introduir? El PGM es caracteritza per la rigidesa i el PDU ha de tendir a l'equilibri entre definició precisa i flexibilitat.

— En aquest context també es va veure la necessitat de tractar de valorar quina ciutat tenim, més que de definir quina ciutat volem. Un pla, si no és un disseny final, què és? És un conjunt de regles per superar dificultats. Un exemple d'això és la reparcel·lació: la història del PGM de 1976 és una història de cessions de sòl i aprofitaments urbanístics, i s'han de tenir presents els efectes del procés de planificació. Per exemple, el cost de les expropiacions

En relación con la futura gobernanza relacionada con los temas de planificación urbana, se destacaron algunos aspectos significativos:

- *Se subraya la importancia de la gobernabilidad y que en este sentido hay que distinguir entre gobernanza y liderazgo.*
- *También se hace referencia a la necesidad de asegurar la legitimidad del proceso y la gobernanza del AMB. Se reivindica el hecho de que uno de los puntos fuertes del PGM es que fue asumido por todo el mundo: operadores, ayuntamientos y actores principales.*
- *También se plantea que el PDU no debe rehuir incorporar algunos asuntos que son de competencia autonómica; por tanto, hay que pensar en una perspectiva superior. En este sentido, se comenta que sería bueno que las conclusiones del workshop llegaran a la Dirección General de Urbanismo.*
- *En relación con los interrogantes, surge el tema de sobre dónde pivota el Plan y quién establecerá la regulación, una regulación que no sea exageradamente limitativa y en la que cada modificación no deba implicar una gestión administrativa. Se llama la atención sobre la fragmentación de los procedimientos de toma de decisiones en este territorio y la necesidad de superar esta situación. Hay que encontrar un sistema de reglas, de cómo estudiar las cosas y superar los enfoques de los temas únicamente desde un modelo físico.*
- *La gestión de la demanda exige una plataforma compartida de gobernanza. La gestión de la demanda, en todo caso, es un concepto que suscita algunas reticencias.*
- *Hay que tener presente que el cambio en la planificación provocará que lo nuevo tenga que superponerse a lo viejo, y el PDU debe dar los mecanismos para facilitar los cambios y, por tanto, deben procurarse mecanismos que prevean estos procesos.*
- *Se reconoce que este workshop es propiamente un acto de participación. Debe tener continuidad. El proceso debe ser rápido y eficiente.*

En síntesis, para el nuevo enfoque en el planeamiento se proponen los siguientes principios:

- *Hay que reconocer la diversidad del territorio metropolitano. Es complicado, pero hay que exigir más a quien más tiene y dar más a quien más necesita, y provocar, por tanto, un reequilibrio territorial y social.*
- *Hay que replantear el tema desde el reconocimiento del valor social de la propiedad del suelo. Se propone prestar atención a los posicionamientos de la Comisión Nacional de la Competencia, ya que el valor del suelo no es sólo económico.*
- *La Administración debe ser muy fuerte para ser capaz de garantizar el equilibrio, o sea, para la gestión de la demanda.*
- *El modelo urbanístico debe ser sostenible globalmente y debe sostenerse sobre tres pilares: social, económico y ambiental.*
- *Hay que aprovechar este proceso para estudiar varios aspectos,*

some significant aspects stood out:

- There was emphasis on the importance of governance and, in this respect, on the need to distinguish between governance and leadership.
- There were also references to the need to ensure the legality of the process and the governance of the AMB. One point made in its defence was that the PGM was taken on board by everyone: operators, town halls and principal stakeholders.
- It was also suggested that the PDU must not be afraid to include some matters that are the competence of the autonomous government. Consequently, we need to think from a higher perspective. In this respect, it was felt it would be a good thing if the conclusions of the workshop got to the Directorate General of urban Planning.
- As regards the unknowns, the question arose of where the plan is centred and who will establish the regulations, regulations that are not exaggeratedly restrictive and in which each modification does not involve administrative measures. Attention is drawn to the fragmentation of decision-making procedures in this area and the need to overcome this situation. A system of rules needs to be found, of how to study things and do away with approaches to subjects based on a physical model.
- Management of the demand calls for a shared platform of governance. Management of demand, at all events, is a concept that raises certain misgivings.
- It must be born in mind that the change in planning would mean that what was new would have to be overlaid on what was old, and the PDU must give us the mechanisms for facilitating changes and therefore mechanisms have to be found that foresee these processes.
- It is acknowledged that this workshop was actually a participative act. It must have continuity. The process must be quick and efficient.

To sum up, for the new approach to planning, the following principles are suggested:

- The diversity of the metropolitan area must be acknowledged. It is complicated, but more must be asked of those who have and more must be given to those most in need, thereby leading to a new regional and social balance.
- The subject must be reconsidered on the basis of recognition of the social value of land ownership. It is suggested that attention be given to the positioning of the *Comisión Nacional de Competencia* (Spanish National Competition Commission), as land has more than just economic value.
- The administration must be strong enough to be able to guarantee a balance – in other words, to manage the demand.
- The urban-planning model must be globally sustainable and must stand on three legs representing its social, economic and environmental concerns.
- We need to take advantage of this process to study various

ha estat estratosfèric, de 1.000 M € només a la ciutat de Barcelona. Ara, no és necessària la càrrega política del PGM en allò que és físic.

En relació amb la futura governança relacionada amb els temes de planificació urbana, es van destacar alguns aspectes significatius:

- Es subratlla la importància de la governança i que en aquest sentit cal distingir entre governança i lideratge.
- També es fa referència a la necessitat d'assegurar la legitimitat del procés i la governança de l'AMB. Es reivindica el fet que un dels punts forts del PGM és que va ser assumit per tothom: operadors, ajuntaments i actors principals.
- També es planteja que el PDU no ha de defugir incorporar alguns assumptes que són de competència autonòmica; per tant, cal pensar en una perspectiva superior. En aquest sentit, es comenta que fóra bo que les conclusions del *workshop* arribessin a la Direcció General d'Urbanisme.
- En relació amb els interrogants, sorgeix el tema de sobre on pivota el Pla i qui establirà la regulació, una regulació que no sigui exageradament limitadora i en la qual cada modificació no hagi d'implicar una gestió administrativa. Es crida l'atenció sobre la fragmentació dels procediments de presa de decisions en aquest territori i la necessitat de superar aquesta situació. Cal trobar un sistema de regles, de com estudiar les coses i superar els enfocaments dels temes únicament des d'un model físic.
- La gestió de la demanda exigeix una plataforma compartida de governança. La gestió de la demanda, en tot cas, és un concepte que suscita algunes reticències.
- S'ha de tenir present que el canvi en la planificació provocarà que allò que és nou s'hagi de superposar a allò que és vell, i el PDU ha de donar els mecanismes per facilitar els canvis i, per tant, s'han procurat mecanismes que prevegin aquests processos.
- Es reconeix que aquest *workshop* és pròpiament un acte de participació. Ha de tenir continuïtat. El procés ha de ser ràpid i eficient.

En síntesi, per al nou enfocament en el planejament es proposen els principis següents:

- Cal reconèixer la diversitat del territori metropolità. És complicat, però s'ha d'exigir més a qui més té i donar més a qui més necessita, i provocar, per tant, un reequilibri territorial i social.
- S'ha de replantejar el tema des del reconeixement del valor social de la propietat del sòl. Es proposa parar

como la mezcla de usos (en que hay que replantear propuestas similares al 22@), o reivindicar un nuevo enfoque y perspectiva para el parque agrario —como ejemplo—, ya que aporta activos muy importantes.

– Será muy importante evitar previsiones que luego no puedan ser financiadas.

– Habrá que pensar en la matriz de doble entrada. El PDU debe realizarse a la vez desde el AMB y desde los municipios. Y también será necesario tener presente que habrá que pensar en las compensaciones territoriales entre administraciones.

– El urbanismo en extensión tiene las horas contadas, por lo que se precisan nuevas herramientas para reciclar espacio. Se advierte que no se debería realizar un PDU con el tipo de planificación que se ha hecho hasta ahora, porque sería una herramienta antigua; sería como planificar en dos dimensiones, cuando debe hacerse en cuatro dimensiones y con herramientas flexibles que se adapten a las necesidades de cada momento.

aspects, such as the mixture of uses (in which proposals similar to that of 22@ need to be reconsidered), or demand a new approach and perspective for the agricultural park – to name one example –, as it contributes very considerable assets.

– It is very important to avoid forecasts that cannot subsequently be funded.

– Thought will have to be given to the double entry matrix. The PDU must be carried through at the same time from the AMB and from the municipalities. And it will also be necessary to bear in mind that thought must be given to regional compensations between administrations.

– The days of large-scale urban planning are numbered, for which reason new tools are needed to recycle space. The warning is that a PDU should not be drawn up with the type of planning that has gone on till now because it would be an outmoded tool; it would be like planning in two dimensions, when it needs to happen in four dimensions and with flexible tools that adapt to the needs of each moment.

atenció als posicionaments de la Comisión Nacional de la Competencia, ja que el valor del sòl no és només econòmic.

— L'Administració ha de ser molt forta per ser capaç de garantir l'equilibri, o sigui, per a la gestió de la demanda.

— El model urbanístic ha de ser sostenible globalment i s'ha de sostenir sobre tres pilars: social, econòmic i ambiental.

— Cal aprofitar aquest procés per estudiar diversos aspectes, com la barreja d'usos (en el qual cal repensar propostes similars al 22@), o reivindicar un nou enfocament i perspectiva per al parc agrari –com a exemple–, ja que aporta actius molt importants.

— Serà molt important evitar previsions que després no puguin ser finançades.

— Caldrà pensar en la matriu de doble entrada. El PDU ha de ser fet alhora des de l'AMB i des dels municipis. I també serà necessari tenir present que caldrà pensar en les compensacions territorials entre administracions.

— L'urbanisme en extensió té les hores comptades, per la qual cosa es necessiten eines noves per reciclar espai. S'adverteix que no s'hauria de fer un PDU amb el tipus de planificació que s'ha fet fins ara perquè seria una eina antiga; seria com planificar en dues dimensions, quan s'ha de fer en quatre dimensions i amb eines flexibles que s'adaptin a les necessitats de cada moment.

PARTICIPANTS WORKSHOP-1

Agustí Jover / Economista
Albert Cortina / Advocat
Aleix Coral / Enginyer de cccp - BR
Álvaro Clua / Arquitecte - ETSAB-UPC
Amadeu Iglesias / Arquitecte - AMB
Amador Ferrer / Arquitecte
Antoni Farrero / Enginyer de Forests - AMB
Antoni Nogués / Advocat - Aj. l'Hospitalet
Antoni Novel / Enginyer informàtic - AMB
Antoni Rodríguez / Arquitecte - Aj. l'Hospitalet
Armand Blanes / Geògraf
Blanca Feliu / Advocada - GenCat DTS
Carles Castells / Economista - PEMB
Carles Conill / Enginyer de cccp - AMB
Carles Crosas / Arquitecte - ETSAB - UPC
Carme Ribas / Arquitecta - ETSAB - UPC
Cristina Jiménez / Economista - BR
Dolors Clavell / Advocada
Eduard Saurina / Advocat - AMB
Elisenda Brugada / Arquitecta - Aj. Sta. Coloma de Gramenet
Emili Galisteo / Arquitecte - Aj. Viladecans
Enric Batlle / Arquitecte - ETSAB-UPC
Enric Lambies / Advocat - Aj. Barcelona
Erick Valdez / Arquitecte - BR
Eva Giménez / Advocada
Fernando Domínguez / Arquitecte - Aj. el Prat
Ferran Segarra / Arquitecte - ETSAB-UPC
Francesc Pérez / Economista
Francesc Solé / Enginyer industrial - UPC
Frederic Ximeno / Ecòleg
Gemma Segura / Advocada
Guillermo Basso / Consultor
Héctor Santcovsky / Sociòleg - AMB
Ignasi Ragàs / Economista
Isabel Castelleira / Arquitecta - ETSAB-UPC
Jaume Moreno / Periodista
Jaume Vendrell / Arquitecte - CC del Barcelonès
Joan Busquets / Arquitecte - GSD-HU
Juan Carlos Montiel / Arquitecte - BR
Joan Giordani / Arquitecte - Aj. Sant Cugat
Joan Güell / Arquitecte
Joan M. Bigas / Enginyer de cccp - AMB
Joan Miquel Roca / Economista
Joan Ràfols / Economista
Joan Subirats / Politòleg - UAB
Joaquim Calafí / Oficina GIS - BR
Joaquim Molins / Conseller delegat - BR
Joaquim Sabaté / Arquitecte - ETSAB-UPC
Jordi Duatis / Arquitecte - ETSAB-UPC
Jordi Ferrer / Geògraf
Jordi Fuster / Enginyer de cccp - BR
Jordi Julià / Enginyer de cccp
Jordi Lahora / MBA - AMB
José Antonio Artímez / Consulting habitatge
Josep M. Carrera / Arquitecte
Josep M. Carreras / Arquitecte - AMB
Josep Parcerisa / Arquitecte - ETSAB-UPC
Josep Solé Gras / Arquitecte - ETSAB-UPC
Josep Tarragó / Arquitecte - Aj. Sant Cugat
Lluís Cases / Advocat
Lluís Saura / Advocat
Loles Herrero / Arquitecta - AMB
Manel de Torres / Arquitecte
Manuel Ruisanchez / Arquitecte - ETSAB-UPC
Marc Montlleó / Biòleg - BR
Maria Buhigas / Arquitecta - BR
Maria Rubert / Arquitecta - ETSAB-UPC
Miquel Corominas / Arquitecte - ETSAB-UPC
Miquel Morell / Economista
Miquel Roa López / Arquitecte - ETSAB-UPC
Miquel Roig / Arquitecte - Aj. Santa Coloma de G
Miquel Sodupe i Roure / Arquitecte
Montse Hosta / Arquitecta
Núria Noguer / Arquitecta
Nuria Pié / Arquitecta - BR
Pablo Molina / Advocat
Pelayo Martínez / Enginyer de cccp - AMB
Pere Soler / Arquitecte - AMB
Rafael Argelich / Arquitecte - Aj. Badalona
Ramon Folch / Ecòleg
Ramon García Bragado / Advocat
Ramon M. Torra / Arquitecte - AMB
Ricard Casademont Altimira / Arquitecte - Aj. Cornellà
Robert Juvé / Arquitecte - Aj. Molins de Rei
Rosa Escala / Arquitecta
Salvador Curcoll / Economista
Santiago Juan / Arquitecte - AMB
Sara Dauge / Arquitecta
Sebastià Jornet / Arquitecte - ETSAB-UPC
Sebastià Grau / Advocat - AMB
Sebastià Sarasa / Sociòleg - UPF
Serafín Presmanes / Arquitecte - Aj. Viladecans
Sergio Porcel / Sociòleg
Sito Alarcón / Biòleg - Consorci Besòs
Vicente Guallart / Arquitecte - Aj. Barcelona
Vittorio Galletto / Economista - IERMB
Willy Müller / Arquitecte - BR
Xavier Mariño / Arquitecte - AMB
Xavier Mayor / Biòleg
Xavier Roig / Consultor
Xavier Salvà / Arquitecte - Aj. Badalona

The AMB articulates the technical discussions required for the drafting of the Urbanistic Metropolitan Plan (PDU) through two different channels of theoretical reflection.

First, it organizes a series of workshops that offer ideas and deal with problems of the metropolitan city and, second, it has numerous urban and regional studies.

Both items will be useful for gathering new ideas and articulating the contents of the metropolitan PDU, but all the knowledge that has been accumulated through workshops and studies needs to be disseminated.

The collection ***Quaderns PDU metropolità*** is a platform for disseminating these ideas, expert discussions and studies, which provide data and new insights to the understanding of the metropolitan city.

These are publications on paper that will also have the full version online, through the website of the Barcelona Metropolitan Area, www.amb.cat.

El AMB articula el debate técnico necesario en torno al proceso de redacción del Plan Director Urbanístico (PDU) metropolitano mediante dos ámbitos de reflexión teórica de distinto orden.

Por un lado, organiza una serie de jornadas técnicas de debate —*workshops*— que ofrecen reflexiones y tratan las problemáticas de la ciudad metropolitana, y por otro lado, la institución dispone de numerosos estudios urbanísticos y territoriales.

Ambos elementos serán de utilidad para extraer nuevas ideas y para la articulación de los contenidos del PDU metropolitano; pero, en cualquier caso, se hace necesaria la difusión de todo este conocimiento que se va acumulando con las jornadas y los estudios.

La colección ***Quaderns PDU metropolità*** es la plataforma de difusión de estas ideas, intercambios expertos y estudios, que aportan datos y nuevas perspectivas al conocimiento de la ciudad metropolitana de Barcelona.

Se trata de unas publicaciones en formato papel que también contarán con su versión completa en la red, mediante la web del Área Metropolitana de Barcelona, www.amb.cat.

01

QUADERNS
— PDU metropolità

